

SEFI HABARÇYSY

ROMAN IWANOW

DERMAN SERIŞDELERIŇ HUSUSY
TAÝÝARLANÝLYŞY: NÄSAGLARYŇ WE
HUKUK EÝELERINIŇ BÄHBITLERINIŇ
DEŇAGRAMLYLYGYNYŇ GÖZLEGİNDE

INTELLEKTUAL EÝEÇILIK BOÝUNÇA FEDERAL GULLUGY (ROSPATENT)

«SENAGAT EÝEÇILIGINIŇ FEDERAL INSTITUTY»
FEDERAL DÖWLET BÝUJET EDARASY

SEFI HABARÇYSY

BULLETIN OF FEDERAL
INSTITUTE
OF INDUSTRIAL PROPERTY

2025

J. 4 № 4 (14)

16+

Intellectual eýeçilik boýunça federal gullugy (Rospatent)
«Senagat eýeçiliginiň federal instituty»
Federal döwlet býujet edarasy

ISSN 2782-5086 (Print)
ISSN 2949-2432 (Online)
SEFI Habarçysy
J. 4 № 4 (14)
Moskwa 2025

Bellige alyndy:

Aragatnaşyk, maglumat tehnologiýalary we köpçüliýelimiň kommunikasiýalar çygrynda gözegçilik boýunça federal gullugynda (PI № FC77–85468; tapgyr EI № FC77–85469, sene: 13 iýun 2023 ý.).

Ýaýratma zolaklary:

Rossiya (ähli zolaklar), GDA ýurtlary, golaý we uzak daşary ýurtlar.

Neşiriň döwürleýinligi:

Goşmaça ýörite neşirleri çykarmak mümkinçiligi bilen, ýylda 4 san.

Abuna ýazylmak indeksi – 85599.

«SeFi Habarçysy»

2022-nji ýylda esaslandyryldy we aşakdaky ylmy ugurlarda intellektual eýeçiligiň ylmy işleriniň netijelerini beýan etmek üçin döredildi: Döwlet we hukuk. Hukuk ylmylary; Ykdysadyýet. Ykdysady ylmylar; Patent hukugy. Oýlap tapyşlar; Rejelendiriş; Tebigy ylmylar. Umumy we toplumlaýyn meseleler; Statistika; Kibernetika.

Okyjylar topary:

intellektual eýeçilik ulgamyndaky hünärmenler, patent ynamdarlary, hukukçylar, adwokatlar, ýolbaşçylar, aspirantlar, talyplar, oýlap tapyjylar we beýleki okyjylar.

«SeFi Habarçysy», aşakdaky ýörelgä esaslanyp, öz mazmunyna göniden-göni açyk elýeterlilik üpjün edýär: ylmy barlaglaryň netijelerine açyk elýeterlilik global bilim alyş-çalşynyň ýokarlanmagyna ýardam berýär. Žurnalyň sanlary SEFI web sahypasynyň elektron çeşmesinde ýerleşdirilen: www.vestnikfips.ru (žurnalyň elektron wersiýasy).

Ähli materiallar çap edilenden soňra, ulanyjylar üçin elýeterli bolar.

Embargo döwri göz önünde tutulmadyk.

Materiallara mzsuzsuz açyk elýeterlilik almak üçin žurnalyň sahypasynda hasaba alynmak talap edilmeyär.

Materiallary neşir etmek, ähli awtorlar üçin mzsuzsuzdyr.

Žurnal açyk elýeterlilik (open access) ýörelgesi bilen işleýär, ýagny, ähli mazmun, ulanyjylar üçin mzsuzsuz doly elýeterlidir we açyk elýeterlilik baradaky kesgitlemä laýyklykda hödürlenýär.

Redaksiýa gelip gowşan ähli materiallar goşa kör rysgal rejeleme amalyndan geçirilýär.

Rejeleme, garaşsyz hünärmenler tarapyndan ahlak ýörelgelerine laýyklykda amala aşyrylýar.

Žurnalyň elektron arhiwi neşirden soň aşakdaky milli repozitoriýalarda elýeterlidir:

«Ylmy Elektron Kitaphana», «Rossiýanyň ylmy sitatlar indeksi» (RINC) bibliografiki maglumatlar binýadynyň çäklerinde – hasaba alnan ulanyjylar üçin (ulgamda hasaba alyş we žurnala elýeterlilik mzsuzsuz);

«KiberLeninka» – ähli okyjylara mzsuzsuz, hasaba alynmak talap edilmeyär.

«SeFi Habarçysy» žurnalyň esaslandyryjysynyň, redaksiýasynyň we neşirýatçysynyň salgysy: 125993, Moskwa, G-59, GSP-3, Berežkowskaýa köç., jaý 30, bina 1.

Žurnalyň elektron poçtasy:

Vestnik_FIPS@rupto.ru.

Saýt: vestnikfips.ru.

Federal Service for Intellectual Property (Rospatent)
Federal State Budgetary Institution
«Federal Institute of Industrial Property»

ISSN 2782-5086 (Print)

ISSN 2949-2432 (Online)

Bulletin of Federal Institute of Industrial Property

Vol. 4 No. 4 (14)

Moscow 2025

Registered with the Federal Service for Supervision in the Sphere of Communications, Information Technology and Mass Communications (PI No. FS77-85468; EI series No. FS77-85469 of June 13, 2023)

Coverage: Russia (all regions), CIS states, near and far abroad countries

Publication frequency:

4 issues per year with the possibility of additional special issues

Subscription index – 85599

Bulletin of Federal Institute of Industrial Property was founded in 2022 to highlight the results of scientific activities in the field of intellectual property on the following scientific disciplines (fields of science):

State and Law. Juridical Sciences

Economics. Economic Sciences

Patent Law. Inventive Activities.

Innovative Activities;

Natural Sciences. General and Complex Problems

Statistics; Cybernetics

Readership:

professionals in the field of intellectual property, patent attorneys, lawyers, advocates, managers, graduate students, students, inventors and others.

The Bulletin of Federal Institute of Industrial Property provides direct open access to its content, based on the following principle:

free open access to research results contributes to an increase in the global exchange of knowledge. The issues of this journal are posted on the electronic resource of the FIPS website www.vestnikfips.ru (electronic version of the journal).

All materials are available to users immediately after publication.

There is no embargo period.

No registration on the journal's website is required to get free access to the materials.

Publication is free for all authors.

It is an open access journal,

i. e. all content is freely available at no charge to users in accordance with the definition of open access Initiative.

All materials submitted to the editorial office undergo a double blind peer review procedure.

Reviewing is made by independent experts and in accordance with the ethical principles of the Publication Ethics Committee.

The electronic back issues of the journal are available after publication in the following national repositories: «Scientific Electronic Library» within the framework of the Russian Index of Science Citation (RINTs) bibliographic database – for registered users (registration in the system and access to the journal are free); «CyberLeninka» – free of charge for all readers, without registration.

Address of the founder, editorial office and publisher of the Bulletin of FIPS:

Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1,
Moscow, G-59, GSP-3, 125993.

Journal email:

Vestnik_FIPS@rupto.ru.

Website: vestnikfips.ru

REDAKSIÝA GEŇEŞI

Baş redaktor NERETIN Oleg Petrowiç

ykdysady ylmlarynyň doktory, Senagat eýeçiliginiň federal institutynyň (SEFI) direktory, Moskwa

ZUBOW Ýuriý Sergeýewiç

mugallymçylyk ylmlarynyň kandidaty, Intellektual eýeçilik boýunça Federal gullugyň ýolbaşçysy, Moskwa

IWLIÝEW Grigoriý Petrowiç

baş redaktoryň orunbasary, hukuk ylmlarynyň kandidaty, Ýewraziýa patent edarasynyň prezidenti, SEFI-iň ylmy ýolbaşçysy, Moskwa

GORUŞKINA Swetlana Nikolaýewna

baş redaktoryň orunbasary, sosiologiýa ylmlarynyň kandidaty, SEFI-iň ylmy sekretary, Moskwa

ABANKINA Tatýana Wsewolodowna

ykdysady ylmlarynyň kandidaty, professor, «Ykdysadyýetiň ýokary mekdebi» Milli barlag uniwersitetiň Şäher we sebitleýin ösüş fakultetiniň Döredijilik ykdysadyýeti merkeziniň direktory, Moskwa

ALEKSANDROWA Anna Wladimirowna

tehnik ylmlaryň kandidaty, dosent, esasy ylmy işgär — SEFI Seljeriş merkeziniň başlygy, Moskwa

ALEKSEÝEWA Olga Lenarowna

hukuk ylmlarynyň kandidaty, SEFI Hil gözegçilik merkeziniň başlygy, Moskwa

BLIZNES Iwan Anatolýewiç

hukuk ylmlarynyň kandidaty, professor, A.S. Griboýedow adyndaky Moskwa uniwersitetiniň hukuk fakultetiniň dekany we intellektual eýeçilik kafedrasynyň müdiri, Moskwa

BOROWSKAÝA Marina Aleksandrowna

ykdysady ylmlaryň doktory, professor, Rossıýanyň Bilim Akademıyasynyň habarçy-agzasy, Günorta Federal uniwersitetiniň prezidenti, Rostow-na-Donu

BYÇKOW Dmitriý Wladimirowiç

Fizika-matematika ylmlarynyň kandidaty, Ýewraziýa patent edarasynyň Ekspertiza müdirliginiň mehanika, fizika we elektrik tehnıkasy bölüminiň baş bilermeni, Moskwa

GLAZÝEW Sergeý Ýuryýewiç

ykdysady ylmlaryň doktory, professor, Rossıýanyň Ylmlar Akademıyasynyň akademigi, ýewraziýa ykdysady utgaşmasynyň, kämilleşmeginiň we durnukly ösüşiniň toplumlaryň meseleleri boýunça RYA-nyň Ylmy geňeşiniň başlygy, Moskwa

GRIB Wladislaw Walerýewiç

hukuk ylmlarynyň doktory, professor, RF-nyň at gazanan hukukçysy, Rossıýanyň Bilim Akademıyasynyň akademigi, A.S. Griboýedow adyndaky Moskwa uniwersitetiniň rektory, Rossıýanyň professorlar maslahatynyň başlygy, Moskwa

ÝENA Oleg Walerýewiç

SEFI «Patent seljermesi» ylmy ugrunyň ýolbaşçysy, Moskwa

ŽURAWLEW Andrey Lwowiç

hukuk ylmlarynyň kandidaty, SEFI Halkara hyzmatdaşlyk merkeziniň başlygy, Moskwa

ZOLOTYH Natalya Iwanowna

ykdysady ylmlarynyň kandidaty, «Rossıýanyň goldawy» atly kiçi we orta telekeçiligiň bütinrossıya jemgyýetçilik guramasynyň wise-prezidenti, Moskwa

IWANOWA Marina Germanowna

Sosiologiki ylmlarynyň doktory, ykdysady ylmlarynyň kandidaty, dosent, SEFI Ylmy-bilim merkeziniň esasy ylmy işgäri, Moskwa

IWANOW Roman Alekseýewiç

«molyekulýar immunologiýa» hünäri boýunça filosofiýa ylmlarynyň doktory, Ýaýlymlaryň lukmançylygynyň ylmy merkeziniň direktory, «Sirius» Uniwersitetiniň «Lukmançylyk biotehnologiýasy» ugrunyň ylmy ýolbaşçysy, Soçi

ILÝINA Irina Ýewgenýewna

ykdysady ylmlarynyň doktory, dosent, Rossıýanyň Ylmy-tehniki çygyrynda ykdysadyýetiň, syýasatyň we hukugyň ylmy-barlag institutynyň direktory, Moskwa

KALÝATIN Witaliy Olegowich

hukuk ylmlarynyň kandidaty, dosent, Russıya Federasiyasynyň Prezidentiniň ýanyndaky Hususy hukuknyň Barlag merkeziniň Intellektual hukuklary hakynda kanunçylygyk bölüminiň maslahatçysy we Intellektual hukuklaryň kafedrasynyň professory, Moskwa

KLIMANOW Wladimir Wiktorowich

ykdysady ylmlarynyň doktory, geografiýa ylmlarynyň kandidaty, dosent, Rossıýanyň Halk hojalygynyň we döwlet gullugynyň akademıyasynyň Amaly ykdysady barlaglar institutynyň Sebit syýasaty merkeziniň ýolbaşçysy, Moskwa

KUZNESOWA Tatýana Wiktorowna

mugallymçylyk ylmlarynyň doktory, «Bütinrossıya patent-tehniki kitaphanasy» Merkeziniň başlygy, Moskwa

LOPATINA Natalya Wiktorowna

mugallymçylyk ylmlarynyň doktory, professor, SEFI Ylmy-bilim merkeziniň esasy ylmy işgäri, Moskwa

LYSKOW Nikolaý Borisowich

SEFI Himiýa, biologiýa we lukmançylyk merkeziniň başlygy, Moskwa

PROKOFÝEW Stanislav Ýewgenýewiç

Ykdysady ylmlarynyň doktory, professor, Russıya Federasiyasynyň Hökümetiniň ýanyndaky Maliýe uniwersitetiniň rektory, Moskwa

SALNIKOW Mihail Ýuryýewiç

SEFI Fizika we amaly mehanika merkeziniň başlygy, Moskwa

SIROTYUK Wladimir Olegowich

tehnik ylmlarynyň doktory, dosent, Rossıýanyň ylmlar akademıyasynyň esasy ylmy işgäri, Moskwa

SMIRNOW Mihail Borisowich

fizika-matematika ylmlarynyň kandidaty, Ýewraziýa patent edarasynyň Seljerme müdirliginiň Mehanika, fizika we elektrotehnika bölüminiň baş bilermeni, Moskwa

SUKONKIN Aleksandr Wladimirowich

tehnik ylmlarynyň kandidaty, SEFI baş ylmy işgäri, Moskwa

FABRIÇNYÝ Sergeç Ýuryýewiç

hukuk ylmlarynyň doktory, professor, «Harby, ýörite we goşa niýetlenişli intellektual işiň netijeleriniň hukuk goragy boýunça federal agentligi» FDBE-nyň direktory, Moskwa

FEDOTOW Mihail Aleksandrowich

hukuk ylmlarynyň doktory, professor, «Ykdysadyýetiň ýokary mekdebi» Milli barlag uniwersitetiň «Awtorlyk hukugy, meňzeş, medeniýet we maglumat hukuklary boýunça ÝUNESKO kafedrasy» Halkara ylmy-bilim merkeziniň direktory, Moskwa

ŞORIN Oleg Nikolaýewiç

tehnik ylmlaryň kandidaty, Moskwa

EDITORIAL BOARD

Editor-in-Chief **Oleg P. NERETIN**

Dr. Sci. (Economics), Director of the Federal Institute of Industrial Property (FIPS), Moscow

Yury S. ZUBOV

Cand. Sci. (Pedagogy), Head of the Federal Service for Intellectual Property, Moscow

Grigory P. IVLIEV

Deputy Editor-in-Chief, Cand. Sci. (Law), President of the Eurasian Patent Office, FIPS Research Advisor, Moscow

Svetlana N. GORUSHKINA

Deputy Editor-in-Chief, Cand. Sci. (Sociology), Scientific Secretary of FIPS, Moscow

Tatiana V. ABANKINA

Cand. Sci. (Economics), Professor, Director of the Center of Creative Economy of the Faculty of Urban and Regional Development of NRU HSE, Moscow

Anna V. ALEKSANDROVA

Cand. Sci. (Technical Sciences), Associate Professor, Leading Researcher- Head of the FIPS Analytical Center, Moscow

Olga L. ALEKSEEVA

Cand. Sci. (Law), Head of the FIPS Quality Monitoring Center, Moscow

Ivan A. BLIZNETS

Dr. Sci. (Law), Professor, Dean of the Faculty of Law, Head of the Department of Intellectual Property of the Griboedov Moscow University, Moscow

Marina A. BOROVSKAIA

Dr. Sci. (Economics), Professor, Member of the Russian Academy of Education, President of the Southern Federal University, Rostov-on-Don

Dmitry V. BYCHKOV

Cand. Sci. (Physics and Mathematics), chief expert of the Department of Mechanics, Physics and Electrical Engineering of the Examination Department of the Eurasian Patent Office, Moscow

Sergey Yu. GLAZIEV

Dr. Sci. (Economics), Member of the Russian Academy of Sciences, Chairman of the Scientific Council of the Russian Academy of Sciences on complex issues of Eurasian economic integration, modernization and sustainable development, State Secretary of Belarus-Russia Union State, Moscow

Vladislav V. GRIB

Dr. Sci. (Law), Professor, Honored Lawyer of the Russian Federation, Member of the Russian Academy of Education, Rector of the Educational private institution of higher education «Moscow University named after A. S. Griboyedov», Chairman of the Russian Professorial Assembly, Moscow

Oleg V. ENA

Head of Scientific Research on Patent Analytics FIPS, Moscow

Andrey L. ZHURAVLEV

Cand. Sci. (Law), Head of the FIPS International Cooperation Center, Moscow

Natalia I. ZOLOTYKH

Cand. Sci. (Economics), Vice President of the All-Russian Non-Government Organization of Small and Medium Business «Opora Russia», Moscow

Marina G. IVANOVA

Dr. Sci. (Sociology), Cand. Sci. (Economics), Associate Professor, Leading Researcher of the FIPS Scientific Educational Center, Moscow

Roman A. IVANOV

PhD in Molecular Immunology, Director of the Scientific Center for Translational Medicine, Scientific Director of the medical biotechnology field of Sirius University, Sochi

Irina E. ILYINA

Dr. Sci. (Economics), Associate Professor, Director of the Russian Research Institute of Economics, Politics and Law in the scientific and technical field, Moscow

Vitaly O. KALYATIN

Cand. Sci. (Law), Associate Professor, Professor of the Department of Intellectual Rights, Consultant of the Department of Intellectual Rights Law of the Private Law Research Centre under the President of the Russian Federation named after S. S. Alexeev, Moscow

Vladimir V. KLIMANOV

Dr. Sci. (Economics), Cand. Sci. (Geography) Assoc. Prof., Director of NGO «Institute for Public Finance Reform», Moscow

Tatiana V. KUZNETSOVA

Dr. Sci. (Pedagogy), Professor, Head of the «All-Russian Patent and Technical Library» Center, FIPS, Moscow

Natalia V. LOPATINA

Dr. Sci. (Pedagogy), Professor, Leading Researcher of the FIPS Scientific Educational Center, Moscow

Nikolai B. LYSKOV

Head of the FIPS Center for Chemistry, Biology and Medicine, Moscow

Stanislav E. PROKOFIEV

Dr. Sci. (Economics), Professor, Rector of the Financial University under the Government of the Russian Federation, Moscow

Mikhail Yu. SALNIKOV

Head of the FIPS Center for Physics and Applied Mechanics, Moscow

Vladimir O. SIROTYUK

Dr. Sci. (Technical Sciences), Associate Professor, Leading Researcher of the Institute of Control Sciences of the Russian Academy of Sciences, Moscow

Mikhail B. SMIRNOV

Cand. Sci. (Physics and Mathematics), chief expert of the Department of Mechanics, Physics and Electrical Engineering of the Examination Department of the Eurasian Patent Office, Moscow

Alexander V. SUKONKIN

Cand. Sci. (Technical Sciences), Chief Scientific Researcher of FIPS, Moscow

Sergey Yu. FABRICHNY

Dr. Sci. (Law), Professor, Director of the Federal State Budgetary Institution «Federal Agency for Legal Protection of the Results of Intellectual Activity for Military, Special and Dual-Use», Moscow

Mikhail A. FEDOTOV

Dr. Sci. (Law), Professor, Director of the International Research and Educational Center «UNESCO Chair on Copyright, Neighboring, Cultural and Information Rights» NRU HSE, Moscow

Oleg N. SHORIN

Cand. Sci. (Technical Sciences), Moscow

MAZMUN

Baş redaktoryň sütüni

Editorial

O. P. Neretin
284

1. Intellektual eýeçilik hukuklaryny saklamak we goramak meseleleri Issues of intellectual property rights protection and enforcement

Natalya Dmitriyewna Denisenko,
Tatyana Nikolayewna Eriwansewa,
Roman Alekseyewiç Iwanow
Lukmanyň dermannamasy boýunça hususy taýýarlanylş: daşary ýurt hukuk ulanyjylyk tejribesiniň seljermesi we ösüş mümkinçilikleri
Natalia D. Denisenko,
Tatiana N. Erivantseva,
Roman A. Ivanov
Individual prescription drug production: an analysis of foreign law enforcement practice and development prospects
286

Olga Lenarowana Alekseyewa,
Ýuriy Stanislawowiç Zaysew
Emeli intellekt tehnologiýalary: patentleşdirmegiň täze düzgünleri
Olga L. Alekseeva., Yury S. Zaytsev
Artificial intelligence technologies: new patenting rules
298

Swetlana Ýurýewna Tuzowa,
Regina Albertowna Dorofeyewa
Üstünlikli täjirleşdirme guraly hökmünde işläp taýýarlamaalaryň köp derejeli goragy
Svetlana Yu. Tuzova,
Regina A. Dorofeeva
Multi-level protection of inventions as a tool for successful commercialization
308

Rostislav Olegowiç Knýazew,
Polina Aleksandrowna Timik,
Ilyá Ýurýewiç Kononenko
Intellektual eýeçilik obýektleri boýunça elektron haýyşnama bermek hyzmatlaryny kämilleşdirmegiň şertleri we usullary
Rostislav O. Knyazev, Polina A. Timik,
Ilya Yu. Kononenko
Conditions and methods for the successful implementation of improvements to electronic filing services for intellectual property objects
316

Aleksey Ýewgenyewiç Syçew,
Mariya Mihailowna Tançewa,
Anastasiya Wladimirowana Oplaçko
Geografik görkezmelere we harytlaryň gelip çykan ýerleriniň atlandyrmalaryna berilýän haýyşnamalar boýunça resmi bilermenler seljermesini geçirmegiň aýratynlyklary
Alexey E. Sychev, Mariia M. Tancheva,
Anastasia V. Oplachko
The specifics of conducting a formal examination of applications for geographical indications and appellations of origin of goods
326

2. Sebit we pudak ykdysadyýeti Regional and sectoral Economics

Oleg Petroviç Neretin,
Marina Germanowna Iwanowa,
Ýelena Gennadiyewna Sarýowa
Haryt nyşanlary boýunça sosiologik barlaglary geçirmegiň täze çemeleşmelerini kämilleşdirmek we ulgamlaşdyrmak
Oleg P. Neretin, Marina G. Ivanova,
Elena G. Tsareva
Improvement and systematization of new approaches to conducting sociological research on trademarks
334

CONTENTS

- Sergey Aleksandrowiç Smirnow,
Natalya Wiktorowna Smirnowa
Priwolžsk federal okrugynyň subýektleri
tarapyndan sebit brendlerini bellige almagyň
meýilleri
Sergey A. Smirnov, Natalia V. Smirnova
Trends in registration of regional brands by
subjects of the Volga Federal District
344
- Anna Wladimirowana Aleksandrowa,
Swetlana Olegowna Gradskowa,
Swetlana Ýuryýewna Ulyaşina
Intellectual eýeçilik obýektlerini ulanmagyň
sanly gözegçiliginde müşderä gönükdirilen
çemeleşme
Anna V. Aleksandrova, Svetlana O.
Gradskova,
Svetlana Yu. Ulyashina
Customer-oriented approach in digital
monitoring of the use of intellectual property
objects
354
- 3. Patent işiniň umumy
meseleleri**
**General issues of the patent
case**
Galina Mihailowna Solowýewa
Kämilleşdiriş tekliplerini goramak institutynyň
geljegi barmy?
Galina M. Solovieva
Does the legal institution for the protection of
rationalization proposals have a future?
364
- 4. Patent maglumatynyň
elektron hyzmatlary**
**Electronic patent
information services**
Ýelena Aleksandrowna Týulina,
Dmitriý Albertowiç Kuzýakin
Miraslyk alnan maglumat ulgamlar ulanyşdan
çykarylanda ulanyjylaryň müşderi ýollaryny
üýtgetmek: patent hukugy obýektlerini bellige
almak üçin elektron haýyşnama bermek
ulgamynyň mysalynda
Elena A. Tyulina, Dmitry A. Kuzyakin
Changing user client paths when
decommissioning legacy information
systems: using the example of electronic
filing system for patent registration
376
- Anna Ýewgenýewna Pinigina,
Alina Albertowna Muhamedžanowa,
Natalya Gennadýewna Şimkina,
Dmitriý Sergeýewiç Zolkin
Rospatentiň sanly gözleg platformasynda
«Sintelli» hyzmatyny ulanyp himiki
birleşmeler boýunça patent gözlegi
Anna E. Pinigina,
Alina A. Muhamedzhanova,
Natalia G. Shimkina, Dmitry S. Zolkin
Patent search for chemical compounds
using the «Syntelly» service in the
Rospatent digital search platform
386
- 5. BPTK (Bütünrossiýa
patent-tehniki kitpahana)
X-faýllary
VPTB X-Files**
396
- 6. Kitap tekjesi
Bookshelf**
Tehnologik radarlar ulanylyp
tehnologiýalary gözlemegiň nusgalyk
ssenariýleriniň albomy
Album of model scenarios of technology
scouting using technological radars
398
- Aleksandr Aleksandrowiç Çursin
Syn
A. Aleksandrovich Chursin
Review
399
- Oleg Igorowiç Karasew
Syn
Oleg I. Karasev
Review
401
- 7. Yzyna gaýtarmalar
Retractions**
403

Baş redaktoryň sütüni

Hormatly okyjylar, kärdeşler, dostlar!

Ýylyň ahyrynda edilen işleriň jemini jemlemek adaty bir ýörelgä öwrüldi. Ulmy barlagçylaryň üns merkezinde ýurduň intellektual özygtyýarlylygy mowzугy durýar, bu bolsa edaranyň ylmy gün tertibini Rossıyanyň tehnologiik liderligini üpjün etmek çygyryndaky çagyryşlara laýyklykda kemala getirmäge mümkinçilik berýär.

Işimiziň esasy ugurlaryny ýurduň ylmy-tehniki ösüşiniň ugurlary kesgitleýär we aşakdakylara gönükdirilendir:

- intellektual eýeçilik (IE) ekoulgamynyň tor çemeleşmesi esasynda döwürüň çagyryşlaryna uýgunlaşdyrylmagy;
- geljegi uly tehnologiik çözümleri öňe sürmek we Russıya Federasiýasynyň subýektlerinde IE dolandyryş amallaryny kämilleşdirmek;
- maglumat ykdysadyýetiniň kemala getirilmegine gatnaşmak wezipesini çözmek üçin emeli intellekt (EI) tehnologiýalaryny ulanmak.

Özboluşly ylmy topar IE ulgamy üçin kadalaşdyryjy we usulyýet resminamalaryny işläp taýýarlamaga gatnaşýar, şeýle hem aň-bilim we bilim işlerini alyp barýar; bu bolsa esasy ylmy ugurlaryň köpugurly ylmy

derejesini we amaly suduryňy tassyklaýar. EI tehnologiýalaryny ulanmak SEFI-niň maglumat ykdysadyýetiniň kemala getirilmegine gatnaşmagyny üpjün eder.

Žurnalyň şu sany — ylmy jemgyýete we giň okyjylar köpçüligine institutyň bölümleriniň, merkezleriniň we şahamçalarynyň ylmy-barlag işleri (YBI) geçirilende gazanylan ylmy işleriniň netijelerini hödürlemek üçin meýdança bolup durýar.

Ylmy barlag mowzuklar diňe bir täze ylmy bilim almak babatda däl, hukuk ulanyjylyk işlerini, IE obýektlerine bilermenler seljermesini, olary ulanmagy alyp barmak barşynda ýüze çykýan amaly meseleleri çözmek hem-de tehnologiik ösüşiniň we sanlylaşdyrmagy giňden ýaýratmagyň döredýän wehimleri nazara almak babatda-da pudagyň zerurlyklaryndan ugur alnyp emele getirildi. Awtorlar EI ulanylmagyna esaslanýan oýlap tapyşlar we peýdaly modeller baradaky maglumatlaryň patent haýşnamalarynda açylmagyň hukuk jähtlerini; Russıya kompaniýalarynda IE obýektlerini ulanmak amallaryny gözegçilikde saklamakda müşderä gönükdirilen çemeleşmäni; haryt nyşanlary bilen işde sosiologiik barlaglara döwrebap çemeleşmeleri; Rospatentiň we SEFI-niň sanly hyzmatlaryny kämilleşdirmegiň meselelerini we ýollaryny öwrendiler.

SEFI-niň ylmy-barlag işiniň esasy ugurlaryndan birini¹ — patent seljerişini — durmuşa geçirmegiň çäklerinde YBI-niň netijesi «Tehnologiik radarlar ulanylyp tehnologiýalary gözlemegiň nusgalyk ssenariýeleriniň albomy» boldy, onuň anons «Kitap tekjesi» bölümünde ýerleşdirildi.

Raýatlaryň we işewürleriň IE obýektlerini hukuk taýdan goramak baradaky islegini kanagatlandyrmak wezipesini çözmek üçin SEFI Rossıyanyň dürli sebitlerinde şahamçalary we bölümleri açýar. Häzirki wagtda Nowosibirsk we Saransk şäherlerinde şahamçalar işleýär. SEFI-niň Priwolžsk şahamçasynyň işgärleriniň ylmy barlaglarynyň netijeleri şu sanyň sahypalarynda öz beýanyňy tapdy.

2025-nji ýylyň noýabr aýynda Weliki Nowgorodda SEFI-niň Demirgazyk-Günbatar merkezi dabaraly ýagdaýda açyldy, şeýle hem «Sirius» federal çäkde sapara çykýan patent edarasy tanyşdyryldy. Täze gurluşlaryň işi intellektual işiň netijelerini hukuk taýdan goramak meseleleri boýunça usulyýet we maslahat goldawyny bermek üçin ylmy we işewür jemgyýet bilen netijeli hyzmatdaşlygy ösdürmäge gönükdiriler.

Žurnalyň esasy ileri tutulýan ugurlaryndan biri — Russıya alymlarynyň ylmy gazananlaryny hödürlemekdir; olaryň arasynda sanyň şahsyýeti — «Sirius» Uniwersitetiniň ylmy geňeşiniň başlygy R. A. Iwanow bolup, ol awtorlaşlary bilen bilelikde farmasewtika oýlap tapyşlaryny goramak baradaky neşiri hödürleýär.

Hormatlamk bilen, O. P. Neretin,
žurnalyň baş redaktory,
ykdsady ylymlar doktory

EDN <https://elibrary.ru/zpucl/>

¹ Senagat eýeçiliginiň federal instituty» FDBE-niň 2024–2028-nji ýyllar üçin ösüş maksatnamasy // <https://www1.fips.ru/about/tspti-tsentr-podderzhki-tehnologiy-i-innovatsii/development-program-fips-2024-2028.pdf>

Editorial

Dear readers,
colleagues, friends!

At the end of the year, it is customary to summarize the work done. The researchers focus on the topic of country's intellectual sovereignty, which makes it possible to shape department's scientific agenda in accordance with the challenges in ensuring Russia's technological leadership.

Our key activities are determined by the directions of country's scientific and technological development and are aimed at:

- adaptation of the intellectual property (IP) ecosystem to the challenges of time based on a network approach;
- promotion of promising technological solutions and increasing the maturity of IP management processes in the constituent entities of the Russian Federation;
- the use of artificial intelligence (AI) technologies to solve the problem of participating in the formation of the data economy.

The unique scientific team participates in the development of normative and methodological documents for the field of IP, as well as carries out enlightenment and educational activities, which confirms the interdisciplinary scientific status and outline key scientific areas. The use of AI technologies will ensure the participation of FIPS in shaping the data economy.

The current issue of the journal is a platform for presenting to the scientific community and a wide range of people the results of the scientific activities of the structural divisions, centers and branches of the Institute, obtained during scientific research (R&D).

The research topics were formed based on the needs of the industry, not only in terms of obtaining new scientific knowledge, but also solving practical problems arising in the course of law enforcement, examination of IP objects, their use, as well as taking into account the challenges posed by technological progress and widespread digitalization. The authors investigated the legal aspects of disclosure of information about inventions and utility models based on the use of AI in patent applications; a customer-oriented approach to monitoring the use of IP objects in Russian companies; modern approaches to sociological research in working with trademarks; problems and ways to improve the digital services of Rospatent and FIPS.

As part of the implementation of one of the main areas of FIPS's research activities¹, patent analytics, the result of the R&D was the «Album of model scenarios for scouting technologies using technological

radars», the announcement of which is posted in the «Bookshelf section».

To meet the demand of citizens and businesses for legal protection of IP facilities, FIPS opens branches and structural divisions in various regions of Russia. Currently, there are branches in Novosibirsk and Saransk. The results of scientific research conducted by the staff of the Volga branch of FIPS are reflected on the pages of this issue.

In November 2025, the North-Western Center of FIPS in Veliky Novgorod was officially opened, as well as a visiting patent office on the federal territory of Sirius. The work of the new structures will be aimed at developing productive cooperation with the scientific and business community for methodological and consulting support on issues of legal protection of intellectual property results.

One of the priorities of the journal is to present the scientific achievements of Russian scientists, among whom is the person of the issue – the Chairman of the Academic Council of «Sirius University», R. A. Ivanov, who, together with his co-authors, presents a publication on the protection of pharmaceutical inventions.

¹ FIPS development program 2024-2028. // <https://www1.fips.ru/about/tspti-tsentr-podderzhki-tekhnologiy-i-innovatsii/development-program-fips-2024-2028.pdf>

Best regards, Oleg Neretin,
Editor-in-Chief,
Dr. Sci. (Economics)

1

Intellectual eýeçilik hukuklaryny saklamak we goramak meseleleri

Ylmy makala

Original article

UDK 615.12
EDN <https://elibrary.ru/xypdai>

Lukmanyň dermannamasy boýunça hususy taýýarlanylş: daşary ýurt hukuk ulanyjylyk tejribesiniň seljermesi we ösüş mümkinçilikleri

Natalya Dmitriyevna Denisenko* , Tatiana Nikolaevna Eriwansewa**, Roman Alekseyevich Iwanow*

*«Ylmy-tehnologik «Sirius» uniwersiteti» YB ÖTDG

**Yewraziya patent edarasy

Denisenko.nd@talantiuspeh.ru

Mazmun: makala daşary ýurtlarda derman serişdelerini dermanhana taýýarlamaşynda kadalaşdyryjy talaplar we intellektual eýeçilik hukuklary boýunça möhüm meselelere bagyşlanandyr. Russiýa Federasiýasynda lukmanlaryň dermannamalary boýunça dermanhanalarda derman serişdelerini ýeke gezek taýýarlamaşyň oýlap tapyşa aýratyn hukugyň bozulmagy bolup durmaýandygyny kesgitleýän kadalary öz içine alýan, RF Raýat kodeksiniň 1359-njy maddasyna laýyklykda, kanuny «kadadan çykma» düzgünini ulanmaga bolan gyzyklanmanyň ýokarlanmagy şertlerinde, bu kadadan çykma düzgünini ulanmaga degişli beýleki ýurtlaryň tejribesi seredilýär. Dermanhana taýýarlamaşyň «ýeke gezeklilik» ölçeginiň düşündirilişi, onuň möhletleri we göwrümleri boýunça çäklendirmeleri azaltmak meýli seljerilýär. Hususy taýýarlanylýan derman serişdelerini howpsuz ulanmagy üpjün edýän töwekgelçilikleri, seljermä esaslanýan çemeleşmeleri ulanmagyň daşary ýurt tejribesi seredilýär.

Açar sözler: dermanhanalarda derman serişdelerini taýýarlamak, dermannama boýunça derman serişdelerini taýýarlamak, farmasewt tarapyndan derman serişdelerini taýýarlamak, patentleşdirilen derman serişdelerini taýýarlamak, derman serişdeleri, derman maddalary, patentler, derman serişdelerine degişli oýlap tapyşlar, işjeň täsir ediji madda, farmasewtik substansiýa.

Çeşme görkezmek üçin: Denisenko N. D., Eriwansewa T. N., Iwanow R. A. Lukmanyň dermannamasy boýunça derman serişdelerini hususy taýýarlamak: daşary ýurt hukuk ulanyjylyk tejribesiniň seljermesi we ösüş mümkinçilikleri // SEFI Habarçysy. 2025. J. 4, № 4 (14). S. 286–297.

Individual prescription drug production: an analysis of foreign law enforcement practice and development prospects

Natalia D. Denisenko* , Tatiana N. Eriwansewa**, Roman A. Ivanov*

*Sirius University of Science and Technology

**Eurasian Patent Office

Denisenko.nd@talantiuspeh.ru

Abstract: this article addresses contemporary issues concerning regulatory requirements and intellectual property rights in the context of pharmaceutical manufacturing conducted abroad. In view of the increased interest within the Russian Federation in the application of the legal «exception» provided under article 1359 of the Civil Code of the Russian Federation – which establishes that the one-time preparation of medicinal products in pharmacies pursuant to a physician’s prescription does not constitute an infringement of the exclusive right to an invention – the article undertakes a comparative examination of how this exception is implemented in other jurisdictions. It analyzes prevailing interpretations of the «one-time» criterion in the sphere of pharmaceutical compounding, as well as the observable trend toward relaxing constraints on both the timeframe and volume of such preparation. Furthermore, the article considers international experience with risk-based regulatory approaches designed to ensure the safe and compliant use of individually prepared medicinal products.

Keywords: manufacture of drugs in pharmacies, manufacture of drugs on prescription, manufacture of drugs by a pharmacist, manufacture of patented drugs, medicinal products, medicinal products, patents, inventions for medicinal products, active ingredient, pharmaceutical substance.

For citation: Denisenko N. D., Erivantseva T. N., Ivanov R. A. Individual prescription drug production: an analysis of foreign law enforcement practice and development prospects // Bulletin of Federal Institute of Industrial Property. 2025. Vol. 4, No. 4 (14): 286-297 (In Russ.).

Bu makalanyň maksady, dürli ýurtlarda derman serişdelerini hususy taýýarlamagyň kadalaşdyrylmagyna halkara çemeleşmelerini öwrenmekdir. Daşary ýurt tejribesiniň seljerişine esaslanyp, Rossýyada derman serişdelerini hususy taýýarlamak ulgamynda hukuk ulanyjylyk tejribesini kämilleşdirmek boýunça maslahatlar hödürlenildi.

Rossýyada patent hukugynda uly özgerişlikler 2008-nji ýylda güýje giren Russýya Federasiýasynyň Raýat kodeksiniň¹ IV böleginiň girizilmegi bilen bolup geçdi (mundan beýläk – RF RK). Bu ädim patent hukugy kadalaryny ýeke-täk kodekse birleşdirmekte möhüm tapgyr bolup, intellektual eýeçilik ulgamyndaky kanunçylygy tertiplemege we ulgamlaşdyrmaga ýardam etdi. RF RK-nyň 1359-njy maddasyny kabul etmek bilen, dermanhanalarda lukmanlaryň dermannamalary boýunça patentleşdirilen derman serişdelerini ýeke gezek taýýarlamak mümkinçiligi üpjün edildi we bu, oýlap tapyşa aýratyn hukugyň bozulmagy hasaplanmaýar. Mundan beýläk, makalanyň tekstinde lukmanyň dermannamasy boýunça patentleşdirilen derman serişdesini taýýarlamagyň kanuny mümkinçiligi gysgaça «kadadan çykma» diýlip atlandyrylar. Bu düzgün farmasewtik tejribe üçin täze mümkinçilikleri açdy: dermanhanalara hususy derman serişdelerini döretmek üçin patentleşdirilen oýlap tapyşlary ulanmaga rugsat berdi, bu bolsa öz gezeginde lukmançylyk hyzmatlaryň elýeterlilikini ýokarlandyryar we näsaglary bejermekte şahsylaşdyrylan çemeleşmeleri durmuşa geçirmäge mümkinçilik berýär. RF RK-nyň 4-nji bölegini girizmek bilen Rossýanyň kanunçylygy patent eýeleriniň bähbitlerini we näsaglaryň zerurlyklaryny deňagramlaşdyrmagy, saglygy goraýyş ulgamynda innowasiýalary netijeli ulanmak üçin şertleri döretmegi maksat edinýärdi. Emma bu ädimin ähmiýetine

RF RK-nyň 1359-njy maddasyny kabul etmek bilen, dermanhanalarda lukmanlaryň dermannamalary boýunça patentleşdirilen derman serişdelerini ýeke gezek taýýarlamak mümkinçiligi üpjün edildi we bu, oýlap tapyşa aýratyn hukugyň bozulmagy hasaplanmaýar.

garamazdan, bu kanuny kadadan çykma düzgünine laýyklykda dermanhana taýýarlamaşy ýigrimi ýyla golaý wagt geçenden soňra hem Rossýyada farmasewtik tejribede giň ýaýrawy tapyp bilmedi. Bu bolsa, şahsylaşdyrylan derman bejergisine hakyky elýeterlilik ýokarlandyryan kanunçylygy has-da ösdürmegiň we has çäýe mehanizmleri ornaşdyrmagyň zerurdygyny aýdyň görkezýär.

Dermanhanalarda derman serişdelerini taýýarlamak birnäçe ýewropa ýurtlarynda giňden ýaýran tejribe bolup durýar; bu ýurtlarda farmasewtler aýdyň hukuk ulanyjylyk ulgamyňyň bar bolmagy netijesinde kanunlary we kadalaşdyryjy hukuk namalaryny bozýandygyndan çekinmezden hususy dermannamalar boýunça derman serişdelerini taýýarlap bilýärler. Näsaglaryň aýratynlyklaryny göz önünde tutup, lukmanyň dermannamasy boýunça dermanhanalarda derman serişdelerini taýýarlamak bejergä has çäýe çemeleşmäni üpjün etmäge we lukmançylyk kömeginiň hilini ýokarlandyrmaga mümkinçilik berýär. Bu makalada hödürlenen halkara tejribeleriniň we üstünlikli nusgalaryň seljermesi Rossýanyň tejribesinde kanunçylyk kadalaryny ulanmagyň mehanizmlerini ösdürmek üçin gymmatly ugur görkeziji bolup biler.

¹ Russýya Federasiýasy. Raýat kodeksi. Dördünji bölegi: Federal kanun № 230-FZ: Döwlet Dumasy tarapyndan 2006-njy ýylyň 24-nji noýabrynda kabul edildi: Federasiýa Geňeşi tarapyndan 2006-njy ýylyň 8-nji dekabrynda tassyklanyldy: 2008-nji ýylyň 1-nji ýanwaryndan güýje girdi // KonsultantPlus: saýt. URL: <https://cloud.consultant.ru/cloud/cgi/online.cgi?req=doc&n=64629&base=LAW&from=510631-0&rnd=Uz9JzA#58ccY3Vh3gsdw7MB> (ýüztutma senesi: 30.10.2025). Elýeterlilik tertibi: bellige alnan ulanyjylar üçin.

TRIPS Ylalaşygynyň 30-njy maddasyna esaslanyp, BSG-a girýän birnäçe ýurt öz kanunçylygynda derman serişdelerini ekstemporal taýýarlamaga degişli kadadan çykma düzgünini göz önünde tutýar.

Bu nukdaýnazardan, halkara derejesinde intellektual eýeçiligiň söwda jähtleri boýunça ylalaşygyň (mundan beýläk – TRIPS Ylalaşygy)² 30-njy maddasynda Bütindünýä söwda guramasynyň (mundan beýläk – BSG) agzalary tarapyndan ulanylyp bilinjek patent hukuklaryndan kadadan çykmalara degişli umumy ýörelge bellenilýär. Halkara resminamalary dermannamasy boýunça derman serişdelerini taýýarlamaga degişli kadadan çykmalary göni kadalaşdyрмаýandygy sebäpli, käbir ýurisdiksiýalarda dermanhanalara lukmanyň dermannamasy boýunça hususy derman serişdelerini taýýarlamaga rugsat berilýär, beýleki ýurtlarda bolsa bu hukuk çäklendirilip ýa-da dolulygyna aradan aýrylyp bilner. Bu ýurtlarda kadadan çykma düzgünini bermekden esasy syýasy maksatlar: hukuklaryň degişli deňagramlylygyna ýetmek, saglygy goramak ulgamyndaky jemgyýetçilik bähbitlerini goldamak, lukmançylyk hyzmatlaryny berýän edaralaryň näsaglaryň saglygyny dikeltmekdäki aýratyn durmuş wezipesini yrkar etmek hem-de lukmanlara dermannamalary ýazmaga we farmasewtlere bellenen derman serişdelerini taýýarlamaga mümkinçilik berýän lukmançylyk-farmasewtik işiň amala aşyrylmagyna ýardam etmektir. Bu mesele boýunça Bütindünýä intellektual eýeçilik guramasy «Ýeke gezek derman serişdelerini taýýarlamaga degişli kadadan çykma boýunça salgylanma resminamasynyň taslamasyny»³ işläp taýýarlady; onda Patent hukugy boýunça hemişelik komitetiň (mundan beýläk – PHHK) otuz altynjy mejlisine Germaniýa tarapyndan hödürlenlen materiallara salgylanmak bilen, şeýle kadadan çykmanyn maksadynyň lukmanlaryň we farmasewtleriň işini aňsatlaşdyrmakdan, şol sanda lukmanlara erkin dermannamalary ýazmak hukuklaryny bermekden ybaratdygy düşündirilýär. PHHK kanuny kadadan çykmanyň lukmançylyk we dermanhana işgärleriniň işini aňsatlaşdyrýandygyny, lukmanlara hususan-da näsaglaryň ýagdaýynyň anyk aýratynlyklaryny göz önünde tutýan dermannamalary ýazmagyn mümkinçilik berýändigini tassyklaýar. Bu, lukmanlara aýratyn hukuklaryň güýjüne degişli çäklendirmeleri göz önünde tutmazdan iň laýyk bejergini bellemäge hukuk berýär.

TRIPS Ylalaşygynyň 30-njy maddasyna esaslanyp, BSG-a girýän birnäçe ýurt öz kanunçylygynda derman serişdelerini ekstemporal taýýarlamaga degişli kadadan çykma düzgünini göz önünde tutýar. Ekstemporal taýýarlamak, adatyça anyk näsag üçin aýratynlykda lukmanyň dermannamasy esasynda derman serişdelerini taýýarlamak amalynda degişlidir. Bu, erkin satuwda bolmadyk, näsagyň aýratyn zerurlyklaryna laýyklykda düzülen ingrediýentleri garyşdyrmagy ýa-da derman serişdeleriniň möçberlerini we görnüşlerini döretmegi öz içine alyp biler. Kanunçylygynda şeýle kadadan çykma düzgünü göz önünde tutulan ýurtlarda, lukmanyň dermannamasy esasynda dermanhana tarapyndan aýratyn tertipde ekstemporal taýýarlanylýan islendik derman serişdesi patent eýesiniň aýratyn hukuklarynyň bozulmagy bolup durmaýar.

Bu ýurtlaryň patent kanunlary patent eýesiniň hukuklarynyň cygrynyň daşynda anyk näsag üçin taýýarlanylýan derman serişdelerini – dermanhana farmasewtiniň hem-de lukmançylyk edarasynyň lukmançylyk işgäriniň taýýarlanlaryny – saklaýar. TRIPS Ylalaşygyndaky kadadan çykma düzgünini ulanyň, aşakdaky ýurtlar öz kanunlarynda şeýle düzgünü göz önünde tutdy: Albaniýa, Andorra, Argentina, Ermenistan, Belarus, Belgiýa, Bosniýa we Gersegowina, Braziliýa, Bolgariýa, Horwatiýa, Kipr, Çeh Respublikasy, Daniýa, Dominika, Estoniýa, Finlýandiýa, Fransiýa, Germaniýa, Gresiýa, Wengriýa, Islandiýa, Hindistan, Irlandiýa, Italiýa, Ýaponiýa, Latwiýa, Litwa, Lüksemburg, Malta, Moldowa, Marokko, Niderlandlar, Norwegiýa, Filippin, Polşa, Portugaliýa, Koreýa Respublikasy, Russiýa Federasiýasy, Santa-Lýusiýa, Serbiýa, Singapur, Slowak Respublikasy, Sloweniýa, Amerika Birleşen Ştatlary, Ispaniýa, Şwesiýa, Siriýa Arap Respublikasy, Tailand, Demirgazyk Makedoniýa Respublikasy, Trinidad we Tobago, Tunis, Türkiýe, Beýik Britaniýa, Urugwaý we Özbegistan. Şonuň bilen birlikde, bu ýurtlaryň köpüsünde şeýle tertipde taýýarlanylýan derman serişdesini ulanmak bilen bagly islendik hereketler patent hukuklarynyň bozulmagy hasaplanmaýar. Mysal üçin, Argentinanyň Patent kanunynyň 36-njy maddasynda (b bendi)⁴ dermannamalary boýunça serişdeler taýýarlamak hukugy berkidilýär we patent eýesiniň hukuklarynyň «ygtyýarly hünärmen tarapyndan we gurama tarapyndan lukmanyň dermannamasy boýunça derman serişdelerini taýýarlamaga hem-de şeýle taýýarlanylýan derman serişdeleri bilen bagly hereketlere» täsir etmeýändigini bellenilýär. Türkiýede Senagat eýeçiligi barada kanunyň 85-nji maddasynda (3-nji bölüm, ç bendi)⁵ hususan-da, patent hukugynyň bozulmagy bolup durmaýan hereketler kesgitlenilýär, «Köpçüliýeliminiň önümçilik bilen baglanyşykly bolmadyk, diňe dermannamasy boýunça taýýarlamak maksady bilen amala aşyrylýan

² Haryt nyşanlary we hyzmat nyşanlary baradaky kanunçylyk. Bütindünýä intellektual eýeçilik guramasy: saýt. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/379915> (ýüztutma senesi: 30.10.2025).

³ SCP/36/3 meselesi boýunça hasabat. Bütindünýä intellektual eýeçilik guramasy: saýt. URL: http://example.com/eouc2024_scp_36_3.pdf 4_ (ýüztutma senesi: 30.10.2025).

⁴ Argentina Patent Law. Law No. 24.481 as amended by Law No. 24.572 of 1995. The electronic version of print. publ. URL: http://www.comanas.com/data/boardupload/20120305103912_99247.pdf (ýüztutma senesi: 30.10.2025).

⁵ Turkish industrial property code. The electronic version of print. publ. URL: <https://turklegal.com.tr/resources/public/en/legal/Turkish-Industrial-Property-Code-in-English.pdf> (ýüztutma senesi: 30.10.2025).

Patentleşdirilen derman serişdelerine bellenen ýokary bahalar Niderlandlaryň saglygy goraýyş ulgamynyň önünde möhüm çagyryşlar döretdi. Şol döwürde hereket eden Niderlandlaryň Patent kanunynyň kadalary lukmanlaryň dermannamalary boýunça hususy derman serişdelerini taýýarlamaga ymtylýan dermanhanalara päsgel berdi.

dermanhanalarda derman serişdelerini ekstemporal taýýarlamak, şeýle hem şeýle taýýarlanylýan derman serişdeleri bilen bagly hereketler».

Niderlandlarda hususy derman serişdelerini taýýarlamak bilen meşgullanylýan farmasewtler saglygy goraýyş ulgamynyň lukmançylyk hyzmatlaryna elýeterlilik üpjün etmäge bolan ygrarlylygyna laýyklykda, adaty ýokary baha mynasyp görülyär. Farmasewtik tejribedäki bu çemeleşme seýrek keselleri bejermek üçin niýetlenen derman serişdelerine çykdajylaryň artmagy bilen baglylykda 2010-njy ýyllaryň ortalarynda aýratyn möhüm ähmiýete eýe boldy. Patentleşdirilen derman serişdelerine bellenen ýokary bahalar Niderlandlaryň saglygy goraýyş ulgamynyň önünde möhüm çagyryşlary döretdi. Şol döwürde hereket eden Niderlandlaryň Patent kanunynyň kadalary lukmanlaryň dermannamalary boýunça hususy derman serişdelerini taýýarlamaga ymtylýan dermanhanalara päsgel berdi. Niderlandlaryň 2016-njy ýylyň ýanwaryndan iýunyňa çenli dowam eden Ýewropa Bileleşiginiň (mundan beýläk – ÝB) Geňeşindäki başlyklyk döwründe, başlyklyk etmegiň resmi maksatnamasy näsaglaryň lukmançylyk innowasiýalaryna «durmuş taýdan kabul ederlikli bahadan» has çalt elýeterlilik gazanmagynyň mümkin boljak ýollaryny öwrenmäge gönükdirildi. Onda innowasiýa derman serişdelerine elýeterlilik üpjün etmegiň ähmiýeti nygtaldy; şunuň bilen baglylykda derman serişdeleriniň bahalary we bazardaky elýeterlilik meselelerinde ÝB agza döwletleriniň arasynda meýletin hyzmatdaşlygy pugtalandyrmak borjy kabul edildi. Niderlandlar derman serişdelerine ýokary bahalar döreden ulgamlaryň meseleleri çözmäge berk we açyk ygrarlylygyny beýan eden az sanly ÝB agza döwletleriniň biri boldy. 2016-njy ýylda Niderlandlaryň hökümeti bu meselä resmi taýdan üns çekip, şeýle beýan etdi: «Häzirkî patent işewürlük modeliniň we halkara patent düzünlerini ulanmagyň usullarynyň üýtgedilmeli bolýandygyny ykrar etmezden hakyky ösüşe ýetip bilmeris» [1]. Bu çagyryş derman serişdelerine elýeterlilik üpjün etmägeki bar bolan çemeleşmeleri täzeden gözden geçirmegiň zerurdygyny görkezýän möhüm ýarat boldy. 2017-nji

ýylda taýýarlanylýan «Niderlandlarda täze we elýeterli derman serişdeleri»⁶ atly hasabatda patent ulgamyny özgertmäge we möhüm derman serişdelerine elýeterlilik gowulandyrmaga gönükdirilen birnäçe başlangyç tekliplendi. Şeýlelikde, Niderlandlaryň hökümeti 2016-njy ýylda ÝB-da başlyklyk eden döwründen soňra derman serişdelerine elýeterlilik üpjün etmek boýunça täze gün tertibini emele getirmekde esasy orny eýeledi. Şunuň bilen baglylykda, intellektual eýeçilik çygyrynda seýrek derman serişdeleriniň ýagdaýyny ara alyp maslahatlaşmak ýaly birnäçe pikir alyşma amallaryny Niderlandlaryň ÝB Geňeşinde başlyklyk eden döwründe düýbünü tutan binýada deňişli etmek bolar. Beýleki ýurtlaryň alymlary hem intellektual eýeçilik hukuklaryna eýe farmasewtik monopoliýalarynyň güýçlendirilmeginiň, adaty, derman serişdelerine bolan bahalaryň ýokarlanmagyna, olara elýeterlilik gijikdirmäge hem-de sarp edijiler we hökümetler üçin çykdajylaryň artmagyna getirýändigini tassyklaýan barlaglary geçirdi [2].

Intellektual eýeçilik hukuklaryna eýe farmasewtik monopoliýalaryň güýçlendirilmeginiň, adaty, derman serişdelerine bolan bahalaryň ýokarlanmagyna, olara elýeterlilik gijikdirmäge hem-de sarp edijiler we hökümetler üçin çykdajylaryň artmagyna getirýändigini tassyklaýan barlaglar geçirildi.

Çykdajylaryň artmagy Niderlandlaryň hökümetini täze gymmat bahaly derman serişdelerini awtomatiki tertipde öwez dolmakdan ýüz öwürmek kararyny almaga mejbur etdi. Hususan-da, 2017-nji ýylda henodeoksihol turşulygy (HDHK) preparaty seýrek bäbeklerde dogabitdi çalşyk bozulmasy – serebrotendinez ksantomatoz (STK) – bolan Niderlant näsaglary üçin elýeterli bolmady; munuň sebäbi HDHK-nyň ÝB-da seýrek preparat hökmünde bellige alynmagyndan soňra oňa bolan bahanyň düýpli ýokarlanmagydyr. STK – holesterin we öd turşulyklary çalşygynyň CYP27A1 genindäki mutasiýalar bilen şertlendirilen seýrek nesil geçirijili bozulmasydyr; bu bolsa organizmde holestanoly we beýleki zäherli maddalary toplamagyna getirýär. STK ýaş katarakt, döl ksantomalary, çagalık döwrüniň içgeçmesi, psihomotor yza galma we öňe gidiji mozhagyr ataksiýasy bilen häsiýetlendirilýär. HDHK-ny täjirçilik esasynda satuwa çykarýan Leadiant kompaniýasy onuň bahasyny 500 esse artdyryp, ýylda bir näsag üçin 153 300 ýewro ýetirdi.

⁶ Report. New and affordable Medicines in the Netherlands. The electronic version of print. publ. URL: <https://haiweb.org/storage/2019/06/NL-Government-Commitments-on-New-Affordable-Medicines-1.pdf> (ýüztutma senesi: 30.10.2025).

ÝB 2001/83 Direktiwasyň 3-nji maddasynyň (1-nji bendi) farmasewtlere aýratyn näsag üçin dermannamasy boýunça derman serişdelerini düzmäge ýa-da taýýarlamaga mümkinçilik berdi. Emma 2015-nji ýyldaky çözügünde Ýewropa Bileleşiginiň kazyýeti (CJEU) «dermanhana üçin kadadan çykma» düzgüniniň derman serişdesini öndürmäge mümkinçilik berýän berk şertlerini düşündirdi.

Netijede, niderland lukmançylyk ätiýaçlandyryş kompaniýalary bu preparatyň bahasynyň öwezini dolup bilmediler, STK bolan näsaglar üçin HDHK-nyň elýeterlilik bolsa howp astyna düşdi; bu bolsa bu näsaglar üçin lukmançylyk kömeginiň kanagatlanarsyz derejesine getirdi. Farmasewtik hasabatlylyk gaznasy (Stichting Farma ter Verantwoording)⁷ Niderlandlaryň antimonopol edarasyna Leadiant kompaniýasyna garşy çäre görmegini haýyş etdi; bu ýagdaýda dermanhanalarda bu preparaty öndürmäge rugsat berlendigi halatynda, bu keseliň öňe gidişini haýallatýan bu preparata garaşly bolan STK näsaglary üçin ýerlilik getirip biljekdigi nygtaldy.

Niderlandlarda HDHK bilen meňzeş ýagdaý 3β-HSD we 5β-reduktaza ýetmezçiligini bejermek üçin zerur bolan hol turşulygy (HTK) babatynda hem ýüze çykdy. Häzirki wagtda Orphacol bu görkezme boýunça ulanmak üçin bellige alnan ýeke-täk preparat bolup durýar [3].

Niderlandlaryň derman serişdeleriniň dolanyşygyny kadalaşdyrmak ulgamyny özgertmegiň zerurdygyny görkezýän ýene bir faktor, 2012-nji ýylda seredilen Glaxo Group – Pharmachemie⁸ kazyýet işi boldy. Glaxo Group kompaniýasy Pharmachemie kompaniýasyna patent möhletiniň tamamlanmagyna çenli «Ondasetron» preparatynyň generiğini satuwa hödürlemek bilen baglanşykly patent hukuklaryny bozandygy üçin kazyýete şikaýat etdi. Bu iş boýunça Niderlandlaryň Ýokary kazyýeti aşaky instansiýa kazyýetiniň çözügünü tassyklady: Pharmachemie kompaniýasynyň patent möhletiniň tamamlanmagyna çenli öz önümi baradaky maglumaty hususan-da G-Standard maglumat bazasyna

girizen hereketleri gadagan edilen hereketler bolup durýar we patent bozulmagy hökmünde häsiýetlendirilen hem-de önümi öndürmek, ulanmak we bazara çykarmak maksady bilen «teklip etmek» diýlip kesgitlenen hereketler hasaplanýar. 2012-nji ýylyň 22-nji iýunynda çykarylan bu çözügüt önümi geljekde bazara çykarmaga taýýarlyga gönükdirilen hereketleriň Niderlandlaryň Patent kanunyň bozulmagy bolup durýandygyny tassyklady. Şeýlelikde, asyl preparat öndürijileriň garşylygy derman serişdesiniň bazara çykmagyny ep-esli gijikdirmäge getirdi.

Birnäçe meseläniň öňünde durup, 2019-njy ýylyň 1-nji fewralynda Niderlandlar patent kanunçylygyna dermanhanalara lukmanyň dermannamasy boýunça patentleşdirilen derman serişdelerini taýýarlamaga mümkinçilik berýän kadalary girizdi. Ol 1995-nji ýylyň Niderlandlaryň Patent kanunyň⁹ 53-nji maddasynyň 3-nji bendine ikinji sözlemi goşmak bilen güýje girdi; ol şeýle diýýär: «...Aýratyn hukuk, dermanhanalarda lukmanyň dermannamasy esasynda aýratyn halatlarda gönüden-göni ulanmak üçin derman serişdelerini taýýarlamaga, şeýle hem şeýle taýýarlanylýan derman serişdeleri bilen bagly hereketlere degişli däldir».

ÝB 2001/83 Direktiwasyň 3-nji maddasynyň (1-nji bendi) farmasewtlere aýratyn näsag üçin dermannamasy boýunça derman serişdelerini düzmäge ýa-da taýýarlamaga mümkinçilik berdi. Emma 2015-nji ýyldaky çözügünde Ýewropa Bileleşiginiň kazyýeti (CJEU) «dermanhana üçin kadadan çykma» düzgüniniň derman serişdesini öndürmäge mümkinçilik berýän berk şertlerini düşündirdi. C-544/13 we C-545/13¹⁰ birleşdirilen işler boýunça kazyýet bu kadadan çykma üçin üç sany bilelikde berjaly edilmeli şertiň bardygyny belledi: (i) önüm onuň taýýarlanmagyndan öň berlen lukmançylyk dermannamasy esasynda taýýarlanylýan bolmalydyr; (ii) ol öňünden kesgitlenen anyk näsag üçin aýratyn niýetlenen bolmalydyr; (iii) önüm näsaglara ony taýýarlan dermanhana tarapyndan gönüden-göni berilmelidir. Mundan şeýle netije çykýar: farmasewtler lukmanyň dermannamasyny görkezilýänçä şeýle derman serişdelerini taýýarlap bilmezler. Şuňa meňzeş netijä W. W. Orlowa we awtorlary hem geldiler [4]. Görkezilen awtorlar mysal hökmünde 2013-nji ýylyň 23-nji sentýabryndaky № 39187 Ýokary kazyýet çözügünü (Italiýa) getirýärler; oňa laýyklykda Ýokary kazyýet (Corte di Cassazione) 2013-nji ýylyň 23-nji sentýabryndaky çözügünde seredilýän kadadan çykmanyn «bazarda bar bolan serişdeleriň anyk näsagy bejermäge ukypsyz bolan, bazarda hödürlenilýän derman serişdelerinde görkezilenden tapawutly möçberleri bellemeli bolan adatdan daşary ýagdaýlarda» ulanylmaldygyny belledi. Emma bu iş ÝB-nyň täze Farmasewtik strategiýasy girizilmezden ozal seredildi we önümçilik

⁷ Dutch Competition Authority ACM honors PAFs enforcement request and fines pharmaceutical company Leadiant with €19.5 million. Pharmaceutical Accountability Foundation: official site. URL: <https://www.pharmaceuticalaccountability.org/2021/07/19/acm-has-honored-the-enforcement-request-of-farma-for-accountability-foundation-and-fined-pharmaceutical-company-leadiant-with-e19-5-million/> (ýüztutma senesi: 30.10.2025).

⁸ Pharmachemie v. Glaxo Group. Supreme Court (Hoge Raad). The electronic version of print. URL: <https://patentblog.kluweriplaw.com/2012/07/30/pharmachemie-v-glaxo-group-supreme-court-hoge-raad-22-june-2012/> (ýüztutma senesi: 30.10.2025).

⁹ 1995-nji ýylyň Milli patentler barada kanuny. Bütindünýä intellektual eýeçilik guramasy: saýt. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/22338> (ýüztutma senesi: 30.10.2025).

¹⁰ Case number C-544/13. Judgment of the Court (Third Chamber) of 16 July 2015. InfoCuria: official site. URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-544/13> (ýüztutma senesi: 30.10.2025).

ÝB hökümeti önümçilik dermanhanalary üçin «kadadan çykma» düzgünlerini giňeltmegi dowam etdirýär, sebäbi dermanhana taýýarlamasynyň bar bolmagy näsaglara zerur bolan derman serişdeleriniň elýeterli bolmazlygy bilen baglanyşykly kanagatlandyrylmadyk lukmançylyk zerurlyklaryny ýapýar.

dermanhanasynda kazyýetiň «kadadan çykma» düzgünini hyýanatçylykly ulanmak ýagdaýyny ykrar eden ÝB-daky ýeke-täk mysal bolup durýar. Bu makalanyň awtorlary 2024-nji ýylyň aprel aýynda Ýewropa Parlamentiniň 2001/83^{11,12} Direktiwasyň taslamasyny birinji okalyşda dermanhana we hassahana üçin «kadadan çykma» barada kabul edendigini hem-de onda «kadadan çykma» düzgünini ulanylmagynyň aşakdaky giňeltmelerini tekliplendirdigini nazara almadylar:

1) derman serişdeleri deňgünlükde esaslandyrylan halatlarda hassahana hyzmat edýän dermanhana tarapyndan önünden, şol hassahanadaky geljekdäki ýedi günün içinde çak edilýän lukmançylyk dermannamalary esasynda taýýarlanylýp bilner. Bu düzgünler dermanhanalara aýratyn näsag üçin dermannamany almakdan öň önümleriň çäkli ähtimallaryny taýýarlamaga mümkinçilik berer. Bu, aýratyn taýýarlanylýş dermanhana dermannamasyny alyş gijikdirilmesine getirýän ýagdaýlarda, aýratyn ähmiýete eýe bolup biler. Mundan beýläk dermannamany almakdan öň derman serişdesini taýýarlap bolýan möhletiň kesgitlenmegi babatynda goşmaça düşündirişler göz önünde tutular. Hususan-da, bu düzgün Direktiwanyň taslamasyna girizilmegi tekliplendirilýän düzedişiň 1-nji maddasynyň 6-njy bendinde getirilýär; ol çykaryşlara deňgünlük bölümi täzeden belleýär ýa-da oňa düzediş girizmegi tekliplendirilýär.

Tekliplendirilýän düzedişiň deňgünlükde tekliplendirilýän teksti şeýle diýýär: «5-nji bendiň (a) we (b) kiji bentlerinde görkezilen derman serişdeleri, deňgünlükde esaslandyrylan halatlarda, hassahana hyzmat edýän dermanhana tarapyndan önünden, şol hassahanadaky soňky ýedi günün içinde çak edilýän derman serişdelerine çak edilýän dermannamalar möçberiniň esasynda taýýarlanylýp bilner»^{13,14};

2) «kadadan çykma» düzgüniniň täsirini başga edarada kömek alýan näsaglara dermanhana tarapyndan taýýarlanylýan derman serişdesini üpjün etmäge ýaýratmak. Bu teklipler 2001/83¹⁵ Direktiwasyň 3-nji maddasynda getirilýär.

W. W. Orlova we awtorlary [4], Niderlandlaryň ýokary administratiw kazyýetine salgyylanmak bilen, köp mukdarda çig malyň, garyşdyrma gaplaryny, tabletirlemek enjamlaryny ulanylmagynyň, şeýle hem dermanhana tarapyndan bu bilen baglanyşykly goýlan maýa goýumlaryň kadadan çykma düzgünini boýunça rugsat berilmeyän senagat önümçiliginiň alamatlarydygyny nygtaýarlar¹⁶. Emma 2019-njy ýylyň 8-nji aprelindäki açyk hatynda Niderlandlaryň saglyk ministri B. Ý. Brýuins derman serişdesiniň aýratyn näsag üçin niýetlenendigini ýa-da dældigini kesgitlemekte dermanhana möçberiniň ähmiýetiniň bolmaly dældigini düşündirdi¹⁷. Ministr derman serişdeleriniň aýratyn farmasewtler tarapyndan däl-de, eýsem ýöriteleşdirilen dermanhanalarda taýýarlanylýan maýa bilen eýýäm birnäçe wagtdan bäri dowam edýändigini nygtady. Hassahanalaram birleşip, ösýär; şonuň üçin-de hassahana dermanhanalarda derman serişdelerini taýýarlamagyň möçberi hem artýar.

Şeýlelikde, ÝB hökümeti önümçilik dermanhanalary üçin «kadadan çykma» düzgünlerini giňeltmegi dowam etdirýär, sebäbi dermanhana taýýarlamasynyň bar bolmagy näsaglara zerur bolan derman serişdeleriniň elýeterli bolmazlygy bilen baglanyşykly kanagatlandyrylmadyk lukmançylyk zerurlyklaryny ýapýar.

Farmasewt we lukman näsagyň ömri we saglygy üçin bilelikde işleýär. Şeýlelikde, Niderlandlarda farmasewtler

¹¹ European Parliament. Union code relating to medicinal products for human use European Parliament legislative resolution of 10 April 2024 on the proposal for a directive of the European Parliament and of the Council on the Union code relating to medicinal products for human use, and repealing Directive 2001/83/EC and Directive 2009/35/EC (COM (2023) 0192 – C9-0143/2023-2023/0132 (COD)). The electronic version of print. publ. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2024-0220_EN.pdf (ýüztutma senesi: 30.10.2025).

¹² European Parliament. Union procedures for the authorisation and supervision of medicinal products for human use and rules governing the European Medicines Agency European Parliament legislative resolution of 10 April 2024 on the proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council laying down Union procedures for the authorisation and supervision of medicinal products for human use and establishing rules governing the European Medicines Agency, amending Regulation (EC) No 1394/2007 and Regulation (EU) No 536/2014 and repealing Regulation (EC) No 726/2004, Regulation (EC) No 141/2000 and Regulation (EC) No 1901/2006 (COM (2023) 0193 – C9-0144/2023-2023/0131 (COD)). The electronic version of print. publ. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2024-0221_EN.pdf (ýüztutma senesi: 30.10.2025).

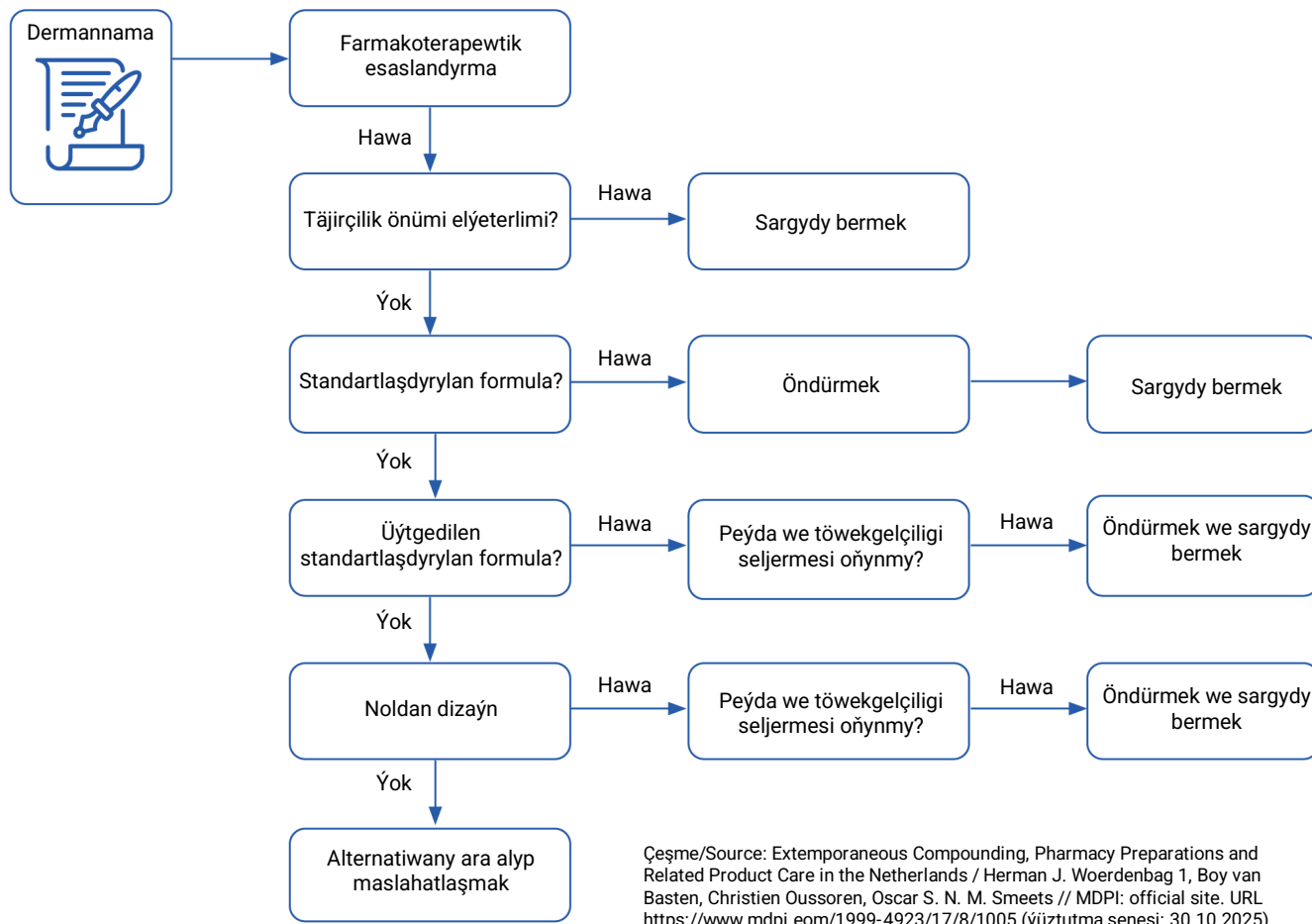
¹³ European Parliament. Compromise amendments 1-42. The electronic version of print. publ. URL: https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/COMMITTEES/ENVI/AMC/2024/03-19/Pharma_Directive_Final_CA_EN.pdf (ýüztutma senesi: 30.10.2025).

¹⁴ European Parliament adopts its Position on EU Pharma Law Review: 8 Key Takeaways for Industry. Covington: official site. URL: <https://www.cov.com/en/news-and-insights/insights/2024/04/european-parliament-adopts-its-position-on-eu-pharma-law-review-8-key-takeaways-for-industry#:~:text=The%20current%20legislation%20provides%20for,for%20the%20following%20%20days> (ýüztutma senesi: 30.10.2025).

¹⁵ Study on the Availability of Medicinal Products for Human Use Specific Request EAH/2011/Health/14 for the Implementation of Framework Contract EAH/2010/Health/01 Lot 1 21 December 2012. FINAL REPORT. The electronic version of print. publ. URL: https://health.ec.europa.eu/document/download/59187907-2433-470b-be58-d5e8c3106d3a_en?filename=study_report.pdf (ýüztutma senesi: 30.10.2025).

¹⁶ New Dutch legislation allows pharmacies to prepare patented drugs. Simmons Simmons: official site. URL: <https://www.simmons-simmons.com/publications/ck0aon6mmnhvc0b33wpp6n72f/040219-new-dutch-legislation-allows-pharmacies-to-prepare-patented-drugs> (ýüztutma senesi: 30.10.2025).

¹⁷ Brief van de regering. Tweede Kamer: official site. URL: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2019Z07030d&id=2019D14445 (ýüztutma senesi: 30.10.2025).

Surat 1.

Dermannamany aldykdan soň farmasewtdе derman serişdesini taýýarlamakda çözügüt kabul ediş agajy

Figure 1.

The decision tree of a pharmacist in the manufacture of a medicinal product after receiving a prescription

näsaglary bejermekde lukmanlar bilen bilelikde jogapkärçilik çekýärler, bu bolsa lukmançylyk kömeginiň hilini üpjün etmekde möhüm orun tutýar. Farmasewt hususy taýýarlanylýan derman serişdesini ulanmaktaky peýda we töwekgelçilik gatnaşygyny seljerýär we muny bejeriş lukmany hem-de näsag bilen ara alyp maslahatlaşýar (1-nji surat). Bu ýörelgä eýermek lukmanyň dermannamasy boýunça farmasewtler tarapyndan çylşyrymly derman serişdelerini taýýarlamaga rugsat berýän ÝB ýurtlary üçin möhümdir. Niderland farmasewtleri näsaga gönükdirilen wezipelere, meselem, maslahat bermäge, derman serişdelerini dogry ulanmagy öwretmäge, mümkin bolan gaýra täsirleri barada habarlylyk döretmäge hem-de näsaglary patentleşdirilen we patentleşdirilmedik derman serişdeleri bilen üpjün etmäge işjeň gatnaşýarlar. Bu «kadadan çykma» düzgüninden peýdalanylýan ähli ÝB ýurtlarynda näsag bilen aragatnaşyk döwründe ýüze çykýan dürli ýagdaýlary

bahalandyrmak we farmasewtdе çözügüt kabul etmek üçin şuna meňzeş kadalary hem-de gollanmalary bardyr¹⁸. Iatrogen keselleriň töwekgelçilik toparyna girýän, rak keselleri bolan näsaglar üçin farmasewtik çäreleriň netijeliligini ýokarlandyrmak maksady bilen farmasewtik geňeşleri optimizirlemek üçin öz çözügüt agajy gurulup bilner [5]. Çözügüt agajy şeýle ýagdaýlarda barlag netijeleri esasynda we farmasewt bilen gematologiň ylalaşmagy boýunça düzülýär. Farmasewtik geňeşleriň ileri tutulmagy näsagyň ýaşyna hem esaslanyp bilner. Farmasewtler üçin şeýle çözügüt kabul ediş açaçlary näsaglaryň bejeriş ýolunyň ähli dowamynda hilini we howpsuzlygyny ýokarlandyrmaga gönükdirilen farmasewtik çäreleriň netijeliligini artdyryýar.

¹⁸ Guidance for Pharmacists on Extemporaneous Dispensing. The electronic version of print. publ. URL: https://www.psi.ie/sites/default/files/2024-06/Guidance_for_Pharmacists_on_Extemporaneous_Dispensing.pdf (ýüztutma senesi: 30.10.2025).

Şeýlelikde, berilýän farmasewtik hyzmatlaryň derejesi näsaglara hilli lukmançylyk kömegini bermek bilen aýrylmaz baglanyşyklydyr.

Hususy taýýarlanylýan bellige alynmadyk derman serişdeleri üçin Niderlandlaryň saglyk we saglygy goraýyş barlag edarasy dört talab belledi¹⁹:

1) bellige alnan alternatiwlaryň bolmazlygy, ýagny Niderlandlaryň bazarynda näsagyň anyk zerurlyklaryna laýyk gelyän rugsat berlen farmako-terapeutik alternativ derman serişdeleri bolmaly däldir;

2) preparat oýlanşykly farmakoterapeutik esaslandyrmaga daýanmalydyr, ýagny onuň ulanylmagy näsagyň anyk ýagdaýy üçin lukmançylyk we ylmy taýdan esaslandyrylmalydyr;

3) ähli hususy taýýarlanylýan derman serişdeleri üçin düzüm, taýýarlamak usuly we hil gözegçiligi amallar jikme-jik beýan edilmelidir;

4) GMP standartlaryna laýyklykda önümçilik amaly berjaý edilmelidir, ýagny farmasewtde amala aşyrylýan önümçilik amaly hili we howpsuzlygy tassyklamak üçin GMP ýörelgelerine laýyk gelmelidir.

Aýdyň kanunçylyk kadalaryny we düzgünlerini ulanmak bilen Amsterdamyň uniwersitet lukmançylyk merkeziniň (ALM) dermanhanasynda hususy derman serişdelerini taýýarlamak boýunça baý tejribe toplandy [6]. ALM dermanhanasynda hususy sargyt boýunça derman serişdeleri taýýarlanylýar, şol sanda näsaglar üçin aýratyn reseptler döredilýär; dermanhana öndebaryjy bejeriş, biologik preparatlar we radioteknik farmasewtik serişdeleri taýýarlamagy amala aşyrýar, şeýle hem ALM-de geçirilýän kliniki synaglar üçin derman serişdelerini öndürýär.

ALM dermanhana HDHK we HTK preparatlaryny taýýarlamak üçin hem ygtyýarnama aldy. Kapsulalar bir wagtda 100 ýa-da 300 kapsula niýetlenen enjamda, tälüm alan farmasewtler tarapyndan el bilen taýýarlanylýar. Dermanhanalarda taýýarlanylýan HDHK we HTK kapsulalary näsaglar üçin laýyk hem-de maliýe taýdan elýeterli alternativ bolup durýar. Mundan başga-da, dermanhana serişdeleri derman bejergisiniň şahsylaşdyrmaga mümkinçilik berýär. Hususan-da, HTK bejerişinde dermanhana serişdeleri möçberlemede has köp çeyeligi üpjün edýär; gan bionhimiki düzümine, bagyr transaminalarynyň derejesine we gaýra täsirlere baglylykda möçberi aňsatlyk bilen sazlamaga mümkinçilik berýär. STK bolan on çaga üçin olara has laýyk başga möçberde we has kiçi ölçegde kapsulalar işläp taýýarlanylýan zerur boldy. Seýrek keseller çagalyk döwründe köplenç anyklanylýandygy sebäpli, dermanhana taýýarlama çaga derman görnüşleriniň elýeterliligini üpjün etmäge mümkinçilik berýär.

ÝB-da her bir agza döwlet öz kanunçylygyny işläp taýýarlaýar, emma derman serişdeleri ÝB 2001/83 Direktiwasynda bellenen ýokary hil standartlaryna laýyk gelmelidir. Derman serişdeleriniň howpsuzlygyny we netijeliligini üpjün etmegiň iň möhüm jäheti işjeň farmasewtik substansiýanyň ýokary hilini kepillendirmekdir. Farmasewtler işjeň we kömekçi maddalarynyň Ýewropa Farmakopedasynyň (Ph. Eur.) talaplaryna laýyk gelyändigini gözegçilikde saklamalydyrlar. Farmasewt işjeň farmasewtik substansiýanyň we taýýar derman görnüşiniň hili üçin şahsy jogapkärçilik çekýär, derman serişdesini taýýarlamak üçin çig mal we materiallar üpjünçilerini saýlamak amalyndan başlap jogapkärçilik çekmek üçin zerur tejribä we bilime eýedir. Farmasewt täsir ediji maddalaryň mukdaryny we arassalygyny, şeýle hem işjeň farmasewtik substansiýanyň GMP standartlaryna laýyklykda öndürilýändigini gözegçilikde saklaýar. Şeýle hem farmasewtde täsir ediji maddalaryň durnuklylygy we hapalaryň profili barada bilim bolmalydyr, sebäbi saklamak şertleri derman serişdesiniň hiline täsir edip biler. Eger-de nähilidir bir sebäpden farmasewt işjeň farmasewtik substansiýanyň hiline doly düşünmeýän bolsa, näsagyň howpsuzlygyny üpjün etmek üçin bejeriş lukmany bu preparaty bellemekden saklanmak maslahat berilip bilner.

ALM dermanhanasynda derman serişdesiniň berk hil gözegçiligi amala aşyrylýar. Önümçiligiň ähli tapgyrlarynda täsir ediji we kömekçi maddalar arasyndaky täsirleşme bahalandyrylýar. Önümçiligiň ähli möhüm görkezijileri we hil parametrleri kesgitleneninden soň derman serişdesiniň seljerme protokoly düzülýär. Protokol ÝB-da bellenen derman serişdelerine bildirilýän hil talaplaryna, şeýle hem farmasewtler üçin derman serişdeleriniň hilini seljerme geçirmegiň gollanmasyna laýyk gelmelidir. Häzirki wagtda dermanhana iki önümiň hem durnuklylyk synaglaryny geçirýär, emma dermanhana taýýarlanylýan HDHK we HTK kapsulalarynyň deslapky ýaramlylygy 15–25 °C temperaturada degişlilikde 6 we 3 aýdyr [7].

Amsterdamyň uniwersitet lukmançylyk merkeziniň dermanhana tejribesi dermanhana önümçiliginiň, esasan-da asyl serişdeleriň elýeterli bolmadyk ýagdaýlarynda, seýrek keselleri bolan näsaglar öz wagtynda şahsylaşdyrylan derman serişdeleri bilen üpjün etmegiň ygtybarly we netijeli çözüdi bolup biljekdigini görkezdi. AMC önümçilik dermanhanasynyň tejribesi käbir Rossiýa awtorlarynyň [3] RF RK-nyň 1359-njy maddasynyň 5-nji böleginde agzalýan taýýarlamaýyň «ýeke gezeklilik» häsiýetiniň anyk näsag üçin preparatyň gaýtadan taýýarlanylýanlygynyň mümkin däldigini aňladýar diýen beýanlarynyň esassyzlygyny görkezýär.

Talap edilýän serişdeleriň köpüsini, şol sanda seýrek keselleri bejermek üçin ulanylýanlary, uzak wagtlaý, köplenç ömür boýy ulanmaly bolunýandygyny nazara alanynda, şeýle beýanlaryň many-mazmunсыzlygy aýdyňdyr.

¹⁹ A pharmaceutical strategy for Europe. European Commission: official site. URL: https://health.ec.europa.eu/medicinal-products/pharmaceutical-strategy-europe_en (ýüztutma senesi: 30.10.2025).

Niderlandlarda niderland farmasewtleriniň laboratoriyasy (Laboratorium der Nederlandse Apothekers; LNA)²⁰ hem döredildi; ol farmasewtik önümler boýunça bilim merkezi bolup hyzmat edýär, şeýle hem KNMP bilimler binýady (Kennisbank) [8] döredildi – bu dermanhana taýýarlamagynyň formularalary we amallar boýunça farmasewtlere habar bermek üçin niýetlenen LNA maglumat býulletenleri öz içine alýan sanly maglumat çeşmesidir. Bu býulletenlerde önümçilik dermanhanalary üçin talaplara degişli maglumatlar hem-de täze we bar bolan derman görnüşleri barada salgylanma maglumatlar getirilýär. Hil üpjünçiliginiň çäklerinde bu býulletenler farmasewtlere hususy taýýarlanylýan serişdeleriň deňitaraply, howpsuz we netijeli bolmagyna ýetmäge kömek edýär.

ABŞ-da hem praktikada aýratyn näsaglar üçin dermanhanalarda patentleşdirilen serişdeleri taýýarlamaga rugsat berilýär; bu iýmit önümleri, dermanlar we kosmetika barada Federal kanunyň (503A bölümi) kadalagy bilen kadalaşdyrylýar, şol bir wagtda ABŞ-nyň patent kanunçylygynda özüne göni kadadan çykma göz önünde tutulmandyr. Iýmit önümleri, dermanlar we kosmetika barada Federal kanuna^{21, 22} laýyklykda ABŞ-da önümçilik dermanhanalarynyň üç derejeli ulgamy hereket edýär. Bölýelimini satuw dermanhanalary diňe steril däl derman görnüşlerini öndürüp bilýär. Aýratyn näsaglary şahslaşdyrylan serişdeler, şol sanda steril serişdeler bilen üpjün etmek üçin esasy bolan 503A kategoriýaly dermanhanalary ştat derejesinde gözegçilikde saklanylýar. 503B kategoriýaly dermanhanalary lukmançylyk guramalarynyň sargytlary boýunça GMP talaplaryna laýyklykda yzygiderli serişdeleri öndürüp biler we federal derejede gözegçilikde saklanylýar.

Üstünlikli dermanhana taýýarlamaşy tejribesine mysal hökmünde Germaniýa, Fransiýa we Beýik Britaniýa ýaly beýleki Ýewropa ýurtlarynyň tejribesini hem getirmek bolar; bu ýurtlarda farmasewtlere lukmanyň dermannamasy boýunça patentleşdirilen derman serişdelerini taýýarlamaga rugsat berilýär. Dermanhana üçin kadadan çykma düzgünini ulanmak kararyna bu ýurtlaryň hökümletleriniň bejergä çäýe çemeleşmegiň zerurdygyna düşünmeginiň we näsaglary bular üçin zerur serişdeler bilen artyk gijikdirmesiz üpjün etmäge ymtylmagynyň netijesinde gelindi.

²⁰ Beoordeling leveranciers (LNA). KNMP: official site. URL: <https://www.knmp.nl/over-de-knmp/producten-en-diensten/productzorg-bereiding-en-toediening/beoordeling-leveranciers> (ýüztutma senesi: 30.10.2025).

²¹ Section 503A of the Federal Food, Drug, and Cosmetic Act. FDA: official site. Электрон. версия. URL: <https://www.fda.gov/drugs/human-drug-compounding/section-503a-federal-food-drug-and-cosmetic-act> (ýüztutma senesi: 30.10.2025).

²² Text of the Compounding Quality Act. FDA: official site. Электрон. версия. URL: <https://www.fda.gov/drugs/human-drug-compounding/text-compounding-quality-act> (ýüztutma senesi: 30.10.2025).

Ösmeginiň ýolundaky ýurtlarda hem dermanhana taýýarlamaşy ösdürmek başlangyçlary bar. Mysal üçin, Birleşen Arap Emirliklerinde kanunçylyk çylşyrymly derman serişdelerini taýýarlamak hukugyna eýe ygtyýarly farmasewtler üçin talaplar belleýär^{23,24}.

Ýokarda beýan edilişi ýaly, seýrek keselleri bejermek üçin dermanhanalarda derman serişdelerini taýýarlamak ünsli çemeleşmäni we ýokary derejeli hünärmenleri talap edýän çylşyrymly amaldyr. Bu ýolda esasy kynçylyklaryň biri işjeň täsir ediji maddalaryň hilini üpjün etmektir. Bu meseläni çözmekde möhüm jähät farmasewtik kompaniýalaryň, farmasewtleriň we önümçilik dermanhanalarynyň arasynda has ýakyn hyzmatdaşlyk bolup biler. Eger önüm öndürijiler dermanhanalarda taýýarlanylýan derman serişdelerini bäsleşik [4] hökmünde däl-de, eýsem näsaglaryň saglygyny üpjün etmekde möhüm goşmaça hökmünde garasalar, bu maglumat we tejribe alyşmak üçin täze mümkinçilikleri açar. Şeýle hyzmatdaşlyk farmasewtlere asyl derman serişdelerini işläp taýýarlaýjylaryň bilimlerine elýeterlilik almagyna mümkinçilik berer, bu bolsa dermanhana şertlerinde döredilen serişdeleriň hili we netijeliligi babatynda töwekgelçilikleri azaltmaga ýardam eder. Mundan başga-da, şeýle özara täsirleşme dermanhanalarda taýýarlanylýan derman serişdeleriniň bahasyny peseltmäge getirip biler, sebäbi hil gözegçiligi usullaryny täzeden işläp taýýarlamak we ornaşdyrmak zerurlygy ýok bolar, bu bolsa wagt we çeşme tygşytlýar.

Dermanhanalarda derman serişdelerini taýýarlamak üçin işjeň farmasewtik substansiýalaryň elýeterliligi meselesi aýratyn ünse mynasyppdyr. Daşary ýurtta we RF-da degişli kadalaşdyrmanyň jikme-jik seljermesi M. A. Mandrigiň we awtoradaşlarynyň [9] makalasynda getirilýär. Diňe Döwlet derman serişdeleri sanawyna girizilen substansiýalaryň dermanhana taýýarlamaşynda ulanylyp bilinjek Rossiýadan tapawutlylykda, Kanadada bellige alnan serişdeleri öndürmekde ulanylýan substansiýalary ulanmak mümkündür²⁵.

²³ The New Era of Pharmaceutical Regulation in the UAE: Key Changes Under Federal Law No. 38 of 2024 / Andrea Tithcott, Christina Sochacki // ALTAMIMI&CO: official site. URL: <https://www.tamimi.com/news/the-new-era-of-pharmaceutical-regulation-in-the-uae-key-changes-under-federal-law-no-38-of-2024/#:~:text=Conclusion:,%20regulatory%20efficiency%20and%20innovation%20incentives> (ýüztutma senesi: 30.10.2025).

²⁴ Federal Decree Law No. (38) of the year 2024 concerning medical products, the pharmacy profession, and pharmaceutical establishments. United Arab Emirates Ministry of Health & Prevention: official site. URL: <https://mohap.gov.ae/en/w/federal-decree-law-no.-38-of-the-year-2024-concerning-medical-products-the-pharmacy-profession-and-pharmaceutical-establishments> (ýüztutma senesi: 30.10.2025).

²⁵ Policy on Manufacturing and Compounding Drug Products in Canada. The electronic version of print. publ. URL: <https://www.canada.ca/en/health-canada/services/drugs-health-products/complianceenforcement/good-manufacturing-practices/guidance-documents/> (ýüztutma senesi: 30.10.2025).

Awstraliýada, Germaniýada we Niderlandlarda GMP standartlaryna laýyklykda önümçiligi tassyklamak şertinde farmakopedanyň talaplaryna laýyk gelýän substansiýalary ulanmaga rugsat berilýär^{26,27} [10].

Ýöriteleşdirilen serişdelere elýeterlilik çäklendirilip bilinjek şertlerde, dermanhana önümçiligi bejergä aýratyn çemeleşmä mätäç näsaglar üçin hakyky halas ediji bolýar. Dermanhanalarda taýýarlanylýan derman görnüşleriniň seýrek keselleri bolan näsaglar toplumlaýyn bejermekde aýrylmaz bölegi bolup durýandygyny ykrar etmek möhümdir. Dermanhanalarda derman serişdelerini taýýarlamak meselesi farmasewtika pudagynyň wekilleriniň arasynda janly pikir alyşmany döredýär [11]. Käbir Bilermenler derman serişdelerini dermanhana taýýarlamagyň rugsat berilýän möçberiniň çäkleriniň bulaşmagynyň howpuny beýan edýärler [4], beýlekiler bolsa dermanhanalara patentleşdirilen derman serişdelerini taýýarlamaga mümkinçilik berýän kanunçylyk başlangyçlarynyň farmasewtik kompaniýalar tarapyndan innowasiýa serişdelerini işläp taýýarlamak üçin howp döredip biljekdigini hasaplaýarlar. Elbetde, patent goragy innowasiýa derman serişdelerini işläp taýýarlamaga maýa goýumlar üçin esasy höweslendiriji bolup durýar. Emma dermanhana önümçiliginiň maksady farmasewtik kompaniýalar bilen bäsleşmek däl-de, muňa mätäç bolanlara durmuş üçin zerur serişdelere elýeterlilik üpjün etmektir. Bu nukdaýnazardan dermanhana taýýarlamasyna derman serişdeleriniň senagat önümçiligine goşmaça hökmünde, onuň ornuny tutýan zat hökmünde däl-de, garamak bolar. Bu, esasan-da, seýrek keseller üçin we asyl serişdeleriň elýeterli bolmadyk ýagdaýlarynda aýratyn möhümdir. Mundan başga-da, derman serişdelerini hususy taýýarlamak her bir näsagyň aýratyn zerurlyklaryny göz önünde tutmaga mümkinçilik berýär, şeýlelik bilen has takyk, şahsylaşdyrylan bejergini üpjün edýär.

Bar bolan kazyýet tejribesine seredeniňde, derman serişdelerine patent hukuklarynyň bozulmagy boýunça islegler adaty asyl preparat öndürijiler tarapyndan generik öndürijilere garşy, önümçilik dermanhanalara garşy däl, berilýär diýen netijä gelmek bolar. Dermanhana taýýarlamasyny ulanmak diňe dermanhanalarda derman serişdelerini taýýarlamagyň şertleri berjaý edilmedik halatynda hukuk päsgeçililiklerine duçar bolýar. «Kadadan çykma» düzgüniniň kanunylygyny seredilen ähli ÝB agza döwletleri bu çärä täsirliiligini tassyklady we derman serişdeleriniň senagat önümçiligi bilen dermanhana taýýarlamasynyň, hukuk eýeleriniň bähbitleriniň hem-de näsaglaryň zerurlyklarynyň arasynda deňagramlylyga ýetmäge mümkinçiligini tassyklady.

Kazyýet tejribesiniň ýene bir möhüm mysaly – San-Paulunyň ştat kazyýetinde 2013-nji ýylyň 18-nji aprelinde seredilen Sanofi-Aventis Farmaceutica Ltda we beýlekiler – Sp Farma Ltda garşy işidir (Braziliýa). Bu iş Sanofi-Aventis Farmaceutica Ltda bilen Farma Ltda arasynda rimonabant atly patentleşdirilen işjeň täsir ediji madda boýunça jedele degişlidir. Sanofi-Aventis Farmaceutica Ltda beýleki zatlar bilen birlikde jogap berýäniň Braziliýada rimonabanti satmak bilen öz patentlerini bozandygyny öňe sürdi. Ol şeýle hem jogap berýäniň alyp barýan işleriniň «kadadan çykma» düzgünine degişli daldigini öňe sürdi. Hususan-da, Sanofi-Aventis kompaniýasy Farma Ltda kompaniýasynyň dermannamalary boýunça aýratyn halatlary üçin derman serişdelerini taýýarlamandygyny, eýsem onuň ýerine patent eýesiniň aýratyn hukuklaryny bozup, rugsat almazdan derman serişdelerini taýýarlamak bilen meşgullanýan dermanhanalara işjeň maddalary üpjün edendigini öňe sürdi. 2013-nji ýylyň 18-nji aprelinde San-Paulunyň ştat kazyýeti hususan-da işjeň maddalary derman serişdelerini taýýarlamak bilen meşgullanýan dermanhanalara üpjün etmegiň Braziliýanyň senagat eýeçiligi baradaky kanunyň 43-nji maddasynyň (III bendi) çygyrynyň astyna düşýändigini karar etdi. Hususan-da, kazyýet jogap berýäniň işe goşulan resminamalary hödürläp, özüniň anyk halatlara görä ýazylan dermannamalar esasynda hususy derman serişdelerini taýýarlamak üçin işjeň maddalary üpjün edip, derman serişdelerini taýýarlamak bilen meşgullanýan dermanhanalaryň bähbidi üçin hereket edendigini subut edendigini belledi. Şeýlelikde, kazyýet patent hukuklarynyň bozulmandygy barada netijä geldi. Kazyýet şeýle hem jogap berýäniň müşderi bazasyny giňeltmek maksady bilen ýerleşdiren reklamasyň patent hukuklarynyň bozulmagy ýa-da bozulmazlygynyň häsiýetlendirmesine hiç hili dahylynyň ýokdugyny belledi, sebäbi ol täze müşderileri çekmek arkaly bazarda öňe çykmagyň diňe bir usuly bolup durýar.

Şeýlelikde, derman serişdelerini dermanhana taýýarlamak üçin patentleşdirilen işjeň farmasewtik substansiýany öndürmek kanuny «kadadan çykma» düzgüniniň zerur şerti hökmünde galýar we üçünji taraplaryň hukuklarynyň bozulmagy hökmünde galmaýar. Diňe-diňe hususy derman serişdelerini taýýarlamak üçin niýetlenen substansiýalaryň senagat önümçiligine kadadan çykmanyn ýaýradylmagy babatynda resmi düşündirişiň berilmegi Rossiyada önümçilik dermanhanalarynyň işini ösdürmegiň zerury şertidir. Mundan başga-da, Rossiyada dermanhana taýýarlamasyny ösdürmek üçin güýçli höweslendiriji eýyäm bellige alnan derman serişdelerini öndürmekde ulanylýan işjeň farmasewtik substansiýalary Döwlet derman serişdeleri sanawyna girizmezden ulanmaga rugsat bermek bolup bilerdi.

Dermanhana üçin «kadadan çykma» düzgünini ulanmagyň daşary ýurt tejribesini seljrip, birnäçe möhüm netijä gelmek bolar:

²⁶ Verordnung über den Betrieb von Apotheken (Apothekenbetriebsordnung – ApBetrO): Verordnung vom 09.02.1987 (BGBl. I S. 547); neugefasst durch Bek. v. 26.09.1995 (BGBl. I S. 1195); zuletzt geändert durch Art. 8z4 G. v. 12.12.2023 (BGBl. 2023 I Nr. 359). The electronic version of print. publ. URL: https://www.gesetze-iminternet.de/apobetro_1987/ (ýüztutma senesi: 30.10.2025).

²⁷ Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (IGJ). Eigen bereidingen apothek. The electronic version of print. publ. URL: <https://www.igj.nl/zorgsectoren/geneesmiddelen/beschikbaarheid-vangeneesmiddelen/eigen-bereidingen-apotheek> (ýüztutma senesi: 30.10.2025).

1. Derman serişdelerini dermanhana taýýarlamak ösen kadalaşdyryjy ulgamy bolan ýurtlarda işjeň ösdürilýär.

2. Bellige alynmadyk derman serişdesine mätäç anyk näsagyň zerurlygy şertini saklamak bilen, dermanhana taýýarlamasynyň wagty we möçberi boýunça çäklendirmeleri azaltmak meýli bar.

3. Hil gözegçiligi babatynda, aýratyn-da GMP talaplary bilen sazlaşdyrylan çemeleşmeleri ulanmak dermanhana taýýarlanmasyny ulanmaktaky töwekgelçilikleri azaltmaga mümkinçilik berýär. Hususy taýýarlanylýan serişdeleriň GMP talaplaryna laýyk gelýän laboratoriyalarda hil gözegçiliginiň zerurlygy kadalaşdyryjy namalarda berkidilmelidir.

4. Taýýarlanylýan serişdeleri ulanmaktaky töwekgelçilik derejesine baglylykda önümçilik dermanhanalarynyň düzümine bildirilýän talaplary goşmak bilen, dermanhana taýýarlamasyna dürli talaplary bellemekde daşary ýurt tejribesiniň öwrenilmegi mynasypdyr.

5. Hususy taýýarlanylýan derman serişdelerini ulanmaktaky töwekgelçilikleri bahalandyrmagy we howpsuzlygy gözegçilikde saklamagy üpjün edýän lukmanlar we farmasewtler bilen özara hereket etmegiň düzgünnamasyny işläp taýýarlamak zerurdyr.

Edebiyat sanawy

1. Ploumen, L. and Schippers, E. (2017), «Better life through medicine-let's leave no one behind», *Lancet*, vol. 389, no. 10067, pp. 339-341. — DOI 10.1016/S0140-6736 (16) 31905-5.
2. Tenni, B., Moir HVJ. and Townsend, B. et al. (2022), «What is the impact of intellectual property rules on access to medicines? A systematic review», *Global Health*, vol. 18, no. 1, pp. 1-40. — DOI 10.1186/s12992-022-00826-4.
3. Polak, Y., Jacobs, B., Bouwhuis, N. et al. (2023), «Product Validation and Stability Testing of Pharmacy Compounded Cholic Acid Capsules for Dutch Patients with Rare Bile Acid Synthesis Defects», *Pharmaceutics*, vol. 15, no. 3, 773. — DOI 10.3390/pharmaceutics15030773.
4. Orłowa, W. W. Dermanhanalarda derman serişdelerini taýýarlamakda patent hukuklaryny çäklendirmek: ýeke gezeklilik ölçeginiň ähmiýeti we mazmuny / W. W. Orłowa, K. A. Şarlowskiý, T. Ý. Kubrina, A. P. Pçelkin // Intellektual hukuklar boýunça kazyýetiň žurnaly. — 2025. Sentyabr. — № 3 (49). — S. 90—105. — DOI: 10.58741/23134852_2025_3_8.
5. Strumia, M., Fargeas, J-B., Marcellaud, E., et al. (2022), «Development of a decision tree for the pharmacy-led consultation of elderly patients with haematological malignancies. *Journal of Oncology Pharmacy Practice*, vol. 29, no. 3, pp. 685-694. — DOI 10.1177/10781552221080419.
6. Polak, Y., Jacobs, B. A. W., van den Berg, S., Colen-de Koning, J. C. A. et al. (2023), «Bereiding van geneesmid- delen in de apotheek» [Medicine compounding in the pharmacy], *Nederlands tijdschrift voor geneeskunde*, vol. 167, pp. D6806.
7. Bouwhuis, N., Jacobs, B. A. W., and Kemper, E. M. (2023), «Product development and quality of pharmacy compounded chenodeoxycholic acid capsules for Dutch cerebrotendinous xanthomatosis patients», *Frontiers in pharmacology*, vol. 14, pp. 1-7. — DOI 10.3389/fphar.2023.1264997.
8. «Total number of public pharmacies in the Netherlands from 2017 to 2024», Statista: available at: <https://www.statista.com/statistics/715208/number-of-pharmacies-in-the-netherlands/#:~:text=The%20number%20of%20public%20pharmacies,at%201%2C953%20in%20January%202024> (Accessed 30 October 2025).
9. Mandrik, M. A., Byków, A. W., Fisenko, W. S., Maksimkina, Ý. A. Seyrek derman serişdelerini taýýarlamak dermanhana tejribesindäki ulgamlaryň päsgeçlilikleriň görkezijisi hökmünde: Russiýa Federasiýasynyň tejribesi / M. A. Mandrik, A. W. Byków, W. S. Fisenko, Ý. A. Maksimkina // Farmasiýa we farmakologiýa. — 2025. J. 13; № 5. — S. 350—366. — DOI <https://doi.org/10.19163/2307-9266-2025-13-5-350-366>.
10. Erdni-Garýaew, S. E. Nemes farmasewtik bazarynda dermanhana guramalary tarapyndan derman serişdelerini taýýarlamagyň kadalaşdyryjy hukuk düzgünleşdirmesi. 2-nji bölüm. İşjeňligi guramagyň aýratynlyklary (syn) / S. E. Erdni-Garýaew, D. D. Mamedow, D. S. Ýuroçkin, D. D. Zelikowa, Z. M. Golant, W. S. Fisenko, I. A. Narkowiç // Derman serişdelerine düzgünleşdiriji barlaglar we bilermenler seljermesi. — 2025. — J. 15, № 1. — S. 63—81. — DOI 10.30895/1991-2919-2024-590.
11. Alehin, A. W. Önümçilik dermanhanalarynyň işjeňligi we asyl derman serişdelerine aýratyn hukuklary bozmagyň mümkin töwekgelçilikleri / A. W. Alehin, T. N. Eriwansewa, W. O. Kalátin, R. A. Iwanow, N. A. Alehina // Farmasiýa we farmakologiýa. — 2024. — J. 12, № 4. — S. 309—320. — DOI 10.19163/2307-9266-2024-12-4-309-320.

Awtorlar hakynda maglumat

Natalýa Dmitriýewna Denisenko, «Ylmy-tehnologik «Sirius» uniwersiteti» ÝB ÖTDG-nyň Intellektual eýeçilik we tehnologiýalary geçirmegiň merkeziniň ýolbaşçysy (Krasnodaryň kraýy, «Sirius» federal çägi, Olimpiýa şaýoly, jaý 1);

Denisenko.nd@talantiuspeh.ru

Tatýana Nikolaýewna Eriwansewa, lukmançylyk ylmylynyň kandidaty, Ýewraziýa patent edarasynyň patentleşdirmäge ýardam merkezi bölümüniň başlygy (Moskwa, Çerkassk ýodasy, jaý 2); ORCID: 0000-0002-7891-9776; SPIN: 5161-0391;

ru-patent@mail.ru

Roman Alekseýewiç Iwanow, «molekulýar immunologiýa» hünäri boýunça PhD, Translasiýa lukmançylygy ylmy merkeziniň direktory, «Ylmy-tehnologik «Sirius» uniwersiteti» ÝB ÖTDG-nyň ylmy geňeşiniň başlygy (Krasnodaryň kraýy, «Sirius» federal çägi, Olimpiýa şaýoly, jaý 1); ORCID: 0000-0002-9573-4183; SPIN: 9524-9499;

Ivanov.ra@talantiuspeh.ru

Awtordaşlaryň beýan edilen goşantlary

N. D. Denisenko – golyazma tekstini ýazmak.

T. N. Erivantseva – edebi çeşmeleri tankytlaýyn seljermek, golyazma tekstini redaktirlemek.

R. A. Iwanow – wezipeleri goýmak, ýörelge, intellektual mazmuny boýunça bellikler girizmek, golyazmany soňky tassyklamak.

References

1. Ploumen, L. and Schippers, E. (2017), «Better life through medicine-let's leave no one behind», *Lancet*, vol. 389, no. 10067, pp. 339-341. – DOI 10.1016/S0140-6736(16)31905-5.
2. Tenni, B., Moir HVJ. and Townsend, B., et al. (2022), «What is the impact of intellectual property rules on access to medicines? A systematic review», *Global Health*, vol. 18, no. 1, pp. 1-40. – DOI:10.1186/s12992-022-00826-4.
3. Polak, Y., Jacobs, B., Bouwhuis, N. et al. (2023), «Product Validation and Stability Testing of Pharmacy Compounded Cholic Acid Capsules for Dutch Patients with Rare Bile Acid Synthesis Defects», *Pharmaceutics*, vol. 15, no. 3, 773. – DOI 10.3390/pharmaceutics15030773.
4. Orlova, V. V., Sharlovskii, K. A., Kubrina T. U. and Pchelkin, A. P. (2025), «Limitation of patent rights in pharmaceutical production of medicines: the meaning and content of the criterion of disposability», *Zurnal Suda po intellektualnym pravam*, no. 3 (49), pp. 90-105. – DOI 10.58741/23134852_2025_3_8.
5. Strumia, M., Fargeas, J-B., Marcellaud, E. et al. (2022), «Development of a decision tree for the pharmacy-led consultation of elderly patients with haematological malignancies». *Journal of Oncology Pharmacy Practice*, vol. 29, no. 3, pp. 685-694. – DOI 10.1177/10781552221080419.
6. Polak, Y., Jacobs, B. A. W., van den Berg, S., Colen-de Koning, J. C. A. et al. (2023), «Bereiding van geneesmid- delen in de apotheek» [Medicine compounding in the pharmacy], *Nederlands tijdschrift voor geneeskunde*, vol. 167, pp. D6806.
7. Bouwhuis, N., Jacobs, B. A. W. and Kemper, E. M. (2023), «Product development and quality of pharmacy compounded chenodeoxycholic acid capsules for Dutch cerebrotendinous xanthomatosis patients», *Frontiers in pharmacology*, vol. 14, pp. 1-7. – DOI 10.3389/fphar.2023.1264997.
8. «Total number of public pharmacies in the Netherlands from 2017 to 2024» (2024), Statista: available at: <https://www.statista.com/statistics/715208/number-of-pharmacies-in-the-netherlands/#:~:text=The%20number%20of%20public%20pharmacies,at%201%20C953%20in%20January%202024> (Accessed 30 October 2025).
9. Mandrik, M. A., Bykov, A. V., Fisenko, V. S. and

Maksimkina, E. A. (2025) «Orphan Drug Production as an Indicator of Systemic Barriers in Pharmacy Practice: The Experience of the Russian Federation», *Farmaciya i farmakologiya*, vol. 13, no. 5, pp. 350-366. – DOI <https://doi.org/10.19163/2307-9266-2025-13-5-350-366>.

10. Erdni-Garyayev S.E., Mamedov D. D., Urochin D. S., Zelikova D. D., et al. (2025), «Regulatory Framework for the Manufacture of Medicinal Products by Pharmacies in the German Pharmaceutical Market. Part 2. Organizational Features (Overview)», *Regulatory Research and Medicine Evaluation*, vol. 15, no 1, pp. 63-81.
11. Alehin, A. V., Erivantseva, T. N., Kalyatin, V. O., Ivanov, R. A., et al. (2024), «The activities of manufacturing pharmacies in terms of potential risks of infringement of exclusive rights to original medicinal products: international experience and positions of foreign patent organizations», *Farmatsiya i farmakologiya* vol. 12, no. 4, pp. 309-320. – DOI 10.19163/2307-9266-2024-12-4-309-320.

Information about the authors

Natalia D. Denisenko, Head of the Center for Intellectual Property and Technology Transfer, Sirius University of Science and Technology (Krasnodar region, Sirius Federal Territory, Olympic Ave., 1); Denisenko.nd@talantiuspeh.ru
Tatiana N. Erivantseva, Cand. Sci. (Medical sciences) Head of the Center for the Promotion of Patents, Eurasian Patent Office, (Moscow, Cherkassky Lane, 2); ORCID: 0000-0002-7891-9776; SPIN: 5161-0391; ru-patent@mail.ru

Roman A. Ivanov, PhD in Molecular Immunology, Director of the Translational Medicine Research Center, Chairman of the Academic Council, Sirius University of Science and Technology (Krasnodar region, Sirius Federal Territory, Olympic Ave., 1); ORCID: 0000-0002-9573-4183; SPIN: 9524-9499; Ivanov.ra@talantiuspeh.ru

Contribution of the authors

N. D. Denisenko – writing the text of the manuscript.

T. N. Erivantseva – critical analysis of literary sources, editing of the text of the manuscript.

R. A. Ivanov – statement of tasks, concept, making comments on intellectual content, final approval of the manuscript.

Awtorlar bähbitleriň gapma-garşylygynyň ýokdugy barada beýan edýärler.

Redaksiya gelen senesi (Received): 14.11.2025

Syndan soňra goşmaça işlenen senesi (Revised): 26.11.2025

Neşir edilmäge kabul edilen senesi (Accepted): 27.11.2025

Ylmy makala

Original article

UDK 347.77.028.12:004.8
EDN <https://elibrary.ru/ynuaut>

Emeli intellekt tehnologiýalary: patentleşdirmegiň täze düzgünleri

Olga Lenarowna Alekséyewa, Ýuriý Stanislawowiç Zaýsev✉,
Senagat eýeçiliginiň federal instituty
✉yuzaytsev@rupto.ru

Mazmun: makalada EI ulanylmagyna esaslanýan oýlap tapyşlar we peýdaly modeller baradaky maglumatlaryň patent bermek üçin haýyşnamada açylmagy bilen baglanyşykly meseleleri öwrenmegiň netijeleri hödürlenilýär. Daşary ýurt tejribesiniň we milli hukuk ulanyjylyk tejribesiniň seljerişine esaslanyp, haýyşnama resminamalaryna bildirilýän talaplary we ony garamagyň düzgünlerini düzetmek boýunça hukuk kadalarynyň taslamalary görnüşinde esaslandyrylan teklipleri işläp taýýarlanylady. Hususan-da, oýlap tapyşyň formulasynda EI-ni häsiýetlendirip biljek EI alamatlarynyň sanawy, şeýle hem beýannamada EI modeliniň okuw maglumatlaryny, okuw usullaryny we tassyklaýyş (barlamak) strategiýasyny açmaga bildirilýän talaplar düzüldi.

Açar sözler: emeli intellekt, enjam öwrediliş, açylyşyň ýeterlilik, oýlap tapyşyň formulasy, oýlap tapyşyň beýannamasy, okuw maglumatlary, tehniki netije.

Çeşme görkezme üçin: Alekséyewa O. L., Zaýsev Ý. S. Emeli intellekt tehnologiýalary: patentleşdirmegiň täze düzgünleri // SEFI Habarçysy. 2025. J. 4, № 4 (14). S. 298–307.

Minnnetdarlyklar: barlag «Emeli intellekti ulanmaga esaslanýan oýlap tapyşlara, peýdaly modellere patent haýyşnamalar resminamalarynda maglumatlary açmagyň dolulygyna degişli meseleleri öwrenmek» atly başlangyç ylmy-barlag işiniň çäklerinde ýerine ýetirildi (YBI ÖKTG № 124112600026-1). Awtorlar kadalary düzetmek boýunça teklipleri işläp taýýarlamakda göz önünde tutulan amaly maglumatlary seçip almak üçin ylmy-barlag işiniň gatnaşyjylary M. Ý. Salnikow, W. Ý. Panko, D. F. Krylow minnetdarlyk bildirýärler.

Artificial intelligence technologies: new patenting rules

Olga L. Alekseeva, Yury S. Zaytsev✉
Federal Institute of Industrial Property
✉yuzaytsev@rupto.ru

Abstract: the article presents the results of a study on problematic issues related to the disclosure of information on inventions and utility models based on the use of AI in a patent application. Based on the analysis of foreign experience and domestic law enforcement practice, substantiated proposals have been developed for adjusting the requirements for application documents and the rules for their examination in the form of draft legal norms. In particular, lists of AI features that can characterize AI in the claims are formulated, as well as requirements for disclosure in the description of the characteristics of training data, training methods, and the AI model validation (verification) strategy.

Keywords: artificial intelligence, machine learning, sufficiency of disclosure, claims, description of invention, training data, technical result.

For citation: Alekseeva O. L., Zaytsev Yu. S. Artificial intelligence technologies: new patenting rules // Bulletin of Federal Institute of Industrial Property. 2025. Vol. 4, No. 4 (14): 298-307 (In Russ.).

Acknowledgements: the study was carried out within the framework of the initiative research work «Research on problematic issues related to the completeness of disclosure of information in application documents for inventions and utility models based on the use of artificial intelligence» (R&D registration No. 124112600026-1). The authors are grateful to the participants of R&D M. Yu. Salnikov, V. Yu. Pan'ko and D. F. Krylov for providing extensive practical material taken into account when developing proposals for adjusting the regulations.

Emeli intellekt (EI) tehnologiýalary, ýakyn wagtlara çenli diňe ylmy-fantastik filmler bilen baglanyşyklydygy üçin tanalýan, häzirkä dünýäde döwlet strategik ähmiýetine eýe bolýar diýlip ykrar edilýär. «Öz esasy dil modellerine eýelik etmek ugurunda diňe bir iň iri kompaniýalar däl, eýsem dünýäniň öňdebaryjy döwletleri hem bäsleşýär» – diýlip RF-nyň prezidenti W. W. Putiniň «Emeli intellekt dünýäsine syýahat» maslahatyndaky çykyşynda belenildi. EI tehnologiýalaryny ösdürmek RF-nyň prezidenti tarapyndan Rossiiýanyň «döwlet, tehnologik we gymmatlyk özygtyýarlylygyny» üpjün etmek üçin zerur diýlip ykrar edildi¹.

Bu nukdaýnazardan döwlet baştutanynyň öňe süren maksatlaryna EI ulanylmagyna esaslanýan intellektual işiň netijelerini döretmegiň, hukuk taýdan goramagyň we ulanmagyň amallaryny täsirli hukuk taýdan üpjün etmek wezipesini çözmezden ýetip bolmajakdygy äşgärdir. Tehnologiýalaryň ösmeginiň global häsiýeti bu ugurda patent işjeňliginiň eksponensial ösüşini hasaba alýan barlagçylaryň maglumatlary [1], şeýle hem patent ulgamynyň önünde täze wehimleri döredýän generatiw emeli intellekt bilen baglanyşykly täze innowasiýa tolkunynyň peýda bolmagy bilen tassyklanylýar [2].

Intellektual eýeçilik ulgamyndaky häzirkä zaman kanunçylygy sanly tehnologiýalaryň çalt ösýän cygryndan yza galýar. EI ulanylmagyny göz önünde tutýan intellektual işiň netijelerini döretmek, hukuk taýdan goramak we ulanmak bilen baglanyşykly hukuk kadalaryny ulanmagyň zerurlygy EI-nyň aýratynlyklaryny nazara alýan ýörite kadalaşdyrmanyn ýoklugy sebäpli köplenç hukuk ulanyjyny çykgynsyz ýagdaýa salýar. Hukuk jemgyýetçiliginiň bu ugurdaky birnäçe meselelere eýýäm uly üns berýändigine garamazdan, meseleleri kanun kadalary görnüşinde çözümler kanun çykaryjy tarapyndan häzire çenli teklipl edilmedi.

Kadalaşdyrylmadyklara, hususan-da, EI tarapyndan döredilen işläp taýýarlamalara awtorçylyk hukugynyň eýesini kesgitlemek; EI tarapyndan kabul edilen çözümler üçin jogapkärçilik; EI-ny öwretmek üçin goralýan intellektual işiň netijelerini ulanmak; EI-ny öwretmekde we ulanmakda etiki kadalary berjaý etmek ýaly meseleler degişlidir.

Bu nukdaýnazardan tehnologiýalaryň etikasy we howpsuzlygy meseleleri düýpli ähmiýete eýe bolýar. G. P. Iwliýew we A. A. Karsçiyanyň [3, 4] bellekişlerine görä, emeli intellektiň adatdan daşary mümkinçilikleri

El ulanylmagyny göz önünde tutýan intellektual işiň netijelerini döretmek, hukuk taýdan goramak we ulanmak bilen baglanyşykly hukuk kadalaryny ulanmagyň zerurlygy EI-nyň aýratynlyklaryny nazara alýan ýörite kadalaşdyrmanyn ýoklugy sebäpli köplenç hukuk ulanyjyny çykgynsyz ýagdaýa salýar.

häzirikçe çaklanmasy kyn we durnuklylyga howp salyp biljek netijeleri bolan töwekgelçilikler bilen baglanyşyklydyr. Awtorlar aýdyňlyk, algoritmleriň düşündirijilik ýörelgeleri, hasabatlylyk we EI modellerini döretmekde etiki kadalary berk berjaý etmek ýörelgelerine esaslanýan «ynançly emeli intellekt» ýörelgesine geçmegiň zerurdygyny esaslandyryrlar.

Barlagçylar tarapyndan etiki-hukuk nukdaýnazarýndan öňe sürülýän düşündirijilik we aýdyňlyk talaby patent hukugynyň maksatlary bilen gönüden-göni baglanyşyklydyr. Eger tehnologiýa diňe ulanyjylar üçin däl, eýsem hünärmenler üçin hem «gara guty» bolup galsa, oňa bolan ynamy we howpsuz ulanylmagyny üpjün etmek mümkin däl [4].

Özbaşdak topary çözülmekde meseleler ýakyn wagtlara çenli maglumat tehnologiýalaryny (MT), hususan-da EI ulanylmagyny göz önünde tutýan tehniki çözümleri patentleşdirmek bilen baglanyşykly meselelerden ybaratdy. Bu ugurda çözümleri gözlemek bilen baglanyşykly netijeli iş, kompýuter çözümlerini patentleşdirmegiň meselelerini öwrenmäge bagyşlanan ylmy barlagy geçirmegiň çäklerinde 2020–2022-nji ýyllarda Senagat eýeçiliginiň federal institutynda amala aşyryldy².

¹ RF-nyň prezidentiniň «Emeli intellekt dünýäsine syýahat» maslahatyndaky çykyşy // RF-nyň prezidenti: saýt. URL: <http://www.kremlin.ru/events/president/transcripts/78498> (ýüztutma senesi: 25.11.2025).

² Kompýuter çözümlerine degişli oýlap tapyşlary we peýdaly modelleri hukuk taýdan goramagy üpjün etmek ulgamyndaky kanunçylygy ulanmagyň tejribesindäki meseleler: YBI boýunça hasabat (jemleýji) / SEFI; ýolbaşçy: Alekseýewa O. L., jogapkär ýerine yetiriji: Zaysew Ý. S., Salnikow M. Ý. M., 2022. 217 s. Bibliogr.: S. 121–125. Bellige alyş № NIOKTR AAAA-A20-120070890078-0. Bellige alyş № IKRBS 223012300020-5.

Bu işiň netijeleri Russiýanyň ykdysady ösüş ministriliginiň 2024-nji ýylyň 15-nji martyndaky № 148 buýrugyny³ işläp taýýarlamakda ulanyldy. Bu resminama MT ulgamyndaky oýlap tapyşlary we peýdaly modelleri häsiýetlendirip biljek alamatlaryň sanawyny kesgitledi; şeýle obýektleriň prinsipial patent ukyplygyny barlamagyň usulyýetini ep-esli ýeňilleşdirdi; kanunçylyga täze hukuk kategoriýasy – tehniki netijelere deňleşdirilen netijeler girizildi; bu bolsa MT ulgamynda patentlenip bilinjek çözümleriň çäklerini giňeltmäge mümkinçilik berdi; olaryň oýlap tapyşlyk derejesini barlamagyň kadalary sazlaşdyryldy⁴.

Şonuň bilen birlikde, görkezilen buýrugyň düzgünleri El ulanylmagyna esaslanýan oýlap tapyşlary açmagyň ýeterlilik bilen baglanyşykly kanunçylyk kadalaryna täsir etmedi. Bu ugur boýunça usulyýet meselelerini işläp taýýarlamak üçin El ulanylmagyna esaslanýan oýlap tapyşlaryň we peýdaly modelleriň mazmunyny patent haýyşnamalarynyň resminamalarynda açmak bilen baglanyşykly ýene bir barlag tapgyry zerur boldy.

Rossiýanyň kanunçylygyny kämilleşdirmäge gönükdirilen barlaglar hem Senagat eýeçiliginiň federal institutynyň hünärmenleri tarapyndan 2024-nji we 2025-nji ýyllarda degişli ylmy-barlag işleriniň çäklerinde Ýewraziýa patent konwensiyasyny kämilleşdirmek maksady bilen görkezilen meseleleri işläp taýýarlan Ýewraziýa patent edarasynyň bilermenleri bilen bilelikde geçirildi.

Barlagy geçirmegiň barşynda daşary ýurt kanunçylygynyň düzgünleri, usulyýet resminamalary, dünýäniň öňdebaryjy patent edaralarynyň tejribesi Rossiýa we Ýewraziýa tejribesi bilen deňeşdirilip öwrenildi; patent bermek üçin haýyşnamalaryň resminamalarynda oýlap tapyşlary açmaga bildirilýän talaplar IZ Talaplary⁵ bilen, bellenen talaplaryň berjaý edilişini barlamagyň kadalary bolsa IZ Kadalary⁶ bilen deňeşdirildi.

Ylmy edebiyatda ara alnyp maslahatlaşýlan «giňeldilen açylyş» ýörelgesi [6, 7] bilen baglanyşdyrylan amala aşyrylan işiň netijeleri, häzirki zaman daşary ýurt patentleşdiriş tejribelerinde El tehnologiýalaryny açmaga bildirilýän talaplaryň El ulanylmagyna, saslanýan sanly

Haýyşnamaçylara maslahat berlen düşünje aparatyny öz içine alýan açyk alamatlar sanawlaryny belleýän hukuk kadalary haýyşnamany taýýarlamak amalyň ep-esli ýeňilleşdirýär, dawagärlik beýanynda ýalňyşlyklaryň ähtimalygyny azaldýar we hukuk goragy göwrümini aýdyň edýär.

häsiýetli oýlap tapyşlary öndürmek we ulanmak üçin degişli patent hukugy obýektiniň jemgyýetçilik eýeçiligine geçmeginden soňra hünärmene bu çözümleri gaýtadan döretmek we ulanmak üçin zerur bolan maglumatlar toplumu bilen baglanyşyklydygyny görkezdi.

Beýleki ýurtlarda ulanylan talaplary Rossiýanyň kanunçylygynyň çygrynda seljermek degişli üýtgetmeleri işläp taýýarlamaga, teklip etmäge we esaslandyrmaga mümkinçilik berdi⁷.

Şuny bellemek gerekdir, Rossiýanyň oýlap tapyşy açmagyň ýeterlilik (dolulygy) talapynyň haýyşnamanyň resminamalarynda oýlap tapyş tarapyndan teklip edilýän tehniki mesele çözüminiň beýanyna bildirilýän ýörite işläp taýýarlanýan kadalaryň toplumydygyny bellemek gerekdir. Görkezilen kadalaryň toplumu IZ Talaplarynda berkidildi.

Açmagyň ýeterlilik talaplaryna ozal birnäçe gezek dürli hünärmenler tarapyndan şerhler berildi, hususan-da degişli şerh barlagy geçirmegiň birinji tapgyrynda berildi [8]. El ulanylmagyna esaslanýan oýlap tapyşlary açmaga bildirilýän käbir talaplar, şeýle hem degişlilikde bu talaplaryň berjaý edilişini barlamagyň kadalary tehniki aňli beýleki ugurlaryndaky oýlap tapyşlara bildirilýän talaplardan we ulanylan kadalardan hiç nähili tapawutlanmaýar. Şeýlelikde, oýlap tapyşyň bellenen maksadyny, çözümlýän wezipesini (meselesini) we tehniki netijäni açmaga bildirilýän talaplar, şeýle hem haýyşnamada bu maglumatlaryň bardygyny barlamagyň kadalary, eger oýlap tapyş El-na esaslanýan bolsa, hiç hili aýratynlyklara eýe däldir.

Şonuň bilen birlikde, neýron ulgamlarynyň ulanylmagyna esaslanýan oýlap tapyşlary açmagyň beýleki talaplaryny ýerine ýetirmek El-nyň tebigatyndan gelip çykýan birnäçe aýratyn aýratynlyklara eýedir. Hünärmenleriň belleýişi ýaly, emeli intellekt ulgamlary⁸ adaty programma üpjünçiliginden tapawutlylykda köplenç aýdyňsyzlygy («gara guty») we stohastik iş häsiýeti bilen häsiýetlendirilýär [5, 9, 10]. Bu bolsa algoritmi

³ Russiýanyň ykdysady ösüş ministriliginiň 2024-nji ýylyň 15-nji martyndaky № 148 buýrugy «Russiýanyň ykdysady ösüş ministriliginiň oýlap tapyşy we peýdaly modeli döwlet taýdan bellige almak, şeýle hem oýlap tapyşy we peýdaly modeli deslapky maglumat gözlegini geçirmek meseleleri boýunça käbir buýruklaryna üýtgetmeler girizmek hakynda» // Garant: saýt. URL: <https://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/408916734/?ysclid=mimqv9mwb362157129> (ýüztutma senesi: 10.11.2025).

⁴ Bu makalada getirilen oýlap tapyşlara degişli teswirler we netijeler, ýerlikli bolan ýagdaýynda, peýdaly modellere hem degişlidir.

⁵ IZ Talaplary – Russiýanyň ykdysady ösüş ministriliginiň 2023-nji ýylyň 21-nji fewralyndaky № 107 buýrugy (2024-nji ýylyň 15-nji martyndaky üýtgetmeler bilen) bilen tassyklanýan oýlap tapyşa patent bermek üçin haýyşnamanyň resminamalaryna bildirilýän talaplar // Garant: saýt. URL: <https://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/406657153/?ysclid=mimrp7irwo877091066> (ýüztutma senesi: 10.11.2025).

⁶ IZ Kadalary – Russiýanyň ykdysady ösüş ministriliginiň 2023-nji ýylyň 21-nji fewralyndaky № 107 buýrugy (2024-nji ýylyň 27-nji sentýabryndaky üýtgetmeler bilen) bilen tassyklanýan oýlap tapyşlary döwlet taýdan bellige almak boýunça hukuk ähmiýetli hereketleri amala aşyrmagyň esasy bolup durýan resminamalary düzmek, bermek we seredip çykarmak kadalary // Garant: saýt. URL: <https://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/406657153/?ysclid=mimrp7irwo877091066> (ýüztutma senesi: 10.11.2025).

⁷ Ylmy-barlag işine (YBI) Ýewraziýa patent edarasynyň (ÝAPE) wekilleri gatnaşandygy sebäpli, şuna meňzeş üýtgetmeler ÝAPE-nyň resminamalary üçin hem işläp taýýarlanylýdy.

⁸ Bu ýerde we mundan beýläk «emeli intellekt» termini enjam öwredilişiniň tehnologiýalaryny aňladýar, sebäbi açylyş («gara guty») we maglumatlara garaşlylygynyň seredilýän meseleleri hut şolar üçin möhümdir.

ýönekeýje açmagyň, model işiniň netijesi öwretmegiň görkezijilerine we maglumatlaryň gurluşyna düýpli garaşlydygy sebäpli, oýlap tapyşy hünärmen tarapyndan gaýtadan döretmek üçin ýeterli bolmazlygynyň mümkindigine getirýär [11].

Hususan-da, RF Raýat kodeksi⁹ tarapyndan bellenen, beýanda we formulada oýlap tapyşyň (peýdaly modeliň) mazmunyny, ýagny görkezilen tehniki netijä ýetmek üçin zerur bolan möhüm alamatlaryň jemini açmagyň nusgawy talaby, EI-nyň alamatlarynyň ulanylmagy arkaly oýlap tapyşy (peýdaly modeli) açmak üçin hukuk goldawyna mätäçdir.

ABŞ, Ýaponiýa, Günorta Koreýa, Hytaý, Ýewropa patent edarasynyň (ÝPE) tejribesinde, şeýle hem EI ulanylmagyna esaslanýan oýlap tapyşlara berilýän haýyşnamalarda formularyny düzmek boýunça Rossiýa tejribesinde¹⁰ [8] dawagärlaryň göwrümini beýan etmek tejribesini öwrenmek şeýle oýlap tapyşlaryň formularynda hem IT ulgamyndaky oýlap tapyşlar üçin häsiýetli alamatlaryň (maglumatlary girizmek we çykarmak, prosessor, ýat, aragatnaşyk serişdelerini ulanmak), hem-de EI tehnologiýalarynyň aýratynlyklaryny beýan edýän alamatlaryň (neýron ulgamynyň binagärligi, öwretmek amallar, öwretmek saýlanyşygynyň häsiýetnamalary) bardygyny görkezdi.

Usullara degişli oýlap tapyşlaryň formularyny seljermek EI kömegi bilen ýerine ýetirilýän hereketleri häsiýetlendirmek üçin haýyşnamaçylaryň maglumatlar bilen işlemek amallaryny jikme-jik beýan edýän terminologiýany ulanyandygyny görkezdi.

Usullara degişli oýlap tapyşlaryň formularyny seljermek EI kömegi bilen ýerine ýetirilýän hereketleri häsiýetlendirmek üçin haýyşnamaçylaryň maglumatlar bilen işlemek amallaryny jikme-jik beýan edýän terminologiýany ulanyandygyny görkezdi. Hususan-da, modele girizmek üçin maglumatlary deslapky işlemek hereketleri (kadalaşdyrmak, wektorizasiýa), modeli öwretmek hereketleri (garamlary sazlamak, ýitgi funksiýasyny peseltmek) we giriş maglumatlaryny çykyş maglumatlaryna öwürmek üçin algoritmleriň anyk

görnüşlerini ulanmak (çylşyrymly ulgamlar, gradient busterleşme) ýaly alamatlar giňden ulanylýar.

Maglumatlary EI kömegi bilen işlemegiň göz önünde tutulýan enjamlaryny, toplumlaryny häsiýetlendirmek üçin daşary ýurt tejribesinde esasan iki çemiş ulanylýar.

Birinji çemiş enjamy, toplumu funksional elementleri ulanyp häsiýetlendirmegi göz önünde tutýar. Bu ýagdaýda formulanyň bölümleri ýerine ýetirýän wezipeleri bilen kesgitlenen «serişdeleriň» (bloklar, modullar) bardygyna salgylanmalary öz içine alýar (mysal üçin, «şekilleri tanaýan blok» ýa-da «çaklama serişdesi»). Daşary ýurt tejribesinde «serişde artı wezipe» hökmünde tanalýan bu çemiş formulada enjamyň gurluşyny jikme-jik beýan etmegi talap etmeýär. Emma ABŞ-nyň we Ýewropa patent edarasynyň çemişlerini seljermek görkezýär ki, çylşyrymly programma algoritmleri («gara guty») üçin şeýle funksional alamatlary beýanda anyk algoritmi açmazdan ulanmak hukuk goragy göwrüminiň doly bolmadyk kesgitlenilmek töwekgelçiliklerini döredýär. ABŞ-da şeýle funksional alamat çäklendiriji ýagdaýda, ýagny diňe beýanda göni açylan algoritmleri we olaryň ekwiwalentlerini öz içine alýar diýlip düşündirilip bilner¹¹.

Ikinji çemiş enjamy, toplumu programmirlenen serişdäniň (prosessoryň), enjam tarapyndan okalýan maglumat göterijiniň (ýadyň) we anyk EI algoritmini ýerine ýetirmek üçin belli bir şekilde konfigurasiýa edilen (sazlanan) beýleki aparat komponentleriniň bardygy bilen häsiýetlendirmegi, bu algoritmiň aýratynlyklaryny we işlenilýän maglumatlaryň häsiýetnamalaryny hökmany görkezmek bilen, göz önünde tutýar. Bu çemiş aýratyn hukuklaryň çäklerini has aýdyň kesgitlemegi üpjün edýär, sebäbi hukuk goragy algoritmiň we maglumatlaryň görkezijileri arkaly kesgitlenen wezipäniň anyk programma-apparat amala aşyrylmagyna ýaýraýar.

Geçirililen seljermäniň esasynda IZ Talaplaryna üýtgetmeler girizmek üçin ikinji çemiş saýlanyldy; bu çemiş emele gelen tejribäni nazara alýar we hukuk töwekgelçiliklerini azaldýar.

Umuman, IZ Talaplaryna tehniki obýektleriň alamatlar sanawlaryny girizmek imperatiw kadalary, haýyşnamaçylary diňe sanawlara girizilen alamatlary ýa-da hut şeýle redaksiýada alamatlary ulanmaga borçlandyrmagy bilen baglanyşykly daldigini bellemek möhümdir. Rossiýanyň patent kanunçylygy Rospatenti haýyşnamaçy tarapyndan tekliplenen oýlap tapyşyň formulasy babatda çözügüt kabul etmäge borçlandyryr¹². Şonuň bilen birlikde, haýyşnamaçylara maslahat berlen düşünje aparatyny öz içine alýan açyk alamatlar sanawlaryny belleýän hukuk kadalary haýyşnamany taýýarlamak amalyny ep-esli ýeňilleşdirýär, dawagärlilik beýanynda yalňyşlyklaryň ähtimalygyny azaldýar we hukuk goragy göwrüminiň hem patent eýeleri, hem-de üçünji taraplar üçin aýdyň edýär.

⁹ B. 2 madda 1350, b. 2 madda 1351.

¹⁰ Oýlap tapyşlaryň we EI ulanylmagyna esaslanýan peýdaly modelleriň mazmunyny haýyşnama resminamalarynda açmaga bildirilýän talaplara, görkezilen talaplaryň berjaý edilişini barlamagyň kadalaryna, görkezilen talaplara degişli patent-hukuk edebiyatyna we degişli hukuk ulanyjylyk tejribesine bolan Rossiýa we daşary ýurt hukuk kadalaşdyrmasy barlamak: YBI boýunça hasabat (ara tapgyr, 1-nji tapgyr) / SEFI; ýolbaşçy: Aleksseyewa O. L., ýerine ýetiriji: Zaysew Ý. S. [we baş.]. M., 2024. 351 s. Bibliogr.: S. 78–81. Bellige alyş № NIOKTR 124112600026-1. Bellige alyş № IKRBS 225021310114-8.

¹¹ 35 U.S.C. § 112 (f) // United States Patent and Trademark Office: сайт. URL: <https://www.uspto.gov/web/offices/pac/mpep/mpep-9015-appx-1.html#d0e302824912> (ýüztutma senesi: 10.11.2025).

¹² RF-nyň Raýat Kodeksiniň 1387 maddasynyň 1 bendi.

Rossiýanyň patent kanunçylygy Rospatenti haýyşnamaçy tarapyndan tekliplenen oýlap tapyşyň formulasy babatda çözügüt kabul etmäge borçlandyrylar.

IZ Talaplarynyň 50 (1) bendiniň tekliplenen edilyän redaksiýasy şu görnüşdedir:

50 (1). Maglumat tehnologiýalary ulgamynda oýlap tapyşyň mazmunyny açmakda aşakdakylar talap edilyär:

1) usuly häsiýetlendirmek üçin, hususan-da, şu aşakdaky alamatlary ulanmak:

- maglumatlary girizmek, çykarmak, almak, geçirmek, ýada ýazmak ýa-da ýaddan almak hereketleri;
- programmirlenýän serişde tarapyndan ýerine ýetirilýän maglumatlary işlemek hereketleri, hususan-da, öwürülen maglumatlary almak, logiki netije çykarmak ýa-da bahalandyrmak üçin;
- hereketleri wagtda ýerine ýetirişini tertibi (mysal üçin, zygyderli, bir wagtda, aýlanma);
- hereketleri amala aşyrmagyň şertleri;
- aparat serişdelerini ulanmak (mysal üçin, programmirlenýän serişde, maglumatlary girizmek, çykarmak, saklamak enjamlary, maglumat geçiriş çyzyklary, ýerine ýetiriji mehanizmler);

2) enjamöwredilişini ulanmak bilen amala aşyrylan emeli intellekt kömegi bilen maglumatlary işlemäge esaslanýan usuly häsiýetlendirmek üçin, şu bendiniň (1) kiçi bendinde görkezilen alamatlar bilen birlikde, hususan-da, şu aşakdaky alamatlary ulanmak:

- programmirlenýän serişde tarapyndan emeli intellekt algoritmi kömegi bilen ýerine ýetirilýän maglumatlary (maglumatlary) işlemek hereketleri – emeli intellektiň wezipesi (mysal üçin, klassifikasiýa, tanamaklyk, çaklama, klasterleşdirme);
- maglumatlary işlemegiň usuly (mysal üçin, neýron ulgamy, çözügüt kabul ediş agajy) we onuň algoritmiň gurluşyny, öwretmek, sazlamak we optimizirmek amalyň kesgitleýänleri goşmak bilen giperparametrleri;
- emeli intellekt algoritmi kömegi bilen işlenilýän maglumatlaryň görnüşi, düzümi, çeşmesi;
- emeli intellekt algoritmini öwretmek hereketleri;
- emeli intellekt algoritmini öwretmek ýa-da ulanmak üçin maglumatlary ýygnamak, deslapky işlemek hereketleri;

3) enjamy, toplumu häsiýetlendirmek üçin, hususan-da, şu aşakdaky alamatlary ulanmak:

- programmirlenýän serişdäniň bolmagy;
- maglumatlary girizmek, çykarmak, saklamak enjamlarynyň, ýerine ýetiriji mehanizmleriň, maglumat geçiriş çyzyklarynyň bolmagy;

• programmirlenýän serişde tarapyndan ýerine ýetirilende maglumatlary dolandyrmak, maglumatlary işlemek, enjamy ýa-da onuň böleklerini dolandyrmak ýaly belli hereketleri ýa-da wezipeleri ýerine ýetirmegi üpjün edýän elektron hasaplaýjy enjam üçin programma öz içine alýan enjam tarapyndan okalyan maglumat görjijisiniň bolmagy;

• programmirlenýän serişdäniň işini dolandyrmagy üpjün edýän görnüşi (gurluşy ýa-da formaty) ýa-da mazmuny bolan maglumatlary öz içine alýan enjam tarapyndan okalyan maglumat görjijisiniň bolmagy;

4) enjamöwredilişini ulanmak bilen amala aşyrylan emeli intellekt kömegi bilen maglumatlary işleýän enjamy, toplumu häsiýetlendirmek üçin, şu bendiniň (3) kiçi bendinde görkezilen alamatlar bilen birlikde, hususan-da, şu aşakdaky alamatlary ulanmak:

- programmirlenýän serişde tarapyndan ýerine ýetirilýän emeli intellektiň wezipesi (mysal üçin, klassifikasiýa, tanamaklyk, çaklama, klasterleşdirme);
- programmirlenýän serişde tarapyndan amala aşyrylýan maglumatlary işlemegiň usuly (mysal üçin, neýron ulgamy, çözügüt kabul ediş agajy, goldaýjy wektorlar usuly, gradient busterleşme usullary) we onuň algoritmiň gurluşyny, öwretmek, sazlamak we optimizirmek amalyň kesgitleýänleri goşmak bilen giperparametrleri;
- emeli intellekt algoritmi kömegi bilen programmirlenýän serişde tarapyndan işlenilýän maglumatlaryň häsiýetnamasy, olaryň görnüşi, düzümini we çeşmesini goşmak bilen;
- programmirlenýän serişde tarapyndan ýerine ýetirilýän emeli intellekt algoritmini öwretmek wezipesi;
- programmirlenýän serişde tarapyndan ýerine ýetirilýän emeli intellekt algoritmini öwretmek ýa-da ulanmak üçin niýetlenen maglumatlary ýygnamak, deslapky işlemek wezipesi.

PM Talaplarynyň¹³ 36 (1) bendiniň meňzeş mümkin redaksiýasy şu görnüşde bolup biler:

36 (1). Maglumat tehnologiýalary ulgamynda peýdaly modeliniň mazmununy açmakda, hususan-da, şu aşakdaky alamatlary ulanmak talap edilyär:

- programmirlenýän serişdäniň bolmagy;
- maglumatlary girizmek, çykarmak, saklamak enjamlarynyň, ýerine ýetiriji mehanizmleriň bolmagy;
- programmirlenýän serişde tarapyndan ýerine ýetirilende maglumatlary dolandyrmak, maglumatlary işlemek, enjamy ýa-da onuň böleklerini dolandyrmak ýaly belli hereketleri ýa-da wezipeleri ýerine ýetirmegi üpjün edýän programma üpjünçiligini öz içine alýan enjam tarapyndan okalyan maglumat görjijisiniň bolmagy;

¹³ PM Talaplary – Russiýanyň ykdsady ösüş ministrliginiň 2015-nji ýylyň 30-njy sentýabryndaky № 701 buýrugy (2024-nji ýylyň 15-nji martyndaky üýtgetmeler bilen) bilen tassyklan peýdaly modele patent bermek üçin haýyşnamanyň resminamalaryna bildirilýän talaplar // Garant: saýt. URL: <https://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/71193066/?ysclid=mim6qglmu841285429> (ýüztutma senesi: 10.11.2025).

- *programmirlenýän serişdäniň işini dolandyrmagy üpjün edýän görnüşi (gurluşy ýa-da formaty) ýa-da mazmuny bolan maglumatlary öz içine alýan enjam tarapyndan okalýan maglumat görüjisiniň bolmagy.*

Enjamöwredilişini ulanmak bilen amala aşyrylan emeli intellektiň ulanylmagyna esaslanýan peýdaly modeli häsiýetlendirmek üçin, şu bendiniň 1-nji kiçi bendinde görkezilen alamatlar bilen birlikde, hususan-da, şu aşakdaky alamatlary ulanmak:

- *programmirlenýän serişde tarapyndan ýerine ýetirilýän emeli intellektiň wezipesi (mysal üçin, klassifikasiýa, tanamaklyk, çaklama, klasterleşdirme);*
- *programmirlenýän serişde tarapyndan amala aşyrylýan maglumatlary işlemegiň usuly (mysal üçin, neýron ulgamy, çözügüt kabul ediş agajy, goldaýy wektorlar usuly, gradient busterleşme usullary) we onuň algoritmiň gurluşyny, öwretmek, sazlamak we optimizirmek amalyňy kesgitleýänleri goşmak bilen giperparametrleri;*
- *emeli intellekt algoritmi kömegi bilen programmirlenýän serişde tarapyndan işlenilýän maglumatlaryň häsiýetnamasy, olaryň görnüşini, düzümini we çeşmesini goşmak bilen;*
- *programmirlenýän serişde tarapyndan ýerine ýetirilýän emeli intellekt algoritmini öwretmek wezipesi;*
- *programmirlenýän serişde tarapyndan ýerine ýetirilýän emeli intellekt algoritmini öwretmek ýa-da ulanmak üçin niýetlenen maglumatlary ygnamak, deslapky işlemek wezipesi.*

Geçirililen barlagy geçirmegiň netijesinde daşary ýurt tejribesinde oýlap tapyşy amala aşyrmak üçin zerur usullary we serişdeleri açmagyň kadalarynyň, patentlenýän oýlap tapyş El ulanylmagyna esaslanýan bolsa, öz aýratyn aýratynlyklaryna eýedigini netijesi çykaryldy.

Enjamöwredilişiniň ulgamlaryna degişlilikde oýlap tapyşy amala aşyrmak üçin serişdäniň belliligi goýlan wezipeleleri çözüp biljek elýeterli programmalaryň ýa-da öwredilen modelleriň bardygyny aňladýar. Häzirki wagtda açyk ambar-lagerlerde noldan binagärlik döretmegi talap etmeýän, eýsem diňe anyk amaly wezipe üçin uýgunlaşdyrmagy ýa-da gaýtadan öwretmegi talap edýän köp sanly kitaphanalar we önünden öwredilen modeller

Eger El böleginde oýlap tapyşy amala aşyrmak üçin taýýar programma modeli bolmasa, oýlap tapyşyň beýanynda şeýle serişdäni döretmegiň usulynyň açylmagy talap edilýär.

El ulanylmagyna esaslanýan oýlap tapyşy açmagyň talaplarynyň berjaý edilişini, oýlap tapyşy amala aşyrmak üçin ýeterli dolulygy bilen açmagyň barlagy üçin ýazmak we öwretmek mümkinçiligi ölçeği esasy bolmalydyr.

bardyr¹⁴. Şeýle ýagdaýlarda oýlap tapyşy amala aşyrmak mümkinçiligini tassyklamak üçin beýande oýlap tapyşda ulanylyp bilinjek belli programma serişdesine ýa-da modele salgylanmany görkezmek ýeterlidir; bu bolsa tehnikanýň öňdebaryjy derejesinden belli serişdeler baradaky maglumatlary açmagyň umumy talaplaryna laýyk gelýär.

Emma, eger El böleginde oýlap tapyşy amala aşyrmak üçin taýýar programma modeli bolmasa, oýlap tapyşyň beýanynda şeýle serişdäni döretmegiň usulynyň açylmagy talap edilýär. Bu bolsa beýaniň degişli enjamöwredilişi programmasyny özbaşdak ýazmaga we onuň öwredilişini geçirmäge mümkinçilik berjek möçberde maglumatlary öz içine almalydygyny aňladýar. Hut şu ölçeg – ýazmak we öwretmek mümkinçiligi – El ulanylmagyna esaslanýan oýlap tapyşy açmagyň talaplarynyň berjaý edilişini, oýlap tapyşy amala aşyrmak üçin ýeterli dolulygy bilen açmagyň barlagy üçin esas bolmalydyr.

Serişdäni döretmegiň usulynyň amala aşyrylmagy üçin enjamöwredilişi ulgamynda kompetentlikleri bolan hünärmene El ulanylmagy baradaky umumy görkezmeler ýeterlik däl. El algoritmi başlangyçda «ak sahýa» bolup, diňe öwretmek amalynda kemala gelýär. Şonuň üçin-de hünärmen (amaly ulgam hem-de enjamöwredilişi boýunça kompetentlikleri birleşdirýäni goşmak bilen) programma ýazyp we ony öwredip bilmegi üçin, oýlap tapyşyň beýany öwredilen algoritmiň gurluşy we iş logikasy emele getirilýän çig maglumatlara we maglumatlara bildirilýän talaplaryň gutarnykly toplumyny öz içine almalydyr.

Birinjiden, öwretmek üçin zerur bolan maglumatlaryň häsiýetnamalaryny açmak möhüm ähmiýete eýedir. Bu talap enjamöwredilişiniň tehnologiýalarynda hut maglumatlaryň ulgamyň çözügüt kabul etmek logikasyny kesgitleýändigini bilen şertlendirilendir. Adaty programmirlеме

¹⁴ Korean Intellectual Property Office (KIPO). AI 학습데이터의 활성화 방안

연구: AI 학습데이터 공개 보호 활용을 중심으로 A Study on the Utilization of AI Learning Data: Focusing on the disclosure, protection, and utilization of AI learning data] // Korean Intellectual Property Office: сайт. URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoBultnFileDown.do?ntatcSeq=16688&ntatcAftSeq=1&sysCd=SCD02&aprchId=BUT0000048> (ýüztutma senesi: 14.03.2024).

ýörelgeleri açyk kadalar («eger A bolsa, onda B») bilen berlen bolsa, EI-da olar öwretmek saýlanyşyndan çykarylýar. Maglumatlaryň düzümi, gurluşy, çeşmesi we, möhüm bolan, deslapky işlemegiň usullary (belgileme, arassalamak, kadalaşdyrmak) barada düşünjesi bolmazdan, hünärmen öwretmek amalyny gaýtadan döredip bilmez, sebäbi onuň ýanynda modeli emele getirýän esas bolmaz. Şonuň üçin haýyşnama resminamalaryna bildirilýän talaplarda bu maglumatlary getirmegiň hökmanylygy oýlap tapyşyň amala aşyrylyp bilinmeginiň şerti hökmünde berkitmek maksadalaýykdyr.

Ikinjiden, ulanylmadyk maglumatlary işlemegiň usyny we onuň görkezijilerini görkezmek zerurdyr. Anyk binagärligiň (mysal üçin, neýron ulgamynyň görnüşiniň) saýlanmagy we onuň sazlanmagy (giperparametrler) tehniki amala aşyrylmaga degişli bolsa-da, bu maglumatlar oýlap tapyşyň aýrylmaz bölegi bolup durýar. Bir we şol bir wezipe we bir we şol bir maglumatlar üçin netijeliligi düýpli tapawutlanyp bilýän köp sanly adaty algoritmler bar bolany üçin, beýan hut görkezilen netijä ýetmäge mümkinçilik beren amala aşyryma wariantyny berkitmelidir. Bu üçünji taraplaryň işläp taýýarlaýy tarapyndan eýýäm geçilen ýoly gaýtalap, artykmaç barlaglar geçirmezden oýlap tapyşy gaýtadan döredip bilmekleri üçin zerurdyr.

Ahyrynda, beýan ýüze çykarylan kanunalaýyklygyň tassyknamasyny öz içine almalydyr. Daşary ýurt tejribesinde (Ýaponiýa, Günorta Koreýa, Hytaý) EI algoritmi tarapyndan işlenilýän giriş maglumatlary bilen çykyşda alynýan maglumatlar arasyndaky «korelasiýany» açmak talaby ulanylýar^{15,16,17}. Bu talap şeýle algoritmiň ýüze çykarylyp bilinmeginiň we degişlilikde oýlap tapyşy amala aşyrmagyň mümkinçiliginiň düýpli mümkinçiligini kesgitlemäge mümkinçilik berýär. Bu ýagdaýda şeýle kesgitlemek üçin enjamöwredilişi ulgamynda hünärmeniň kompetentlikleri talap edilmeyär, bu bolsa EI amaly wezipeleri çözmek üçin guraly hökmünde ulanylýan oýlap tapyşlar üçin möhümdir.

Emma bu termini Rossıyanyň hukukynda ulanmak ýeterlik dogry däl ýaly görünýär, sebäbi «korelasiýa» tötänleýin baglanyşygy («şum») hem beýan edip biljek dar statistik düşündir. Kada taslamasynda EI algoritminiň girizilmegindäki maglumatlar bilen onuň çykyşyndaky netijäniň arasynda obýektiw we durnukly baglanyşygyň

Kada taslamasynda EI algoritminiň girizilmegindäki maglumatlar bilen onuň çykyşyndaky netijäniň arasynda obýektiw we durnukly baglanyşygyň bardygyny aňladýan «kanunalaýyklyk» termini ulanmak teklipl edilýär.

bardygyny, öwredilen algoritmiň oýlap tapyjy tarapyndan onuň üstüne ýüklenen wezipäni hakykatdan ýerine ýetirip biljekdigini tassyklaýan «kanunalaýyklyk» termini ulanmak teklipl edilýär.

Geçirilen barlagy geçirmegiň netijesinde IZ Talaplaryna şu mazmundaky täze 58 (1) bendini¹⁸ girizmek teklipl edilýär:

58 (1). *Enjamöwredilişini ulanmak bilen amala aşyrylan emeli intellektiň ulanylmagyna esaslanýan oýlap tapyşy amala aşyrmagyň mümkinçiligini tassyklamak üçin emeli intellekt ulgamyny onuň üstüne ýüklenen wezipäni ýerine ýetirmäge öwretmek mümkinçiligini tassyklaýan şu aşakdaky maglumatlar getirilýär:*

- emeli intellektiň görkezilen wezipäni ýerine ýetirmäge öwredilmeği üçin zerur bolan maglumatlaryň häsiýetnamasynyň beýany, olaryň görnüşini, düzümini, çeşmesini we zerur bolsa ulanylýan deslapky işlemegiň usullaryny (mysal üçin, artdyrmak, kadalaşdyrmak) goşmak bilen;*
- emeli intellekt tarapyndan maglumatlary işlemegiň ulanylýan usuly baradaky maglumatlar (mysal üçin, neýron ulgamy, gradient busterleşme, goldaýy wektorlar usuly);*
- giriş maglumatlary bilen wezipäni ýerine ýetirmegiň netijesi arasyndaky kanunalaýyklygyň bardygyny tassyklaýan maglumatlar. Şeýle maglumatlar hökmünde ylmy bilimlere esaslanýan görkezilen kanunalaýyklygyň esaslandyrmasy ýa-da emeli intellekt ulgamy tarapyndan täze maglumatlarda bellenilen wezipäni ýerine ýetirişini barlamagyň usulyýetiniň beýany (tassyklamak strategiýasy) getirilýär.*

Oýlap tapyşlara bildirilýän talaplara degişli ýene bir möhüm talap şeýledir: oýlap tapyşyň beýany onuň amala aşyrylmagy böleginde oýlap tapyşy amala aşyrmagyň mümkinçiligini esaslandyrmalydyr ýa-da subut etmelidir. IZ Talaplarynyň 53-nji bendi hem teoretiki esaslandyrmanyň (belli bilimlere esaslanýan) mümkinçiligini, hem-de synagyň netijelerini getirmegi göz önünde tutýar.

EI-nyň aýratynlygy onuň işiniň netijeleriniň ähtimallyk häsiýetine eýe bolmagynda ýatyr [9].

¹⁵ Case Examples pertinent to AI-related technology // Japan Patent Office: сайт. URL: https://www.jpo.go.jp/e/system/laws/rule/guideline/patent/handbook_shinsa/document/index/app_z_ai-jirei_e.pdf (ýüztutma senesi: 10.11.2025).

¹⁶ 특허청. (2021). 기술분야별 심사실무가이드: 제1부 인공지능 분야 [Tehnikanyň aýratyn ugurlarynda bilermenler seljermesiniň tejribesiniň gollanmasy: 1-nji bölüm. Emeli intellekt ugry] // Korean Intellectual Property Office: сайт. URL: <https://www.kipo.go.kr/ko/kpoContFileDown.do?seq=5&fileNum=1> (ýüztutma senesi: 10.11.2025).

¹⁷ 国家知识产权局. (2024). 人工智能相关发明专利申请指引 (试行) [Emeli intellekt bilen baglanyşykly oýlap tapyşlara patent haýyşnamalaryny bermek boýunça gollanma (synag wersiýasy)] // China National Intellectual Property Administration: сайт. URL: https://www.cnipa.gov.cn/art/2024/12/31/art_66_196988.html (ýüztutma senesi: 10.11.2025).

¹⁸ Degişli goşmançany PM Talaplaryna hem girizmek teklipl edilýär.

Algoritmiň işjeňligini obýektiv subut etmek üçin ony öwretmekde ulanylmadyk maglumatlaryň köplüginde barlamak zerurdyr. Hut şeýle barlagy (tassyklamany) geçirmegiň anyk sanlarda beýan edilen netijeleri ulgamyň wezipäni çözüp öwrenendigini, diňe dogry jogaplary ýatda saklamandygyny tassyklaýar.

Şunuň bilen baglylykda, eger haýyşnamaçy netijesini synag ýoly bilen tassyklaýan bolsa, beýanda bolmaly maglumatlaryň düzümine bildirilýän talaplary anyklaşdyrmak zerurlygy ýüze çykýar.

IZ Talaplarynyň 53-nji bendini tehniki netijäniň synag ýoly bilen gazanylmagynyň tassyklanmagyna bildirilýän ýörite talaplary belleýän täze 5-nji kiçi bent bilen doldurmalylyk teklipe edilýär.

53-nji bendiniň 5-nji kiçi bendinde synag maglumatlary diňe dört düzüm bölekden ybarat maglumatlar görnüşinde ygtybarly hasaplanylýan çemeleşmäni berkitmek teklipe edilýär:

1) barlamagyň usulyýeti (tassyklamak strategiýasy). Haýyşnamada ulgamyň hut nähili synagdan geçirilendigini (mysal üçin, galdyrylan saýlanyş ýa-da kesişme barlagy usuly bilen) düşündirmek zerurdyr; bu bilermene synagyň dogrulygyny bahalandyrmaga mümkinçilik berer;

2) synag saýlanyşynyň beýany. Sanlarda beýan edilen netijäniň diňe ol alnan maglumatlar bilen baglylykda ähmiýeti bardyr. Barlamanyň algoritmiň öwredilmedik täze maglumatlarynda geçirilendigini tassyklamak möhümdir;

3) hil ölçegleri. El-nyň netijeliligi enjamöwredilişi ulgamynda umumy kabul edilen san görkezijileri bilen ölçenilmelidir, subjektiv pikirlere esaslanmaýan;

4) anyk netijeler. Hakykatdan alnan görkezijileri görkezmek synagyň hakykylygyny tassyklaýar we çözüdi analoglar bilen deňeşdirmäge mümkinçilik berýär.

IZ Talaplarynyň 53-nji bendine 5-nji bent görnüşinde teklipe edilýän goşmaça şu görnüşdedir¹⁹:

5) enjamöwredilişini ulanmak bilen amala aşyrylan emeli intellekt kömegi bilen maglumatlary işlemäge esaslanýan oýlap tapyş üçin, oýlap tapyşy amala aşyrmakda tehniki netijesiniň alynmak mümkinçiligini tassyklaýan synag ýa-da geçirilen synaglaryň netijesinde alnan obýektiv maglumatlar şulary öz içine alýar:

a) mysalda ulanylýan emeli intellekt ulgamy tarapyndan täze maglumatlarda bellenen wezipäni ýerine ýetirişi barlamagyň usulyýetiniň (tassyklamak strategiýasynyň) beýany;

b) barlamak üçin ulanylýan synag maglumatlarynyň (synag saýlanyşynyň) häsiýetnamasynyň beýany;

ç) barlamak üçin ulanylýan wezipäni ýerine ýetirişiniň hiline san bahasynyň (ölçeginiň) görkezilmegi;

g) tehniki netijesiniň gazanylmagynyň obýektiv tassyknamasyny berýän görkezilen synag maglumatlarynda görkezilen san bahasynyň (ölçeginiň) gazanylan görkezijisiniň beýany.

IZ Talaplaryna üýtgetmeler girizmek boýunça ýokarda getirilen teklipler haýyşnama düzmede bildirilýän talaplaryň berjaý edilişini barlamak üçin kadalary öz içine alýan düzgünleri berkitmek maksady bilen IZ Kadalarynyň degişli düzgünlerini sazlaşdyrmagy talap eder.

IZ Talaplaryna üýtgetmeler girizmek boýunça teklipler haýyşnama düzmede bildirilýän talaplaryň berjaý edilişini barlamak üçin kadalary öz içine alýan düzgünleri berkitmek maksady bilen IZ Kadalarynyň degişli düzgünlerini sazlaşdyrmagy talap eder.

Häzirki hereket edýän IZ Kadalarynyň 53-nji bendi bilermeniň ýeterlilik barlamagyň çäklerinde geçirmeli umumy barlaglarynyň sanawyny öz içine alýar. Şunuň bilen baglylykda IZ Kadalaryny EI ulanylmagyna esaslanýan oýlap tapyşlara degişli barlagy kadalaşdyrjak 53 (1) bendi bilen doldurmagy zerur. IZ Kadalarynyň 53 (1) bendiniň şu aşakdaky redaksiýasy teklipe edilýär:

53 (1). Kodeksiniň 1375-nji maddasynyň 2-nji bendiniň 1-4-nji kiçi bentlerinde göz önünde tutulan we onuň berleniş senesinde hödürlenen haýyşnamanyň resminamalarynda enjamöwredilişini ulanmak bilen amala aşyrylan emeli intellekt ulanylmagyna esaslanýan beýan edilen oýlap tapyşyň mazmunyny açmagyň ýeterlilik barlananda, degişli pudakda hünärmeniň oýlap tapyşy amala aşyrmak üçin görkezilen resminamalarda emeli intellekte bellenen wezipäni ýerine ýetirişi bilen giriş maglumatlarynyň arasynda kanunalaýyklygynyň bardygyny tassyklaýan we Haýyşnama resminamalarynyň talaplarynyň 58 (1) bendinde görkezilen maglumatlaryň getirilip-getirilmändigini barlanmagy.

Geçirilen barlag we onuň esasynda işläp taýýarlanýan teklipler EI ulanylmagyna esaslanýan oýlap tapyşlaryň haýyşnamalarynyň resminamalarynda açylmagynyň aýratynlyklaryny belleýän hukuk kadalaşdyrmasyny döretmäge gönükdirilendir²⁰.

Teklipe edilýän kadalaşdyrma EI ulanylmagyna esaslanýan oýlap tapyşa patent haýyşnamasynyň resminamalaryny taýýarlamak amalyny düşnükli we yeňil eder, oýlap tapyşyň formulasynda alamatlary düzmede ýalňyşlyk töwekgelçiligini peseldip we RF Raýat kodeksiniň esas goýujy kadalarynyň talap edişi ýaly hukuk goragy göwrümüne aýdyň eder.

¹⁹ Degişli goşmançany PM Talaplaryna hem girizmek teklipe edilýär.

²⁰ Teklipe edilýän çemeleşmeler peýdaly modellere hem deň derejede ulanylýar.

Täze maglumatlarda El ulgamy tarapyndan bellenen wezipäni ýerine ýetirişi barlamagyň usulyýetini barlamagyň maglumatlaryny we usulyny açmaga degişli ýörite kadalaryň girizilmegi tehniki netijesiniň tassyklanmagy böleginde açmagyň ýeterlilikini bahalandyrmaga çemeleşmäni ýeke-nusga getirmäge mümkinçilik berer.

Täze maglumatlarda El ulgamy tarapyndan bellenen wezipäni ýerine ýetirişi barlamagyň usulyýetini barlamagyň maglumatlaryny we usulyny açmaga degişli ýörite kadalaryň girizilmegi tehniki netijesiniň tassyklanmagy böleginde açmagyň ýeterlilikini bahalandyrmaga çemeleşmäni ýeke-nusga getirmäge, emma haýyşnamaçylary subut etmek usulyny saýlamakda (teoretiki esaslandyrmaga ýa-da synag) çäklendirmezden, synag maglumatlaryna ygtybarlylyk talaplaryny belläp, mümkinçilik berer.

El-nyň etiki meseleleri geçirilen barlagy geçirmegiň göni predmeti bolmasa-da, teklipl edilýän üýtgetmeler olary hukuk taýdan bahalandyrmak üçin zerur esasy döredýär. RF RK-nyň 1349-njy maddasynyň 4-nji bendiniň 1-nji kiçi bendine laýyklykda, jemgyýetçilik bähbitlerine, ynsanperwerlik we ahlak ýörelgelerine ters gelýän çözümler patent hukuklarynyň obýektleri bolup bilmez. El «gara gutysynyň» aýdyňlygyny öwretmek saýlanyşy, şeýle hem algoritmiň binagärligi we öwretmek usuly baradaky maglumatlary açmak arkaly üpjün etmek (teklipl edilýän IZ Talaplarynyň 58 (1) bendinde göz önünde tutulyşy ýaly) bilermene diňe tehniki mazmunyny däl, eýsem öwredilen algoritmiň mümkin bolan ýalňyrylygy ýa-da etiki taýdan kabul edilip bilinmejek iş ssenariýelerini hem ýüze çykarmaga mümkinçilik berer. Şeýlelikde, açmagyň ýeterlilikini talaby adam mertebesine ýa-da jemgyýetçilik howpsuzlygyna zyýan ýetirip biljek tehnologiýalary patentleşdirmäge päsgel berýän guralyna öwürülýär.

Edebiýat sanawy

1. Yanisky-Ravid, S. and Jin, R. (2020), «Summoning a New Artificial Intelligence Patent Model: In the Age of Pandemic», *SSRN Electronic Journal*, available at: <https://ssrn.com/abstract=3619069> (Accessed 25 November 2025).
2. Ha, T., Teh, J.L., Allen, J.G., Karuppiah, B. and Peng, H. (2024), *When Code Creates: A Landscape Report on Issues at the Intersection of Artificial Intelligence and Intellectual Property Law*, IPOS, SMU Centre for AI &

Data Governance, Singapore.

3. Karshiya, A. A. Emeli intellektiň häzirki zaman düşünişi: hukuk jäheti / A. A. Karschiya, G. P. Iwliyew // *Intellektual eýeçilik. Senagat eýeçiligi*. – 2025. – № 4. – S. 4–12.
4. Iwliyew, G. P. Sanlylaşdyrma eýýamynyň etikasy / G. P. Iwliyew, A. A. Karschiya // *Intellektual eýeçilik. Awtorçylyk hukugy we goňşy hukuklar*. – 2023. – № 1. – S. 21–39.
5. Früh, A. (2019), «Transparency in the Patent System – Artificial Intelligence and the Disclosure Requirement», in Pacud, Z. and Sikorski, R. (ed.), *Rethinking Patent Law as an Incentive to Innovation*, Wolters Kluwer, Warsaw.
6. Ebrahim, T. Y. (2020), «Artificial Intelligence Inventions & Patent Disclosure», *Penn State Law Review*, vol. 125, no. 1, pp. 147-221.
7. Heijden, H. van der (2019), «AI inventions and sufficiency of disclosure – when enough is enough», *IAM* [Online], available at: <https://www.iam-media.com/article/ai-inventions-and-sufficiency-of-disclosure-when-enough-enough-https://www.iam-media.com/article/ai-inventions-and-sufficiency-of-disclosure-when-enough-enough> (Accessed 25 November 2025).
8. Alekséyewa, O. L. Emeli intellekt tehnologiýalary: patent haýyşnamasynda açmagyň meseleleri / O. L. Alekséyewa, Ý. S. Zaýsew // *SEFI Habarçysy*. – 2025. – J. 4, № 1 (11). – S. 24–31.
9. Poursoltani, M. (2021), «Disclosing AI Inventions», *Texas Intellectual Property Law Journal*, vol. 29, pp. 41-64.
10. Liu, S. (2022), «A Helper for Patenting the «Unpredictable»: Artificial Intelligence», *Minnesota Journal of Law, Science & Technology*, vol. 23, no. 2, pp. 671-732.
11. Drexel, J., Hilty, R.M., Beneke, F. et al. (2019), *Technical Aspects of Artificial Intelligence: An Understanding from an Intellectual Property Law Perspective*, Social Science Research Network, Rochester, NY.

Awtorlar hakynda maglumat

Olga Lenarowana Alekséyewa, hukuk ylymlarynyň kandidaty, «Senagat eýeçiliginiň federal instituty» FDBE-niň hil gözegçilik merkeziniň başlygy (Moskwa, Berežkowskaya köçesi, 30, 1-nji bina);

OAlekséyewa@rupto.ru

Ýuriý Stanislawowiç Zaýsew, «Senagat eýeçiliginiň federal instituty» FDBE-niň hil gözegçilik merkeziniň başlygynyň orunbasary (Moskwa, Berežkowskaya köçesi, 30, 1-nji bina); SPIN: 6510-2267;

yuzaytsev@rupto.ru

References

1. Yanisky-Ravid, S. and Jin, R. (2020), «Summoning a New Artificial Intelligence Patent Model: In the Age of Pandemic», *SSRN Electronic Journal*, available at: <https://ssrn.com/abstract=3619069> (Accessed 25 November 2025).

2. Ha, T., Teh, J.L., Allen, J.G., Karuppiah, B. and Peng, H. (2024), *When Code Creates: A Landscape Report on Issues at the Intersection of Artificial Intelligence and Intellectual Property Law*, IPOS, SMU Centre for AI & Data Governance, Singapore.
3. Kartskhiya, A. A. and Ivliev, G. P. (2025), «Modern understanding of artificial intelligence: legal aspect», *Intellectual Property, Industrial Property*, no. 4, pp. 4-12.
4. Ivliev, G. P. and Kartskhiya, A. A. (2023), «Ethics of the Digitalization Era», *Intellectual Property. Copyright and Related Rights*, no. 1, pp. 21-39.
5. Früh, A. (2019), «Transparency in the Patent System – Artificial Intelligence and the Disclosure Requirement», in Pacud, Z. and Sikorski, R. (ed.), *Rethinking Patent Law as an Incentive to Innovation*, Wolters Kluwer, Warsaw.
6. Ebrahim, T. Y. (2020), «Artificial Intelligence Inventions & Patent Disclosure», *Penn State Law Review*, vol. 125, no. 1, pp. 147-221.
7. Heijden, H. van der (2019), «AI inventions and sufficiency of disclosure – when enough is enough», *IAM* [Online], available at: <https://www.iam-media.com/article/ai-inventions-and-sufficiency-of-disclosure-when-enough-enough> (Accessed 25 November 2025).
8. Aleksseva, O. L. and Zaytsev, Yu. S. (2025), «Artificial intelligence technologies: disclosure issues in a patent application», *Bulletin of Federal Institute of Industrial Property*, vol. 4, no. 1, pp. 24-31.
9. Poursoltani, M. (2021), «Disclosing AI Inventions», *Texas Intellectual Property Law Journal*, vol. 29, pp. 41-64.
10. Liu, S. (2022), «A Helper for Patenting the «Unpredictable»: Artificial Intelligence», *Minnesota Journal of Law, Science & Technology*, vol. 23, no. 2, pp. 671-732.
11. Drexl, J., Hilty, R.M., Beneke, F. et al. (2019), *Technical Aspects of Artificial Intelligence: An Understanding from an Intellectual Property Law Perspective*, *Social Science Research Network*, Rochester, NY.

Information about the authors

Olga L. Aleksseva, Cand. Sci. (Law), Head of the Quality Monitoring Center, The Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30 bld. 1); OAleksseva@rupto.ru

Yury S. Zaitsev, Deputy Head of the Quality Monitoring Center, The Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30 bld. 1); SPIN: 6510-2267; yuzaytsev@rupto.ru

Awtorlar bähbitleriň gapma-garşylygynyň ýokdugy barada beýan edýärler.

Redaksiya gelen senesi (Received): 11.11.2025

Syndan soňra goşmaça işlenen senesi (Revised): 01.12.2025

Neşir edilmäge kabul edilen senesi (Accepted): 03.12.2025

Ylmy makala

Original article

UDK 347.77:338.24
EDN <https://elibrary.ru/rqerpk>

Üstünlikli täjirleşdirme guraly hökmünde işläp taýýarlamalaryň köp derejeli goragy

Swetlana Ýurýewna Tuzowa[✉], Regina Albertowna Dorofeyewa
Senagat eýeçiliginiň federal instituty
[✉]svetlana.tuzova@rupto.ru

Mazmun: makalada himiki düzümleriň, olary almagyň tehnologiýalarynyň we enjamlarynyň ulgamynda obýektleri toplumlaýyn patent taýdan goramagyň mysallary getirilýär. Önümi esasy we kömekçi tehnologiýalara bölmegiň wariantlary seredilýär; önümiň düzümine girýän anyk obýektleriň, hem-de bütin önümiň hukuk goragyny gurnamagyň esasy tapgyrlary teklip edilýär. Patent resminamasynyň diňe bir maglumat çeşmesi bolman, eýsem işläp taýýarlamaný täjirleşdirmekde iň köp girdeji almagyň hem-de önümi bazara çykarmakda ýüze çykýan meseleleri çözmegiň mehanizmi bolup durýandygy düşündirilýär. Önümi hukuk taýdan goramagyň ygtybarly strategiýasyny gurmagyň döwrebaplygy önümi bazara çykarmagyň maliýe töwekgelçiliklerini iň ýokary ähtimallyk bilen peseltmäge we ony satmaktan iň ýokary girdejini almaga mümkinçilik berer. Barlagy geçirmegiň maksady – täze tehnologiýa önümleri bazara çykarmakda çylşyrymly tehnologiýalary hukuk taýdan goramagyň mümkin wariantlaryny syn etmek, şeýle hem patentleşdirmek strategiýasyny gurmak ulgamyndaky maglumatlary ulgamlaşdyrmak. Işde umumylymy barlag usullary ulanyldy: gönükdirilen we ulgamlaşdyrylan gözleg usullary, resmi-logiki, deňeşdirme we ulgamlayyn seljeriş, ulgamlaşdyrma we klassifikasirlemek. Maglumat gözlegi açyk maglumat çeşmeleri boýunça amala aşyryldy. Materiallaryň jemleýji saýlanyşy SEFI işgärleriniň bilermenler bahasy usuly bilen geçirildi. Işiň netijesi strategik taýdan dogry toplumlaýyn tehnologiýa goragyny gurmagyň tapgyrlary we elementleri boýunça maglumatlary ulgamlaşdyrmakdan ybaratdyr. Çylşyrymly tehnologiýany gorag ukyby bolan obýektlere bölmek we her element üçin onuň goragy üçin iň amatly usuly saýlamak, şeýle hem wagt araçäginde gorag strategiýasyny gurmak maksadalaýykdyr. Makalada beýan edilen maglumatlar hem işläp taýýarlaýjylara, hem-de patent ynamdarlaryna önümleriň ygtybarly hukuk goragyny gurmaga mümkinçilik berer; bu bolsa önümi bazara çykarmagyň maliýe töwekgelçiliklerini peseltmäge we nyşana alnan bazar niçalaryny eýelemegiň ygtybarlylygyny ýokarlandyrmaga kömek eder.

Açar sözler: patent, intellektual eýeçilik, oýlap tapyş, innowasiýa, önümi goramak, täjirleşdirme.

Çeşme görkezmek üçin: Tuzowa S. Ýu., Dorofeyewa R. A. Üstünlikli täjirleşdirme guraly hökmünde işläp taýýarlamalaryň köp derejeli goragy // SEFI Habarçysy. 2025. J. 4, № 4 (14).

Multi-level protection of inventions as a tool for successful commercialization

Svetlana Yu. Tuzova[✉], Regina A. Dorofeeva
Federal Institute of Industrial Property
[✉]svetlana.tuzova@rupto.ru

Abstract: the article provides examples of complex patent protection of objects in the field of chemical compositions, production technologies and equipment. The options for dividing the product into key technologies and auxiliary technologies are analyzed, and the main stages of building legal protection for both specific objects

included in the product and the product as a whole are proposed. It is explained that a patent document is not only a source of information, but also a mechanism for maximizing profits in the commercialization of development, as well as a way to solve problems that arise when bringing a product to market. The urgency of building a reliable product legal protection strategy will most likely reduce the financial risks of bringing the product to market and maximize revenue from its sale. The purpose of the study is to review possible options for the legal protection of complex technologies when introducing new technological products to the market, as well as to systematize information in the field of patenting strategy development. General scientific research methods were used in the work: methods of directed and systematic search, formal logical, comparative and systematic analysis, systematization and classification. Information search was carried out using open sources of information. The final selection of materials was carried out by the method of expert evaluation by FIPS staff. The result of the work is the systematization of information on the stages and elements of building a strategically correct integrated protection technology. The most appropriate way is to divide complex technology into protectable objects and choose the most optimal way to protect it for each element, as well as to build a protection strategy in the time range. The information presented in the article will allow both developers and patent attorneys to build reliable legal protection of products, which will help reduce the financial risks of bringing a product to market and increase the reliability of occupying target market niches.

Keywords: patent, intellectual property, invention, innovation, product protection, commercialization.

For citation: Tuzova S. Yu., Dorofeeva R. A. Multi-level protection of inventions as a tool for successful commercialization // Bulletin of Federal Institute of Industrial Property. 2025. Vol. 4, No. 4 (14): 308-315 (In Russ.).

Giriş

Täjirçilik taýdan geljegi uly täze önümleri işläp taýýarlamak, öndürmek, şeýle hem bazara çykarmak amalynda ynsapsyz bäsdeşler tarapyndan intellektual eýeçiligi ele geçirmegiň uly töwekgelçilikleri bar [1]. Mysal üçin, 2025-nji ýylda BASF kompaniýasy litiý-ion akkumulýatorlary tehnologiýasy bilen baglanyşykly täjirçilik syrynyň ogurlanmagy sebäpli Duracell kompaniýasyna garşy kazyýete şikayat etdi. Şikayaty kompaniýalaryň hyzmatdaşlygy çäklerinde Duracell-iň akkumulýatoryň esasy komponenti bolup durýan ýokary öndürjilikli katod materialynyň himiki düzümine degişli tehnologiýany bikanun ele geçirendigi öňe sürülýär. BASF pul görnüşinde zyýanyň öwezini dolmagy we Duracell-iň hyzmatdaşlyk ylalaşygynyň çäklerinde alnan ähli resminamalary ýok etmegi barada kararyň çykarylmagyny talap edýär¹.

Birnäçe ýagdaýlarda, önüm patentleşdirilmedik bolsa, göni senagat döredijiliginiň töwekgelçilikleri hem ýokary bolýar. Mysal hökmünde Insulet Corp. kompaniýasynyň EOfFlow² kompaniýasyna garşy kazyýet şikayaty getirmek bolar; onuň mazmuny şundan ybaratdy: EOfFlow kompaniýasy Omnipod insulin nasosyny döretmek bilen baglanyşykly dört täjirçilik syryna degişli maglumatlary almak üçin Insulet Corp. kompaniýasynyň öňki alty işgärini işe aldy; munuň netijesinde EOfFlow bäsdeş EOPatch insulin ýapgyjy nasosyny döretmäge başardy. Bäsdeş önümleri deňşdireninden soň Insulet Corp. ogurlyk hakykaty ýüze çykardy we ynsapsyz bäsdeş garşy kazyýete ýüz tutdy. Bu ýagdaýda Insulet Corp. kompaniýasy ogurlyk hakykaty subut etmegi başardy, kazyýet onuň tarapyň tutdy we 2025-nji ýylda EOPatch

Täjirçilik taýdan geljegi uly täze önümleri işläp taýýarlamak, öndürmek, şeýle hem bazara çykarmak amalynda ynsapsyz bäsdeşler tarapyndan intellektual eýeçiligi ele geçirmegiň uly töwekgelçilikleri bar.

kompaniýasy täjirçilik syryny bikanun ele geçirendigi üçin 452 million dollar öwez dolmany tölemäge mejbur boldy.

Emma kompaniýa hemişe hem patentleşdirilmedik önüminiň ogurlanmagy üçin öwez dolmany gazanyp bilmeyär; muny Electro-Craft Corp.^{3,4} kompaniýasy bilen baglanyşykly waka görkezip bolar. Onuň baş esasy işgäri işden çykyň, Electro-Craft Corp. tarapyndan işläp taýýarlanylýan tehnologiýalar esasynda ýokary öndürjilikli hemişelik tok hereketlendirijilerini öndürüp başlan öz Controlled Motion Inc. kompaniýasyny esaslandyrdy. Bu hakykaty anyklandan soň Electro-Craft Corp. Controlled Motion Inc.-e garşy täjirçilik syryny bikanun ele geçirmek sebäpli kazyýete şikayat etdi. Emma kazyýet Electro-Craft Corp.-nyň täjirçilik syry resminamalaryny öwrenip, Electro-Craft Corp.-nyň öz tehnologiýalaryny gizlin saklamaga «niýetini» görkezendigini,

¹ Buffett's Duracell Sued by BASF Over Lithium Battery Secrets // Bloomberg: сайт. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2025-04-09/buffett-s-duracell-sued-by-basf-over-lithium-ion-battery-secrets> (ýüztutma senesi: 21.10.2025).

² Trade secret misappropriation: permanent injunction and monetary damages // Reuters: сайт. URL: <https://www.reuters.com/legal/legalindustry/trade-secret-misappropriation-permanent-injunction-monetary-damages-2025-06-13> (ýüztutma senesi: 21.10.2025).

³ The birth of the Uniform Trade Secrets Act: a trade secret gem // Reuters: сайт. URL: <https://www.reuters.com/legal/legalindustry/birth-uniform-trade-secrets-act-trade-secret-gem-2025-03-12/> (ýüztutma senesi: 21.10.2025).

⁴ Дело «Electro-Craft Corp. против Controlled Motion Inc.», 332 N.W.2d 890, № С7-81-894, С0-81-1188, Верховный суд Миннесоты. URL: <https://opencasebook.org/casebooks/948-intro-to-intellectual-property/resources/20.1-electro-craft-corp-v-controlled-motion-inc/> (ýüztutma senesi: 21.10.2025).

Täze önüme öz wagtynda hemmetaraplaýyn hukuk goragyny üpjün etmezden, onuň geljekde bazara çykarylmagynyň mümkinçiligi howp astyna düşüp biler, önümi işläp taýýarlamağa sarp edilen adam, wagt we maliýe serişdeleri bolsa boşa gitjekdir.

emma täjirçilik syrynyň düzgünini girizmek we tassyklamak üçin zerur bolan çäreleri görmändigini we täjirçilik syry baradaky kanuna laýyklykda ony goramak üçin ýeterlik çäre almandygyny belledi. Şunuň bilen baglylykda Electro-Craft Corp. öz täjirçilik syryny ogurlanmagy üçin öwez dolmany alyp bilmedi.

Ýokarda beýan edilenler bilen baglylykda, täjirçilik taýdan geljegi uly önümiň hil düzümini we önümçilik usulyny hemmetaraplaýyn goramagyň zerurdygy äşgärdir [2]. Täze önüme öz wagtynda hemmetaraplaýyn hukuk goragyny üpjün etmezden, onuň geljekde bazara çykarylmagynyň mümkinçiligi howp astyna düşüp biler, önümi işläp taýýarlamağa sarp edilen adam, wagt we maliýe serişdeleri bolsa boşa gidicekdir [3, 4]. Bu tassyklamanyň subutnamasy Apple we Masimo kompaniýalarynyň dawasynyň netijeleridir. 2020-nji ýylda Apple kompaniýasy Apple Watch Series 9, Series 6 we Ultra 2 sagatlarynda adamyň ganyndaky kislorod mukdaryny ölçeyän datçigi hödürledi. Masimo kompaniýasy Apple Watch-nyň ganynda kislorod doýgunlygyny kesgitlemek üçin ulanylan usulynyň öz patentlerini bozýandygyny öňe sürüp Apple-a garşy kazyýete ýüz tutdy. Netijede ABŞ-nyň Halkara söwda komissiyasy Apple-nyň Masimo-nyň iki patentini bozýandygyny karar etdi. 2023-nji ýylda Apple kompaniýasy gandaky kislorod derejesini kesgitleme wezipesini öçürmäge we öz soňky Apple Watch modelleriniň bu wezipesiz wersiýalaryny satmaga mejbur boldy⁵.

Kazyýet jedelleri ep-esli çykdaýy talap edýändigini we şonuň üçin hukuk çygyrynda hereket edýän islendik kompaniýa üçin örän islenilmeyändigini bellemek gerekdir [5–8]. Kazyýet şikayatlaryna ýol bermezlik üçin önümiň ýokary hilli patent goragy mümkinçilik berýär.

Önümiň köp derejeli goragy, ýagny iň amatly gorag wariantlary (düzümler, gurluşlar, almak/öndürmek tehnologiýalary üçin oýlap tapyşlara, peýdaly modellere patent almak, şeýle hem senagat nusgalary üçin patent

arkaly önümiň daşky görnüşini goramak) bilen hem esasy tehnologiýany, hem-de ähli kömekçi subtehnologiýalary hemmetaraplaýyn hukuk taýdan goramak, önümi bazara çykarmagyň maliýe töwekgelçiliklerini peseltmäge hem-de gorag resminamalaryny täjirleşdirmegiň mehanizmlerinden biri hökmünde – öz önümi babatynda bäsdeşleriň işini çäklendirmek we ony päsgelçiksiz satmak üçin nyşana alnan bazary eýelemek üçin ulanmaga mümkinçilik berýär [9].

Köp obýektli önümiň hukuk goragyny gurmagyň esasy tapgyrlary

Ozal beýan edilşi ýaly, täjirçilik taýdan üstünlikli tehnologiýanyň ygtybarly hukuk goragy önümi bazara çykarmagyň maliýe töwekgelçiliklerini peseltmäge we ony satmaktan iň ýokary girdeji almaga mümkinçilik berýär.

Ýelim-galam mysalynda tehnologiýany köp derejeli hukuk goramagyň strategiýasyny gurmaklygy seredip geçeliň.

Ýelim-galam – ýelim maddasy we gapagy, aýlanma mehanizmi, içerki we daşarky silindrdan ybarat korpusy öz içine alýan çylşyrymly gurluşly obýektidir.

Şonuň bilen birlikde, hukuk goragyny hem esasy önüm – yelimiň özüne, hem-de gurluşyň sanalan elementleriniň her birine almak mümkin.

Mysal üçin, ýelim maddasyny hukuk goragyny şu aşakdaky görnüşde görkezip bolar:

A. Esasy tehnologiýalar.

- Esasy ýelimleýji madda hökmünde ulanylýan birleşme:
 - ✓ himiki birleşmäniň gurluşy (oýlap tapyş);
 - ✓ birleşmäniň almagyň usuly – reagentleri ýüklemekligeniň zygideriligi, önümçilik amalyňyň temperatura-wagt we beýleki görkezijileri we ş.m. (oýlap tapyş);
 - ✓ birleşmäniň çykarylyş görnüşü (oýlap tapyş).

• Ýelim:

- ✓ yelimiň düzümi⁶ (oýlap tapyş);
- ✓ ýelim düzüminiň almagyň usuly (oýlap tapyş);
- ✓ yelimiň çykarylyş görnüşü (gel, ergim, silindr görnüşinde emele getirilen ýelim⁷) (oýlap tapyş / senagat nusgasy).

B. Kömekçi tehnologiýalar.

- Esasy ýelimleýji madda hökmünde ulanylýan birleşmä degişli tehnologiýalar:
 - ✓ birleşmäni goňşy ugurlarda ulanmak⁸ (oýlap tapyş) [10];

⁵ Why Apple Had to Disable the Blood-Oxygen Sensor in Its Watches // Bloomberg: сайт. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-12-19/apple-watch-series-9-ultra-2-sales-are-halted-why-and-what-s-next> (ýüztutma senesi: 21.10.2025).

⁶ Ýelimiň düzümine täze (işläp taýýarlanylýan) komponentler we/ýa-da kiçi goşundylar girýän halatynda, bu obýektler (olaryň himiki gurluşy / komponentleriň / kiçi goşundylaryň düzümi, almagyň tehnologiýalary, çykarylyş görnüşü we almak üçin täze enjamlar / enjam elementleri we ş.m.) hem goraga mätäçdir.

⁷ Galam üçin gaty yelimiň çykarylyş görnüşü (silindr, parallel ýüzli alty taraply we ş.m.), ýagny daşky görnüşiniň dizaýny senagat nusgasy hökmünde goralyň bilner.

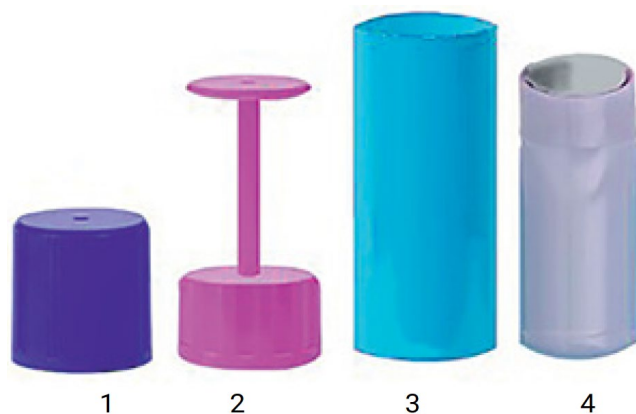
⁸ Eger yelimiň täsir ediji maddasy ýa-da yelimiň özü senagatlaryň dürli ugurlarynda ulanylyp bilinjek bolsa, mysal üçin diňe ýelim hökmünde däl-de, eýsem boýaglaryň düzüminde ýa-da filmleri almak üçin hem ulanylyp bilinjek bolsa, şeýle täze düzümler/materiallar, olaryň almagyň tehnologiýalary we ulanmak ugurlary hem gorag obýektleri bolup biler.

- ✓ birleşmäni öndürmek üçin enjamlar / enjam elementleri (oýlap tapyş / peýdaly model / senagat nusgasy);
- ✓ birleşmäni öndürmek üçin enjamlary programmirleme üçin programma üpjünçiligi (EHM programmasy, oýlap tapyş).
- Ýelime degişli tehnologiýalar:
 - ✓ ýelimi goňşy ugurlarda ulanmak⁸ (oýlap tapyş);
 - ✓ ýelimi öndürmek üçin enjamlar / enjam elementleri (oýlap tapyş / peýdaly model / senagat nusgasy);
 - ✓ ýelimi öndürmek üçin enjamlary programmirleme üçin programma üpjünçiligi (EHM programmasy, oýlap tapyş).
- Ýelim-galamyň porşen mehanizmi (mundan beýläk jikme-jik seredilýär).
- Bütinleý önüm (esasy we subtehnologiýalaryň utgaşmasy):
 - ✓ içerki silindrde ýelimi doldurmagy tehnologiýasy (oýlap tapyş);
 - ✓ ýelim-galamyň daşky görnüşi (senagat nusgasy);
 - ✓ önümi goňşy ugurlarda ulanmak (oýlap tapyş);
 - ✓ ýapyşdyryjy⁹ etiketka goýmak tehnologiýasy (oýlap tapyş);
- Ç. Kömekçi tehnologiýalar we önümler:
 - ✓ Internetde önümi öňe sürmek we satmak üçin programma üpjünçiligi (EHM programmasy, oýlap tapyş);
 - ✓ etiketkanyň dizaýny (senagat nusgasy);
 - ✓ haryt/öndürjini aýratynlaşdyrýan logotip (haryt nyşany).

Enjamlary hukuk goramagyň ýokarda getirilen shemasynyň amala aşyrylmagyny ýelim-galamyň porşen mehanizminiň bilelikdäki gurluşynyň mysalynda görkezip bolar (1-nji suratda).

1-nji suratda görkezilen ýelim-galamyň porşen mehanizminiň düzüm elementleri her element boýunça hukuk goraga degişlidir. Her bir element boýunça gorag obýektleri şulardyr:

- her bir element aýratynlykda:
 - ✓ her bir elementiň material düzümi (oýlap tapyş);
 - ✓ her bir elementiň görnüşi/dizaýny (senagat nusgasy);
 - ✓ önümçilik/ýygnamak amalyňyň zerur görkezijileri we şertleri (oýlap tapyş);
 - ✓ her bir elementi goňşy ugurlarda ulanmak (oýlap tapyş);
 - ✓ öndürmek/ýygnamak üçin zerur enjamlar (oýlap tapyş, peýdaly model);
 - ✓ her bir elementi öndürmek üçin pres-galybyň gurluşy (peýdaly model);
 - ✓ her bir elementiň we bütinleý önümiň öndüriş düzgünini bermek üçin önümçilik enjamlarynyň

Awtorlar tarapyndan düzüldi Compiled by authors

Surat 1.

Ýelim-galamyň porşen mehanizminiň düzüm elementleri (1 – gapak, 2 – porşen, 3 – daşarky korpus, 4 – içerki silindr)

Figure 1.

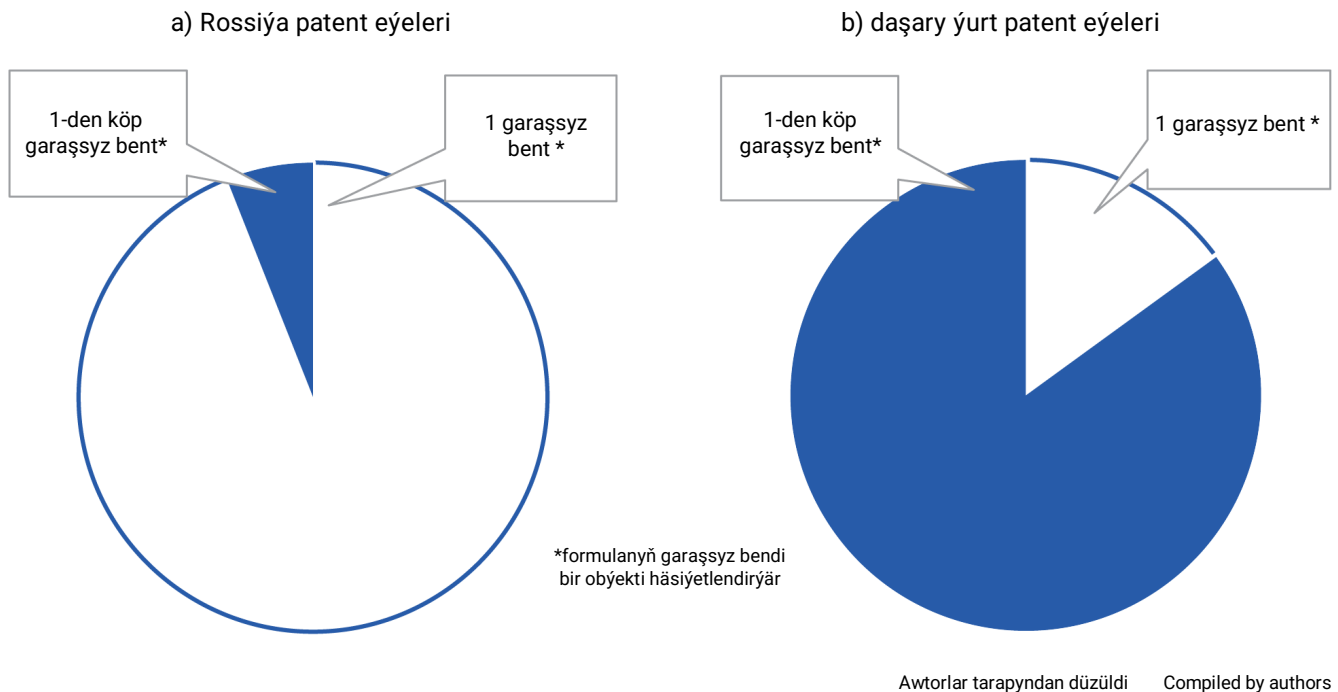
Components of the glue stick piston mechanism (1 – cover, 2 – hub, 3 – outer casing, 4 – inner cylinder)

programma üpjünçiligi (EHM programmasy, oýlap tapyş);

- bütinleý porşen mehanizmi:
 - ✓ ýelim-galamyň porşen mehanizminiň bütin gurluşy (oýlap tapyş, peýdaly model);
 - ✓ taýýar önümi almak üçin elementleri birleşdirmegiň tertibi we usuly (oýlap tapyş);
 - ✓ porşen mehanizmini ýa-da onuň elementlerini beýleki ugurlarda ulanmak (mysal üçin, oňa galamyň yzyny pozmak üçin pozguç oturtmak üçin) (oýlap tapyş);
- kömekçi tehnologiýalar we önümler:
 - ✓ Internetde önümi öňe sürmek we satmak üçin programma üpjünçiligi (EHM programmasy, oýlap tapyş);
 - ✓ etiketkanyň dizaýny (senagat nusgasy);
 - ✓ nyşan/logotip/firma ady (haryt nyşany).

Önümiň köp derejeli goragy önümi bazara çykarmagyň maliýe töwekgelçiliklerini peseltmäge we gorag resminamalaryny täjirleşdirmegiň mehanizmlerinden biri hökmünde ulanmaga mümkinçilik berýär.

⁹ Etiketka ýelimlemek üçin ýelimiň düzümi täze bolsa, ol hem ýokarda getirilen schema boýunça gorag obýekti bolmalydyr.

Surat 2.

Russiýa Federasiýasynyň çäginde Rossiýa we daşary ýurt patent eýeleriniň Rossiýa patentlerindäki gorag obýektleriniň sanynyň gatnaşygy

Figure 2.

The ratio of the number of objects of protection in Russian patents of Russian and foreign patent holders

Şeýlelikde, gurluşyň her bir elementine, şol sanda ýelimleýji maddalaryň himiki düzümine hem-de ýelimgalamyň porşen mehanizminiň her bir elementine intellektual eýeçilik goragyny üpjün etmek bütinleý önümiň köp derejeli goragyny üpjün eder; bu bolsa geljekde, bir tarapdan, öz intellektual eýeçiliginiň bozulmalaryny aýdyň yzarlamaga, beýleki tarapdan bolsa nyşana alnan bazar niçasyny hukuk taýdan eýelemäge mümkinçilik berer. Şeýle köp derejeli önüm goragy strategiýasyny gurmak strategik hyzmatdaşlary we maýadarlary çekmäge hem kömek edýär, sebäbi bu olara işläp taýýarlamanýň çuňlugyny, jikme-jikligini we giňligini, şeýle hem onuň täjirleşdirme strategiýasynyň oýlanşyklylygyny görkezýär [11].

Köp obýektli patentleşdirme strategiýasyny gurmaklygy öz önümleri üçin nyşana alnan bazar niçalaryny eýelemekde we goramakda uly tejribesi bolan bazar liderleriniň öz tehnologiýalaryny goramak ýörelgesini döredişi boýunça yzarlamak bolar.

Köp obýektli patentleşdirme strategiýasyny gurmaklygy öz önümleri üçin nyşana alnan bazar niçalaryny eýelemekde we goramakda uly tejribesi bolan bazar liderleriniň öz tehnologiýalaryny goramak ýörelgesini döredişi boýunça yzarlamak bolar.

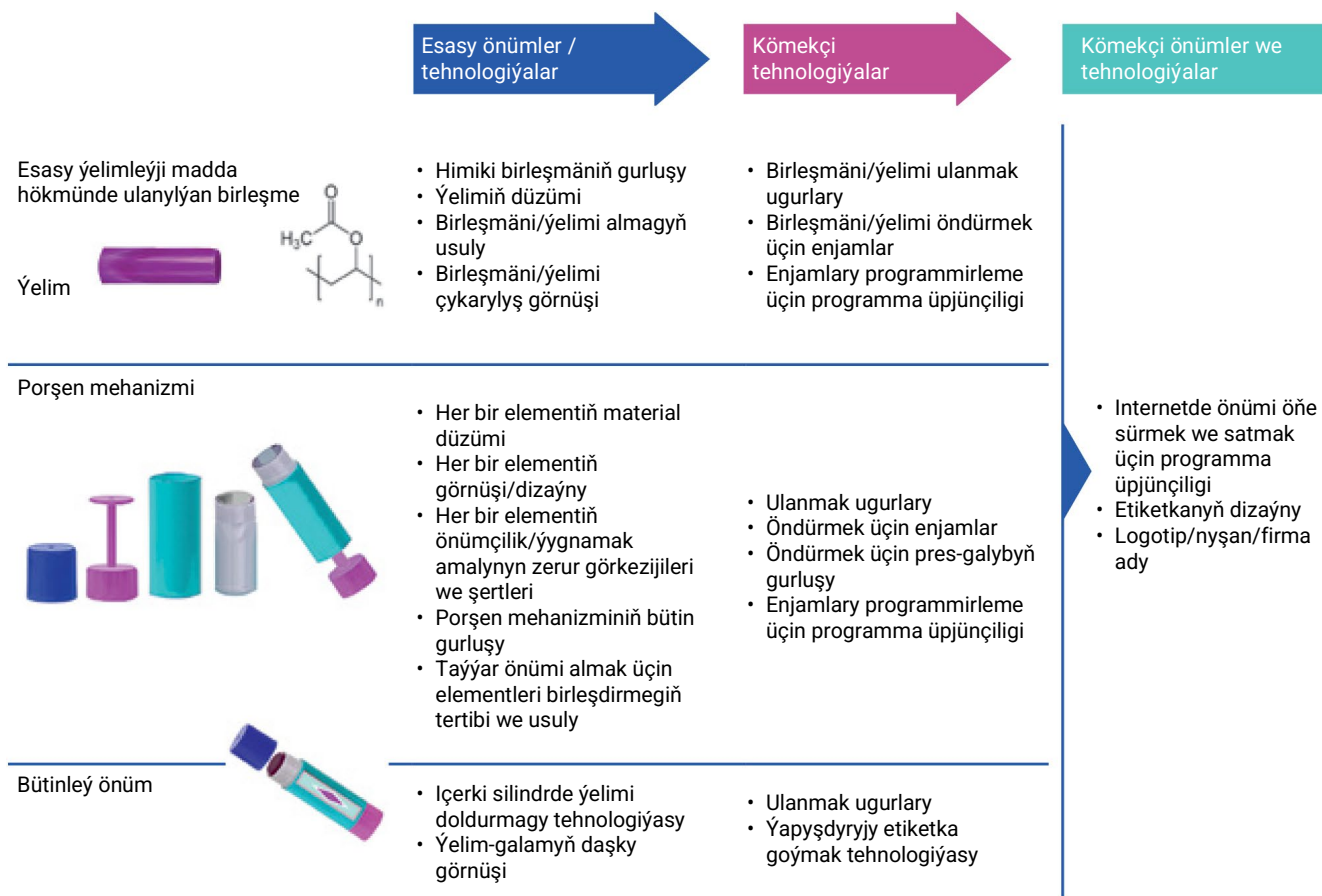
Geçirilen barlagyň netijesinde 2020-nji ýyldan 2024-nji ýyla çenli döwür üçin ýelimleýji maddalaryň girýän C09J halkara patent klassifikasiýasy synpy boýunça Russiýa Federasiýasynyň çäginde oýlap tapyşa we peýdaly modele patent görnüşinde 83 gurama hukuk goragyny aldy; olaryň düzümine hem Russiýa patent eýeleri (patent eýeleriniň umumy sanynyň 20,5%-i), hem-de daşary ýurtlylar girýär. Russiýa patent eýeleriniň esasan diňe bir obýekti patentleşdirýändigini bellemek gerekdir; daşary ýurt patent eýeleri bolsa esasan üç we ondan köp görnüşli obýektleri patentleşdirýärler; olar oýlap tapyşyň formulasyndaky garaşsyz bölümleriň sany bilen häsiýetlendirilýär (2-nji surata serediň).

Şeýlelikde, 2-nji suradyň maglumatlarynyň görkezişi ýaly, daşary ýurt patent eýeleri öz intellektual eýeçiligini goramak üçin tehnologiýalaryň köp derejeli goragyny ulanmaga ymtylýarlar; bu ýerde patentleşdirmegiň esasy obýektleri şulardyr:

- ýelimiň düzümi;
- ýelimi almagyň usuly;
- ýelimi öz içine alýan önüm.

Patentleşdirmegiň goşmaça obýektleri şu aşakdaky obýektler bolup durýar:

- ýelimi öz içine alýan önümi öndürmegiň usuly;

Awtorlar tarapyndan düzüldi Compiled by authors

Surat 3.
Önümi hukuk taýdan goramagyň strategiýasyny gurmak

Figure 3.
Building a strategy for legal protection of an invention

- ýelimi ulanmak;
- ýelimi öz içine alýan önümi ulanmak;
- ýelim / ýelimi öz içine alýan önümi öndürmek üçin enjamlar.

Mundan başga-da, daşary ýurt patent eýeleri dürli resminamalarda birnäçe gorag ukyply obýektleri öz içine alýan önümiň goragyny gurmak tejribesini hem alyp barýarlar.

Çylşyrymly tehnologiýanyň köp derejeli goragyny gurmagyň ýokarda beýan edilen shemasy 3-nji suratda jikme-jik görkezilýär.

Şeýle hem önümi maksimal uzak möhlet üçin nyşana alnan bazary mäkäm berkitmek üçin wagt araçäginde hukuk goragy strategiýasyny gurmaga hem üns bermek gerekdir: önümiň düzümine girýän obýektleri patentleşdirmek bir wagtyň özünde däl-de, goralýan tehnologiýalary bozmagyň töwekgelçiliklerini düýpli güýçlendirmeli bolmadyk mümkin iň giň wagt araçäginde amala aşyrylmalydyr. Umumy ýagdaýda wagt araçäginde patent goragy strategiýasyny gurmak üç tapgyra

böölünýär:

1-NJI TAPGYR. Materialy düzümi / usuly / gurluşy bütin, umumy ýörelgeler (esasy düzüm / tehnologiýa, umumylaşdyrylan asyl gurluş) patentleşdirmek.

2-NJI TAPGYR. Önümi/usuly hususy görnüşlerinde, kömekçi elementleri (önümi kämilleşdirmek we ösdürmek) patentleşdirmek.

3-NJI TAPGYR. Dar düzgünleri, önümi/usuly anyk wariantlarda, dar ýöriteleşdirilen üýtgeşmeleri, hususy halatlarda ulanmagy patentleşdirmek.

Önümi nyşana alnan bazara mümkin iň uzak möhlet üçin mäkäm berkitmek üçin wagt araçäginde hukuk goragy strategiýasyny gurmaga hem üns bermek gerekdir.

Ygtybarly patentleşdirilen önüm diňe bir tehnologiýalary geçirmegi işjeňleşdirmän, önümi bazara çykarmagyň töwekgelçiliklerini peseltmän, eýsem strategik hyzmatdaşlar üçin tehnologiýanyň we tehnologiýa hukuklarynyň eýesiniň özüne çekijisini ýokarlandyryar hem-de maýa goýumlary çekmegi aňsatlaşdyryar.

Netije

Ygtybarly patentleşdirilen önüm diňe bir tehnologiýalary geçirmegi işjeňleşdirmän, önümi bazara çykarmagyň töwekgelçiliklerini peseltmän, eýsem strategik hyzmatdaşlar üçin tehnologiýanyň we tehnologiýa hukuklarynyň eýesiniň özüne çekijisini ýokarlandyryar hem-de önümi işläp taýýarlamaagyň jikmejikligini, ony bazara çykarmagyň ygtybarlylygyny we täjirleşdirme strategiýasynyň oýlanşyklylygyny görkezmek arkaly maýa goýumlary çekmegi aňsatlaşdyryar.

Şuny bellemek gerekdir, patent strategiýasy işde üstünlük gazanmak üçin ähliumumy serişde däldir we ol özboluşly tehnologiýalaryň, üstünlikli işiň we netijeli marketingiň ornuny tutmaz. Emma täsirli patent goragy we patentleri dolandyrmak bazarda öz bäsleşik artykmaçlygyny döretmek, maliýe töwekgelçiliklerini peseltmek we önümi satmaktan umumy girdejinini ýokarlandyrmak hasabyna kompaniýanyň üstünligini ýokarlandyrmagyň mehanizmidir.

Edebiýat sanawy

- Gwozdeskaýa, I. W. Intellektual eýeçilik – tehnologik özygtyýarlylygy we ykdysady howpsuzlygy üpjün etmegiň faktory / I. W. Gwozdeskaýa, S. E. Maýkowa // Intellektual eýeçilik. Senagat eýeçiligi. – 2024. – № 1. – S. 32–43.
- Why researchers should care about patents // European Commission (DG Research) and the European Patent Office. 2007. b. 2. URL: https://ec.europa.eu/invest-in-research/pdf/download_en/patents_for_researchers.pdf (ýüztutma senesi: 21.10.2025).
- Kaznaçeýewa, Ý. W. Strategik patentleşdirmek we intellektual eýeçilik obýektlerini täjirleşdirmek / Ý. W. Kaznaçeýewa // Belarus döwlet ykdysadyýet uniwersitetiniň Habarçysy. – 2024. – № 2 (163). – S. 36–43.
- Dýaçenko, O. G. Daşary ýurtda patentleşdirmek. Esasy soraglar we goldaw çäreleri / O. G. Dýaçenko // Laboratoriýa we önümçilik. – 2018. – № 2 (2). – S. 70–76.
- Kaşirin, W. Ý. Intellektual eýeçiligi gorayýş ulgamyndaky täze wehimler we intellektual hukuklar boýunça kazyýetiň orny / W. Ý. Kaşirin // Hukuk we tejribe. – 2024. – № 4. – S. 193–196.
- Tuzowa, S. Ý. Tehniki işläp taýýarlamaalaryň esasynda ýatan intellektual eýeçiligi daşary ýurt hukuk düzgünlerinde ätiýaçlandyrmak / S. Ý. Tuzowa, M. I. Skudro // SEFI Habarçysy. – 2024. – J. 3, № 4 (10). – S. 348–362.
- Şeremet'ýewa, N. W. Hytaýda intellektual eýeçiligi goramagyň aýratynlyklary / N. W. Şeremet'ýewa // Hukuk we tejribe. – 2020. – № 3. – S. 159–164.
- Karliýew, R. A. Rossiýada we daşary ýurtlarda kazyýet derejesinde patent jedelleri seredişiniň aýratynlyklary / R. A. Karliýew // Intellektual eýeçilik. Senagat eýeçiligi. – 2024. – № 4. – S. 28–33.
- Tuzowa, S. Ý. Öňdebaryjy tehnologiýalar we olaryň jemgyýete täsiri / S. Ý. Tuzowa, T. N. Eriwansewa, M. I. Skudro, N. B. Lysow, M. Ý. Salnikow, I. B. Nikitina, Ý. W. Tereşkina, Ý. W. Blohina, A. N. Renteýewa // Patentler we ygtyýarnamalar. Intellektual hukuklar. – 2023. – № 9. – S. 1–18.
- Polýakowa, A. A. Täzellemek strategiýasy we oýlap tapyşy anyk maksat boýunça ulanmak / A. A. Polýakowa, N. B. Lysow // Patentler we ygtyýarnamalar. Intellektual hukuklar. – 2024. – № 8. – S. 21–29.
- Tuzowa, S. Ý. Gaýtadan ýaýraýan polimer tozy mysalynda Rossiýa bazarynda milli önümleriň durnuklylygynyň görkezijisi hökmünde patentler / S. Ý. Tuzowa, A. A. Polýakowa, Ý. O. Kloçkowa // Plastik massalar. – 2024. – № 3. – S. 45–49. DOI: 10.35164/0554-2901-2024-03-45-49.

Awtorlar hakynda maglumat

Swetlana Ýuryýewna Tuzowa, himiýa ylymlarynyň kandidaty, «Senagat eýeçiliginiň federal instituty» FDBE-niň öňdebaryjy tehnologiýalary goldamak merkeziniň başlygynyň orunbasary (Moskwa, Berežkowskaýa köçesi, jaý 30, 1-nji bina); ORCID: 0000-0001-5988-4726; SPIN: 6038-3767;

svetlana.tuzova@rupto.ru

Regina Albertowna Dorofeýewa, «Senagat eýeçiliginiň federal instituty» FDBE-niň 2-nji kategoriýaly döwlet bilermeni (Moskwa, Berežkowskaýa köçesi, jaý 30, 1-nji bina);

regina.dorofeeva@rupto.ru

References

- Gwozdetskaya, I. V. and Maikova, S. E. (2024), «Intellectual property – a factor in ensuring technological sovereignty and economic security», *Intellectual property. Industrial property*, no. 1, pp. 32-43.

2. Why researchers should care about patents // European Commission (DG Research) and the European Patent Office. 2007. b. 2, available at: https://ec.europa.eu/invest-in-research/pdf/download_en/patents_for_researchers.pdf (Accessed 21 October 2025).
3. Kaznacheeva, Yu. V. (2024), «Strategic patenting and commercialization of intellectual property objects», *The BSEU Herald*, no. 2 (163), pp. 36-43.
4. Dyachenko, O. G. (2018), «Patenting Abroad: Key Issues and Support Measures», *Laboratoriya I Proizvodstvo*, no. 2 (2), pp. 70-76.
5. Kashirin, V. E. (2024), «New challenges in the field of intellectual property protection and the role of the intellectual property court», *The Law And Practice*, no. 4. pp. 193-196.
6. Tuzova, S. Yu. and Skudro, M. I. (2024), «Insurance of intellectual property underlying technical developments in foreign legal systems», *Bulletin of Federal Institute of Industrial Property*, vol. 3, no. 4 (10), pp. 348-362.
7. Sheremetyeva, N. V. (2020), «Features of intellectual property protection in China», *The Law And Practice*, no. 3, pp. 159-164.
8. Karliev, R. A. (2024), «Features of the consideration of patent disputes at the judicial level in Russia and abroad», *Intellectual property. Industrial property*, no. 4, pp. 28-33.
9. Tuzova, S. Yu., Erivantseva, T. N., Skudro M. I. et al (2023), «Breakthrough technologies and their impact on society», *Patents and Licenses. Intellectual Rights*, no. 9, pp. 1-18.
10. Polyakova, A. A. and Lyskov, N. B. (2024), «Strategy of updating and application of an invention for a specific purpose», *Patents and Licenses. Intellectual Rights*, no. 8, pp. 21-29.
11. Tuzova, S. Yu., Polyakova A. A. and Klochkova E. O. (2024), «Patents as an indicator of the sustainability of domestic products on the Russian market using the example of redispersible polymer powders», *Plasticheskie massy*, no. 3, pp. 45-49. DOI 10.35164/0554-2901-2024-03-45-49.

Information about the authors

Svetlana Yu. Tuzova, Cand. Sci. (Chemical Sciences), Deputy Head of the Centre for Promotion of Advanced Technologies, The Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); ORCID: 0000-0001-5988-4726; SPIN: 6038-3767; svetlana.tuzova@rupto.ru

Regina A. Dorofeeva, State Examiner on Intellectual Property, Category 2, The Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); regina.dorofeeva@rupto.ru

Awtorlar bähbitleriñ gapma-garşylygynyñ ýokdugy barada beýan edýärler.

Redaksiya gelen senesi (Received): 23.10.2025

Syndan soñra goşmaça işlenen senesi (Revised): 10.11.2025

Neşir edilmäge kabul edilen senesi (Accepted): 11.11.2025

Ylmy makala

Original article

UDK: 347.779.1:004
EDN <https://elibrary.ru/rzcfll>

Intellektual eýeçilik obýektleri boýunça elektron haýyşnama bermek hyzmatlaryny kämilleşdirmegiň şertleri we usullary

Rostislaw Olegowiç Knýazew✉, Polina Aleksandrowna Timik, Ilýa Ýurýewiç Kononenko
Senagat eýeçiliginiň federal instituty
✉rostik16j@rupto.ru

Mazmun: intellektual eýeçilik obýektlerini döwlet taýdan bellige almak amallaryny sanlylaşdyrmak «Döwlet hyzmatlary» portalyndaky Rospatentiň döwlet hyzmatlary, «Registrator» ARM, SEFI şahsy otagy we «ÝAPE-ONLAÝN» ýaly ýöriteleşdirilen hyzmatlary ösdürmek bilen birlikde amala aşyrylýar. Täze tehnologik çözgütleri ornaşdyrylmagyna garamazdan, bu platformalaryň müşderi merkeziligini çäkli bolmagynda galýar. Bu barlagy geçirmegiň maksady amatlylyk, çyşlyk we uýgunlaşyklylyga gönükdirilen ulanyjy ssenariýelerini amala aşyrmaga päsgel berýän kadalaşdyryjy päsgelçilikleri ýüze çykarmakdan ybaratdy. Işde hünärli we hünärli däl ulanyjylary gurşap alýan onlaýn-soragnama usuly ulanyldy. Seljeriş birnäçe görkeziji boýunça geçirildi: kanagatlanarlylyk, ulanmagyň ýygylgy, ýüze çykarylan meseleler, duýgy jogaby we maslahatlar. Jogap berijiler hereket edýän administratiw düzgünnamalaryň çäklerinde aradan aýyrylmagy mümkin bolmadyk birnäçe kynçylyklary görkeztdi. Olaryň arasynda girizilen maglumatlaryň gaýtalanmagy, şahsylaşdyrylan aragatnaşyk serişdeleriniň ýoklugy, bermek formalarynyň çyşe dældigi we görkezme maglumatlarynyň aşa köplügi bar. Alnan netijeler kadalaşdyryjy çäklendirmeleriň ulanyjy tejribesini emele getirmekde möhüm orny baradaky çaklama tassyklaýar. Barlagy geçirmegiň täzeligi sanly hyzmatlaryň kadalaşdyryjy düzümine we onuň ulanyjy tejribesine (user experience) täsirine ünsi jemlemekden ybaratdyr. Amaly ähmiýeti çyşe, uýgunlaşykly we müşderä gönükdirilen platformalary döretmek maksady bilen kadalaşdyryjy binýady kämilleşdirmegiň we ösdürmegiň zerurdygynda beýan edilýär. Makalanyň netijeleri kadalaşdyryjy binýady kämilleşdirmegiň we ösdürmegiň sanly hyzmatlaryň netijeliligini ýokarlandyrmagyň şerti hökmünde ähmiýetini nygtaýar. Geljekde düzgünnamalaryň formulirowkalaryny öwrenmek we çyşe aragatnaşyk çözgütlerini synag etmek üçin kadalaşdyryjy gum gutularynyň modellerini işläp taýýarlamak meýilleşdirilýär.

Açar sözler: intellektual eýeçilik, sanly hyzmatlar, müşderi tejribesi, administratiw düzgünnamalar, kadalaşdyryjy çäklendirmeler, ulanyjy interfeýsi, UX, sanly özgeriş, EPGU, patent platformalary.

Çeşme görkezmek üçin: Knýazew R. O., Timik P. A., Kononenko I. Ýu. Intellektual eýeçilik obýektleri boýunça elektron haýyşnama bermek hyzmatlaryny kämilleşdirmegiň şertleri we usullary // SEFI Habarçysy. 2025. J. 4, № 4 (14). S. 316–325.

Minnetdarlyklar: material SEFI-niň «Intellektual eýeçilik ulgamynda hyzmatlary elektron görnüşde almakda ulanyjy tejribesini barlamak we sanly hyzmatlary döwrebaplaşdyrmak hem-de işläp taýýarlamak boýunça maslahatlary taýýarlamak» atly ylmy-barlag işiniň çäklerinde taýýarlanylady.

Conditions and methods for the successful implementation of improvements to electronic filing services for intellectual property objects

Rostislav O. Knyazev[✉], Polina A. Timik, Ilya Yu. Kononenko
Federal Institute of Industrial Property
[✉]rostik16j@rupto.ru

Abstract: the digitalization of public services for intellectual property objects registration is accompanied by the development of specialized services, such as the Rospatent's public services on state portal «Gosuslugi», the ARM «Registar», the Personal account on FIPS's web-site, and «EAPO-ONLINE». Despite the introduction of new technological solutions, the client-centricity of these platforms remains limited. The purpose of this study was to identify regulatory barriers that hinder the implementation of user scenarios focused on convenience, flexibility, and adaptability. The work uses an online survey method covering professional and non-professional users. The analysis is conducted on a number of parameters: satisfaction, frequency of use, identified problems, emotional response and recommendations. Respondents indicated many difficulties that could not be eliminated within the framework of current administrative regulations. Among them are duplication of input data, lack of personalized interfaces, inflexibility of submission forms and overload of instructional information. The obtained results confirm the hypothesis about the critical role of regulatory restrictions in shaping user experience. The novelty of the study lies in the focus on the regulatory component of digital services and the analysis of its impact on user experience. The practical significance is expressed in the need to revise current regulations in order to create flexible, adaptable and customer-oriented platforms. The conclusions of the article highlight the importance of improving and developing the regulatory framework as a condition for increasing the efficiency of digital services. In the future, it is planned to study the wording of regulations and develop models of regulatory sandboxes for testing flexible interface solutions.

Keywords: intellectual property, digital services, customer experience, administrative regulations, regulatory restrictions, user interface, UX, digital transformation, the Unified Portal of State and Municipal Services, patent platforms.

For citation: Knyazev R. O., Timik P. A., Kononenko I. Yu. Conditions and methods for the successful implementation of improvements to electronic filing services for intellectual property objects // Bulletin of Federal Institute of Industrial Property. 2025. Vol. 4, No. 4 (14): 316-325 (In Russ.).

Acknowledgements: the material was prepared as part of the research work of the Federal Institute of Industrial Property (FIPS) «Study of user experience in receiving services in the field of intellectual property in electronic form and preparation of recommendations for modernization and development of digital services».

Giriş

Soňky ýyllarda intellektual eýeçilik obýektlerini döwlet taýdan bellige almak ulgamynda sanly hyzmatlaryň işjeň ösdürilmegi syn edilýär [1]. Elektron platformalary ornaşdyrmak haýyşnamaçylaryň edaralar bilen özara täsirleşmesini ep-esli ýeňilleşdirdi, haýyşnamalary işlemegiň tizligini ýokarlandyrdy we maglumatlaryň elýeterlilikini üpjün etdi [2]. Şeýle-de bolsa, tehnologik ösüşe garamazdan ulanyjylar sanly çözümleri netijeli we amatly ulanmaga päsgel berýän birnäçe kynçylyklar bilen yüzbe-ýüz bolmagyny dowam etdirýärler.

Müşderi tejribesini (customer experience) seljermegiň barşynda ýüze çykarylan esasy meselelerden biri kadalaşdyryjy talaplaryň häzirkki zaman sanly interfeýsleriň mümkinçiliklerine laýyk gelmezligidir [3]. Kagyzdaky amallara niýetlenen administratiw düzgünnamalar ýönekeýlige, çýelilige we düşnüklilige gönükdirilen ssenariýeleri amala aşyrmagy çäklendirýär [4]. Netijede sanly hyzmatlar köplenç doly müşderi

Müşderi tejribesini (customer experience) seljermegiň barşynda ýüze çykarylan esasy meselelerden biri kadalaşdyryjy talaplaryň häzirkki zaman sanly interfeýsleriň mümkinçiliklerine laýyk gelmezligidir.

rahatlygy üpjün etmezden köne amaly modelleri gaýtalamaga mejbur bolýarlar.

Ýagdaý dürli ulanyjy toparlarynyň – aýratyn awtorlardan başlap patent ynamdarlaryna çenli – platformalar bilen özara täsirleşmekde dürli zerurlyklarynyň, taýýarlyk derejesiniň we maksatlarynyň bolmagy sebäpli has-da çylşyrymlaşýar.

Intellektual eýeçilik obýektlerini döwlet taýdan bellige almak ulgamyndaky sanly hyzmatlary geçirilen seljeriş, olaryň düşünilmegine we ulanmagyň netijeliligine täsir edýän aýratynlyklaryň we meseleleriň giň spektrini ýüze çykardy.

Emma hereket edýän hukuk kadalaşdyrmasy köplenç interfeýsleriň üýtgewliligine ýol bermeyär we dürli ulanyjy ssenariýelerine uýgunlaşmagy göz önünde tutmaýar [5]. Bu umumy kanagatlanarlygyny peseldýär we hyzmatlary şahsylaşdyrmak we proaktiw häsiýete eýe etmek ugurda ösdürmegini kynlaşdyrýar.

Bu barlagy geçirmegiň döwrebaplygy intellektual eýeçilik ulgamyndaky sanly hyzmatlary kadalaşdyryjy taýdan üpjün etmäge çemeleşmeleri kämilleşdirmegiň zerurlygy bilen şertlendirilendir. Onuň teoretiki ähmiýeti elektron platformalary kadalaşdyryjy düşüňjaniň we ulanyjy düşünilmeginiň arasynda baglanyşygy açmakdan ybaratdyr. Amaly ähmiýeti ulanyjy tejribesiniň empiki seljermesiniň esasynda düzgünnamalary we interfeýsleri döwrebaplaşdyrmak boýunça maslahatlar işläp taýýarlamakdan ybaratdyr.

Bu makalanyň maksady müşderä gönükdirilen sanly hyzmatlary emele getirmäge päsgel berýän kadalaşdyryjy çäklendirmeleri ýüze çykarmak we olary gözden geçirmegiň zerurdygyny hyzmat hilini ýokarlandyrmagyň we ulanyjylar bilen özara täsirleşmegiň netijeliligini artdyrmagyň şerti hökmünde esaslandyrmakdan ybaratdyr.

Barlag usullary

Barlag intellektual eýeçilik ulgamyndaky sanly hyzmatlaryň ulanyjylarynyň müşderi tejribesini öwrenmäge gönükdirilen ylmy-barlag işiniň çäklerinde alnan maglumatlary seljermegiň esasynda geçirildi. Esasy barlag usuly – dürli jogap beriji toparlaryny we hyzmat toplumy gurşap alýan onlaýn-soragnama.

Barlagy geçirmegiň obýektleri esasy sanly platformalary öz içine alýar:

- Döwlet hyzmatlarynyň ýeke-täk portaly (DHÝP);
- «Registrator» awtomatlaşdyrylan iş orny (ARM «Registrator»);
- «Onlaýn Rospatent» ulgamy;
- SEFI internet-portalyň şahsy otagy;
- Ýewraziýa patent edarasynyň elektron resminama dolanyşygy hyzmaty («ÝAPE-ONLAÝN»);
- maglumat-gözleg ulgamlary: SEFI Internet-portalyň maglumat-gözleg ulgamy (MGU SEFI), Gözleg platformasy (GP), PATENTSCOPE, Ýewraziýa patent-maglumat ulgamy (ÝAPATUS).

Nyşana alnan topar hünärliligi (patent ynamdarlary, Bilermenler, haýyşnamaçylaryň wekilleri) we hünärliligi (awtorlar, haýyşnamaçylar, aýratyn ulanyjylar) ulanyjylardan ybarat boldy. Bu çemiş dürli özara täsirleşme ssenariýelerini doly gurşap almagyny üpjün etdi.

Maglumat ýygnamak guraly – hem ýapyk (bahalandyryjy), hem-de açyk soraglary öz içine alýan onlaýn-soragnamalar.

Soragnama listleri şulary öz içine aldy:

- umumy maglumatly blogy (ulanyjy görnüşi, ulanmagyň ýygylgy);
- işleýjilik blogy (amatlylyk, tizlik, interfeýs gurluşyna baha bermek);
- meseleler we kynçylyklar blogy (kynçylyklaryň, ýalňyşlyklaryň, kemçilikleriň beýany);
- oňyn tejribe blogy;
- maslahatlar blogy (erkin jogaplar).

Müşderi tejribesini bahalandyrmagyň görkezijileri:

1. Ulanmagyň ýygylgy;
2. Umumy kanagatlanarlylyk;
3. Duýgy jogaby;
4. Oňyn jähtler;
5. Meseleli zolaklar;
6. Kämlendirmek boýunça teklipler.

Özara täsirleşmegiň haýsy jähtleriniň ulanyjylar tarapyndan açyk kämilleşdirilip biljek, emma administratiw düzgünnamalarda üýtgeşmeler geçirmezden amala aşyrylyp bilinmeýän diýip hasaplanylýandygyny ýüze çykarmaga aýratyn üns berildi. Bu diňe hakyky tejribäni däl-de, eýsem ulanyjy ssenariýeleriniň ösmegini saklaýan kadalaşdyryjy päsgelçilikleri hem bellige almağa mümkinçilik berdi.

Maglumatlar düşündiriş statistikasi we açyk jogaplary hil seljerişiniň usullary ulanmak bilen işlenildi; bu bolsa gaýtalanýan hereketler nusgalaryny, duýgy reaksiýalaryny we ulanyjylaryň tekliplerini ulgamlaşdyrmaga mümkinçilik berdi. Alnan netijeleriň esasynda kadalaşdyryjy çäklendirmeleriň müşderi tejribesiniň hiline täsiri barada çaklama formulirlendi.

Netijeleri we ara alyp maslahatlaşma

Intellektual eýeçilik obýektlerini döwlet taýdan bellige almak ulgamyndaky sanly hyzmatlary geçirilen seljeriş, olaryň düşünilmegine we ulanmagyň netijeliligine täsir edýän aýratynlyklaryň we meseleleriň giň spektrini ýüze çykardy. Empiki binýat kadalaşdyryjy resminamalaryň mazmuny seljerişiniň, müşderi ýollaryny modelleşdirmegiň (Customer Journey Map, CJM), soragnama geçirmegiň, usabiliti-synaglarynyň we daşary ýurt tejribesini öwrenmeginiň netijeleriniň öz içine alýardy.

Usabiliti-synaglary ulanyjylaryň uly böleginiň hyzmatlar bilen özara täsirleşmegiň ilkinji ädimlerinde kynçylyklary başdan geçirýändigini görkezdi. Iň ýygduş gelyän meseleler elektron gol we ýöriteleşdirilen programma üpjünçiligini ulanmagyň hökmanylygy sanly sowatlygynyň pes derejesindäki haýyşnamaçylar üçin päsgelçilige öwürülýän tassyklama we bellige alyş tapgyrynda bellige alyndy. Mundan başga-da, formany

doldurmaga geçilende ulanyjlar öň girizilen maglumatlary gaýtalaýan [6] artykmaç hökmany meýdanlarynyň köplügi bilen ýüzbe-ýüz boldular. Maglumatlaryň dogrulygyny irki tapgyrda barlamak mümkinçiliginiň yoklugy haýyşnama iberilenden soňra ýüze çykarylan ýalňyşlyklaryň sanyny artdyrdy.

CJM seljerişi iň ýokary frustrasiýa derejesiniň syn edilýän birnäçe möhüm nokatlary bölüp almaga mümkinçilik berdi. Haýyşnama bermek tapgyrynda – hünärsizler üçin düşnüksiz terminologiýaly çylşyrymly formalaryny doldurmak zerurlygy. Yzygiderli aragatnaşygy garaşmak tapgyrynda – dürli kanallar arkaly iberilýän gurluşsyz habarnama, bu bolsa ýagdaýlary yzarlamagy kynlaşdyrýar. Netijesini almak tapgyrynda – mundan beyläkki hereketler boýunça aýdyň görkezmeleriň yoklugy.

Nyşana alnan toparlaryň wekillerine geçirilen soragnamalar we olar bilen söhbetdeşlikler kynçylyklaryň häsiýetiniň gönüden-göni ulanyjynyň profiline baglydygyny görkezdi. Aýratyn haýyşnamaçylar zerur hyzmaty gözlemegiň kynlygyna, maglumatlar bilen aşa ýüklenmäge we görünýän gollanmalaryň yokdugyna üns çekdiler. Patent ynamdarlary haýyşnamalary toplu işlemek üçin gurallarynyň yetmezçiligini bellediler. İşewürleriň wekilleri bir hasap ýazgysyndan birnäçe taslama dolandyrmagyň çäkli mümkinçiliklerini we intellektual eýeçilik obýektleri bilen işlemegiň dinamikasyny bahalandyrmak üçin analitiki modullarynyň yokdugyny görkezdi.

Alnan maglumatlary daşary ýurt platformalary bilen deňeşdirmek müşderi ýollaryny guramakdaky düýpli tapawutlary ýüze çykardy. Mysal hökmünde European Union Intellectual Property Office (EUIPO), World Intellectual Property Organization (WIPO), European Patent Office (EPO) we Ýewraziýa patent edarasy (ÝAPE) seredildi. Mysal üçin, EUIPO-da formalar ulanyjy kategoriýasyna we obýektiň görnüşine baglylykda dinamiki täzeden gurulýar; bu bolsa ädimleriniň sanyny azaldýar we maglumatlaryň gaýtalanmagyny aradan aýyrýar. WIPO ulgamlarynda doldurylan meýdanyň çygyrynda terminleriň we talaplaryň düşündirişini üpjün edýän enjam öwredilişi blokly we intellektual kömek ulanylýar. ÝAPE-da

Nyşana alnan toparlaryň wekillerine geçirilen soragnamalar we olar bilen söhbetdeşlikler kynçylyklaryň häsiýetiniň gönüden-göni ulanyjynyň profiline baglydygyny görkezdi. Aýratyn haýyşnamaçylar zerur hyzmaty gözlemegiň kynlygyna, maglumatlar bilen aşa ýüklenmäge we görünýän gollanmalaryň yokdugyna üns çekdiler.

Rossiýa platformalary köplenç statik gurluşy, ähli ulanyjy kategoriýalary üçin ýeke-täk ssenarisini we kömekçi gurallarynyň çäkli integrasiýasyny saklaýar; daşary ýurt çözümleri bolsa uýgunlaşyklylygynyň we şahsylaşdyrmagyň has ýokary derejesini görkezýär.

maglumatlar üçin öňünden tassyklamanyň dessine zygiderli aragatnaşyk bilen ulgamy işeň ulanylýar; bu bolsa resmi sebäpler bilen ret edilmek ähtimallygyny ep-esli azaldýar.

Alnan netijeler sanly hyzmatlary taslamakdaky çemeleşmelerdäki tapawutlaryň amatlylyk düşünilmegini, amallary ýerine ýetirmegiň tizligine we takyklygyna gönüden-göni täsir edýändigini tassyklaýar. Rossiýa platformalary köplenç statik gurluşy, ähli ulanyjy kategoriýalary üçin ýeke-täk ssenarisini we kömekçi gurallarynyň çäkli integrasiýasyny saklaýar; daşary ýurt çözümleri bolsa uýgunlaşyklylygynyň we şahsylaşdyrmagyň has ýokary derejesini görkezýär [7].

Statistiki maglumatlar intellektual eýeçilik ulgamyndaky sanly hyzmatlaryň esasan hünärmenler tarapyndan ulanylýandygyny görkezýär: jogap berijileriň 79%-den gowragy platformalar bilen zygiderli özara täsirleşmegiň öz hünär işi üçin möhümdigini bellediler. Bu interfeýsleri we işleýjiligi «ortaça ulanyjy» üçin däl-de, eýsem hünär ssenariýeleriniň aýratynlyklaryny göz önünde tutup taslamagyň zerurdygyny nygtaýar.

Şonuň bilen birlikde, platformalaryň arasynda wepalylyk paýlanyşy aýdyň polýarizasiýany görkezýär: ARM «Registrator» hemişelik ulanyjylarynyň 85%-i bilen öňdebaryjy orny saklaýar. «Onlaýn Rospatent» (46%), DHÝP (48,8%) we SEFI şahsy otagy (56%) hyzmatlarynda orta derejedäki berkleşme syn edilýär; bu bolsa wezipeleriň gaýtalanmagy we hünärmen ulanyjylarynyň täze platformalaryň artykmaçlyklaryndan ýeterlik kanagatlanmamagy barada gürrüň edip biler.

Bu görkezijileriň özara ýörite dældigini düşünmek möhümdir: hünärmen ulanyjylaryň köpüsi bir wagtda birnäçe platforma bilen işleýär.

Ýokary gatnaşyga garamazdan ulanyjylar özara täsirleşmegiň netijeliligini peseldýän birnäçe ulgamlaryň kynçylyklary bilen ýüzbe-ýüz bolýarlar. DHÝP-da iň ýyg şikayetler şularydy: ulgamdaky ýalňyşlyklar (20,5%), ýeterlik bolmadyk tehniki goldaw (18,5%) we amatsyz interfeýs (14,4%). «Onlaýn Rospatentde» ýagdaý has-da çylşyrymlaşýar: ulanyjylaryň 33,3%-i ulgam ýalňyşlyklary barada habar berdi, 16,7%-i bolsa haýyşnamalary

ARM «Registrator»-yň göreçe durnuklylygynyň fonunda DHÝP we SEFI şahsy otagy ýaly täze sanly platformalar çylşyrymly ýagdaýda durýar.

işlemegiň uzak möhletleri we goldawyň ýokdugy barada habar berdi.

SEFI şahsy otagy: 18,9% interfeýsiň amatsyzlygyny, 17,1% ýalňyşlyklary, 16,5% bolsa elektron gol bilen kynçylyklary bellediler. Bu takyklyga we tizlige garaşly hünärmenler üçin aýratyn agyr bolan tehnologik we user experience (UX) päsgelçiliklerine ýşarat edýär.

Umumy suratda ARM «Registrator» has durnukly görünýär: ýalňyşlyklaryň we gijikmeleriň ýgylygy ep-esli pes (degişlilikde 15,1% we 9,9%). Emma bu ýerde-de ulgamlaryň wehimler saklanýar – ilkinji nobatda goldaw we işlemegiň wagt çygyrynda. Jogap berijiler bu kynçylyklaryň bir bölegini deňeşdirmä ýönekeý tehniki çäreler bilen aradan aýyrmak mümkin boljakdygyny nygtadylar. Şonuň bilen birlikde şeýle kämilleşdirmeler formalaryň düzümini, hereketleriň zygideriligini, resminamalary bermek formatyny we interfeýsleriň görüş taýdan görkezmesine bildirilýän talaplary berk belleýän hereket edýän düzgünnamalaryň çäklerinde mümkin däl.

Otnositel durnuklylygyna we ulanyjylaryň ýokary gatnaşygyna garamazdan ARM «Registrator» öz binagärligi we işlemegiň logikasy boýunça köne görnüşli ulgam bolmagynda galýar. ARM «Registrator» sanly özgertme ýörelgelerini amala aşyрмаýar, eýsem döp bolan kagyzdaky amaly sanlylaşdyrýar, onuň tapgyrlaryny elektron görnüşde gaýtalaýar.

Berk gurluşly formalar doldurmaga gönükdirilen hyzmatlaryň interfeýsi uýgunlaşyklylygy, awtodoldurmany, şahsylaşdyrmagy ýa-da intellektual goldawy – häzirki zaman ulanyjy tejribesiniň esasy elementlerini – göz önünde tutmaýar. Öňdebaryjy ulanyjylar üçin bu kabul ederliklidir, emma täze, esasan hünär özeğine girmeyänler üçin ulgam ýardam guruly däl-de, päsgelçilik bolup çykýar [8].

RM «Registrator»-yň göreçe durnuklylygynyň fonunda DHÝP we SEFI şahsy otagy ýaly täze sanly platformalar çylşyrymly ýagdaýda durýar: olar tehnologik taýdan has döwrebap bolup bilerler, emma olaryň ösdürilmegi rugsat beriji işi optimizirmek boýunça synag arkaly üýtgeýän hereket edýän düzgünnamalar we kadalaşdyryjy çäkler bilen çäklendirilýär¹.

ARM «Registrator» hyzmaty özi köne binagärligine we interfeýsine garamazdan häzirki administratiw amallara doly tabyn ýapyk ulgam hökmünde guruldy. Bu ony hünärmenler üçin ygtybarly gural edýär, emma bir wagtda ulanyjy tejribesiniň özgertmesini saklaýar.

Şol bir wagtda has döwrebap we müşderä gönükdirilen hökmünde başlangyçda meýilleşdirilen täze hyzmatlar düzgünnamalaşdyrma paradoksy bilen ýüzbe-ýüz bolýarlar: olaryň işleýjilik mümkinçilikleri (mysal üçin, awtodoldurma, habarnama, şablonlary saklamak) resminama formatyna, hereketleriň zygideriligine bildirilýän talaplar bilen çäklendirilýär.

Şeýlelikde, ARM «Registrator» bilen täze platformalaryň arasynda tapawut sanlylaşdyrma derejesinde däl-de, eýsem düzgünnamä gatnaşyk babatynda: birinjisi – onuň doly jisimlenmesi, ikinjisi bolsa onuň çäklerinden çykмага synanyşyk, emma berk administratiw gözegçilik şertlerinde.

Administratiw düzgünnamalaryň ulanyjylaryň isleglerine laýyk gelmezliginiň mysaly hökmünde şulary bölüp almak bolar:

1. Haýyşnamaçylaryň aglaba köpüsi öz haýyşnamalary boýunça hatyşmalygy haýyşnamany beren hyzmat arkaly elektron görnüşde ýa-da iň soňky çäre hökmünde haýyşnama berlende görkezilen elektron poçta arkaly almaga garaşýarlar.

Emma hakykatda edaradan zygiderli aragatnaşyk öňküsi ýaly esasan poçta iberişi arkaly amala aşyrylýar. Munuň sebäbi hyzmatlary bermekde administratiw düzgünnamalarda resminamalary eltmegiň elektron usulyny göni kadalaşdyryjy taýdan berkitmegiň ýokdugynda ýatyr. Hereket edýän düzgünnamalaryň hiç biri elektron iberişiň ileri tutulmagyny ýa-da hökmanylygy bellemez, bu bolsa ony saýlama edýär. Netijede hatyşmalygy ibermekde elektron ýa-da kagyzdaky görnüşini saýlamak tehniki amala aşyrylmaga baglydyr.

Ulanýjylaryň biriniň belligi: «E-poçtada ýa-da poçtada jogap almak saýlamak – bihöde, hemişe «Rossiýa Poçtasy» bolar, onda bu sorag näme üçin hemişe berilýär».

Soragnama geçirmegiň maglumatlarynyň görkezişi ýaly, bu haýyşnamaçylaryň isleglerini ulgamlaryň äsgermezlik etmäge getirýär: resminamany onlaýn

Başlangyçda has döwrebap we müşderä gönükdirilen hökmünde meýilleşdirilen täze hyzmatlar düzgünnamalaşdyrma paradoksy bilen ýüzbe-ýüz bolýarlar: olaryň işleýjilik mümkinçilikleri resminama formatyna, hereketleriň zygideriligine bildirilýän talaplar bilen çäklendirilýär.

¹ RF hökümetiniň 2021-nji ýylyň 30-njy iýulyndaky № 1279 karary «Russiýa Federasiýasynyň çäginde ygtyýarlylandyrmagy goşmak bilen rugsat beriji işiň amallaryny optimizirmek we awtomatlaşdyrmak boýunça synag geçirmek hakynda» // Garant: saýt. URL: <https://base.garant.ru/> 401560368/?ysclid=mg0myvnthc438599127 (ýüztutma senesi: 26.09.2025).

ibermek tehniki mümkinçiligi bolanda-da Bilermenler adatda kagyzdaky kanaly saýlaýarlar. Şeýle tejribe diňe özara täsirleşmegiň netijeliligini peseltmän, eýsem elektron berme bar bolan, emma yzygiderli aragatnaşyk analog düzgünde galýan sanlylaşdyrma resmi çemeleşmesini hem görkezýär.

2. Hünärli haýyşnamaçylar (patent ynamdarlary) täze elektron hyzmatlaryň hünärli däl haýyşnamaçylara gönükdirilendigi we haýyşnamalary doldurmakda öňdebaryjy düzgüne geçmek mümkinçiligini bermändigini bilen razydylar. Şonuň üçin olar haýyşnamalary doldurmaga has köp wagt sarp etmäge mejbur bolýarlar; bu bolsa doldurylýan haýyşnamalarynyň köp bolmagy sebäpli möhüm bolup durýar.

Awtodoldurma, şablonlary saklamak, köpçülikleýin işlemek, XML-faýllaryny ýüklemek wezipeleri bilen öňdebaryjy düzgüne geçmek mümkinçiliginiň ýoklugy hünärmenleri bir görnüşli hereketleri el bilen gaýtalamaga mejbur edýär; bu bolsa wagt çykdajylaryny ep-esli artdyrýar. Jogap berijileriň belleýşi ýaly, «bir haýyşnama üçin gaýtalanýan hyzmatlar üçin XML-formatda şablon ýüklemek mümkinçiligi» – DHÝP-da bolmadyk wezipedir. Şonuň bilen birlikde şeýle mümkinçilik ARM «Registrator» we «ÝAPE-ONLAÝN» hyzmatlarynda amala aşyrylandy. Şonuň ýaly ulanyjylar görkezýärler: «Umuman haýyşnama berlende, bir haýyşnamadan köp bolsa – käbir esasy meýdanlary saklamak, olary gaýtadan doldurmak talap etmezden». Bu zerurlyk eýýäm taslamalary gaýtalamak mümkinçiligi bilen göçürme saklamak wezipesi amala aşyrylan «Onlaýn Rospatent» hyzmatynda kanagatlandyryldy. Emma beýleki ulgamlarda, şol sanda DHÝP-da şeýle işleýjilik ýok; sebäp maglumatlaryň elýeterli dälliginde däl-de, eýsem ulanyjy ssenariisini gaýtadan gurmagyň mehanizmleriniň ýokdugyndadyr. Meseläniň mazmuny INN, SNILS, OGRN ýaly identifikatorlar ýa-da ESIA-dan atlandyrmalary baradaky maglumatlary almakda däl; şeýle tehniki mümkinçilik eýýäm amala aşyryldy; eýsem haýyşnamaçynyň ýa-da onuň wekiliniň öňki berlen haýyşnamanyň formatlaryny, hyzmatlaryň toplumyny, ileri tutulmalary, aragatnaşyklary we goşundylary goşmak bilen gurluşyny doly gaýtalamak zerurlygynyň bardygyndadyr.

Salgylanma maglumatlar witrinleri girişi ýeňilleşdirip biler, emma esasy wezipäni çözmeyär. Hünärmenlere öň berlen haýyşnamanyň esasynda täze haýyşnama döretmek ýa-da öňünden taýýarlanylýan haýyşnamany gurluşly formatda ýüklemek mümkinçiligi gerek. Hut klonirmek we şablonlaşdyrmak ýaly wezipeler adaty işleri azaltmaga we ýalňyşlyk töwekgelçiliklerini peseltmäge mümkinçilik berýär. Olaryň esasy hyzmatlarda ýoklugy, hünär ulanyjylar üçin, haýyşnama bermek amalyny netijesiz edýär.

Bu platformalaryň arasynda wezipeleriň elementar sinchronizasiýasy arkaly aradan aýrylyp bilinjek adaty hereketlere uly wagt sarp etmäge hünärmen ulanyjylary

Salgylanma maglumatlar witrinleri girişi ýeňilleşdirip biler, emma esasy wezipäni çözmeyär. Hünärmenlere öň berlen haýyşnamanyň esasynda täze haýyşnama döretmek ýa-da öňünden taýýarlanylýan haýyşnamany gurluşly formatda ýüklemek mümkinçiligi gerek.

mejbur edýän kadalaşdyryjy-hukuk öndürjilik çäklendirmelerdir?

Ýokarda beýan edilen meseleler administratiw düzgünnamalaryň derejesinde has-da çylşyrymlaşýar. Mysal üçin, «Haryt nyşanyňa aýratyn hukukyň hereket möhletini uzaltmak» döwlet hyzmatynyň beýanynda haýyşnamanyň bir haryt nyşanyňa görä düzülmelidigi göni görkezilýär (düzgünnamanyň 17-nji bendi)³. Bu bir hukuk eýesine degişli bolsa-da birnäçe obýekte uzaltmak üçin ýeke-täk haýyşnama bermegi resmi taýdan saklaýar; bu bolsa sanly hyzmatyň çäklerinde bu hyzmaty almak üçin amatlylyk bolup durmaýar, sebäbi bir hukuk eýesinden onuň adyna bellige alnan ähli haryt nyşanlaryna aýratyn haýyşnamalary bermegini talap edýär. Şonuň bilen birlikde käbir ýurtlaryň halkara tejribesinde birnäçe haryt nyşany üçin uzaltmak üçin ýeke-täk haýyşnama bermek mümkinçiligi eýýäm amala aşyryldy.

Şoňa garamazdan intellektual eýeçilik ulgamyndaky häzirkä zaman sanly platformalaryň ýetişlik derejesinde, binagärlükde we ulanyjy gönükliligi babatynda ep-esli tapawudy görkezýär. Şonuň bilen birlikde olaryň her biri – DHÝP, «Onlaýn Rospatent», ARM «Registrator», SEFI şahsy otagy – öz niçasyny eýeleýär; innowasiýa we miras çäklendirmeleriň elementlerini özünde jemleýär.

«Döwlet hyzmatlary» portaly (DHÝP) ony giň okyjylar köpçüligi üçin özüne çekiji edýän beýleki ulgamlardan tapawutly birnäçe artykmaçlyk bilen tapawutlanýar.

² RF hökümetiniň 2022-nji ýylyň 3-nji sentýabryndaky № 1555 karary «Federal döwlet maglumat ulgamynda «Döwlet we çäk hyzmatlarynyň (wezipeleriň) ýeke-täk portaly» interaktiw habarlaryň, ýüztutmalaryň, haýyşnamalaryň we resminamalarynyň, şeýle hem kabul etmek üçin elektron ýazgylary baradaky haýyşnamalarynyň formalaryny işläp taýýarlamak we ýerleşdirmek düzgünlerini tassyklamak hakynda» // Garant: saýt. URL: <https://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/405154443/?ysclid=mg0n1k40rd518280922> (ýüztutma senesi: 26.09.2025).

³ Intellektual eýeçilik boýunça federal gullugynyň 2021-nji ýylyň 1-nji noýabryndaky № 176 buýrugy «Intellektual eýeçilik boýunça federal gullugy tarapyndan haryt nyşanyňa, hyzmat nyşanyňa, köpçülikleýin nyşana aýratyn hukukyň hereket möhletini uzaltmak boýunça döwlet hyzmatyny bermekde administratiw düzgünnamany tassyklamak hakynda» // Garant: saýt. URL: <https://base.garant.ru/403119127/?ysclid=mg0n27vtb3902341668> (ýüztutma senesi: 26.09.2025).

Häzirki çözümleriň köplenç adaty administratiw amallara uýgunlaşdyrmaga esaslanýandygyny bellemek möhümdir; bu bolsa ahyrky ulanyjylar üçin goşmaça kynçylyklar döredip biler.

Esasy artykmaçlyklaryň arasynda – salgytlaryň onlaýn hasaplanmagy we tölenilmegi, diňe raýatlaryň däl-de, eýsem guramalaryň hem haýyşnamalara gol çekip bilýän «Gosklýuç» hyzmaty bilen integrasiýa, şeýle hem ynanç hatlary dolandyrmak üçin ygtyýarlyk platformasy bar. Mundan başga-da, DHÝP talap edilýän resminamalaryň sanyny we hyzmatlar boýunça möhletleri azaltmaga mümkinçilik beren rugsat beriji işi boýunça synaga Rospatentiň gatnaşmagy hasabyna hyzmatlary bermek möhletlerini gysgaltmagy üpjün edýär. Hasabatda bellilişi ýaly, bu el bilen işleme we resminamalary fiziki taýdan eltmek bilen baglanyşykly gijikmeleri aradan aýyrmaga mümkinçilik berýär.

Emma bu artykmaçlyklar işleýjilik boşluklary bilen deňleşdirilýär. Birinjiden, Rospatent bilen doly hatyşma ýok: ulanyjynyň haýyşnamany seredip çykmak amalynda öz başlangyjy bilen hatyşma ibermek mümkinçiligi ýok, diňe edaranyň soragyna jogap hökmünde. Netijede ulanyjy resminamalary el bilen ibermäge ýa-da haýyşnamany doldurmagy dowam etdirmäge mejbur bolýar; bu bolsa amaly amatsyz edýär. Munuň netijesinde köpler SEFI şahsy otagyna ýa-da elektron poçtasyna geçýärler, birnäçe kanaly yzarlamaga mejbur bolýarlar we ýeke-täk sanly ýoly ýitirýärler. Bu DHÝP-daky hyzmat ssenariýeleriniň ýeterlik işlenilmändigini görkezýär. Ikinjiden, API-giriş ýok; bu bolsa hukuk we patent firmalarynyň korporatiw ulgamlary bilen integrasiýany mümkin däl edýär; API arkaly awtomatlaşdyrylan özara täsirleşmegi goldaýan «Onlaýn Rospatent» we ARM «Registrator» hyzmatlaryndan tapawutlylykda. Üçünjiden, DHÝP-nyň interfeýsi hünär ssenariýelerine uýgunlaşdyrylmady: ol şablonlary saklamaga we haýyşnamalary göçürmäge mümkinçilik bermeýär.

Şol bir wagtda «Onlaýn Rospatent» we ARM «Registrator» öz artykmaçlyklary boýunça ýeke-täk sanly infrastruktura bilen integrasiýa babatynda DHÝP-dan yza galmaýarlar, eýsem hatyşmany ýöretmegi, iş önümçiliginiň ýagdaýlaryny yzarlamagy we netijeleri almagy goşmak bilen özara täsirleşmegiň has doly aýlawyny üpjün edýärler. ARM «Registrator» we «Onlaýn Rospatent» – enjam tarapyndan okalýan ynanç hatyny we API-integrasiýany goldaýan ýeke-täk platformalar; bu bolsa hukuk şahslaryna we olaryň wekillerine amatly.

Häzirki wagtda sanly döwlet hyzmatlary ulanyjylaryň

tarapyndan persepsiyada belli kynçylyklar bilen ýüzbe-ýüz bolýar. Bu düşnükli, sebäbi olaryň işiniň käbir jähleri kämilleşdirmegi talap edýär. Şeýle pursatlaryň arasynda ulanyjy interfeýslerini kämilleşdirmek, özara täsirleşme amallaryny optimizirlemek we maglumat girişini gaýtalamagyň minimizasiýasynyň zerurlygy bellenen bilner. Bu aýratynlyklara diňe tehniki kemçilikler hökmünde garamasyz gerek – bularyň ählisi diňe tehniki kemçilikler däl, eýsem has çuň ulgamlaryň meseläniň ýüze çykmagy: kagyzdaky resminama dolanyşygynyň logikasyny sanly gurşawa degişli özgertmesiz geçirme synanyşygy.

Häzirki çözümleriň köplenç adaty administratiw amallara uýgunlaşdyrmaga esaslanýandygyny bellemek möhümdir; bu bolsa ahyrky ulanyjylar üçin goşmaça kynçylyklar döredip biler. Şonuň bilen birlikde raýatlar üçin döwlet hyzmatlarynyň amatlylygyny we elýeterlilikini ýokarlandyrmak maksady bilen sanly tehnologiýalardan has netijeli peýdalanmak üçin uly mümkinçilik bar.

Interfeýslere ýeke-nusga çemiş goşmaça kynçylyk döredýär; bu ulanyjynyň tejribeli patent ynamdarydygyna ýa-da ilkinji gezek haýyşnama berýän ulanyjydygyna garamazdan şeýledir. Köp derejeli ulanyjy düzgünlerini (başlangyç/hünärmen) göz önünde tutýan halkara tejribesinden tapawutlylykda, milli hyzmatlar bir wagtda başlangyçlara hem hünärmenlere laýyk gelmeýän amala aşyrylan ýeke-täk ýoly ulanmaga mejbur bolýarlar [9].

Jogap berijileriň jogaplarında duýgy jogaby hem beýan edildi: «býurokratik çeyesizlik» sebäpli nägilelik, ýüz tutulmagyna garamazdan «ýyllap ornaşdyrylmaýan» aýdyň kämilleşdirmelere garaşmak. Bu kadalaşdyryjy päsgelçilikleriň diňe özara täsirleşmegiň resmi tarapyna däl-de, eýsem wepalylygyna, ynama we hyzmaty başgalara maslahat bermäge taýýarlyga täsir edýändigini tassyklaýar [10].

Alnan netijeler sanly hyzmatlaryň binagärligini we işlemegini kadalaşdyryjy kadalaşdyryjy binýadyny zygiderli kämilleşdirmegiň hyzmatlary bermekde müşderi merkezli modele geçmegiň zerury şertlerinden biri bolup durýandygyny tassyklamaga mümkinçilik berýär. Bu netije administratiw amallara üýtgeşmeleri girizmek sanly özgertmäniň möhüm elementi hökmünde garalýan halkara tejribesi bilen ylalaşý.

Alnan netijeler sanly hyzmatlaryň binagärligini we işlemegini kadalaşdyryjy kadalaşdyryjy binýadyny zygiderli kämilleşdirmegiň hyzmatlary bermekde müşderi merkezli modele geçmegiň zerury şertlerinden biri bolup durýandygyny tassyklamaga mümkinçilik berýär.

DHÝP, «Onlaýn Rospatent» we ARM «Registrator»-y goşmak bilen bar bolan hyzmatlar köne amaly modelleri ep-esli gaýtalyar; bu bolsa ädimleriniň artykmaçlygynda, formulirowkalarynyň çylşyrymlylygynda, interfeýsleriň çäkli uýgunlaşyklylygy we mobil enjamlary goldamagyň ýetmezçiliginde ýüze çykýar.

Netije

Geçirilen barlag intellektual eýeçilik obýektlerini döwlet taýdan bellige almagy üpjün edýän sanly hyzmatlardaky müşderi tejribesini toplumlaýyn seljermäge we müşderä gönükdirilen sanly gurşawy emele getirmäge päsgel berýän ulgamlaryň meseleleri ýüze çykarmaga mümkinçilik berdi. Hyzmatlaryň işleýjilik binagärligini öwrenmekde, müşderi ýollaryny modelleşdirmekde, usabiliti-synaglarynyň, sornamalaryň geçirilmeginde we halkara tejribesiniň deňeşdirme seljerişinde ulanyjylarynyň nägileliginiň esasy sebäplerinden biriniň başlangyçda kagyzdaky resminama dolanyşygyna gönükdirilen kadalaşdyryjy çäkler bilen sanly platformalaryň interfeýslerine bildirilýän häzirkizaman talaplarynyň arasynda gurluşly gapmagarşylykdygy ýüze çykaryldy.

Barlagy geçirmegiň netijeleri DHÝP, «Onlaýn Rospatent» we ARM «Registrator» goşmak bilen bar bolan hyzmatlarynyň köpüsiniň köne amaly modelleri ep-esli gaýtalandygyny görkezdi; bu bolsa ädimleriniň artykmaçlygynda, formulirowkalarynyň çylşyrymlylygynda, interfeýsleriň çäkli uýgunlaşyklylygy we mobil enjamlary goldamagyň ýetmezçiliginde ýüze çykýar. Şonuň bilen birlikde ulanyjy nyşana alnan toparlarynyň zerurlyklarynda düýpli tapawutlar ýüze çykaryldy: aýratyn haýşnamaçylar ýönekeýligi we kontekst kömegini, patent ynamdarlary işleýjiligiň dolulygy we durnuklylygy, işewürleriň wekilleri bolsa içerki maglumat ulgamlary bilen integrasiýany we giňeldilen analitikany garaşýarlar. Häzirkizaman binagärlikde agdyklyk edýän ýeke-nusga özara täsirleşme modeli bu tapawutlary nazara almaýar; bu bolsa umumy kanagatlanarlylygyny peseldýär we netijeliliginiň ösüşine päsgel berýär.

Amala aşyrylan işiň amaly ähmiýeti sanly hyzmatlary ulanyjy ssenariýeleriniň köpdürlüligine uýgunlaşdyrmak boýunça usulyýet ugurlaryny işläp taýýarlamakdan ybaratdyr. Hususan-da, teklip edilen maslahatlar şulary öz içine alýar: uýgunlaşygy interfeýsleri ornaşdyrmak,

ygtyýarlandyryma amallaryny optimizirmek, salgylanma maglumatlary awtomatlaşdyrmak we dessin goldaw kanallaryny giňeltmek. Bu teklipleriň amala aşyrylmagy diňe müşderi tejribesiniň hilini ýokarlandyrmak, eýsem haýşnamalary işlemegiň tizligini artdyrmak, ýalňyşlyklaryň sanyny azaltmak, şeýle hem intellektual eýeçilik ulgamyndaky döwlet sanly hyzmatlaryna bolan ynamy artdyryp biler.

Netijeleri barlagy geçirmegiň maksatlary bilen deňeşdirmek sanly platformalary dörebaplaşdyrmagyň hyzmatlar bermegiň kadalaşdyryjy-hukuk binýadyny bir wagtda özgertmezden mümkin daldigini tassyklaýan iş çaklamasyny tassyklaýar. Daşary ýurt edaralarynyň (WIPO, EUIPO, ÝAPE) tejribesi şahslaşdyrylan ssenariýeleri we intellektual goldawy integrirlemegiň ulanyjylarynyň ulgamlar bilen özara täsirleşmeginiň amatlylygyny we netijeliligini ep-esli ýokarlandyryandygyny görkezýär. Global sanly bäsleşik şertlerinde bu meýilleri äsgermezlik etmek milli IE infrastrukturerasyny hem içerki, hem-de daşarky ulanyjylar üçin özüne çekijiligiň peselmegine getirip biler.

Mowzугyň ösmegini çaklap, ýakyn ýyllarda esasy ugur resmi ýeke-nusga interfeýslerden ulanyjynyň taýýarlyk derejesini, maksatlaryny we isleglerini nazara alyp biljek uýgunlaşygy, kontekste bagly sanly hyzmatlara geçmek bolup biljekdigini çaklamak mümkin. Munuň üçin toplumlaýyn iş zerur bolar – diňe platformalaryň tehnologik dörebaplaşdyrylmagy däl-de, eýsem sanly özara täsirleşme logikasyna gönükdirilen çeyre modellere tarap kagyzdaky amallar üçin işlenilen düzgünnamalary hem täzelemek. Mundan beýläkki barlaglar teklip edilen müşderi tejribesini bahalandyryma usulyýetini synag hyzmatlarynda aprobatsiya etmäge, emeli intellekte esaslanýan şahslaşdyryma gurallaryny işläp taýýarlamağa, şeýle hem intellektual eýeçilik ulgamynda serhet aşmaglumat alyşmasyny ýeňilleşdirmek üçin milli platformalary halkara ulgamlary bilen integrirlemeäge gönükdirilip bilner.

Umuman geçirilen barlag döwlet sanly hyzmatlaryny müşderi merkezliigi nukdaýnazaryndan taslamak baradaky ylmy düşüňjeleri ösdürmäge goşant goşýar we ulanyjylaryň hakyky zerurlyklaryny nazara almagyň

Mowzугyň ösmegini çaklap, ýakyn ýyllarda esasy ugur resmi ýeke-nusga interfeýslerden ulanyjynyň taýýarlyk derejesini, maksatlaryny we isleglerini nazara alyp biljek uýgunlaşygy, kontekste bagly sanly hyzmatlara geçmek bolup biljekdigini çaklamak mümkin.

kadalaşdyryjy binýady kämilleşdirmek bilen utgaşyklygynyň intellektual eýeçilik ulgamynda üstünlikli sanly özgertmäniň esasy şertidini görkezýär.

Edebiýat sanawy

1. Ponkratow, A. I. Intellektual eýeçilik obýektlerini döwlet taýdan bellige almakda sanlylaşdyrmagyň mümkinçilikleri / A. I. Ponkratow // Intellektual eýeçilik hukugy. — 2021. — № 2. — S. 15–18. — DOI 10.1857/2072-4322-2021-2-15-18.
2. Wasil'ýew, G. I. Sanlylaşdyrmak patent işjeňligini ýokarlandyrmagyň höweslendiriji guruly hökmünde / G. I. Wasil'ýew, Ý. S. Ýuşkow // Ykdysadyýet: dünýä, şu gün, ertir. — 2021. — J. 11, № 1-1. — S. 380–385. — DOI 10.34670/AR.2021.20.77.042.
3. Filippowa, S. Ý. Hukukda sanly platformalar we sanly platformalar hukugy: kanun çykaryjy üçin täze wehimler we olary çözmegiň ýollary / S. Ý. Filippowa, Ý. S. Haritonowa // Hukuk öwreniş. — 2025. — J. 69, № 1. — S. 58–75. — DOI 10.21638/spbu25.2025.104.
4. Gwozdeskaýa, D. S. Federal ýerine ýetiriji häkimiýet edaralarynyň kanunyýet döretmek işjeňliginde düzgünnamaly amallary sanlylaşdyrmak / D. S. Gwozdeskaýa // Kanun we hukuk. — 2024. — № 1. — S. 15–19. — DOI 10.24412/2073-3313-2024-1-15-19.
5. Wasil'ýewa, Ý. W. Döwlet gullugynyň omnikanal sanly strategiýasyna geçmegiň ýörelgeleri / Ý. W. Wasil'ýewa // Uniwersitetiň Habarçysy. — 2020. — № 4. — S. 5–13. — DOI 10.26425/1816-4277-2020-4-5-13.
6. Karaulowa, O. A. Sanly hyzmatlara ynam: UX-dizaýn we ynanyň sosiologik mehanizmleri / O. A. Karaulowa // Akademik ylym. — 2025. — № 1. — S. 103–106.
7. Nikiforow, A. A. Daşary ýurtda we Rossiyada döwlet dolandyryşynyň sanly özgertmesine çemeleşmeleriň aýratynlyklary / A. A. Nikiforow // Kaspiý sebiti: syýasat, ykdysadyýet, medeniýet. — 2025. — № 1 (82). — S. 82–98. — DOI 10.54398/1818-510X.2025.82.4.009.
8. Kuznetsow, P. U. Döwlet dolandyryşynyň sanly özgertmesi Rossiyada informatizasiýanyň ösmeginiň tapgyry hökmünde / P. U. Kuznetsow // ÝUURGDU Habarçysy. Serýa: Hukuk. — 2021. — J. 21, № 1. — S. 3–10.
9. Sellung, R., Hölscher, M., Burgstaller-Hochenwarter, L.: Good practices of user experience and design research for mobile and electronic governmental services. In: Kő, A., Francesconi, E., Kotsis, G., Tjoa, A.M., Khalil, I. (eds.) Electronic government and the information systems perspective, pp. 138-149. Springer International Publishing, Cham (2022). https://doi.org/10.1007/978-3-031-12673-4_10
10. Kelehsaýewa, D. B. Döwlet dolandyryşyny sanlylaşdyrmak: hukuk wehimleri we mümkinçilikleri / D. B. Kelehsaýewa // Nexus. — 2025. — J. 1, № 2. — S. 2–4.

Awtorlar hakynda maglumat

Rostislaw Olegowiç Knýazew, «Senagat eýeçiliginiň federal instituty» FDBE-niň ulgam we işewürlük seljerişi

bölüminiň baş hünärmeni (Moskwa, Berežkowskaýa köçesi, jaý 30, 1-nji bina); rostik16j@rupto.ru
Polina Aleksandrowna Timik, «Senagat eýeçiliginiň federal instituty» FDBE-niň sanly özgertme taslamalar merkeziniň (tehniki müşderi gullugynyň) başlygy (Moskwa, Berežkowskaýa köçesi, jaý 30, 1-nji bina); SPIN: 3386-0131; ptimik@rupto.ru
Ilya Ýuryewiç Kononenko, «Senagat eýeçiliginiň federal instituty» FDBE-niň direktorynyň orunbasary (Moskwa, Berežkowskaýa köçesi, jaý 30, 1-nji bina); SPIN: 1190-2512; ikononenko@rupto.ru

Awtordaşlaryň beýan edilen goşantlary

R. O. Knýazew — barlagy geçirmegiň ýörelgesini işläp taýýarlamak, maksatlary we wezipeleri formulirlmek, barlag usulyny beýan etmek, barlagy geçirmegiň tapgyrlaryny meýilleşdirmek, edebiyaty ýygnamak we seljerme geçirmek, halkara tejribesiniň deňeşdirme seljermesi, netijeleri formulirlmek; golyazma tekstini ýazmak.

P. A. Timik — golyazma materiallaryny ýygnamak we taýýarlamak, alnan netijeleri seljerme geçirmek, tekstiň stili we terminologiyasyny redaktirlmek.

I. Ý. Kononenko — barlagy geçirmegiň döwrebaplygy we netijeleriň amaly ähmiýeti barada maslahat bermek, netijeleri düşündirmegiň dogrulygyna gözegçilik etmek, tekstiň jemleýji redakturasy.

References

1. Ponkratov, A. I. (2021), «Prospects of digitalization in the state registration of intellectual property objects», *Pravo intellektualnoy sobstvennosti*, no. 2, pp. 15-18. <https://doi.org/10.18572/2072-4322-2021-2-15-18>
2. Vasiliev, G. I. and Yushkov, E. S. (2021), «Digitalization as a tool to stimulate the growth of patent activity», *Ekonomika: vchera, segodnya, zavtra*, vol. 11, no. 1-1, pp. 380-385. <https://doi.org/10.34670/AR.2021.20.77.042>
3. Filippova, S. Y. and Kharitonova, Y. S. (2025), «Digital platforms in law and the law of digital platforms: new challenges for the legislator and solutions», *Pravovedenie*, vol. 69, no. 1, pp. 58-75. <https://doi.org/10.21638/spbu25.2025.104>
4. Gwozdetskiy, D. S. (2024), «Digitalization of regulatory procedures in lawmaking activities of federal executive authorities», *Zakon i pravo*, no.1, pp. 15-19. <https://doi.org/10.24412/2073-3313-2024-1-15-19>
5. Vasilyeva, E. V. (2020), «Principles of transition of public service to an omnichannel digital strategy», *Vestnik universiteta*, no. 4, pp. 5-13. <https://doi.org/10.2642/1816-4277-2020-4-5-13>
6. Karaulova, O. A. (2025), «Trust in digital services: UX design and sociological mechanisms of trust», *Akademicheskaya nauka*, no.1, pp. 103-106, available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/doverie-k-tsifrovym-servis-am-ux-dizayn-i-sotsiologicheskie-mehanizmy-doveriya> (Accessed 12 August 2025).

7. Nikiforov, A. A. (2025), «Peculiarities of approaches to digital transformation of public administration abroad and in Russia», *Kaspiyskiy region: politika, ekonomika, kultura*, no. 1 (82), pp. 82-98. <https://doi.org/10.54398/1818-510X.2025.82.4.009>
8. Kuznetsov, P. U. (2021), «Digital transformation of public administration as a stage of informatization development in Russia», *Vestnik YuUrGU. Seriya: Pravo*, vol. 21, no. 1, pp. 3-10, available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/tsifrovaya-transformatsiya-gosudarstvennogo-upravleniya-kak-etap-razvitiya-informatizatsii-v-rossii> (Accessed 13 August 2025).
9. Sellung, R., Hölscher, M. and Burgstaller-Hochenwarter, L. (2022), «Good practices of user experience and design research for mobile and electronic governmental services», in Kô, A., Francesconi, E., Kotsis, G., Tjoa, A.M. and Khalil, I. (eds.), *Electronic government and the information systems perspective*, Springer International Publishing, Cham, Switzerland, pp. 138-149. https://doi.org/10.1007/978-3-031-12673-4_10
10. Kelekhsaeva, D. B. (2025), «Digitalization of public administration: legal challenges and prospects», *Nexus*, vol. 1, no. 2, pp. 2-4.

Information about the authors

Rostislav O. Knyazev, Senior Specialist of Department of system and business analysis, Federal Institute of Industrial Property, (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); rostik16j@rupto.ru

Polina A. Timik, Head of Digital Transformation Project Center (technical customer service), Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); SPIN: 3386-0131; ptimik@rupto.ru

Ilya Yu. Kononenko, Deputy Director of the Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); SPIN: 1190-2512; ikononenko@rupto.ru

Contribution of the authors

R. O. Knyazev – development of the research concept, formulation of objectives and research tasks, description of the research method, planning of research stages, literature collection and analysis, comparative analysis of international practices, formulation of conclusions; manuscript drafting.

P. A. Timik – collection and preparation of manuscript materials, analysis of obtained results, editing of text style and terminology.

I. Yu. Kononenko – consultations on the relevance of the study and practical significance of the results, verification of the correctness of conclusion interpretation, final text editing.

Awtorlar bähbitleriň gapma-garşylygynyň ýokdugy barada beýan edýärler.

Redaksiya gelen senesi (Received): 03.09.2025

Syndan soňra goşmaça işlenen senesi (Revised): 26.09.2025

Neşir edilmäge kabul edilen senesi (Accepted): 29.09.2025

Ylmy makala

Original article

UDK 347.77

EDN <https://elibrary.ru/srsjou>

Geografik görkezmelere we harytlaryň gelip çykan ýerleriniň atlandyrmalaryna berilýän haýyşnamalar boýunça resmi bilermenler seljermesini geçirmegiň aýratynlyklary

Aleksey Ýewgenéyewiç Syçew[✉], Mariya Mihailowna Tançewa, Anastasiya Wladimirowana Oplaçko
Senagat eýeçiliginiň federal instituty
[✉]otd3005@rupto.ru

Mazmun: makalada Russiýa Federasiýasynda geografik görkezme we harydyň gelip çykan ýeriniň atlandyrmalaryna döwlet taýdan bellige almaga we (ýa-da) şeýle geografik görkezme ýa-da atlandyrmaga aýratyn hukuk bermäge berilýän haýyşnamalary (mundan beýläk – GG ýa-da HGÝA haýyşnamalary) bilermenler seljermesiniň amaly seredilýär. Russiýa Federasiýasynyň Raýat kodeksiniň kadalaryny we kadalaşdyryjy hukuk namalaryny seljermegiň esasynda resmi bilermenler seljermesiniň mazmuny, şeýle hem GG ýa-da HGÝA haýyşnamalaryny düzmäge bildirilýän talaplar jikme-jik açylýar. Resmi bilermenler seljermesiniň esasy tapgyrlary seljerilýär: resminamalarynyň dolulygynyň barlanmagy, haýyşnamanyň görnüşiniň we mazmununyň bellenen talaplara laýyk gelmegi. Barlagy geçirmegiň esasy usullary seljeriş, umumylaşdyrma, deňşdirme we kadalaşdyryjy usullardyr. Barlagy geçirmegiň tazeligi we amaly gymmatylygy geçirilen seljermäniň esasynda awtorlar tarapyndan GG we HGÝA haýyşnamalaryny bermekde haýyşnamaçylaryň mahsus ýalňyşlyklarynyň ýüze çykarylmanyndan we olaryň önüni almaga ýollaryny teklipl etmekden ybaratdyr. GG ýa-da HGÝA haýyşnamalaryny doldurmakda haýyşnamaçylaryň mahsus ýalňyşlyklaryna aýratyn üns berildi; bu bolsa GG ýa-da HGÝA haýyşnamalaryny doldurmagy kämilleşdirmek boýunça amaly maslahatlar formulirlenmäge mümkinçilik berýär. Işde SEFI-niň tejribesinden GG ýa-da HGÝA haýyşnamalarynyň anyk mysallarynda haýyşnamaçylaryň ýalňyşlyklary seljerildi; döwlet bilermenleri resmi bilermenler seljermesini geçirmegiň çäklerinde şeýle ýalňyşlyklar bilen ýüzbe-ýüz bolýarlar. Haýyşnamaçylaryň iň ýygý ýalňyşlyklary – GG ýa-da HGÝA haýyşnamasynyň grafalaryny nädogry doldurmak – bellendi. Makalada GG ýa-da HGÝA-ny döwlet taýdan bellige almak, şeýle hem şeýle GG ýa-da atlandyrmaga aýratyn hukuk almak amalyny çaltlandyrmak maksady bilen GG ýa-da HGÝA haýyşnamalary boýunça soragly ibermek töwekgelçiliklerini azaltmak boýunça anyk çäreler teklipl edilýär. Barlagy geçirmegiň netijeleri hem haýyşnamaçylar, hem-de intellektual eýeçilik ulgamyndaky hünärmenler üçin peýdaly bolup biler. Bu makalanyň aýratyn tezisleri SEFI-niň geçiren «GG we HGÝA haýyşnamalaryna bilermenler seljermesini geçirilende ýüze çykýan käbir meseleli soraglar» atly tematik webinarada aprobatsiýadan geçdi¹.

Açar sözler: geografik görkezme üçin haýyşnama, harydyň gelip çykan ýeriniň atlandyrmasy üçin haýyşnama, geografik görkezme, harydyň gelip çykan ýeriniň atlandyrmagy, resmi bilermenler seljermesi, haýyşnama bildirilýän talaplar.

Çeşme görkezmek üçin: Syçew A. Ýe., Tançewa M. M., Oplaçko A. W. Geografik görkezmelere we harytlaryň gelip çykan ýerleriniň atlandyrmalaryna berilýän haýyşnamalar boýunça resmi bilermenler seljermesini geçirmegiň aýratynlyklary // SEFI Habarçysy. 2025. J. 4, № 4 (14). S. 326–333.

¹ Serediň: <https://www1.fips.ru/about/vptb-otdelenie-vserossiyskaya-patentno-tehnicheskaya-biblioteka/tematicheskie-vstrechi/index.php#2310>

The specifics of conducting a formal examination of applications for geographical indications and appellations of origin of goods

Alexey E. Sychev[✉], Mariia M. Tancheva, Anastasia V. Oplachko
Federal Institute of Industrial Property
[✉]otd3005@rupto.ru

Abstract: the article discusses the procedure for examining applications for state registration of geographical indications (GI) and appellations of origin of goods and (or) granting the exclusive right to such GI or appellations of origin of goods in the Russian Federation. Based on the analysis of the norms of the Civil Code of the Russian Federation and by-laws, the content of the formal examination is disclosed in detail, as well as the requirements for the preparation of applications for GI or appellations of origin of goods. The key stages of the formal examination are analyzed: verification of the completeness of documents, compliance of the form and content of the application with the established requirements. The main research methods are analysis, generalization, comparative and normative methods. The novelty and practical value of the study lie in the fact that based on the analysis carried out, the authors identify typical mistakes of applicants when applying for GI and appellations of origin of goods and suggest ways to prevent them. Therefore, special attention is paid to the typical mistakes of applicants when filling out applications for the GI or appellations of origin of goods, which allows us to formulate practical recommendations for improving the quality of filling out applications for the GI or appellations of origin of goods. The article analyzed the mistakes of applicants using the example of specific applications for GI or appellations of origin of goods from the practice of FIPS, which are faced by government experts in the framework of a formal examination. The most common mistakes of applicants are noted – incorrect filling in of the application form for the GI or appellations of origin of goods. The article suggests specific measures to minimize the risks of sending requests for applications for GI or appellations of origin of goods in order to speed up the process of state registration of GI or appellations of origin of goods, as well as obtaining the exclusive right to such a GI or appellations of origin of goods. The results of the study can be useful for both applicants and specialists in the field of intellectual property.

Keywords: application for geographical indication, application for appellation of origin, geographical indication, appellations of origin of goods, formal examination, application requirements.

For citation: Sychev A. E., Tancheva M. M., Oplachko A. V. The specifics of conducting a formal examination of applications for geographical indications and appellations of origin of goods // Bulletin of Federal Institute of Industrial Property. 2025. Vol. 4, No. 4 (14): 326-333 (In Russ.).

Rossiýanyň hukuk doktrinasynda soňky 10 ýylda harytlaryň gelip çykan ýerleriniň atlandyrmalaryna (mundan beýläk – HGÝA) we geografik görkezmelere (mundan beýläk – GG) bagyşlanan, umumy teoretiki meseleleri öwrenýän ylmy makaleleriň sany artýar. GG we HGÝA-nyň harytlary aýratynlaşdyrmak serişdeleriniň ulgamynda intellektual hukuklarynyň obýektleri hökmünde hukuk goragy düzgünine; obýekti GG we (ýa-da) HGÝA bolup durýan hukuk gatnaşyklaryna we beýlekilere degişli meselelere uly üns berilýär. Bu meseleler O. A. Ruzakowanyň, Ý. S. Griniň, A. W. Salnikowanyň, Ý. W. Grigorowiçiň, S. Ý. Fabriçnyýiň, A. G. Matweýewiň, W. N. Sinelnikowanyň işlerinde beýan edildi [1–5].

Şeýle hem doktrinada Russiýa Federasiýasynyň subýektlerinde GG we HGÝA-nyň raýat dolanyşygynda ulanylmagynyň ykdysadyýete we syňahatçylyga täsirini öwrenmäge bagyşlanan ylmy işler duş gelýär [6; 7].

Gümanasyz, GG we HGÝA-nyň hukuk tebigaty, goragy bilen baglanyşykly meseleleri öwrenmek möhüm we gyzykly bolup durýar. Bu meselelere, esasan-da GG we HGÝA-ny bellige almak hem-de ulanmak boýunça Rossiýa we daşary ýurt tejribesini deňeşdirmek babatynda has köp hünärmeniň çekilmegine umyt bildirýäris.

Resmi bilermenler seljermesi haýyşnamany bellige almakdan we salgylarynyň tölenilmegini barlamakdan soňra geçirilýär. Resmi bilermenler seljermesiniň tapgyrynda berlen resminamalarynyň bellenilen talaplara laýyk gelmegi barlanylýar.

Şonuň bilen birlikde GG we HGÝA haýyşnamalaryna bilermenler seljermesiniň meseleleri az beýan edilendir, emma olar az ähmiýete eýe däldir.

GG we HGÝA-nyň hukuk goragy sebit harytlaryny goramagyň möhüm guraly bolup, olaryň geografik gelip çykyşy bilen şertlendirilen özboluşly häsiýetlerini ýa-da aýratynlyklaryny nygtaýar.

Resmi bilermenler seljermesiniň tapgyrynda iberilýän soraglary seljerme geçirmek haýyşnamaçylyk tarapyndan goýberilen iň ýygduş gelyän ýalňyşlyklary ýüze çykardy. Adatça, haýyşnamaçylyk tarapyndan goýberilen ýalňyşlyklar haýyşnamanyň grafalaryny doly däl ýa-da nädogry doldurmak bilen baglanyşyklydyr.

Yglan edilen belgini GG ýa-da HGÝA hökmünde döwlet taýdan bellige almak GG ýa-da HGÝA haýyşnamasyna bilermenler seljermesini geçirensoň amala aşyrylýar.

RF RK-na laýyklykda GG ýa-da HGÝA haýyşnamasyna bilermenler seljermesi iki esasy tapgyry öz içine alýar: resmi bilermenler seljermesi we beýan edilen belginiň bilermenler seljermesi; olar deňizlikde RF RK-nyň 1524 we 1525-nji maddalary bilen kadalaşdyrylýar.

Resmi bilermenler seljermesi haýyşnamany bellige almaktan we salgytlarynyň tölenilmegini barlamakdan soňra geçirilýär. Resmi bilermenler seljermesiniň tapgyrynda berlen resminamalarynyň bellenilen talaplara laýyk gelmegi barlanýlar.

Resmi bilermenler seljermesiniň netijeleri boýunça haýyşnamany seredip çykmak üçin kabul etmekden soňra Rospatent onuň baradaky maglumatlary resmi neşirlerinde çap edýär. Bu üçünji taraplara haýyşnamanyň resminamalary bilen tanyşmaga we zerur bolsa garşylyk bildirmäge mümkinçilik berýär [8].

RF RK-nyň 1525-nji maddasyna esaslanyp beýan edilen belginiň bilermenler seljermesi beýan edilen belginiň kanunçylygyň talaplaryna laýyk gelmegini barlamaga gönükdirilendir. Şeýle hem bu tapgyrda haýyşnama baradaky maglumatlaryň çap edilmeginden soňra üç aý dowamynda berlip bilinýän üçünji taraplaryň garşylyklary seredilýär.

Beýan edilen belginiň bilermenler seljermesiniň we gelip gowşan garşylyklaryň seredilmeginiň netijeleri boýunça Rospatent GG ýa-da HGÝA-ny bellige almak ýa-da bellige almaktan ýüz öwürmek barada çözügüt kabul edýär [9].

Rospatentiň deňizli döwlet hyzmatyny bermegini kadalaşdyryjy esasy kadalaşdyryjy namalary şulardyr:

- Intellektual eýeçilik boýunça federal gullugy tarapyndan geografik görkezmäni döwlet taýdan bellige almak we (ýa-da) şeýle geografik görkezmäge aýratyn hukuk bermek hem-de harydyň gelip çykan ýeriniň atlandyrmasy döwlet taýdan

bellige almak we (ýa-da) şeýle atlandyrmaga aýratyn hukuk bermek, şeýle hem geografik görkezmäni, harydyň gelip çykan ýeriniň atlandyrmasy aýratyn hukugyň şahadatnamasyny we onuň nusgasyny bermek boýunça döwlet hyzmatyny bermekde administratiw düzgünnama (mundan beýläk – HGÝA we GG haýyşnamalarynyň düzgünnamasy)²;

- Geografik görkezmäni döwlet taýdan bellige almak we (ýa-da) şeýle geografik görkezmäge aýratyn hukuk bermek hem-de harydyň gelip çykan ýeriniň atlandyrmasy döwlet taýdan bellige almak we (ýa-da) şeýle atlandyrmaga aýratyn hukuk bermek boýunça hukuk ähmiýetli hereketleri amala aşyrmagyň esasy bolup durýan resminamalary düzmek, bermek we seredip çykarmak kadalary³;
- Geografik görkezmäni döwlet taýdan bellige almaga we (ýa-da) şeýle geografik görkezmäge aýratyn hukuk bermäge haýyşnamada saklanylýan ýa-da görkezilen haýyşnamalara goşulýan resminamalara we olaryň formalaryna bildirilýän talaplar, harydyň gelip çykan ýeriniň atlandyrmasy döwlet taýdan bellige almaga we (ýa-da) şeýle atlandyrmaga aýratyn hukuk bermäge haýyşnama (mundan beýläk – Haýyşnama talaplary)⁴.

Deňizli haýyşnamalarynyň formalary Haýyşnama talaplaryna № 1–4 goşundylarda getirilýär. Resmi bilermenler seljermesiniň netijeleri boýunça haýyşnamanyň seredip çykmak üçin kabul edilmegi üçin haýyşnamaçynyň haýyşnamalarda saklanylýan grafalary dogry doldurmagy zerurdyr [10].

Resmi bilermenler seljermesiniň tapgyrynda iberilýän soraglary seljerme geçirmek haýyşnamaçylyk tarapyndan goýberilen iň ýygduş gelyän ýalňyşlyklary ýüze çykardy. Adatça, haýyşnamaçylyk tarapyndan goýberilen ýalňyşlyklar haýyşnamanyň grafalaryny doly däl ýa-da nädogry doldurmak bilen baglanyşyklydyr.

² Geografik görkezmäni we (ýa-da) şeýle geografik görkezmäge aýratyn hukuk bermek hem-de harydyň gelip çykan ýeriniň atlandyrmasy döwlet taýdan bellige almak we (ýa-da) şeýle atlandyrmaga aýratyn hukuk bermek, şeýle hem geografik görkezmäni, harydyň gelip çykan ýeriniň atlandyrmasy aýratyn hukugyň şahadatnamasy we onuň nusgasyny bermek boýunça intellektual eýeçilik boýunça federal gullugy tarapyndan döwlet hyzmatyny bermekde administratiw düzgünnama, Rospatentiň 2020-nji ýylyň 22-nji iýulyndaky № 101 (üýtgeşmeler bilen) buýrugy bilen tassyklandy // Rospatent: resmi saýt. URL: <https://rospatent.gov.ru/ru/documents/prik-rosp-101-22072020> (ýüzütme senesi: 15.10.2025).

³ Geografik görkezmäni we (ýa-da) şeýle geografik görkezmäge aýratyn hukuk bermek hem-de harydyň gelip çykan ýeriniň atlandyrmasy döwlet taýdan bellige almak we (ýa-da) şeýle atlandyrmaga aýratyn hukuk bermek boýunça hukuk ähmiýetli hereketleri amala aşyrmagyň esasy bolup durýan resminamalary düzmek, bermek we seredip çykarmak kadalary, Russiýanyň ykdysady ösüş ministrliginiň 2020-nji ýylyň 3-nji iýulyndaky № 398 buýrugy bilen tassyklandy // Garant: saýt. URL: <https://base.garant.ru/74566506/?ysclid=mi2shg2j25141077896> (ýüzütme senesi: 15.10.2025).

⁴ Geografik görkezmäni döwlet taýdan bellige almaga we (ýa-da) şeýle geografik görkezmäge aýratyn hukuk bermäge haýyşnamada saklanylýan ýa-da görkezilen haýyşnamalara goşulýan resminamalara we olarynyň formalaryna bildirilýän talaplar, Russiýanyň ykdysady ösüş ministrliginiň 2020-nji ýylyň 3-nji iýulyndaky № 398 buýrugy bilen tassyklandy // Rospatent: resmi saýt. URL: <https://rospatent.gov.ru/ru/documentforms/zayavka-reg-gu> (ýüzütme senesi: 15.10.2025).

1. Haýyşnamanyň «Haýyşnamaçy/hukuk eýesi bilen aragatnaşyk üçin kontakt maglumatlary» grafasy.

Näme zerur (Haýyşnama talaplarynyň 23-nji bendi):

- islendik kontakt maglumatlary getirilýär (doly poçta salgysy, adresatyň familiýasy we başky harplary ýa-da ady, abonement poçta gutusy, telefon, faks belgisi, elektron poçta salgysy). Bu grafada görkezilen maglumatlar geografik görkezme ýa-da harydyň gelip çykan ýeriniň atlandyrmasyňa aýratyn hukugyň şahadatnamasy berlendigi baradaky maglumatlary çap etmekte ulanylýar.

Ýygy duş gelýän ýalňyşlyklar:

- kontakt maglumatlary ýok (1-nji surata serediň);
- kontakt maglumatlary nädogry görkezilen (mysal üçin, diňe familiýasy, ady we atasynyň ady görkezilen).

Ýalňyşlyklar	Dogry
(750) ROSPATENT BILEN HATYŞMA ÜÇIN SALGY: (doly poçta salgysy, familiýasy, ady, atasynyň ady (soňkusy – bar bolsa) ýa-da adresatyň ady) Iwanow Iwan Iwanowič Gorodskaya köç., jaý 15, öý 9, Moskwa, 115162 Gelen hatyşmalygy we habarnama elektron poçtasyna ibermegini haýyş edýäriň: IvanovIvan@mail.ru HAÝYŞNAMAÇY / HUKUK EÝESI BILEN ARAGATNAŞYK ÜÇIN KONTAKT MAGLUMATLARY (üçünji taraplara hödürlemek üçin, çap etmek üçin)	HAÝYŞNAMAÇY / HUKUK EÝESI BILEN ARAGATNAŞYK ÜÇIN KONTAKT MAGLUMATLARY (üçünji taraplara hödürlemek üçin, çap etmek üçin) Telefon: (499) 888-88-88 Faks: (499) 888-88-88 Elektron poçta: IvanovIvan@mail.ru

Çeşme: SEFI haýyşnamalar materiallarynyň maglumatlaryna görä
Source: according to the FIPS application materials

Surat 1.

Haýyşnamanyň «Haýyşnamaçy/hukuk eýesi bilen aragatnaşyk üçin kontakt maglumatlary» grafasyny nädogry we dogry doldurmak

Figure 1.

Incorrect and correct filling in the column of the application «Contact information for contacting the applicant/copyright holder»

2. Haýyşnamanyň (731) «Haýyşnamaçy (haýyşnamaçylar)» grafasy.

Näme zerur (Haýyşnama talaplarynyň 24-nji bendi):

- hukuk şahsynyň doly ady (Hukuk şahslarynyň ýeke-täk döwlet sanawynda (HJÝDS) saklanylýan maglumatlara laýyklykda) ýa-da raýatyň familiýasy, ady we atasynyň ady (soňkusy – bar bolsa) (familiýa adyň, atasynyň adynyň (soňkusy – bar bolsa) önünde görkezilýär);
- haýyşnamaçynyň (haýyşnamaçylarynyň) doly poçta salgysy (hukuk şahsynyň ýerleşýän ýeri ýa-da raýatyň ýaşayan ýeri) HJÝDS-daky (hukuk şahslary

üçin) ýa-da Hususy telekeçileriň ýeke-täk döwlet sanawyndaky (HTÝDS) (hususy telekeçiler üçin) maglumatlara laýyklykda, ýurduň resmi ady;

- haýyşnamaçynyň identifikatorlary: OGRN/OGRNIP, INN, KPP, INN we SNILS (hususy telekeçi bolmadyk raýat üçin).

Ýygy duş gelýän ýalňyşlyklar:

- haýyşnamaçynyň HJÝDS ýa-da HTÝDS-daky salga laýyk gelmeýän doly poçta salgysy görkezilen;
- haýyşnamaçynyň doly bolmadyk poçta salgysy görkezilen;
- haýyşnama birnäçe şahs tarapyndan berlende haýyşnamaçylarynyň identifikatorlary ýok.

3. Haýyşnamanyň (540) «Beýan edilen belgi» grafasy.

Näme zerur (Haýyşnama talaplarynyň 28-nji bendiniň 1-nji kiçi bendi):

- haýyşnamada «540» kody astynda geografik obýektiň ady ýa-da beýleki belgi, şol sanda şekilli, harydyň belli bir geografik obýektiň çäğinden gelip çykýandygyny aňladýan, häsiýetnamalary ep-esli derejede onuň geografik gelip çykyşy bilen baglanyşykly bolup durýar.

Şeýle hem reňk ýa-da reňk utgaşmasy görkezilýär; emma bu diňe beýan edilen belgi şekilli ýa-da utgaşdyrylan bolsa girizilýär.

Ýygy duş gelýän ýalňyşlyklar:

- söz belgi we onuň beýany bir wagtda görkezilen (2-nji surata serediň);
- söz belgisiniň bellige alynmak üçin beýan edilende reňk utgaşmasy görkezilen (mysal üçin, haýyşnamaçylar haýyşnamada gara we gök reňkleri görkezýärler) (2-nji surata serediň).

Ýalňyşlyk	
(540) BEÝAN EDILEN BELGI (uly harplarda çap etmek)	Twer şäheriniň köne slawýan dilindäki ýazuwy
ТЪХВЪРЪ	
Reňk ýa-da reňk utgaşmasy: gara, gök	

Çeşme: awtorlar tarapyndan düzüldi
Source: compiled by authors

Surat 2.

Haýyşnamanyň (540) «Beýan edilen belgi» grafasyny doldurmakdaky ýalňyşlyklar

Figure 2.

Errors in filling out the column of the application (540) «Claimed designation»

4. Haýyşnamanyň «Harydyň häsiýetnamalarynyň onuň gelip çykan (öndürilen) ýeri bilen baglanyşygy» ýa-da «Harytda aýratyn häsiýetleriň bardygyny esaslandyрма» grafasy.

GG ýa-da HGÝA haýyşnamasyny doldurmak tapgyrynda haýyşnamaçy tarapyndan talaplaryň berjaý edilmezligi ýagdaýynda, haýyşnamaça haýyşnamada görkezilen maglumatlary anyklaşdyrmak we düzetmek üçin resmi bilermenler seljermesiniň soragy iberilýär.

Näme zerur (Haýyşnama talaplarynyň 28-nji bendiniň 4-nji kiçi bendi):

- harydyň geografik gelip çykyşy bilen baglanyşykly belli bir hiline, abraýyna ýa-da beýleki häsiýetnamalarynyň bardygyny tassyklaýan maglumatlar berilýär.

Ýgy duş gelyän ýalňyşlyklar:

- maglumatlar ýok (bu grafa esasan hemişe doldurylýar).

5. Haýyşnamanyň «Harydyň häsiýetnamalarynyň beýany» ýa-da «Harydyň aýratyn häsiýetleriniň beýany» grafasy.

Näme zerur (Haýyşnama talaplarynyň 28-nji bendiniň 5-nji kiçi bendi):

- harydyň geografik gelip çykyşy bilen ep-esli derejede baglanyşykly häsiýetnamalary görkezilýär.

Ýgy duş gelyän ýalňyşlyklar:

- maglumatlar ýok ýa-da nädogry görkezilen (mysal üçin, haýyşnamanyň grafasynda zerur maglumatyň ýerine elektron çeşmelere diňe salgylanmalar görkezilen).

6. Haýyşnamanyň «Harydyň önümçiliginiň usuly (saklamak we daşamak şertleri)» grafasy.

Näme zerur (Haýyşnama talaplarynyň 30-njy bendi):

- harydyň önümçiliginiň usulynyň beýany, şeýle hem bu harydyň häsiýetnamalarynyň emele getirilmegine we saklanmagyna düýpli täsir etse, onuň saklamak we daşamak şertleri baradaky maglumatlar getirilýär.

Ýgy duş gelyän ýalňyşlyklar:

- maglumatlar ýok ýa-da nädogry görkezilen (mysal üçin, haýyşnamanyň grafasynda zerur maglumatyň ýerine elektron çeşmelere diňe salgylanmalar görkezilen).

7. Haýyşnamanyň «Harydyň önümçilik şertleriniň berjaý edilişini we häsiýetnamalarynyň saklanmagyny gözegçilikde saklamagyň tertibi» ýa-da «Harydyň önümçilik şertleriniň berjaý edilişini we aýratyn häsiýetleriniň saklanmagyny gözegçilikde saklamagyň tertibi» grafasy.

Näme zerur (Haýyşnama talaplarynyň 31-nji bendi):

- geografik görkezmäge ýa-da harydyň gelip çykan ýeriniň atlandyrmasyna hukuk goragy soralyan harydyň önümçilik şertleriniň berjaý edilişini we häsiýetnamalarynyň ýa-da aýratyn häsiýetleriniň saklanmagyny gözegçilikde saklamak maksady bilen haýyşnamaçy (haýyşnamaçylar) tarapyndan görülyän anyk hereketler, çäreler; ulanylyan barlag usullary (görüş, resminamalary seljerme), şeýle hem olaryň döwürleýinligi (barlaglarynyň ygylgy) we gurşawy (ähli öndürjiler, saýlanýş) görkezilýär.

Ýgy duş gelyän ýalňyşlyklar:

- maglumatlar ýok ýa-da nädogry görkezilen (mysal üçin, haýyşnamanyň grafasynda zerur maglumatyň ýerine elektron çeşmelere diňe salgylanmalar görkezilen).

8. Haýyşnamanyň «Geografik görkezmedäni ulanmak hukukyna eýe şahslarynyň sanawy we onuň ulanmagynyň şertleri (şahslaryň birleşmesi üçin)» ýa-da «Harydyň gelip çykan ýeriniň atlandyrmasy ulanmak hukukyna eýe şahslarynyň sanawy we onuň ulanmagynyň şertleri (şahslaryň birleşmesi üçin)» grafasy.

Näme zerur (Haýyşnama talaplarynyň 32-nji bendi):

- haýyşnama şahslaryň birleşmesi tarapyndan berlen, haýyşnamanyň degişli grafasynda geografik görkezme ýa-da harydyň gelip çykan ýeriniň atlandyrmasy ulanmak hukukyna eýe şahslarynyň doly sanawy we bu birleşmä girýän şahslar tarapyndan geografik görkezme ýa-da harydyň gelip çykan ýeriniň atlandyrmasy ulanmagynyň şertleri getirilýär.

Ýgy duş gelyän ýalňyşlyklar:

- şahslaryň birleşmesi (mysal üçin, assosiasiya) bolup durmaýan şahslar tarapyndan haýyşnama berlen, bu grafanyň doldurulmagy. Haýyşnama bir şahs (hukuk, fiziki) ýa-da şahslaryň birleşmesi (mysal üçin, assosiasiya) bolup durmaýan birnäçe şahs tarapyndan berlen, bu haýyşnamanyň grafasy doldurylmaýar. Ol diňe şahslaryň birleşmesi (assosiasiya, bileleşik) tarapyndan haýyşnama berlen, doldurylýar;
- haýyşnama şahslaryň birleşmesi tarapyndan berlen, şeýle hem birleşmä girýän şahslar tarapyndan beýan edilen belgini ulanmagynyň şertleri görkezilende, birleşmä girýän şahslar baradaky maglumatlar (doly poçta salgysy, identifikatorlar we ş.m.) ýok.

9. Haýyşnamanyň «Haryt öndürmek boýunça işi amala aşyrmak hukugyny tassyklaýan maglumatlar» grafasy.

Näme zerur (Haýyşnama talaplarynyň 33-nji bendi):

- bu hukugy tassyklaýan maglumatlar getirilýär; eger bu federal kanunlar bilen göz önünde tutulan bolsa.

Ýgy duş gelyän ýalňyşlyklar:

- zerur maglumatlar ýok (mysal üçin, ýerasty baýlyklardan peýdalanmak ygtyýarnamasy, synama edarasynada hasaba durmak baradaky maglumatlar we ş.m.);

Haýyşnamanyň berleniş senesiniň dogry resmileşdirilen haýyşnamanyň gelip gowuşan senesine görä bellenilýändigini bilmek möhümdir. Başgaça aýdanda, haýyşnama gelende onuň grafalaryndan käbirleriniň doldurylmadyk ýagdaýynda we bu maglumatlar haýyşnamaçy tarapyndan resmi bilermenler seljermesiniň soragyna jogap hökmünde görkezilen bolsa, şeýle haýyşnamanyň berleniş senesi degişli soraga jogabyň gelip gowuşan senesine görä belleniler.

- bu grafaä degişli bolmadyk maglumatlar görkezilen (salgyt edarasynda hasaba durmak baradaky maglumatlar, OKWED kodlary, deklarasiýalar, synag protokollary, GOST standartlary we ş.m.).

Iş ygtyýarlylandyrmaga degişli bolmadyk ýagdaýynda grafa doldurylmaýar.

10. Haýyşnamany haýyşnamaçy/haýyşnamaçynyň wekili tarapyndan gol çekilmegi.

Näme zerur (Haýyşnama talaplarynyň 11-nji bendi):

- haýyşnamalara haýyşnamaçy (lar) ýa-da onuň (olaryň) wekili (bar bolsa) tarapyndan gol çekilip gol çekilen senesi görkezilýär. Haýyşnamalara gol çekilen senesi görkezilmedik ýagdaýynda, ol haýyşnamanyň Rospatent tarapyndan alnan senesi bolup hasaplanylýar.

Haýyşnamaçynyň (larynyň) ýa-da onuň (olaryň) wekiliniň goly gol çeken şahsyň (şahslarynyň) familiýasy, ady we atasynyň ady (soňkusy – bar bolsa) görkezmek bilen çözülýär.

Haýyşnamaçynyň (larynyň) ýa-da onuň (olaryň) wekiliniň goly her bir goşmaça listde goýulýar.

Hukuk şahsynyň adyndan haýyşnama hukuk şahsynyň (larynyň) ýolbaşçysy (lary) ýa-da Russiýa Federasiýasynyň kanunçylygyna laýyklykda ygtyýarly başga şahs tarapyndan resminamany gol çeken şahsyň wezipesini (bar bolsa) görkezmek we möhür (bar bolsa) bilen tassyklamak bilen gol çekilýär.

Elektron görnüşdäki haýyşnamalara güýçlendirilen hünär elektron goly bilen gol çekilýär (mundan beýläk – elektron gol).

Ýgyy duş gelýän ýalňyşlyklar:

- haýyşnamany gol çeken şahsyň golunuň çözüldi ýok;
- haýyşnamanyň goşundylaryna gol çekilmedik;
- haýyşnamaçynyň wekiline ynanç haty ýok; ynanç hat boýunça hereketler harydyň gelip çykan ýeriniň

atlandyrmasyna ýa-da geografik görkezme haýyşnamalaryny bermäge degişli däldir.

GG ýa-da HGÝA haýyşnamasyny doldurmak tapgyrynda haýyşnamaçy tarapyndan talaplaryň berjaý edilmezligi ýagdaýynda, haýyşnamaça haýyşnamada görkezilen maglumatlary anyklaşdyrmak we düzetmek üçin resmi bilermenler seljermesiniň soragy iberilýär.

Soraga jogap haýyşnamaçy tarapyndan onuň iberilen gününden başlap üç aý içinde berilmelidir (HGÝA we GG haýyşnamalarynyň düzgünnamasynyň 73-nji bendi).

Eger soragy iberen gününden başlap üç aý içinde haýyşnamaçy tarapyndan soralyan goşmaça materiallar ýa-da soralyan goşmaça materiallary bermek möhletini uzaltmak üçin arza berilmedik bolsa, haýyşnama RF RK-nyň 1523-nji maddasynyň 2-nji bendine esaslanyp kabul edilen çözügi esasynda yzyna alnan diýlip ykrar edilyär.

Goşmaça materiallar berlende olary barlamagyň iň ýokary möhleti alnan gününden başlap bir aýdyr.

Resmi bilermenler seljermesiniň netijesinde haýyşnamanyň zerur resminamalarynyň bardygy we olarynyň Haýyşnama talaplaryna laýyk gelyändigine ýüze çykarylan ýagdaýynda, şeýle hem haýyşnamaçy tarapyndan degişli soragyň iberilen gününden başlap üç aý içinde resminamalaryň we (ýa-da) maglumatlaryň görkezilen ýagdaýynda, haýyşnama boýunça şeýle haýyşnamanyň berleniş senesini görkezmek bilen haýyşnamany seredip çykmak üçin kabul etmek barada çözügi kabul edilyär.

Haýyşnamanyň berleniş senesiniň dogry resmileşdirilen haýyşnamanyň gelip gowuşan senesine görä bellenilýändigini bilmek möhümdir. Başgaça aýdanda, haýyşnama gelende onuň grafalaryndan käbirleriniň doldurylmadyk ýagdaýynda, mysal üçin harydyň gelip çykan ýeriniň görkezilmesi (geografik obýektiň çäkleri), we bu maglumatlar haýyşnamaçy tarapyndan resmi bilermenler seljermesiniň soragyna jogap hökmünde görkezilen bolsa, şeýle haýyşnamanyň berleniş senesi degişli soraga jogabyň gelip gowuşan senesine görä belleniler.

Haýyşnamany seredip çykmak üçin kabul etmek baradaky çözügiň iberilmegi bilen resmi bilermenler seljermesi tamamlanylýar.

Netijede GG we HGÝA haýyşnamasyny düzmek haýyşnamaçydan resmi talaplary berk berjaý etmegini talap edýändigine üns çekmek isleýäris. Rospatent bilen özara täsirleşmegiň netijeliligini ýokarlandyrmak üçin haýyşnamaçylara haýyşnama düzmekde şular maslahat berilýär:

- Haýyşnama talaplaryny we HGÝA we GG haýyşnamalarynyň düzgünnamasyny jikme-jik öwrenmek;
- GG we (ýa-da) şeýle GG-e aýratyn hukuk bermek boýunça döwlet taýdan bellige almak we HGÝA-ny döwlet taýdan bellige almak we (ýa-da) şeýle HGÝA-e aýratyn hukugynyň şahadatnamasy we onuň nusgasyny bermek boýunça gollanma bilen tanyşmak⁵;

⁵ Serediň: <https://rospatent.gov.ru/ru/documents/ruc-reg-gu-nmpt/download>

- haýyşnamada görkezilen maglumatlarynyň HJÝDS ýa-da HTÝDS-daky maglumatlara laýyk gelyändigini barlamak;
- Rospatentiň soraglaryna öz wagtynda jogap bermek we goşmaça materiallary bellenen möhletlerde hödürlemek.

Bu maslahatlaryň berjaý edilmegi GG ýa-da HGÝA-ny döwlet taýdan bellige almak, şeýle hem şeýle GG ýa-da atlandyrmaga aýratyn hukuk almak amalyňy çaltlandyrmaga mümkinçilik berer.

Edebiýat sanawy

1. Ruzakowa, O. A. Geografik görkezmeleriň obýekt bolup durýan gatnaşyklarynyň hukuk kadalaşdyrmasyňyň ösdürmek meseleleri / O. A. Ruzakowa, Ý. S. Grin' // Perm uniwersitetiniň Habarçysy. Hukuk ylmlary. – 2018. – № 42. – S. 685–699.
2. Salnikowa, A. W. Sebit brendlerini bellige almagynyň modelleri: artykmaçlyklary we kemçilikleri / A. W. Salnikowa // Intellektual eýeçilik. Senagat eýeçiligi. – 2023. – № 6. – S. 67–76.
3. Ruzakowa, O. A. Russiýa Federasiýasynyň kanunçylygynda haryt nyşanlaryny goramagyň we harytlaryň öndürilen ýerlerini görkezmegiň gatnaşygy / O. A. Ruzakowa, Ý. W. Grigorowiç // Patentler we ygtyýarnamalar. Intellektual hukuklar. – 2022. – № 7. – S. 18–22.
4. Fabriçnyý, S. Ý. Intellektual hukuklarynyň obýektleri hökmünde geografik görkezmeler baradaky täzelikler / S. Ý. Fabriçnyý, O. A. Ruzakowa // Russiýa Federasiýasynda emlak gatnaşyklary. – 2018. – № 12. – S. 53–61.
5. Matweýew, A. G. XXI asyrdaky gorag alýan intellektual eýeçilik obýektleri / A. G. Matweýew, W. N. Sinelnikowa // Perm uniwersitetiniň Habarçysy. Hukuk ylmlary. – 2019. – № 2. – S. 281–309.
6. Salnikowa, A. W. Rossiýanyň syýahatçylyk senagatynda intellektual eýeçilik: orny we ähmiýeti / A. W. Salnikowa // Syýahatçylyk: hukuk we ykdysadyýet. – 2025. – № 2. – S. 17–20.
7. Molodkin, A. W. Sebit brendlerini goldamak we öňe sürmek Russiýa Federasiýasynyň subýektleriniň durmuş-ykdysady ösüşiniň şerti hökmünde / A. W. Molodkin, I. W. Bitkina // Intellektual eýeçilik. Senagat eýeçiligi. – 2024. – № 6. – S. 26–32.
8. Syçew, A. Ý. Harytlaryň gelip çykan ýerleriniň atlandyrmalaryna we geografik görkezmelere haýyşnamalara bilermenler seljermesi / A. Ý. Syçew // Patentler we ygtyýarnamalar. Intellektual hukuklar. – 2020. – № 11. – S. 2–9.
9. Intellektual eýeçilik hukugy: okuw kitaby / A. S. Worowewiç, O. S. Grin', W. A. Korneyew we baş.; umumy red.: L. A. Nowoselowa. M.: Statut, 2018. J. 3: Aýratynlaşdyrmak serişdeleri. 432 s.
10. Samohwalowa, I. N. Harydyň gelip çykan ýeriniň atlandyrmasyňyň hukuk taýdan goramakdaky esasy üýtgeşmeler / I. N. Samohwalowa, A. Ý. Syçew // Patentler we ygtyýarnamalar. Intellektual hukuklar. – 2021. – № 6. – S. 6–12.

Awtorlar hakynda maglumat

Aleksey Ýewgenýewiç Syçew, hukuk ylmlarynyň kandidaty, «Senagat eýeçiliginiň federal instituty» FDBE-niň HGÝA we GG haýyşnamalaryna bilermenler seljermesi bölüminiň başlygy (Moskwa, Berežkowskaýa köçesi, jaý 30, 1-nji bina); SPIN: 8272-9560;; otd3005@rupto.ru
Mariya Mihailowna Tançewa, «Senagat eýeçiliginiň federal instituty» FDBE-niň HGÝA we GG haýyşnamalaryna bilermenler seljermesi bölüminiň 2-nji kategoriýaly döwlet bilermeni (Moskwa, Berežkowskaýa köçesi, jaý 30, 1-nji bina); SPIN: 6292-3757; mariia.tancheva@rupto.ru

Anastasiya Wladimirowana Oplaçko, «Senagat eýeçiliginiň federal instituty» FDBE-niň HGÝA we GG haýyşnamalaryna bilermenler seljermesi bölüminiň intellektual eýeçilik boýunça döwlet bilermeni (Moskwa, Berežkowskaýa köçesi, jaý 30, 1-nji bina); anastasiia.oplachko@rupto.ru

Awtordaşlaryň beýan edilen goşantlary

Ähli awtorlar geçirilen barlagy geçirmäge we bu makalany taýýarlamaga düýpli goşant goşdular.

A. Ý. Syçew – barlagy geçirmegiň meýilnamasyny we ýörelgesini işläp taýýarlamak, barlagy geçirmegiň netijelerini umumylaşdyrmak, barlagy geçirmegiň döwrebaplygy esaslandyrmak, golýazma tekstini redaktirlemek, edebiýat sanawyny taýýarlamak.

M. M. Tançewa – barlagy geçirmegiň netijelerini umumylaşdyrmak, GG ýa-da HGÝA haýyşnamalaryny dogry düzmek üçin netijeleri formulirlemek, barlagy geçirmegiň döwrebaplygy esaslandyrmak, ylmy çeşmeler bilen iş, golýazma tekstini ýazmak, golýazmany resmileşdirmek, edebiýat sanawyny taýýarlamak.

A. W. Oplaçko – resmi bilermenler seljermesiniň tapgyrynda haýyşnamaçylaryň iň ýyggy duş gelyän ýalňyşlyklaryny ýüze çykarmak.

References

1. Ruzakova, O. A. and Grin, E. S. (2018), «Issues of the development of legal regulation of relations, the object of which are geographical indications», *Bulletin of Perm University. Legal sciences*, no. 42, pp. 685-699.
2. Salnikova, A.V. (2023), «Models of registration of regional brands: advantages and disadvantages», *Intellectual property, Industrial Property*, no. 6, pp. 67-76.
3. Ruzakova, O. A. and Grigorovich, E. V. (2022), «The relationship between trademark protection and indications of places of manufacture of goods in the legislation of the Russian Federation», *Patents and Licenses*, no. 7, pp. 18-23.
4. Fabriçny, S. Yu. and Ruzakova, O. A. (2018), «Novels about geographical indications as objects of intellectual property rights», *Property relations in the Russian Federation*, no. 12, pp. 53-61.
5. Matveev, A. G. and Sinelnikova, V. N. (2019), «Intellectual property objects receiving protection in the 21st century», *Bulletin of the Perm University. Legal sciences*, no. 2, pp. 281-209.

6. Salnikova, A. V. (2025), «Intellectual property in the Russian tourism industry: the role and significance, Tourism: *law and economics*», no. 2. pp. 17-20.
7. Molodkin, A. V. and Bitkina, I. V. (2024), «Support and promotion of regional brands as a condition for the socio-economic development of the subjects of the Russian Federation», *Intellectual property. Industrial Property*, no. 6, pp. 26-32.
8. Sychev, A. E. (2020), «Examination of applications for appellations of origin and geographical indications», *Patents and licenses. Intellectual property rights*, no. 11, pp. 2-9.
9. Vorozhevich, A. S., Grin, O. S. and Korneev, V. A. et al (2018), *Pravo intellektual'noj sobstvennosti: uchebnik* [Intellectual property law: textbook] in Novoselova L. A. (ed), Statute, Moscow, Russia.
10. Samokhvalova, I. N. and Sychev, A. E. (2021), «Key changes in the legal protection of the appellation of origin», *Patents and licenses. Intellectual property rights*, no. 6, pp. 6-12.

Information about the authors

Aleksey E. Sychev, Cand. Sci. (Law), Head of the Department of Examination of Applications for Appellation of Origin and Geographical Indications, Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); SPIN: 8272-9560; otd3005@rupto.ru

Mariia M. Tancheva, State Expert on Intellectual Property of the 2nd category, Department of Examination of Applications for Appellation of Origin and Geographical Indications, Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); SPIN: 6292-3757; mariia.tancheva@rupto.ru

Anastasiia V. Oplachko, State Expert on Intellectual Property of the Department of Examination of Applications for Appellation of Origin and Geographical Indications, Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); anastasiia.oplachko@rupto.ru

Contribution of the authors

All authors have made a significant contribution to the research and preparation of this article.

A. E. Sychev – development of a research plan and concept, generalization of research results, substantiation of the relevance of the research, editing the text of the manuscript, preparation of a list of references.

M. M. Tancheva – generalization of research results, formulation of conclusions for the correct preparation of applications for scientific research or NMPT, substantiation of the relevance of the research, work with scientific sources, writing the text of the manuscript, design of the manuscript, preparation of a list of references.

A. V. Oplachko – identification of the most common mistakes of applicants at the stage of formal examination.

Awtorlar bähbitleriñ gapma-garşylygynyñ ýokdugy barada beýan edýärler.

Redaksiya gelen senesi (Received): 09.11.2025

Syndan soñra goşmaça işlenen senesi (Revised): 17.11.2025

Neşir edilmäge kabul edilen senesi (Accepted): 18.11.2025

2 SEBIT WE PUDAK YKDYSADYÝETI

Ylmy makala

Original article

UDK: 303.1:347.772
EDN <https://elibrary.ru/oatccq>

Haryt nyşanlary boýunça sosiologik barlaglary geçirmegiň täze çemeleşmelerini kämilleşdirmek we ulgamlaşdyrmak

Oleg Petroviç Neretin, Marina Germanowna Iwanowa, Ýelena Gennadiýewna Sarýowa[✉]
Senagat eýeçiliginiň federal instituty
[✉]elena.tsareva@rupto.ru

Mazmun: makalada gatyşyp gitmek derejesine çenli çalymdaş haryt nyşanlarynyň Rossiýa şertlerinde kanuny ulanylmagynyň subutnamalar binýady hökmünde sosiologik barlagy geçirmegiň häzirki zaman çemeleşmeleri seredilýär. Işni maksady – haryt nyşanlaryny öwrenmekde ulanylan täze usullary olaryň teoretiki esaslaryny, maglumatlary ýygnamak we seljerme geçirmegiň usullaryny göz önünde tutmak bilen ulgamlaşdyrmak we toparlandyrmakdyr. Sanly usullary, uly maglumatlary seljermeği, görüş we tor usullaryny, narratiw seljerişini we utgaşdyrylan usullary öz içine alýan çemeleşmeleriň tipologiýasy teklip edildi. Bar bolan çemeleşmeleriň her biriniň haryt nyşanlary fenomenini öwrenmekde ulanylyş mümkinçiligi nukdaýnazaryndan güýçli we gowşak taraplary beýan edildi. Jemgyýetiň sanlylaşmagy şertlerinde aýratynlaşdyrmak serişdelerini ulanmak amallarynyň toplumlaýyn düşüncesini almak üçin dürli çemeleşmeleri birleşdirmegiň zerurlygy, şeýle hem gatyşyp gitmek derejesine çenli çalymdaş haryt nyşanlarynyň ulanylmagyny tassyklamak ýa-da inkär etmek ulgamynda sosiologik barlaglary geçirmek boýunça ýeke-nusga usulyýet maslahatlaryny işläp taýýarlamagyň zerurlygy barada netije çykarylady.

Açar sözler: haryt nyşanlary, hususlaşdyrmak serişdeleri, sosiologik barlaglar, sanly usullar, uly maglumatlary seljerme, görüş usullar, tor seljermesi, narratiw seljermesi, utgaşdyrylan usullar, innowasiýaly sosiologik çemeleşmeler.

Çeşme görkezmek üçin: Neretin O. P., Iwanowa M. G., Sarýowa Ý. G. Haryt nyşanlary boýunça sosiologik barlaglary geçirmegiň täze çemeleşmelerini kämilleşdirmek we ulgamlaşdyrmak // SEFI Habarçysy. 2025. J. 4, № 4 (14). S. 334–343.

Minnnetdarlyklar: barlag FDBE SEFI-niň «Hususlaşdyrmak serişdeleri babatynda sosiologik barlagy geçirmegiň döwrebaplaşdyrylmagyna esasy çemeleşmeleri işläp taýýarlamak» atly ylmy-barlag işiniň çäklerinde ýerine ýetirildi (bel. № 124122500057-5).

Improvement and systematization of new approaches to conducting sociological research on trademarks

Oleg P. Neretin, Marina G. Ivanova, Elena G. Tsareva[✉]
Federal Institute of Industrial Property
[✉]elena.tsareva@rupto.ru

Abstract: the article examines contemporary approaches to sociological research as an evidence base regarding the lawful use of trademarks that are confusingly similar in the Russian context. The aim of the study is to systematize and classify new methods applied in the study of trademarks, taking into account their theoretical foundations, data collection, and analysis techniques. A typology of approaches is proposed, including digital methods, big data analysis, visual and network techniques, narrative analysis, and mixed methods. The strengths and weaknesses of each existing approach are described in terms of their applicability to the study of the trademark phenomenon. The conclusion emphasizes the necessity of integrating various approaches to obtain a comprehensive understanding of the processes of using means of individualization in the context of society's digitalization, as well as the need to develop unified methodological guidelines for conducting sociological research aimed at confirming or refuting the use of trademarks that are confusingly similar.

Keywords: trademarks, means of individualization, sociological research, digital methods, big data analysis, visual methods, network analysis, narrative analysis, mixed methods, innovative sociological approaches.

For citation: Neretin O. P., Ivanova M. G., Tsareva E. G. Improvement and systematization of new approaches to conducting sociological research on trademarks // Bulletin of Federal Institute of Industrial Property. 2025. Vol. 4, No. 4 (14): 334-343 (In Russ.).

Acknowledgements: the study was carried out as part of the research work of the Federal State Budgetary Institution FIPS «Development of basic approaches to the modernization of sociological research in relation to means of individualization» (reg. no. 124122500057-5).

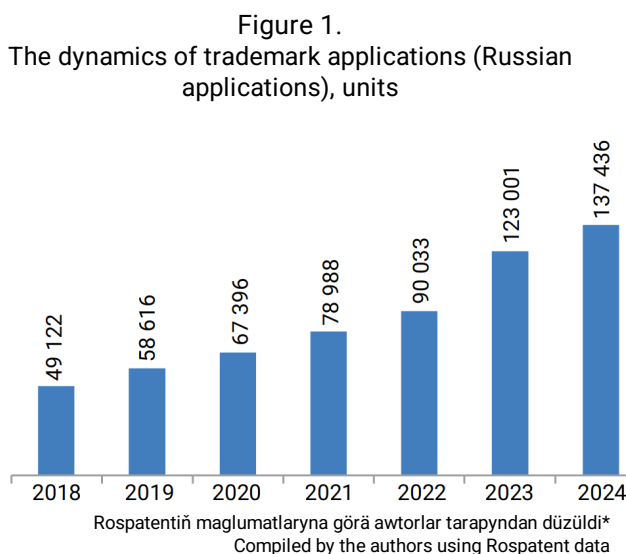
Giriş

Häzirki zaman Rossiýasynda haryt nyşanlaryna degişli barlag bäsleşigiň güýçlenmegi we bazaryň sanlylaşmagy bilen baglylykda aýratyn ähmiýete eýe bolýar. Bazarda haryt nyşanlary ýaly hususlaşdyrmak serişdeleriniň (HS) düşülmegini we kanuny ulanylmagyny öwrenmek olaryň sosiomedeni we ykdysady wezipelerini seljermegini täze sosiologik çemeleşmelerini ulanmagy talap edýär. Soňky ýyllarda, klassik sosiologiýanyň empiki esaslaryny saklamak bilen, sanly usullary ornaşdyrmak, uly maglumatlary seljerme we görüleşdirmek hem-de tor seljermesiniň gurallaryny giňeltmek hasabyna barlag strategiýalarynyň özgermegi syn edilýär.

Beýan edilen mowzугyň döwrebaplygy sosiologik barlaglaryň AS babatynda hünär jemgyýetçiliginde işjeň pikirleşmelere sebäp bolmagy bilen şertlendirilendir. Mundan başga-da, haryt nyşanlaryny bellige almagyň ösüşi (1-nji surat) we degişlilikde administratiw jedelleriň (2-nji surat) hem-de haryt nyşanlaryny ulanmak boýunça kazyýet jedelleriň ösüşi syn edilýär. Bikanun harytlara garşy göreş güýçlenýär. Kompaniýalar hususlaşdyrmak serişdeleriniň kompaniýanyň iň möhüm maddy däl aktiwlerinden biri bolup durýandygyny aňlamaga başlaýarlar.

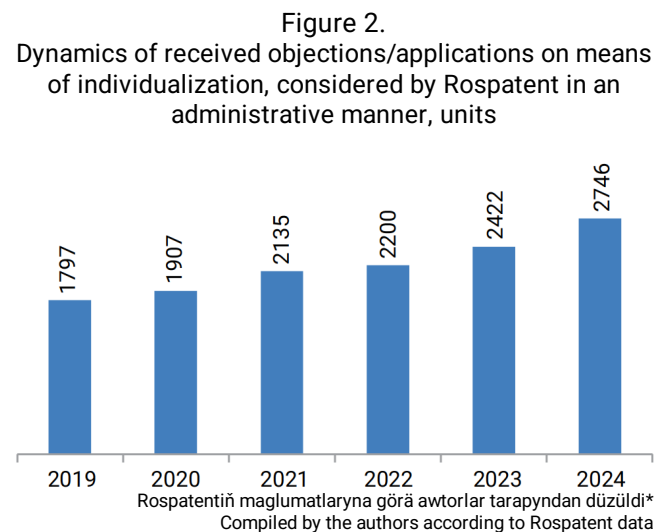
Surat 1.

Haryt nyşanlaryna berilýän haýyşnamalaryň depgini (Rossiýa haýyşnamalary), br.

Surat 2.

Rospatent tarapyndan administratiw tertipde seredilýän AS boýunça gelip gowşan garşylyklaryň/arzalaryň depgini, br.

* Rospatent (Intellektual eýeçilik boýunça federal gullugy). 2024-nji ýyl üçin ýyllyk hasabat // Moskwa, 2025. 196 s. Elektron. neşir çap. Rospatent: res. saýt. URL: <https://rospatent.gov.ru/content/uploadfiles/1/RP-AR-2024.pdf> (ýüztutma senesi: 30.07.2025).

Bäsleşýän haryt nyşanlarynyň bulaşdyrylma derejesine çenli ýakynlygyny anyklamak meseleleri boýunça geçirilýän sosiologik barlaglaryň usulyýetini kämilleşdirmek ilkinji nobatda alnan netijeleriň ygtybarlylygyny kesgitlemäge gönükdirilendir.

Haryt nyşanlarynyň iň köp sanly bellige alynmasy HHHK ugurlarynyň egin-eşik, gadjetler, ulanyjy interfeýsleri, maglumatlar ýaly bölümlerine degişlidir. Görşümüz ýaly, bular ykdysadyýetiň iň möhüm durmuş ähmiýetli ugurlarydyr.

Sarp edijileriň pikiri boýunça geçirilýän soragnamalaryň hukuk esaslary Russiýa Federasiýasynyň Raýat kodeksiniň hususlaşdyrmak serişdeleriniň hukuk goragy meselelerini kadalaşdyrýan dördünji böleginiň düzgünlerinden gelip çykýar. Sarp edijileriň pikiri boýunça soragnama belgileriň meňzeşligi, tapawutlandyryjy ukybynyň bolmagy, haryt nyşanynyň tanalmagy ýa-da sarp edijiniň aldawa düşürilmegi baradaky jedelleri seredip çykmakda subutnama bolup biler. Şeýle barlaglary geçirmegiň esasyny alynýan maglumatlaryň ygtybarlylyk, obyektiwlik we wekillilik ýörelgeleri, şeýle hem sosiologik barlaglaryň etiki we usulyýet standartlaryny berjaý etmek düzýär.

Soňky ýyllarda barha köp barlagçylar we Bilermenler sosiologik barlaglaryň ygtybarlylygyna, olaryň geçirilişiniň hiline we soragnamalara bildirilýän talaplara degişli soraglary öňe sürýärler.

Ozal çap edilen makalalar, hususan-da O. P. Neretin tarapyndan bellenilişi ýaly, «Rospatent tarapyndan administratiw tertipde hususlaşdyrmak serişdelerine hukuk goragy bermek bilen baglanyşykly işler seredilende, şeýle hem Intellectual hukuklar boýunça kazyýet (IHK) tarapyndan şeýle işler boýunça Rospatentiň kabul eden çözümlerini jedele goýmak işleri seredilende iň möhüm tapgyrlardan biri ylalaşmadyk şahslaryň öz delillerini ýa-da garşylyklaryny esaslandyran ýagdaýlary subut etmek amaly bolup durýar... Jedel taraplarynyň özlari salgylanýan ýagdaýlary näderejede netijeli subut edjekdigine Rospatentiň, mundan beýläkde bolsa kazyýetiň jemleýji çözümini kimin peýdasyna çykarjakdygy baglydyr» [1].

Haryt nyşanlary babatynda sosiologik barlaglaryň usulyýetini kämilleşdirmäge bagyşlanylýan bu makala, özüniň mazmuny boýunça, geçirilýän barlagy geçirmegiň ugurlaryny we netijeleriň ygtybarlylygyny bahalandyrmagyň optimal ölçeglerini gözlemegi beýan etmegiň dowamy bolup durýar.

Haryt nyşanlarynyň düşünilmegi meseleleri boýunça geçirilýän sosiologik barlaglaryň usulyýetini

kämilleşdirmek ilkinji nobatda alnan netijeleriň ygtybarlylygyny kesgitlemäge gönükdirilendir.

Bellenilişi ýaly, bu mesele boýunça pikirleniş obyektiwligi kazyýet çözümleriniň dogrulygyna täsir edýär.

Mundan başga-da, ygtybarlylyk we maglumatlaryň ýeterlilik kesgittenilende dogrulyk derejesi geçirilýän barlagy geçirmegiň saýlanan usulyň we onuň geçirilýän tapgyryna baglylykda üýtgäp bilmez; ýagny sosiologik barlag haryt nyşanynyň bilermenler seljermesini geçirmek tapgyrynda geçirilýärmi ýa-da dürli hukuk eýeleriniň bähbit gapma-garşylygy ýagdaýynda kazyýetiň talapnamasy boýunça.

Şonuň bilen birlikde häzirki wagtda geçirilýän sosiologik barlag hasabatlarynyň kemçiliklerini aşakdaky görnüşde ulgamlaşdyrmak bolar:

- ähli hasabatlarda saýlanyşyň häsiýetnamalary jikme-jik beýan edilmeyär;
- saýlanyşyň möçberiniň degişli hasaplamalary hödürlenilmeyär;
- barlaglaryň geografik jäheti nazara alynmaly;
- käbir barlaglarda saýlanyş alyjylaryň hakyky reaksiýasyny beýan etmeyärdi;
- birnäçe hasabatda jogap berijiniň dürli jogaplarynyň arasynda baglanyşygynyň ýeterlik seljermesi getirilmeyär;
- birnäçe ýagdaýda seredilen soragnamalaryň jedeli jäheti olarda retrospektif soraglarynyň ýokdugydyr^{1,2}.

Kanunçylyga laýyklykda sosiologik soragnamalaryň netijeleri häzirki wagtda haýşnamaçy tarapyndan berilmegi hökmany bolan resminamalaryň sanawyna degişli däldir; şunuň bilen baglylykda olar beýan edilen degişli bilermenler seljermesini tapgyrynda pes ykdysady maksadalaýyklyk we berlen materiallaryň hilini seljerme geçirmek üçin wagtyň ýokdugy sebäpli örän seýrek hödürlenilýär. Şeýle barlaglar Rospatente has ýgy çözümleri administratiw tertipde jedele goýmak tapgyrynda ýa-da kazyýetlere hödürlenilýär. Barlagy geçirmegiň maglumatlarynyň hili we ygtybarlylygyna degişli mesele barlagçy üçin usulyýet gurallaryny we barlag tehnologiýalaryny kämilleşdirmek arkaly çözülýär³.

Barlagy geçirmegiň maksady – haryt nyşanlary babatynda barlag usulyýetini kämilleşdirmegiň zerurdygyny esaslandyrmak we bu ugurda sosiologik barlaglary geçirmegiň täze çemeleşmelerini ulgamlaşdyrmak.

¹ Pļāsunowa O. Haryt nyşanlary ulgamynda sarp edijileriň sosiologik soragnamalary // Zuykov we hyzmatdaşlar: res. saýt. URL: <https://zuykov.com/about/articles/sotsiologicheskie-oprosi-potrebiteli-v-oblasti-tovarnikh-znakov/> (ýüztutma senesi: 30.07.2025).

² Şokolenko A. W. Sosiologik soragnama haryt nyşany boýunça pozisiýany goldamagyň guraly hökmünde // Zuykov we hyzmatdaşlar: res. saýt. URL: <https://zuykov.com/about/articles/sotsiologicheskie-opros-kak-instrument-podderzhaniya-pozitsii-po-tovarnomu-znaku/> (ýüztutma senesi: 30.07.2025).

³ Haryt nyşanlary üçin sosiologik barlaglar näme üçin gerek? // Onlaýn Patent: res. saýt. URL: <https://onlinepatent.ru/faq/trademark/zachem-nuzhny-sociologicheskie-issledovaniya-dlya-tovarnyh-znakov/> (ýüztutma senesi: 30.07.2025).

Beýan edilen barlagy geçirmegiň maksadyndan ugur alyp, onuň esasy wezipeleri şulardyr:

- ulanylýan çemeleşmeleriň haryt nyşanlaryny bazarda kanuny ulanylmagyny öwrenmäge ulanylyş mümkinçiligi nukdaýnazaryndan güýçli we gowşak taraplaryny seljerme geçirmek;
- haryt nyşanlaryny ulanmak bilen baglanyşykly öňe sürülýän islegleriň kanunylygy boýunça sosiologik barlag geçirmegiň esasy täze çemeleşmelerini beýan etmek;
- anyk barlag soragyna laýyk usuly saýlamagy aňsatlaşdyrjak täze çemeleşmeleriň tipologiýasyny ýa-da klassifikasiýasyny tekliplmek;
- täze çemeleşmeleri klassifikasiýa etmek üçin ölçegleri kesgitlemek (mysal üçin, teoretiki esaslar, maglumatlary ýygnamak we seljerme geçirmegiň usullary).

Barlagy geçirmegiň usulyýeti umumylymy (seljeriş, deňeşdirme, induksiýa) usullary we durmuş-psiologik usulyýetleri ulanmaga, alnan materiallary seljermegiň toplumlaýyn çemeleşmesine esaslanýar. Barlag konseptual-analitik häsiýete eýe bolup, utgaşdyrylan usulyýet çemeleşmesini ulanmak bilen ýerine ýetirildi; bu bolsa täze klassifikasiýalary gurmak maksady bilen ulgamlaryň syn we ylmy edebiyatyň tankytlaýyn seljerişini birleşdirmäge mümkinçilik berdi. Bu çemeleşmäniň saýlanmagy bar bolan teoretiki we empiriki barlag usulyýetlerini, hususlaşdyrmak serişdeleriniň ulanylmagyny çuňňur öwrenmekligiň, şeýle hem olary ulgamlaşdyrmagyň we täze meýilleri ýüze çykarmagyň zerurlygy bilen şertlendirilendir. Barlagy geçirmegiň çäklerinde tekstiň seljermesi esasy usul hökmünde saýlanyldy. Ol ylmy neşirleri, hasabatlary we usulyýet işläp taýýarlamalaryny hemmetaraplaýyn seljerme geçirmäge mümkinçilik berdi; bu bolsa goýlan wezipeleri çözmek üçin möhümdir: ulanylýan çemeleşmeleri bahalandyrmak, olaryň güýçli we gowşak taraplaryny ýüze çykarmak, şeýle hem täze usulyýetleriň tipologiýasyny emele getirmek.

Saýlanan tekstleriň toplumyny seljerme geçirmek goýlan wezipelere ýetmäge gönükdirilen usullaryň toplumyny ulanmak bilen amala aşyryldy. Ulanylýan çemeleşmeleriň güýçli we gowşak taraplaryny seljerme geçirmek üçin bar bolan usulyýetleriň tankytlaýyn we deňeşdirme seljermesi geçirildi. Bu haryt nyşanlaryny ulanylmagyny öwrenmek çygrynda kämilleşdirmegiň boşluklaryny, çäklendirmelerini we mümkinçiliklerini ýüze çykarmaga mümkinçilik berdi. Esasy täze çemeleşmeleri beýan etmek tematik seljeriş arkaly amala aşyryldy; bu bolsa häzirkä zaman sosiologik barlaglarda ýüze çykýan esasy ugurlary, teoretiki esaslary we usulyýet innowasiýalaryny bölüp almaga mümkinçilik berdi. Ýüze çykarylan temalar we meýiller, şeýle hem olary ulgamlaşdyrmak esasynda täze çemeleşmeleriň tipologiýasy teklipl edildi. Klassifikasiýa ölçeglerini kesgitlemek üçin sintetik seljeriş ulanyldy; bu bolsa teoretiki esaslar, barlag obýektleriniň aýratynlygy, maglumatlary ýygnamak we seljerme geçirmegiň ulanylýan usullary, şeýle hem ulanmak ugurlary ýaly umumy görkezijileri bölüp almaga mümkinçilik berdi.

Hususlaşdyrmak serişdelerine eýeçiligiň çygyr maddy däl häsiýete eýe bolmagy sebäpli ýeterince spesifiki bolany üçin, bu ugurdaky barlaglar toplumlaýyn häsiýete eýe bolmalydyr.

Täze usulyýet çemeleşmelerini ulgamlaşdyrmak üçin teoretiki esaslary, maglumatlary ýygnamak we seljerme geçirmegiň ulanylýan usullaryny, şeýle hem dürli barlag çygrynda amaly ulanylyşyny öz içine alýan birnäçe ölçege esaslanýan tipologiýa işläp taýýarlanyldy. Şeýle klassifikasiýa anyk barlag soragyna optimal usuly saýlamagy aňsatlaşdyrýar we hususlaşdyrmak serişdelerini ulanylmagyny öwrenmekde sosiologik barlaglaryň usulyýet binýadynyň ösmegine ýardam edýär. Jemleýji sistematika bilimi integrirlemeği we tertiplemeği üpjün edýär; bu bolsa bu ugurda usulyýeti has-da kämilleşdirmek üçin möhümdir.

Geçirilýän barlagy geçirmegiň netijeleri hususlaşdyrmak serişdeleri babatynda sosiologik barlaglary geçirmegiň kämilleşdirilmegine gönükdirilen usulyýet maslahatlaryny işläp taýýarlamagyň esasy bolup durar.

Sosiologik barlaglary haryt nyşanlary boýunça jedel işlerinde ulanmagyň esasy meselesi arbitraž kazyýetleriniň hususlaşdyrmak serişdeleri babatynda soragnama geçirmegiň usulyýetine bildirilýän ýeke-nusga talaplarynyň ýoklugy sebäpli sarp edijileriň soragnamalarynyň netijelerini nazara almazlygyndadyr.

Belgileriň meňzeşligi meselesi fakt meselesi bolup durýar we bilermenler seljermesini bellemazden kazyýet tarapyndan çözülip bilner (Russiýa Federasiýasynyň Ýokary arbitraž kazyýetiniň prezidiumynyň 2007-nji ýylyň 13-nji dekabryndaky № 122 hatyna laýyklykda)⁴.

Şonuň bilen birlikde sosiologik soragnamanyň netijeleri kazyýetiň degişli netijä gelişiniň esasy bolup biler (Intellektual hukuklar boýunça kazyýetiň prezidiumynyň 2022-nji ýylyň 18-nji awgustyndaky № SP-21/15 karary bilen tassyklanan maglumat güwänamasy). Emma barlag usulyýetiniň birmeňzeşligi we netijeleriň dogrulygy barada sorag ýüze çykýar.

Kazyýet sosiologik subutnamalaryny seljerme geçirmek üçin ylymda ulanylýan usulyýetleriň spektrini gysgaça beýan etmek möhümdir. Häzirkä zaman tejribesinde

⁴ Russiýa Federasiýasynyň Ýokary arbitraž kazyýetiniň prezidiumynyň 2007-nji ýylyň 13-nji dekabryndaky № 122 haty // Kontur Normativ: saýt. URL: <https://normativ.kontur.ru/document?moduleId=7&documentId=116444&scId=miploxq5et483475606> (ýüztutma senesi: 30.07.2025).

hil we mukdary usullar tapawutlandyrylýar; olar sarp edijileriň pikirini dürli usulda belleýär we düşündirýär. Hil usullara söhbetdeşlik, syn etmek, fokus-topar, resminamalary seljerme we beýlekiler degişlidir; esasy mukdary usul soragnama (anketirmek) bolup durýar; ýokarda bellenilişi ýaly, ol hususlaşdyrmak serişdeleri boýunça jedel işlerinde iň ýygý «sosiologik» subutnama hökmünde çykyş edýär. Emma söhbetdeşlik we fokus-topar ýaly hil usullar hem laýyk bolup biler, sebäbi dürli haryt nyşanlarynyň düşünilmegi dürli durmuş gatlaklarynda⁵ düýpli tapawutlanyp biler.

Soragnama usuly köplenç tankyt edilýär [2].

Eýýäm häzir Rospatent hem-de IHK tarapyndan sorag formulirowkasy we topar gurşawy babatynda soragnama geçirmegiň çemeleşmeleri işlenilip taýýarlanylady. Emma bir iş boýunça taraplar tarapyndan dürli guramalar tarapyndan berilýän doly garşylykly netijeleriň hödürülenilýän ýagdaýlary bar. Häzirki günde bu meseläniň anyk çözgütlerini teklipe edýän ylmy-barlag işleri ýok.

Umumylaşdyrsak, geçirilýän barlaglaryň netijeleri boýunça hasabatlarda alynýan netijeleriň ygtybarlylygyny esasy ölçeglerini şeýle kesgitlemek bolar:

1. Mazmunlylygy;
2. Dolulygy;
3. Gapma-garşylyksyzlygy;
4. Düşündirilip bilinişligi;
5. Barlanylýanlygy.

IHK-nyň jedel işleri boýunça, jedelleriň dürli ýagdaýlaryny tassyklamak maksatlarynda jedel gatnaşyjylary tarapyndan sarp edijileriň pikiri boýunça soragnamalaryň netijeleri hödürülenilýän işler boýunça prezidium kararlarynyň seljermesi (mundan beýläk – sosiologik barlaglar, sosiologik soragnamalar) IHK-a geçirilen sosiologik barlaglaryň netijelerini hödürlemek talap edilýän ýagdaýlary aňladýan jedelleriň ýagdaýlaryny tassyklamagyň 10-dan gowrak predmetini (1-nji tablisa) ýüze çykardy.

1-nji tablisada görkezilen işler boýunça kazyýet jedelleriň seljermesiniň görkeziji ýaly, taraplar tarapyndan gapma-garşy ýa-da özara ýörite netijeleri bolan iki we ondan köp soragnamanyň hödürlenilmeginiň özi şeýle subutnamalaryň nädogry häsiýetde bolýandygyna güwä geçmeýär. Kazyýet her soragnamany aýratynlykda we olaryň özara baglanyşygynda bahalandyrmalydyr.

Şonuň bilen birlikde hünärmenleriň bu mesele boýunça dürli garaýyşlary ýüze çykaryldy; olar kazyýetler tarapyndan sosiologik barlaglaryň netijelerini ulanylmagy boýunça meseleligiň «kemala gelmeginiň» dowamlylygy tassyklaýar. Hususan-da, N. Ý. Medwedew SEFI-niň kazyýet wekilçiligi bölüminiň intellektual eýeçilik boýunça baş döwlet bilermenini wezipesinde işlän döwründe haryt nyşanlarynyň meňzeşligi meselesi

boýunça sosiologik barlaglary geçirmegiň ýeke-nusga tassyklanylýan usulýetiniň, şeýle hem şeýle barlaglaryň netijelerini bahalandyrmagyň ýeke-nusga kazyýet tejribesiniň ýoklugy şertlerinde bu subutnamanyň ulanylmagynyň, adaty, anyk işe baglylykda onuň zerurlygy, rugsat berilýänligi, degişliligi, ygtybarlylygyna, ýeterlilik we beýleki jähtlerine degişli pikirleşmeleri döredýändigini belledi⁶.

Bu ýagdaýda hünärmenler tarapyndan berlen maglumatlaryň ygtybarlylygyny bahalandyrmak üçin haryt nyşanlarynyň bulaşdyrma derejesine çenli ýakynlygy meselesi boýunça geçirilen sosiologik barlag geçirmegiň hiline baha bermek üçin ýeterlik ýeke-nusga ölçegleri işläp taýýarlamak talap edilýär⁷.

Barlag geçirmegiň maglumatlarynyň hili we ygtybarlylygyna degişli mesele barlagçy üçin usulýet gurallaryny we barlag tehnologiýalaryny kämilleşdirmek arkaly çözülýär.

Barlag netijeleriniň ygtybarlylygyna ýetmäge mümkinçilik berýän ulanylýan çemeleşmeleriň biri Action Research bolup durýar. Bu çemeleşmäniň birnäçe kesgitlemesi bar. Diňe birini getireliň.

Action Research (AR) – bu amaly işgäriň öz çözgütlerini we hereketlerini dolandyrmak, düzetmek we bahalandyrmak üçin önünde duran meseleleri ylmy usul bilen çözüjäge synanyşýan amaly bolup durýar (Stephen Corey) [3].

AR esasy maksady täze bilim almak, empiki faktlary ygnamak däl-de, eýsem belli bir işjeňlik çygyrynda ýagdaýy gowulandyrmak bilen baglanyşykly amaly mesele çözmek bolup durýan barlagdyr. AR-nyň usulýetini, onuň deň hukukly we dürli ugurly iki bölegini göz önünde tutup, bu tehnologiýany ornaşdyrma barlagy diýip atlandyrmak bolar.

AR beýleki ylmy barlag görnüşlerinden birnäçe möhüm aýratynlygy bilen tapawutlanýar:

- barlagçynyň barlag geçirmegiň barşyna işjeň gatnaşmagy – aýratyn tapgyrlary düzetmek, dolandyrmak, ýatyrma ýa-da olara goşmaça girizmek, jogap berijileriň höwesine täsir etmek;
- jogap berijileriň barlagda iň doly we işjeň gatnaşmagy; olar köplenç onda öz şahsy maksatlaryna ýetmegiň serişdesini görýärler;
- jogap berijiler işjeň pozisiýany eýeläp, barlag geçirmegiň subýektlerine öwrülýärler;
- durmuş çygyry: AR hakyky durmuş ýagdaýynda bolup geçýär we synag dälde, eýsem hakyky meseleleri çözmäge gönükdirilendir.

⁵ Gatlak – bu beýlekilerden jemgyýetiň durmuş gurluşyndaky orny bilen tapawutlanýan uly adamlar topary // Russiýanyň uly ensiklopediýasy: res. saýt. URL: <https://bigenc.ru/c/stratifikatsiia-5ca3c8> (ýüztutma senesi: 14.09.2024).

⁶ Medwedew N. Ý. Sosiologik soragnama haryt nyşanlarynyň sarp edijiler tarapyndan bulaşdyrylmagynyň subutnamasy hökmünde // SEFI: res. saýt. URL: <https://new.fips.ru/about/devatelnost/konferentsiiseminary/Medvedev.pdf> (ýüztutma senesi: 30.07.2025).

⁷ Şokolenko A. W. Sosiologik soragnama haryt nyşany boýunça pozisiýany goldamagyň guraly hökmünde // Zuykov we hyzmatdaşlar: res. saýt. URL: <https://zuykov.com/about/articles/sotsiologicheskii-opros-kak-instrument-podderzhaniya-pozitsii-po-tovarnomu-znaku/> (ýüztutma senesi: 30.07.2025).

Tablisa 1.
IHK tarapyndan seredilýän işlerde, geçirilen sosiologik barlaglaryň netijeleri
hödürülenilýän jedel predmetleriniň ulgamy

Table 1.
A system of subjects of dispute in cases considered by the CIP, within which framework
the results of sociological research are presented

№ t/b	Jedelleriň ýagdaýlaryny tassyklamagyň predmeti	IHK işleriniň rekwizitleri
1	2	3
1	Belginiň we HN-nyň hakyky bulaşdyrylmagynyň barlygy ýa-da ýoklugy	№ IHK-171/2016 № IHK-69/2017 № IHK-855/2018 № IHK-796/2023
2	Belginiň semantik, görüş, fonetik düşünilmegi, ol soňundan belgileriň meňzeşligini kesgitlemekde nazara alnyp bilner (şol sanda sarp edijiniň çylşyrymly sözi belli kökleri/bölämleri bolan hökmünde düşünilmegi)	№ IHK-710/2017 № IHK-1239/2023 № IHK-1374/2023 № IHK-1340/2023 № IHK-1198/2023 № IHK-825/2023 № IHK-505/2023 № IHK-705/2022 № IHK-175/2022 № IHK-790/2021
3	Satyn alnan tapawutlandyryjy ukyby bahalandyrylmakda beýan edilen belgi we onuň bilen belgilenilen harytlaryň öndürjisi barada sarp edijileriň habarlylyk derejesi	№ IHK-640/2015 № IHK-801/2016 № IHK-795/2016 № IHK-790/2018 № IHK-878/2018 № IHK-1334/2023 № IHK-927/2023
4	Belgileriň bulaşdyrylma ähtimallygyny bahalandyrylmakda belgileriň tanalmagy	№ IHK-28/2017 № IHK-710/2017 № IHK-660/2023 № IHK-827/2023
5	Nyşany umumy tanalýan hökmünde ykrar etmekde belgileriň tanalmagy	№ IHK-437/2018 № IHK-580/2017 № IHK-250/2018
6	Belginiň belli bir görnüşli haryt üçin umumy ulanyşa girmegi	№ IHK-150/2016 № IHK-148/2016 № IHK-149/2016
7	Belgide üýtgeşmeleriň sarp edijiler üçin haryt nyşanyň tapawutlandyryjy ukybyna täsiri (Russiýa Federasiýasynyň Raýat kodeksiniň 1486-njy maddasynyň 2-nji bendiniň many-mazmuny boýunça (mundan beýläk – RF RK) ¹ [17])	№ IHK-562/2014 № IHK-524/2023
8	Jedelli belginiň sarp edijiler tarapyndan toponim ýa-da ondan gelip çykýan belgi hökmünde, şol sanda harydyň gelip çykan ýerini ýa-da onuň öndürjisinini ýerleşýän ýerini görkezýän belgi hökmünde düşünilmegi – 1992-nji ýylyň 23-nji sentýabryndaky № 3520-I Russiýa Federasiýasynyň «Haryt nyşanlary, hyzmat nyşanlary we harytlaryň gelip çykan ýerleriniň atlandyrmalary hakynda» Kanunynyň 1-nji maddasynyň 6-njy bendiniň üçünjü abzasynyň, şeýle hem RF RK-nyň 1483-nji maddasynyň 1-nji bendiniň 3-nji kiçi bendiniň düzgünlerini ulanmak maksady bilen	№ IHK-47/2016 № IHK-790/2018
9	Haýyşnama berlende HN-ny bellige almak üçin haýyşnama berleniş senesinde Russiýa Federasiýasynda (mundan beýläk – RF) eseriň tanalmagy (belgi bilen belgilenilen harytlar we hyzmatlaryň sarp edijileri tarapyndan bu belgini anyk eseriň ady hökmünde düşünilmegi)	№ IHK-310/2019 № IHK-311/2019
10	Belginiň RF-da tanalýan şahsyň adyndan (RF RK-nyň 1483-nji maddasynyň 9-njy bendiniň 2-nji kiçi bendi) ýa-da şeýle tanalýan şahsyň adyndan gelip çykýan geografik belgiden gelip çykan belgi hökmünde düşünilmegi	№ IHK-46/2013 № IHK-238/2016
11	Harytlarynyň birmeňzeşligini (hyzmatlarynyň) kesgitlemek maksady bilen sarp edijide harytlaryň bir öndürjä deňişligini baradaky pikiriň döremegi	№ IHK-710/2017 № IHK-948/2023 № IHK-670/2022 № IHK-783/2023 № IHK-781/2023 № IHK-500/2022

<https://ras.arbitr.ru/> maglumatlaryna görä düzüldi. Compiled according to the data from <https://ras.arbitr.ru/>

¹ 01.10.2014-e çenli hereket eden redaksiýasynda we 01.10.2014-den hereket edýän redaksiýasynda RF RK-nyň 1486-njy maddasynyň 2-nji bendiniň many-mazmuny boýunça onuň mazmunyna deňişli.

AR-da alym daşarky bilermen (maslahatçy) roluny eýeleýär; onuň maksady — tejribeçileri barlag taslamasyna gyzyklandyrmakdyr. Bu, haryt nyşanlarynyň bulaşdyrma derejesine çenli ýakynlygy meselesi boýunça soragnamalar geçirilende intellektual eýeçilik ulgamyndaky bilermenleri çekmegiň möhümidigini göz önünde tutanda, aýratyn ähmiýete eýedir.

AR-y ulanmagyň gaýtalanýjy tehnologiýasy aýlanma-spiral diýlip atlandyrylýar. Spiral boýunça ösdürilip, her ädimde bilimiň has ýokary basgançagyna çykyp, AR gatnaşyjylara diňe täze bilimleri, amaly başarnyklary we meseläniň çözgüdini däl-de, eýsem netijä ynam duýgusyndan alynýan duýgy kanagatlylygy hem berýär.

Şonuň bilen birlikde barlagy geçirmegiň netijelerine bolan ynamy birnäçe usul bilen üpjün etmek bolar. Iki esasy usuly bölüp almak bolar — *brendirleme* we maglumatlary *tassyklama* (bilermenler seljermesi) [4]. Brendirleme — barlaglara önünden ynam üpjün edýän usullar toparydyr. Brendirlemegiň dört esasy usuly tapawutlandyrylýar:

- tanalmagyň (meşhurlygyny) ýokarlandyrmak, şol sanda köpçülikleýin habar beriş serişdelerinde agzalyş;
- hünär we müşderi maslahatlaryny üpjün etmek;
- sosiologik barlaglaryň esasynda kompaniýalary reýtingleşdirmäge gatnaşmak;
- sertifikasiýa we audit.

Ynamy ýokarlandyrmak üçin sosiologik maglumatlary tassyklamak zerurdyr. Tassyklamagyň esasy usullary:

- barlag maglumatlary almak amalyňnyň aýklygy;
- sosiologik barlaglaryň barşynda alnan maglumatlary analoglar bilen deňeşdirmek;
- taraplaýyn bolmadyk kompetentli barlagçylar (sosiologik barlaglary ulgamyndaky hünärmenler) tarapyndan öndürilen maglumatlara daşarky bilermenler seljermesini geçirmek;
- barlagy geçirmegiň maksatlaryna we wezipelerine ters gelmeýän beýleki usullar bilen geçirilen barlagy geçirmegiň netijelerini barlamak (ilkinji nobatda öwrenilýän ugurdaky hünärmenler);
- esasy barlag bilen parallel ýerine ýetirilip bilinýän, şol bir saýlanyşy we usulyýet gurallaryny ulanyp geçirilýän gaýtalanýjy barlag;
- sosiologik ölçegiň obýektiniň özbaşdaklygyny saklamak bilen, meňzeş şertlerde gaýtalanýan barlag.

Mundan başga-da, islendik empiki netijejiň gtybarlylygyny ölçegleri şulardyr:

1. Obýektiwlik (bu predmet çygynda mümkin bolan derejede);
2. Layyklyk, ýagny netijeler dogry bolmaly, barlagçynyň bahalandyrmak isleýän zadyny hut bahalandyrmalydyr;
3. Barlagçynyň öwrenilýän hadysalara bolan bitaraplygy;
4. Dolulygy, ýagny ölçegleriň toplumu öwrenilýän hadysanyň ýa-da amalyň ähli häsiýetnamalaryny ýeterlik derejede gurşap almalydyr.

Sosiologik we durmuş barlaglarynyň arasyndaky tapawudy hem seredip geçmek zerurdyr. Sosiologik barlagy geçirmegiň predmeti ylym hökmünde sosiologiýa çygynda durýar we onuň spesifiki ylmy usuly bolup durýar. Durmuş barlagy sosiologiýanyň ylmy diskursynyň daşynda ýatan mowzuklar boýunça beýleki hünär ugurlarynyň wekillerince geçirilip bilner. Şeýle hem sosiologik barlag köplenç jogap berijileriň bu ýa-da beýleki mowzuk boýunça pikirini öwrenmäge, olaryň hereketleriniň sebäplerini ýüze çykarmaga we ş.m. gönükdirilendir, ýagny ýüzeyinde ýatmaýan we sosiologik ylmy enjamynyň hem-de spesifiki usullaryň kömegi bilen goşmaça seljerişi talap edýän zady öwrenmäge.

Hususlaşdyrmak serişdelerini, hususan-da haryt nyşanlaryny durmuş obýekti hökmünde, haryt nyşanlaryny bulaşdyrma derejesine çenli ýakynlygy babatynda öwrenmegi bolsa häzirkä zaman jemgyýetiň ösmeginiň aýratynlygy bilen şertlendirilen durmuş amaly hökmünde garamak bilen, sosiologik barlagy geçirmegiň refleksiwlilik ölçeglerini ýatdan çykarmak mümkin däldir.

R. T. Ubaýdulaýewanyň tassyklaýşy ýaly, refleksiwlilik usulyýetiniň esasy ölçegi, onuň işlemeginiň «operatory» Ž.-P. Sartr tarapyndan ýüze çykarylan «gatnaşdyrma ölçegi» bolup durýar. Gatnaşdyrma ölçegi — belgi ulgamyň birlikleri bilen mazmunyň birlikleri arasynda baglanyşygy ýüze çykarmagyň serişdesidir [5].

Bu ölçeg netijesinde usulyýet sintetizirleýji, integirleýji we umumylaşdyryjy bolýar; bu bolsa hem haryt nyşanlarynyň hukuk eýeleriniň, hem-de degişli haryt nyşany astynda durmuşa geçirilýän harytlaryň sarp edijileriniň işewürlik bähbitlerini nazara almaga mümkinçilik berýär.

Sosiologiýa ulgamyndaky hünärmenleriň belleýşi ýaly, hereket edýän subýektleriň rasionallygynyň görnüşini kesgitlemek üçin dört özara baglanyşykly jäheti göz önünde tutmak zerurdyr: saýlanan haryt nyşanyň kömegi bilen hakykatyň özgerdiliş bilinmeginiň mümkinçilikleri, durmuş we hukuk kadalarynyň toplumu, aýratyn işjeňlik, şeýle hem aktiorlarynyň gymmatlyk we höweslendiriş düzgünleri we olary rasionallaşdyrmagyň usullary [6, 7].

Bu nukdaýnazardan, biziň pikirimizçe, uly maglumatlary seljermä, sanly usullar, görüş usullar, tor seljermesi, narratiw seljermesi, emeli intellekti (EI) ulanmak bilen utgaşdyrylan usullar ýaly haryt nyşanlaryny sosiologik öwrenmäge täze çemeleşmeleri ulanmak maksadalaýykdyr. Bu alnan netijeleri deňeşdirmäge we maglumatlary ulgamlaşdyrmaga mümkinçilik berer; bu bolsa bar bolan çemeleşmelerde bulaşdyrma derejesine çenli ýakyn hususlaşdyrmak serişdelerini sosiologik öwrenmek üçin, islendik durmuş hadysasy ýaly, zerur we ýeterlik ölçegler meselesi köpugurly häsiýete eýe bolany üçin ep-esli kynçylyklydyr. Barlagçylaryň garaýyşlarynyň subýektiwliginden garaşsyz sanly tehnologiýalary ulanmak alnan netijeleriň jemleýji netijeleri boýunça ýalňyşlyklary aradan aýyrmaga mümkinçilik berer.

Häzirki zaman sanly özgertme amallary Rospatentiň işini ep-esli ýeňilleşdirýär we laýyk sosiologik barlaglary geçirmäge kömek edýär. Sanly usulyýetleri ulanmagynyň mysallary häzirki zaman edebiyatynda işjeň seljerilýär [8, 9].

Rospatentde döredilen IT-binagärligiň iň möhüm elementlerinden biri daşarky ulanyjylar üçin mugt elýeterli «Hususlaşdyrmak serişdelerine bilermenler seljermesi» GIS-dir⁸. Hususlaşdyrmak serişdelerine bilermenler seljermesi – sözlük we grafik beýanlary (haryt nyşanlary, senagat nusgalary, peýdaly modeller) seljermesi geçirmekde we bilermenler seljermesinde El serişdelerini ornaşdyrmak ugry. Işläp taýýarlamada grafiki suratlary tanamaklyk üçin neýron ulgamlaryna esaslanýan çuňňur önreniş çözümleri ulanylýar.

Bu ulgam hakyky innowasiýa önümidir; Rospatentiň infrastrukturasynda mundan ozal meňzeş ulgamlar hödürlelmändi. Görkezilen taslamada sanly özgertme aýratyn aýdyň ýüze çykýar; sebäbi mundan ozal bilermenlerinde haryt nyşanlarynyň we senagat nusgalarynyň uly tapgyrlarynda sözlük elementleri we grafiki suratlary gözlemek amalyň awtomatlaşdyrmaga mümkinçilik berýän gural ýokdy; muny el bilen ýerine yetirmeli bolýardy.

Haryt nyşanlaryny üç ölçegli modeller formatynda görkezmeçi ösdürmeçi göz önünde tutup, Rospatentde üç ölçegli modeller bilen işlemeçi üpjün edýän ulgam döredildi. Rospatent intellektual eýeçilik obýektleriniň üç ölçegli modelleriniň görkezmelerini saklamak, görüleşdirmek, gözlemek we öwürmek üçin çözümler işläp taýýarlady. Üç ölçegli modelleriň meňzeşligini bahalandyrmak görnüşiniň häsiýetli nokatlara çenli aralyklarynyň statistik gistogramma paýlanyş usulyň esasynda amala aşyrylýar. Bu usul modeli giňişlikde aýlamaga bolan gatnaşykda üýtgeşsizdir we berk kesgitlenen koordinatlar ulgamynda proyeksiýalary döretmeçi talap etmeýär. Pýotr Beýik adyndaky Sankt-Peterburg politehniki uniwersiteti tarapyndan döredilen ulgamyň prototipiniň Rossiýanyň köp inžinerlik merkezlerinde aprotatsiýadan geçirildi we oňyn bahalary aldy.

Şeýlelikde, biz empiki barlagy geçirmegiň netijeleriniň ygtybarlylygyny barlagçynyň öz paradigmasynyň usulyýet ýörelgelerine näderejede eýerýändigine baglydygy baradaky garaýşa goşulýarys. Konteksti göz önünde tutmazdan dürli çemeleşmeleri birleşdirmäge synanyşmak diňe seljermäniň dolulygynyň peselmegine däl-de, eýsem onuň ylmy ygtybarlylygyna şübhe döredip biler [10].

Hukuk ulanyjylyk, kanunçylygyň ewolýusiýasy, Rossiýada sanly ykdysadyýetiň ösmegi bilen baglanyşykly möhüm wehimler haryt nyşanlaryna degişli sosiologik barlaglaryň täze usullaryny ulgamaşdyrmagy talap edýär. Häzirki zaman çemeleşmeleri sanly we görüş-tor usullaryny goşmak hasabyna seljermäniň dogrulygy we

köpugurlylygy ýokarlandyrmaga mümkinçilik berýär; emma her tapgyrda usulyýet refleksiýasyny talap edýär. Usullaryň triangulasiýasy we uly maglumatlara gönükmelilik täze mümkinçilikleri döredýär; emma bir wagtda düşündiriş we seljermegiň etikasyna degişli soraglary ýitileşdirýär.

Häzirki wagtda Rossiýa kontekstine ünsi jemlap haryt nyşanlary babatynda sosiologik barlag geçirmegiň häzirki zaman çemeleşmeleriniň teoretiki tipologiýasy işlenilip taýýarlanylady. Klassifikasiýa ölçegleri hökmünde şular bölünip alyndy:

- teoretiki esaslar (durmuş aragatnaşygy, özbaşdaklyk, üns ykdysadyýeti);
- maglumatlary ýygnamagyň usullary (sanly soragnamalar, sanly yzlary seljermesi, onlaýn çemeleşmeleriň mazmunyny seljermesi, görüş usullary);
- maglumatlary seljermegiň aýratynlyklary (tor, narratiw, utgaşdyrylan usullar).

Tipologiýa girizilen esasy täze çemeleşmeler:

- sanly usullar: durmuş mediýasyndan we onlaýn platformalardan uly maglumatlaryň toplumlaryny ýygnamak;
- görüş usullary: brendleriň we nyşanlaryň görüş görkezmesini seljermesi geçirmek;
- tor seljermesi: media giňişliginde haryt nyşanlaryny ýaýratmagyň gurluşlaryny ýüze çykarmak;
- narratiw seljermesi: brendler bilen özbaşdaklaşmagyň ulanyjy taryhlaryny öwrenmek;
- utgaşdyrylan usullar: mukdary we hil gurallaryny utgaşdyrmak.

Seljermäniň netijeleri boýunça her bir çemeleşmäniň Rossiýada haryt nyşanlaryny öwrenmäge ulanylyş mümkinçiligi babatynda güýçli we gowşak taraplary bölünip alyndy (2-nji tablisa).

Haryt nyşanlarynyň aýratynlyklaryny göz önünde tutýan teklipläp edilen tipologiýa anyk barlag wezipeleri üçin optimal çemeleşmäni saýlamagy aňsatlaşdyrýar.

Netije

Bu barlag haryt nyşanlary boýunça sosiologik barlaglary geçirmegiň teoretiki esaslaryny ösdürmäge mümkinçilik bermän, öňki geçirilen barlaglaryň meselelerini kesgitläp, haryt nyşanlary boýunça jedellerde subutnama hökmünde sosiologik barlaglaryň usulyýetini kämilleşdirmek boýunça anyk teklipleri formulirlenmäge mümkinçilik berdi, ýagny:

- sarp edijileriň jogaplaryny ulgamaşdyrmagy jyns we ýaş durmuş-demografik alamatlar boýunça, alnan toparlar içinde bolsa haryt nyşanlaryny bulaşdyrmak ähtimallygynyň sebäpleri baradaky soraga jogaplar boýunça geçirmek teklipläp edilýär;
- anketa ýaýradylmakda barlagy geçirmegiň geografik jähetini nazara almak;
- dürli görnüşli statistik seljermäniň korelasiýa/regressiýa seljerişini geçirmek.

Jemleýji netije hökmünde hususlaşdyrmak serişdeleriniň hukuk goragy we goragyşy ulgamynda sarp

⁸ Rospatent. Haryt nyşanlaryny barlagy geçirmegiň gollanmasy: // Rospatent: res. saýt. URL: https://rospatent.gov.ru/activities/inter/bicoop/modern/project/Ruk_tz_rospatent.pdf (ýüztutma senesi: 30.07.2025).

Tablisa 2.
Sosiologik barlaglary geçirilmeginde ulanylýan usullaryň tipologiýasy

Table 2.
Typologization of methods used in conducting sociological research

Çemeleşme	Güýçli taraplary	Çäklendirmeler
Sanly usullar	Ýokary wekilçilik, uly saýlanyşlary gurşamak	Sanly platformalara garaşlylyk, uly maglumatlary düşündirmegiň dogrulygy meselesi
Görüş usullar	Tanalmagyň çuňlugyny we assosioativ hatarlary seljerme	Görüş seljermäni gurnamagyň we resmileşdirmegiň kynçylygy
Tor seljermesi	Aragatnaşyk we ýaýratmak gurluşlaryny ýüze çykarmak	Çig maglumatlarynyň uly tapgyrlaryna zerurlyk, baglanyşyklary görüleşdirmegiň çylşyrymlylygy
Narrativ seljermesi	Sarp edijiniň subjektivlik tejribesini nazara almak	Çäkli gaýtalanyp bilinýänligi, ýokary zähmet talap edijiligi
Utgaşdyrylan usullar	Ýokarlandyrylan seljermäniň dolulygy, maglumatlaryň triangulasiýasy	Ýokary derejeli barlag kompetentligini talap edýär

Awtorlar tarapyndan düzüldi Compiled by authors

edijileriň pikiri boýunça soragnamalaryň netijelerini bahalandyrmak boýunça, haryt nyşanlaryny gormak ulgamynda hukuk ulanyjylyk tejribesinde ulanylýan sosiologik barlaglarynyň maglumatlary seljerme geçirmegiň we düşündirmegiň ýeke-nusga çemeleşmesini üpjün etmäge gönükdirilen usulyýet maslahatlaryny işläp taýýarlamak teklipe edilýär. Sosiologik barlagy geçirmegiň netijeleriniň deňgilligi we ygtybarlylygyna baha bermek gerek. Soragnama netijelerini bahalandyrmagyň ylmy esaslandyrylan usulyýeti hödürlenen maglumatlaryň hukuk bilermenler seljermesiniň maksatlaryna näderejede laýyk gelýändigini we hususlaşdyrmak serişdeleri boýunça işler seredilmekde subutnama hökmünde ulanylyp bilinjekdigini kesgitlemäge mümkinçilik berer.

Bu ugurda barlag usulyýetini ösdürmek haryt nyşanlaryny ulanmak boýunça jeddeleri çözmekde kazyýetiň deňgilligi netijäniň esasy bolup biljek iň obýektivi deňgilligi netijeleri almaga mümkinçilik berer.

Edebiýat sanawy

- Neretin, O. P. Hususlaşdyrmak serişdelerine hukuklary gormak tejribesinde sosiologik barlaglaryň ygtybarlylygy / O. P. Neretin, A. A. Çekanov, I. A. Rusakov // Intellektual eýeçilik. Senagat eýeçiligi. — 2024. — № 6. — S. 10–14.
- Swiridowa, Ý. A. Haryt nyşanlaryna hukuklary gormak ulgamynda sosiologik soragnamalary geçirmegiň usulyýeti: ÝB we Russiýa Federasiýasynyň tejribesi / Ý. A. Swiridowa // Durmuş-syýasy ylmylar. — 2024. — № 6. — S. 188–194.
- Bezrukowa, O. W. Sosiologik barlaglarda «Action research» («Hereket barlagy») usuly: esasy düşüňjeler / O. W. Bezrukowa // SamDU-nyň Habarçysy. — 2014. — № 5 (116). — S. 25–29.
- Rod'kin, P. Ý. Çägiň brendirlenmesi: görkezmek we brend-identifikasiýa meselesine / P. Ý. Rod'kin // Hyzmat we syňahatçylygyň häzirki zaman meseleleri. — 2018. — J. 12, № 4. — S. 25–34.
- Ubaýdulaýewa, R. T. Refleksiwlilik sosiologiýasy dörediji-amaly häzirki zaman teoriýasy hökmünde / R. T. Ubaýdulaýewa // Universum: durmuş ylmyly: elektron ylmy žurn. — 2021. J. 11–12, № 79. — Elýeterlilik tertibi: <https://universum.com/ru/social/archive/item/12889> (ýüztutma senesi: 30.07.2025).
- Weber, M. Durmuş hereketiň görnüşleri / Maks Weber. — Ýgyndyda: Sosiologiýa boýunça saýlanan eserler / nem. dil. terjime L. G. Ionin. — M.: Nauka, 1990. — S. 30–70. — Elýeterlilik tertibi: https://imwerden.de/pdf/weber_izbrannye_proizvede_niya_1990_ocr.pdf (ýüztutma senesi: 31.07.2025).
- Loginow, A. W. M. Weberiň aksiologiýasy häzirki zaman perspektiwasynda / A. W. Loginow, Ý. G. Ýanpol'skaýa // Jemgyýetiň ösmeginiň teoriýasy we tejribesi. — 2023. — № 12. — S. 117–123.
- Şçekotin, Ý. W. Durmuş ylmylynda sanly tehnologiýalar: sanly sosiologiýanyň predmeti we usuly / Ý. W. Şçekotin // Sosiologiýa we hukuk. — 2020. — № 1. — S. 49–59. — DOI 10.35854/2219-6242-2020-1-49-59.
- Ahtyrskiy, A. A. Sosiologik barlaglarda sanly usullar / A. A. Ahtyrskiy // Teleskop: sosiologik we marketing barlaglary žurnaly. — 2022. — № 3 (7). — S. 53–59. — DOI 10.24412/1994-3776-2022-3-53-59.
- Krawçuk, N. W. Empiki sosiologik barlagda ylmy netijeňi ygtybarlylygy meselesine / N. W. Krawçuk // Sci-Article: saýt. — Elýeterlilik tertibi: <https://sci-article.ru/stat.php?i=1413368490> (ýüztutma senesi: 30.07.2025).

Awtorlar hakynda maglumat

Oleg Petroviç Neretin, ykdysady ylmylar doktory, «Senagat eýeçiliginiň federal instituty» FDBE-niň direktory (Moskwa, Berežkowskaýa köçesi, jaý 30, 1-nji bina); ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-1370-6008>; SPIN: 1961-2721; neretin@rupto.ru.

Marina Germanowna Iwanowa, sosiologik ylmylar doktory, dosent, «Senagat eýeçiliginiň federal instituty» FDBE-niň ylmy-bilim merkeziniň baş ylmy işgäri (Moskwa, Berežkowskaýa köçesi, jaý 30, 1-nji bina); SPIN: 7901-1190; egor8199@mail.ru.

Ýelena Gennadiýewna Sarýowa, baş ylmy işgär – «Senagat eýeçiliginiň federal instituty» FDBE-niň ylmy işjeňligi guramalaşdyrmak merkeziniň başlygynyň orunbasary (Moskwa, Berežkowskaýa köçesi, jaý 30, 1-nji bina); ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-4756-2690>; SPIN: 9774-6494; a.tsareva@rupto.ru.

Awtordaşlaryň beýan edilen goşantlary

O. P. Neretin – barlagy geçirmegiň esasy ugurlaryny işläp taýýarlamak, usulyýet, netijeleri we maslahatlary esaslandyrmak, golyazma tekstini redaktirlmek.

M. G. Iwanowa – haryt nyşanlaryny ulanylmagyny sosiologik öwrenmeginiň bar bolan usullaryny seljerme geçirmek we ulgamlaşdyrmak, barlag usulyýetini kämilleşdirmek boýunça teklipler, golyazma tekstini taýýarlamak we döretmek.

Ý. G. Sarýowa – barlagy geçirmegiň gurluşyny işläp taýýarlamak, netijeleri formulirlmek, golyazma tekstini taýýarlamak we döretmek.

References

1. Neretin, O. P., Chekanov, A. A. and Rusakov, I. A. (2024), «Reliability of sociological research in the practice of protecting the rights to means of individualization», *Intellectual property. Industrial property*, no. 6, pp. 10-14.
2. Sviridova, E. A. (2024), «Methodology of conducting sociological surveys in the field of trademark rights protection: the experience of the EU and the Russian Federation», *Socio-political Sciences*, no. 6, pp. 188-194.
3. Bezrukova, O. V. (2014), «The method of «Action research» in sociological research: basic ideas», *Bulletin of SamSU*, no. 5, pp. 25-29.
4. Rodkin, P. E. (2018), «Branding of the territory: towards the problem of representation and brand identification», *Modern problems of service and tourism*, Vol. 12, no. 4, pp. 25-34.
5. Ubaidullayeva, R. T. (2021), «Reflexive sociology as a creative and practical modern theory», available at: <https://7universum.com/ru/social/archive/item/12889> (Accessed 30 July 2025).
6. Weber, M. (1990), «Types of social action», available at: https://imwerden.de/pdf/weber_izbrannye_proizvedeniya_1990_ocr.pdf (Accessed 31 July 2025).

7. Loginov, A. V. and Yanpolskaya, Ya. G. (2023), «M. Weber's axiology in a modern perspective», *Theory and practice of social development*, no. 12, pp. 117-123.
8. Shchekotin, E. V. (2020), «Digital technologies in social sciences: the subject and method of digital sociology», *Sociology and Law*, no. 1, pp. 49-59. – DOI 10.3585/2219-6242-2020-1-49-59.
9. Akhtyrsky, A. A. (2022), «Digital methods in sociological research», *Telescope: Journal of Sociological and Marketing Research*, no. 3, pp. 53-59. – DOI 10.2441/1994-3776-2022-3-53-59.
10. Kravchuk, N. V. «On the reliability of scientific inference in empirical sociological research», available at: <https://sci-article.ru/stat.php?i=1413368490> (Accessed 31 July 2025).

Information about the authors

Oleg P. Neretin, Dr. Sci. (Economics), Director of the Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-1370-6008>; SPIN: 1961-2721; neretin@rupto.ru

Marina G. Ivanova, Dr. Sci. (Sociology), Associate professor, Leading Researcher at the Scientific and Educational Center of the Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); SPIN: 7901-1190; egor8199@mail.ru

Elena G. Tsareva, Senior Researcher, Deputy head of the Center for Organization of Scientific Activities of the Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-4756-2690>; SPIN: 9774-6494; elena.tsareva@rupto.ru

Contribution of the authors

O. P. Neretin – development of the main research directions, methodology, substantiation of conclusions and recommendations, editing the text of the manuscript.

M. G. Ivanova – analysis and systematization of existing methods of sociological research on the use of trademarks, proposals for improving the research methodology, preparation and creation of the manuscript text.

E. G. Tsareva – development of the research structure, formulation of conclusions, preparation and creation of the manuscript text.

Awtorlar bähbitleriň gapma-garşylygynyň ýokdugy barada beýan edýärler.

Redaksiya gelen senesi: 01.08.2025

Syndan soňra goşmaça işlenen senesi: 18.08.2025

Neşir edilmäge kabul edilen senesi: 23.09.2025

Ylmy makala

Original article

UDK 347.77: 332.1
EDN <https://elibrary.ru/ichrli>

Priwolžsk federal okrugynyň subýektleri tarapyndan sebit brendlerini bellige almagyň meýilleri

Sergeý Aleksandrowiç Smirnow[✉], Natalya Wiktorowna Smirnowa
Senagat eýeçiliginiň federal instituty
[✉]sergey.smirnov@rupto.ru

Mazmun: bellige alnan harytlaryň gelip çykan ýerleriniň atlandyrmalary (HGÝA) we geografik görkezmeler (GG) boýunça analitik maglumatlar diňe mukdary görkezijileri öz içine alýar. Mukdary görkezijiler boýunça Russiýa Federasiýasynyň subýektleri tarapyndan HGÝA we GG bellige almagyň depginini seljerme geçirmek bolar. Emma bu ýagdaýda goşmaça maglumatlar bolmazdan sebit brendleriniň ösüş derejesini seljerme geçirmek kyn. Barlagy geçirmegiň maksatlary Priwolžsk federal okrugynyň (PFO) subýektleri tarapyndan sebit brendlerini bellige almagyň meýilleri seljerme geçirmek, şeýle hem kadalaşdyrylan koeffisiýenti – sebit brendleriniň koeffisiýentini işläp taýýarlamakdyr. Makalada aýyk çeşmeleriň maglumatlaryna esaslanyp PFO subýektleri tarapyndan sebit brendlerini bellige almagyň meýilleriň seljermesi geçirildi. HGÝA we GG bellige almak babatynda halkara we Rossyýa kanunçylygy retrospektiw görnüşde seredilýär. PFO subýektleriniň sebit brendleri boýunça maglumatlar ulgamaşdyryldy. Makalanyň täzeligi awtorlar tarapyndan sebit brendleriniň ösüş derejesini seljerme geçirmek we bu görkeziji boýunça Russiýa Federasiýasynyň sebitlerini deňşdirmek üçin kadalaşdyrylan koeffisiýenti – sebit brendleriniň koeffisiýentini ulanmagy teklip etmekden ybaratdyr. Makalada 01.01.2023-den 01.01.2025-e çenli döwür üçin PFO sebitleriniň bu koeffisiýentini hasaplamagyň mysaly getirildi. Sebit brendlerini bellige almak babatynda Rossyýa sebitleriniň işjeňlik derejesini deňşdirmek üçin sebit brendleriniň koeffisiýentini ulanylyp bilinýänligi görkezildi.

Açar sözler: sebit brendleriniň koeffisiýenti, HGÝA bellige almak, GG bellige almak, sebit ykdysadyýeti.

Çeşme görkezmek üçin: Smirnow S. A., Smirnowa N. W. Priwolžsk federal okrugynyň subýektleri tarapyndan sebit brendlerini bellige almagyň meýilleri // SEFI Habarçysy. 2025. J. 4, № 4 (14). S. 344–353.

Minnnetdarlyklar: makalanyň awtorlary «Senagat eýeçiliginiň federal instituty» FDBE-niň HGÝA we GG haýyşnamalaryna bilermenler seljermesi bölüminiň başlygy A. Ý. Syçewe maslahat we berlen maglumatlar üçin minnetdarlyk bildirýärler.

Trends in registration of regional brands by subjects of the Volga Federal District

Sergey A. Smirnov[✉], Natalia V. Smirnova
Federal Institute of Industrial Property
[✉]sergey.smirnov@rupto.ru

Abstract: the analytical information on registered appellations of origin (AO) and geographical indications (GI) includes only quantitative indicators. These quantitative indicators allow for an analysis of the registration dynamics of AOs and GIs by the constituent entities of the Russian Federation. However, without additional information, it is difficult to analyze the level of development of the regional brands based solely on this data.

The aims of the study are to analyze the trends in the registration of regional brands by the constituent entities of the Volga Federal District (VFD), as well as to develop a normalized coefficient – the regional brands coefficient. The article analyzes the trends in the registration of regional brands by the constituent entities of the VFD based on data from open sources. The international and Russian legislation concerning the registration of AOs and GIs is reviewed retrospectively. Data on the regional brands of the PFO constituent entities are systematized. The novelty of the article lies in the authors' proposal to use a normalized coefficient – the regional brands coefficient for analyzing the development level of regional brands and for comparing the regions of the Russian Federation based on this indicator. The article provides an example of calculating this coefficient for the VFD regions for the period from January 1, 2023, to January 1, 2025. The applicability of the regional brands coefficient for comparing the level of activity of Russian regions in registering regional brands is demonstrated. Keywords: regional brand index, registration of appellation of origin, registration of geographical indication, regional economy.

For citation: Smirnov S. A., Smirnova N. V. Trends in registration of regional brands by subjects of the Volga Federal District // Bulletin of Federal Institute of Industrial Property. 2025. Vol. 4, No. 4 (14): 344-353 (In Russ.). Acknowledgements: the authors acknowledge A. E. Sychev, head of the department of examination of applications for appellations of origin and geographical indications, Federal Institute of Industrial Property, for his advice and data.

Giriş

«Geografik görkezme» we «harydyň gelip çykan ýeriniň atlandyrmagy» terminleri Russiýa Federasiýasynyň Raýat kodeksiniň 1516-njy maddasynda¹ berkidilendir. Geografik görkezme (mundan beýläk – GG) – geografik obýektiň çäginden gelip çykýan harydyň kesgitlenilmegini üpjün edýän belgidir. Şonuň bilen birlikde harydyň belli bir hili, abraýy ýa-da beýleki häsiýetnamalary onuň geografik gelip çykyşy bilen ep-esli derejede baglanyşyklydyr. Harydyň gelip çykan ýeriniň atlandyrmagy (mundan beýläk – HGÝA) hökmünde harydyň ulanylyşy netijesinde tanalaly bolan geografik obýektiň ady (mysal üçin, ýurduň, şäheriň ýa-da oba ilatly ýeriň ady) bolup durýan belgi kesgitlenildi. Görkezilen geografik obýekte mahsus tebigy häsiýetler we/ýa-da adam faktorlary netijesinde haryt özboluşly aýratynlyklaryna eýedir.

HGÝA we GG-nyň hukuk goragy olaryň haryt öndürijiler tarapyndan özboluşly hususlaşdyrmak serişdesi hökmünde ulanylmagyny üpjün edýär. O. P. Neretin, W. W. Klimanow, S. N. Gorüşkina HGÝA we GG-nyň hususlaşdyrmak serişdesi hökmünde ulanylmagynyň kollektiwleýin medeni däplere esaslanyp öndürilen harytlary öňe sürmek üçin optimal bolup durýandygyny belleýärler [1].

Russiýa Federasiýasynyň sebitleriniň ykdysadyýetiniň ösmegi anyk önümçilikleriň ösmegine, satylýan harytlaryň sanyny artdyrylmagyna gönüden-göni baglydyr. Işewürligiň ösmegi üçin möhüm faktor sarp edijiler tarapyndan harytlarynyň tanalmagynyň ýokarlandyrylmagydyr. Häzirki wagtda «sebit brendi» termini işjeň ulanylýar. Mundan beýläk «sebit brendi» termini görkezilen awtorlaryň pozisiýasyna laýyklykda HGÝA we GG-nyň jemleýji kesgitlemesi hökmünde düşüniler [1].

Öndüriji üçin HGÝA we GG-ny haryt nyşany we firma ady ýaly hususlaşdyrmak serişdeleri bilen birlikde ulanmagynyň zerurlygy harydyň bazardaky ornuny pugtalandyrmagyň möhüm şerti bolup durýar. HGÝA we GG-a aýratyn hukuklary bellige almak harytda aýratyn häsiýetleriň we belli bir hiliň bardygyny tassyklaýar [2]. HGÝA ýa-da GG-dan beýleki öndürijilere peýdalanmak hukugyny bermek olary harydyň taýýarlamak tehnologiýasyna eýermäge borçlandyryýar. Netijede sarp edijide durnukly oňyn assosioatiw baglanyşyk emele gelýär: haryt – onuň häsiýetleri.

HGÝA ýa-da GG bellige almak diňe işewürligiň ösmegini özünde jemleýji güýç bolman, eýsem halk senet zähmetini popularlaşdyrmaga, taryhy däpleri hem-de ýurdumyz üçin däbe öwürülen medeni we maşgala gymmatlykly saklamaga hem ýardam edýär. Mysal üçin, № 295/1 «Mordowiýanyň suw astynda saklan emeni» GG-nyň hukuk eýesi suw astynda saklan emen agajynyň muzeýini döretdi we halk senet zähmetini popularlaşdyrmak çäreleri geçirilýär².

Bu barlagy geçirmegiň maksatlary – Priwolžsk federal okrugynyň (mundan beýläk – PFO) subýektleri tarapyndan sebit brendlerini bellige almagyň meýillerini seljerme geçirmek, şeýle hem kadalaşdyrylan koeffisiýenti – sebit brendleriniň koeffisiýentini işläp taýýarlamakdyr.

Barlagy geçirmegiň barşynda Russiýa Federasiýasynda we dünýäde HGÝA we GG bellige almagy kadalaşdyryan kadalaşdyryjy hukuk namalary serediler, PFO subýektleri tarapyndan HGÝA we GG bellige almak boýunça statistik maglumatlar ulgamlaşdyrylar, sebit brendleriniň koeffisiýenti işläp taýýarlanar we hasaplanar, sebit brendlerini ösdürmegiň mümkinçilikleri bahalandyrylar.

¹ Russiýa Federasiýasynyň Raýat kodeksi (dördünji bölegi) 18.12.2006-njy ýyl № 230-FZ (22.07.2024-nji ýyldaky üýtgeşmeler bilen) // KonsultantPlus: saýt. URL: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_64629/11b7a515e3a042b436472a2a5a679e5cf09f13f8/ (ýüztutma senesi:18.06.2025).

² «Sungat meýdançasy «Mordowiýanyň suw astynda saklan emeni» // FKU «Sanly medeniýet»: saýt. URL: <https://www.culture.ru/institutes/91329/art-prostranstvo-mordovskii-morenyi-dub> (ýüztutma senesi:12.09.2025).

PFO subýektleriniň öwrenilýän sebitler hökmünde saýlanmagy bu federal okrugynyň innowasiýa işjeňliginiň ýokary derejesiniň esaslandyrmasy bilen şertlendirilendir³.

Barlagy geçirmegiň materiallary we usullary

Barlag amaly häsiýete eýedir. PFO subýektleri tarapyndan sebit brendlerini bellige almagyň meýillerini seljerme geçirmek üçin açyk çeşmeleriň maglumatlary ulanyldy. Barlag usullary hökmünde şular ulanyldy:

- maglumatlary seljerme usuly – sebit brendlerini bellige almagyň meýillerini ýüze çykarmak üçin;
- ylmy modelirleme we aprobatsiýa usullary – sebit brendleriniň koeffisiýentini hasaplamagyň formulasyny işläp taýýarlamak we aprobatsiýa etmek üçin.

Barlagy geçirmegiň tazeligi sebit brendleriniň koeffisiýentini Russiýa Federasiýasynyň subýektleriniň sebit brendleriniň ösmesini deňeşdirmegiň guraly hökmünde ulanmak üçin işläp taýýarlamakdan ybaratdyr.

Barlagy geçirmegiň netijeleri

Gelip çykan ýerleriň atlandyrmalarynyň (mundan beýläk – GÝA) we geografik görkezmeleriň halkara goragy Lissabon sistemasynyň çäklerinde Lissabon bileleşiginiň şertnamaçy taraplarynyň çäklerinde amala aşyrylýar⁴. Lissabon sistemasynyň administratory Bütindünýä intellektual eýeçilik guramasynyň Halkara býurosydyr. Ýeke-täk bellige alyş amaly Lissabon sistemasynyň agza ýurtlarynda GÝA we GG-ny goramaly üpjün etmäge mümkinçilik berýär. Öňünden GÝA ýa-da GG-ny gelip çykan ýurtda bellige almak zerurdyr.

Lissabon ylalaşygy 1966-njy ýylda güýje girdi we diňe GÝA-nyň goragyny üpjün etdi. Lissabon sistemasyny kämilleşdirmek maksady bilen 2015-nji ýylyň 20-nji maýynda GG-a hukuk goragyny almaga mümkinçilik beren Ženewe akty kabul edildi. Russiýa Federasiýasy 2021-nji ýylyň 30-njy dekabryndaky № 450-FZ «Russiýa Federasiýasynyň gelip çykan ýerleriň atlandyrmalary we geografik görkezmeler baradaky Lissabon ylalaşygynyň Ženewe aktyna goşylmagy hakynda» Federal kanunyna laýyklykda 2022-nji ýylyň 31-nji dekabrynda güýje giren Ženewe aktyna goşuldy.

Yewraziýa ykdysady birleşiginiň (mundan beýläk – ÝYB) işjeňliginiň çäklerinde HGÝA we GG-nyň goragyny göz önünde tutýan kadalaşdyryjy resminama 29.05.2014-nji ýylyň ÝYB şertnamasyna № 26 goşundydyr «Intellektual eýeçilik hukuklaryny goramak we goragyş hakyndaky Protokol»⁵; ol milli kanunçylygyň ýa-da halkara

kanunçylygynyň çäklerinde HGÝA we GG obýektlerine goragy bar bolmagy şertinde ÝYB agza ýurtlary üçin HGÝA we GG hukuklaryny goramaly kesgitleýär. Öz mazmuny boýunça 29.05.2014-nji ýylyň ÝYB şertnamasyna № 26 goşundyny HGÝA we GG babatynda ulanmak ÝYB agza ýurtlary üçin Lissabon sistemasynyň alternatiwasy bolup durýar, emma onuň ulanylmagyny aradan aýyрмаýar.

Russiýa Federasiýasynda HGÝA we GG-nyň hukuk goragyny kadalaşdyrýan esasy kadalaşdyryjy resminama Russiýa Federasiýasynyň Raýat kodeksidir. 27.07.2020-nji ýylda güýje giren 26-njy iýul 2019-njy ýyldaky № 230-FZ «Russiýa Federasiýasynyň Raýat kodeksiniň dördünji bölegine we etil spirti, alkohol hem-de spirt öz içine alýan önümleri öndürmegiň we dolanyşygynyň döwlet düzgünleşdirilişi we alkohol önümini sarp etmegi (içilmegini) çäklendirmek hakyndaky Federal kanunyň 1-nji we 23.1-nji maddalaryna üýtgeşmeler girizmek hakyndaky» Federal kanunynyň düzgünleri Russiýa Federasiýasynyň Raýat kodeksine «geografik görkezme» intellektual eýeçilik obýektini girizdi [3].

HGÝA we GG-nyň birnäçe düýpli tapawudy bar⁶ [4].

1. Belginiň ady:

- HGÝA: söz belgi geografik obýektiň adyny aňladýar;
- GG: harydyň belli bir geografik obýektiň çäginde gelip çykandygyny kesgitlemäge mümkinçilik berýän islendik belgi.

2. Harydyň häsiýetleri:

- HGÝA: harydyň aýratyn häsiýetleri esasan geografik obýekte mahsus tebigy şertler bilen kesgitlenilýär;
- GG: harydyň hili, abraýy ýa-da beýleki häsiýetnamalary ep-esli derejede onuň geografik gelip çykyşy bilen kesgitlenilýär.

3. Geografik obýektiň belgisi:

- HGÝA: harydyň ulanylyşy netijesinde tanalaly boldy;
- GG: harydyň belli bir geografik obýektiň çäginde gelip çykandygyny kesgitlemäge mümkinçilik berýär.

4. Haryt öndürmek:

- HGÝA: geografik obýektiň çäginde harydyň aýratyn häsiýetleriniň emele getirilmegine täsir edýän önümçiligiň ähli tapgyrlary amala aşyrylýar;
- GG: geografik obýektiň çäginde harydyň hiline, abraýyna ýa-da beýleki häsiýetnamalarynyň emele getirilmegine täsir edýän önümçiligiň iň azyndan bir tapgyry amala aşyrylýar.

5. Ygtyýarly edaranyň netijenamasy:

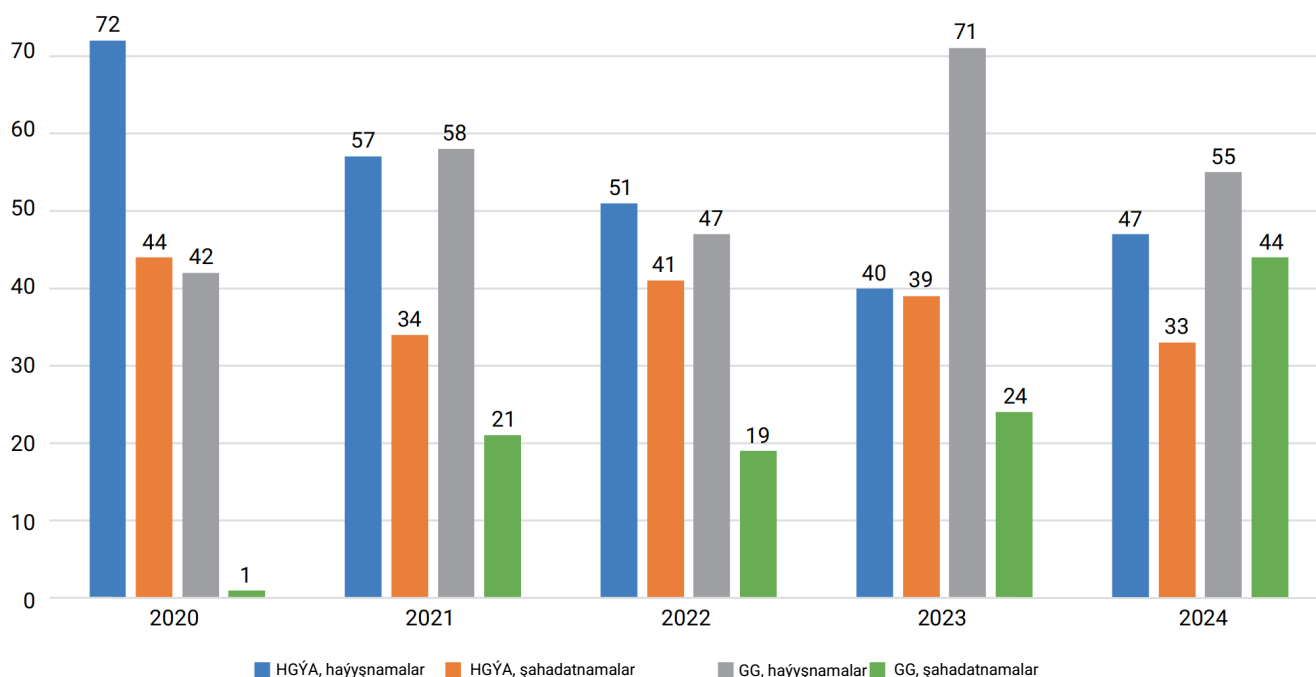
- HGÝA: talap edilýär; netijenamasynda görkezilen geografik obýektiň çäklerinde haýyşnamaçynyň Russiýa Federasiýasynyň Raýat kodeksiniň 1516-njy maddasynyň 1-nji bendiniň talaplaryna laýyk gelýän haryt öndürýändigini tassyklanylýar;
- GG: talap edilmeyär; harydyň ep-esli derejede onuň geografik gelip çykyşy bilen kesgitlenilýän belli bir hil, abraý ýa-da beýleki häsiýetnamalary bilen

³ Priwolžsk federal okrugy RF-da innowasiýa işjeňliginiň derejesi boýunça öňde barýar // TASS habarlar agentligi: saýt. URL: <https://tass.ru/ekonomika/21952153> (ýüztutma senesi: 12.06.2025).

⁴ Gelip çykan ýerleriň atlandyrmalary we geografik görkezmeleriň halkara bellige almagyň Lissabon sistemasynyň // Rospatent: saýt. URL: <https://rospatent.gov.ru/international-cooperation/lissabonskaya-sistema> (ýüztutma senesi: 18.06.2025).

⁵ 29.05.2014-nji ýylyň Yewraziýa ykdysady birleşigi şertnamasyna № 26 goşundy // KonsultantPlus: saýt. URL: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_163855/bd226dd95ecfd44a5e4398f10520b0ba963d05d5/ (ýüztutma senesi: 18.06.2025).

⁶ Geografik görkezmäniň harydyň gelip çykan ýeriniň atlandyrmasyndan esasy tapawutlary // Rospatent: saýt. URL: <https://rospatent.gov.ru/sources/multimedia/infographic/gu-nmpt> (ýüztutma senesi: 18.06.2025).

Surat 1.

Russiýa Federasiýasynda HGÝA we GG-a haýyşnamalarynyň berilmeginiň we şahadatnamalarynyň berilmeginiň depgini. Rospatentiň 2024-nji ýyl hasabatyna görä awtorlar tarapyndan düzüldi.

Figure 1.

Dynamics of applications and issuances of certificates for appellations of origin and geographical indications in the Russian Federation. Compiled by the authors based on the 2024 report by Rospatent

öndürilendigini tassyklaýan resminamalar haýyşnamaçy tarapyndan özbaşdak taýýarlanylýar.

HGÝA we GG-ny hukuk şahslary we fiziki şahslar, şeýle hem olaryň assosiasýalary ýa-da birleşmeleri bellige alyp bilýärler.

A. Ý. Syçew we M. M. Rogožina sebit brendlerini ulanmagyň şu aşakdaky artykmaçlyklaryny belleýärler [5]:

1. Öndüriji üçin – önümleri analoglardan tapawutlandyrmak, netijede önümleri bazarda üstünlikli öňe sürmek.
2. Sarp ediji üçin – harydyň garaşylýanlara laýyk gelmegi.
3. Sebit häkimiýet edaralary üçin – sebitiň abraýyny ýokarlandyrmak.

Federasiýa Geňeşiniň ylym, bilim we medeniýet komitetiniň başlygy L. S. Gumerowanyň pikirine görä, sebit brendleri sebit ykdysadyýetini ösdürmek üçin möhüm guraldyr [6]. HGÝA we GG bellige almak we ulanmak netijesinde sebitiň tanalmagy we onuň maýa goýum özüne çekijiligi ýokarlanýar. Häkimiýet edaralarynyň HGÝA we GG bellige almaga bolan gyzyklanmasy harytlary içerki we halkara bazarlarynda has-da öňe sürmäge ýardam edýär [7, 8].

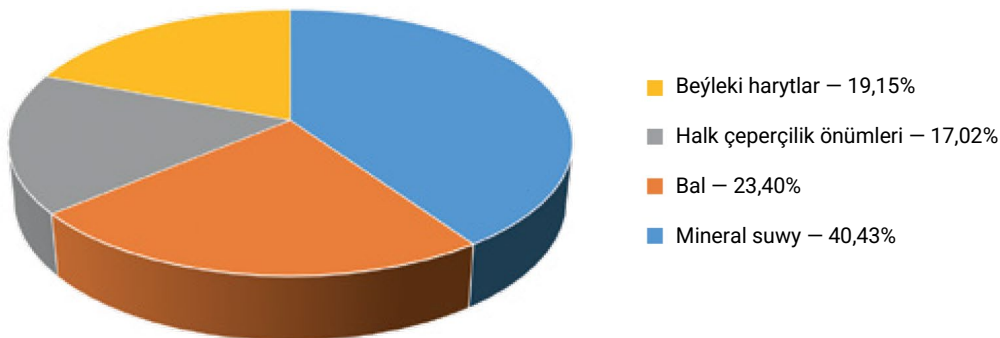
HGÝA we GG bellige alnan harytlar döp bolan önümçilik ýa-da taýýarlamak babatynda baý taryha eýe bolup, belli bir sebit üçin medeni gymmatlyk aňladýar.

Russiýa ilatynyň köpmilletli düzümini, sebitleriniň tebigy aýratynlyklarynyň köpdürlüliligini, halk senet zähmetiniň özboluşlylygyny göz önünde tutup, bellige alnan sebit brendleriniň sanynyň öz çäğine ýetmändigini çaklamak bolar. Bu tezisi Rospatentiň ýolbaşçysy Ý. S. Zubowyň sebit brendlerini öňdebaryjy depginde ösdürmegiň zerurlygy baradaky pikiri tassyklaýar⁷.

A. W. Molodkin we I. W. Bitkina [9] bellige alnan sebit brendleriniň Rossiýanyň subýektleriniň ykdysadyýetini ösdürmegiň işjeň guraly bolup biljekdigine üns çekýärler. Ý. G. Sarýowa sebit brendi bilen haryt nyşanynyň özara baglanyşygyny belleýär [10]. Görkezilen pikirleriň jemi öndürijiler tarapyndan HGÝA, GG we haryt nyşanlaryny toplumlaýyn ulanmagynyň maksadalaýyklygyna getirýär; bu bolsa önümlerini ynsapsyz bäsleşikden goramagyň derejesini ýokarlandyrmaga mümkinçilik berer.

1-nji suratda 2020-nji ýyldan 2024-nji ýyla çenli döwür üçin Russiýa Federasiýasynda HGÝA we GG-a haýyşnamalarynyň berilmeginiň we şahadatnamalarynyň berilmeginiň depgini görkezildi (öňünden bellige alnan

⁷ L. Gumerowa: Sebit brendleri maýa goýumlary çekmäge we syňahatçylygy ösdürmäge kömek edýär // Russiýa Federasiýasynyň Federal Ýygnaçynyň Federasiýa Geňeşi: saýt. URL: <http://council.gov.ru/events/committees/152874/> (ýüztutma senesi: 20.06.2025).

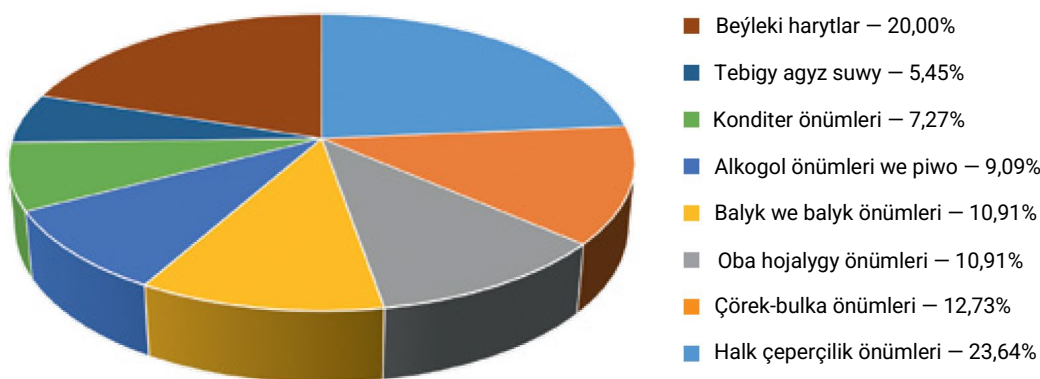

Surat 2.

2024-nji ýylda Rossiya Federasiýasynda Rossiya haýyşnamaçylary tarapyndan HGÝA-a haýyşnama berlen harytlar. Rospatentiň 2024-nji ýyl hasabatyna görä awtorlar tarapyndan düzüldi.

Figure 2.

Goods for which applications for appellations of origin were filed by Russian applicants in the Russian Federation in 2024. Compiled by the authors based on the 2024 report by Rospatent

Surat 3.

2024-nji ýylda Rossiya Federasiýasynda Rossiya haýyşnamaçylary tarapyndan GG-a haýyşnama berlen harytlar. Rospatentiň 2024-nji ýyl hasabatyna görä awtorlar tarapyndan düzüldi.

Figure 3.

Goods for which applications for geographical indications were filed by Russian applicants in the Russian Federation in 2024. Compiled by the authors based on the 2024 report by Rospatent

HGÝA we GG-a aýratyn hukuk bermegi goşmak bilen)⁸. Maglumatlar Rossiya haýyşnamaçylary boýunça görkezilýär.

2020–2024-nji ýyllar üçin görkezilen maglumatlar her ýyl Rossiya haýyşnamaçylary tarapyndan sebit brendlerine takmynan 100 haýyşnamanyň berilýändigini görkezýär. Olaryň ortaça 60-sy Rospatent tarapyndan bellige alynýar.

2-nji we 3-nji suratlarda degişlilikde 2024-nji ýylda Rossiya haýyşnamaçylary tarapyndan HGÝA we GG haýyşnama berlen harytlar boýunça maglumatlar görkezildi.

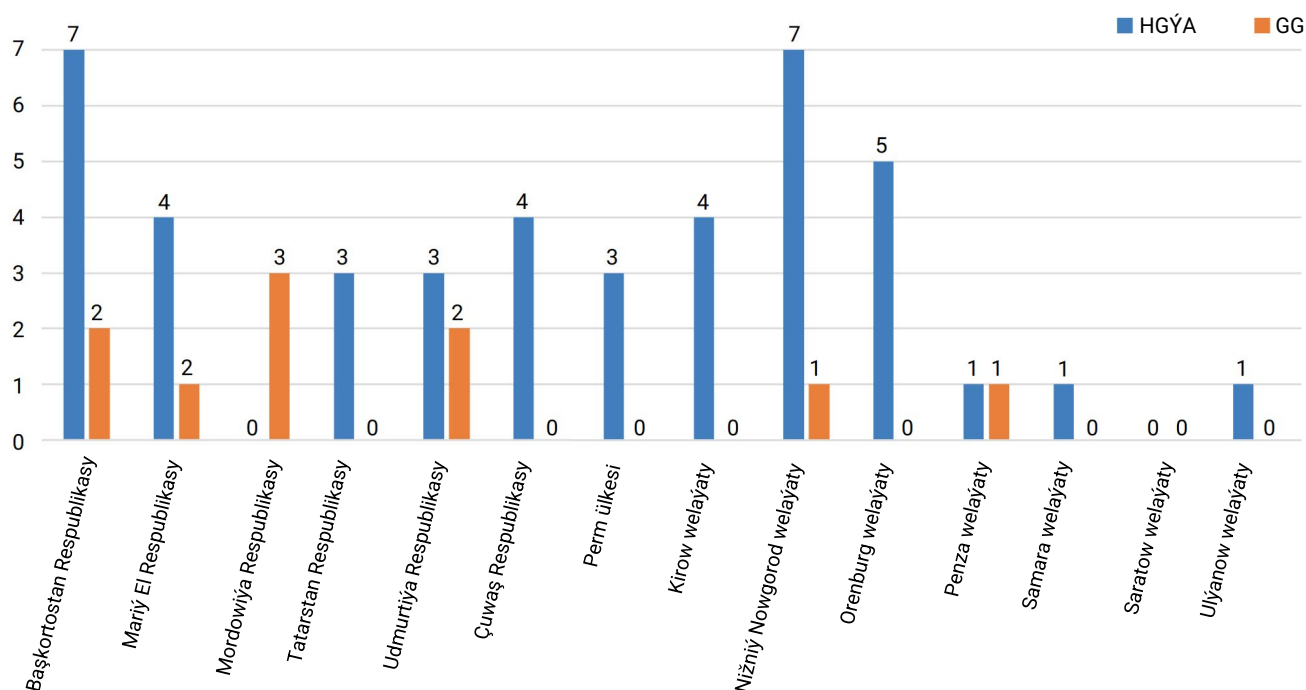
Maglumatlary seljerme geçirmek Rossiya haýyşnamaçylary tarapyndan HGÝA we GG bellige almak üçin haýyşnama bermekdäki meýiller barada netije çykarylmağa mümkinçilik berýär. 2024-nji ýylda HGÝA haýyşnama berlen harytlaryň arasynda liderler şulardyr:

- 1) mineral suwy,
- 2) bal,
- 3) halk çeperçilik önümleri.

Görkezilen harytlar boýunça haýyşnamalar berlen haýyşnamalarynyň umumy sanynyň takmynan 81%-ni düzýär.

2024-nji ýylda GG haýyşnamalarynyň umumy sanyndan deňeşdirilip bilinjek paýy (80%) has köp harytlar emele getirýär; olar öz goşandynyň kemelişi boýunça şeýle paýlanýar:

⁸ Intellektual eýeçilik boýunça federal gullugynyň 2024-nji ýyl üçin ýyllyk hasabaty / ped. ylmlarynyň kand. Ý. S. Zubownyň, ykd. ylmlarynyň dokt. O. P. Neretiň redaksiýasy astynda. Moskwa: SEFI, 2025. 196 s.

Surat 4.

01.01.2025-e çenli PFO subýektleri tarapyndan bellige alnan HGÝA we GG-nyň sany. Rospatentiň maglumatlaryna görä awtorlar tarapyndan düzüldi

Figure 4.

Number of appellations of origin and geographical indications registered by subjects of the Volga Federal District as of 01.01.2025. Compiled by the authors based on Rospatent data

1. Halk çeperçilik önümleri.
2. Çörek-bulka önümleri.
3. Oba hojalygy önümleri.
4. Balyk we balyk önümleri.
5. Alkogol önümleri we piwo.
6. Konditer önümleri.
7. Tebigy içimlik suwy.

«Mineral suw» harytlary boýunça HGÝA haýyşnamalary 40%-den gowrak paý bilen liderler bolup durýar. Meñzeş harytlar boýunça GG haýyşnamalary 2%-den az paýy eýeleýär. «Halk senet zähmetiniň önümleri» boýunça haýyşnamalar HGÝA haýyşnamalarynyň arasynda 17,02% paýy eýeleýär we GG haýyşnamalarynyň sanyna iň uly goşandy (23,64%) goşýar. Netijede hut «halk senet zähmetiniň önümleri» harytlarynyň 2024-nji ýylda HGÝA we GG bellige almak üçin haýyşnama bermekde lider bolup durýandygy barada netije çykarmak bolar.

Russiýa Federasiýasynyň her bir diýen ýaly subýektinde bellige alnan HGÝA we/ýa-da GG bardyr⁹. 01.01.2025-e çenli Russiýa Federasiýasynda 316 HGÝA

we GG bellige alyndy¹⁰ (bu ýerde we mundan beýläk Rossiýa hukuk eýeleri boýunça HGÝA we GG birinji bellige almalarynyň sany ulanylýar). PFO subýektleri tarapyndan 01.01.2025-e çenli 43 HGÝA we 10 GG bellige alyndy; olaryň PFO subýektleriniň arasynda paýlanmasy 4-nji suratda görkezildi.

01.01.2025-e çenli bellige alnan ähli HGÝA we GG-nyň sany boýunça PFO-nyň öňdebaryjy sebitlerde Başgyrdystan Respublikasy – 9 we Nižegorod oblasti – 8 durýar. Mariý El Respublikasyna, Udmurtiýa Respublikasyna we Orenburg oblastyna degişlilikde 5 bellige alnan HGÝA we GG degişlidir.

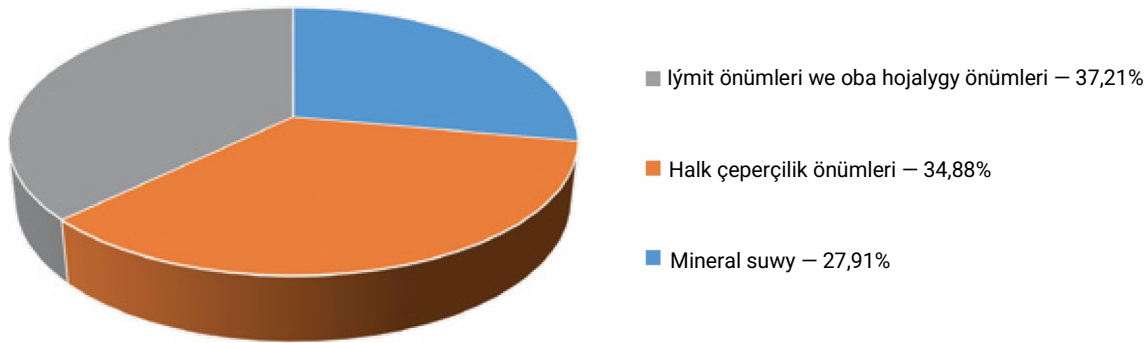
5-nji we 6-njy suratlar 01.01.2025-e çenli PFO subýektleri tarapyndan bellige alnan HGÝA we GG-nyň (degişlilikde) haryt görnüşleri boýunça paýlanmasyny häsiýetlendirýär.

01.01.2025-e çenli PFO subýektleri tarapyndan bellige alnan HGÝA haryt görnüşleri boýunça şeýle paýlanýar: azyk önümleri we oba hojalygy önümleri – 37,21%, halk senet zähmetiniň önümleri – 34,88%, mineral suw – 27,91%.

Şol senesine çenli PFO subýektleri tarapyndan bellige alnan GG-nyň haryt görnüşleri boýunça iň uly bölegi halk senet zähmetiniň önümlerine (40%) we azyk önümleri hem oba hojalygy önümlerine (20%) degişlidir.

⁹ HGÝA we GG bellige alnan sebit harytlary bolan Russiýa Federasiýasynyň subýektleri // Rospatent: saýt. URL: <https://rospatent.gov.ru/ru/sources/regional-brands/regional-brands-map#77> (yüztutma senesi: 20.06.2025).

¹⁰ Russiýa Federasiýasynyň geografik görkezmeleri (GG) we harytlaryň gelip çykan ýerleriniň atlandyrmalary (HGÝA) reyestri // SEFI: saýt. URL: <https://www1.fips.ru/registers-web/action?acName=clickTree&nodeId=8&maxLevel=1> (yüztutma senesi: 16.09.2025).

Surat 5.

01.01.2025-e çenli PFO subýektleri tarapyndan HGÝA bellige alnan harytlaryň görnüşleri. Rospatentiň maglumatlaryna görä awtorlar tarapyndan düzüldi

Figure 5.

Types of goods for which the appellations of origin were registered by subjects of the Volga Federal District as of 01.01.2025. Compiled by the authors based on Rospatent data

Surat 6.

01.01.2025-e çenli PFO subýektleri tarapyndan GG bellige alnan harytlaryň görnüşleri. Rospatentiň maglumatlaryna görä awtorlar tarapyndan düzüldi

Figure 6.

Types of goods for which the geographical indications were registered by subjects of the Volga Federal District as of 01.01.2025. Compiled by the authors based on Rospatent data

Şeýlelikde, 01.01.2025-e çenli PFO subýektleri tarapyndan bellige alnan sebit brendleriniň uly bölegi (92,45%) «halk senet zähmetiniň önümleri» (35,85%), «azyk önümleri we oba hojalygy önümleri» (33,96%), «mineral suw» (22,64%) haryt görnüşlerine degişlidir.

Rospatentiň ýyllyk hasabatlarynda, SEFI-niň analitik barlaglarynda görkezilen bellige alnan HGÝA we GG boýunça analitik maglumatlar diňe mukdary görkezijileri öz içine alýar. Mukdary görkezijiler boýunça sebitler tarapyndan HGÝA we GG bellige almagyň depginini seljerme geçirmek bolar, emma bu ýagdaýda goşmaça maglumatlar bolmazdan sebit brendleri babatynda sebitleriniň ösüş derejesini seljerme geçirmek kyn.

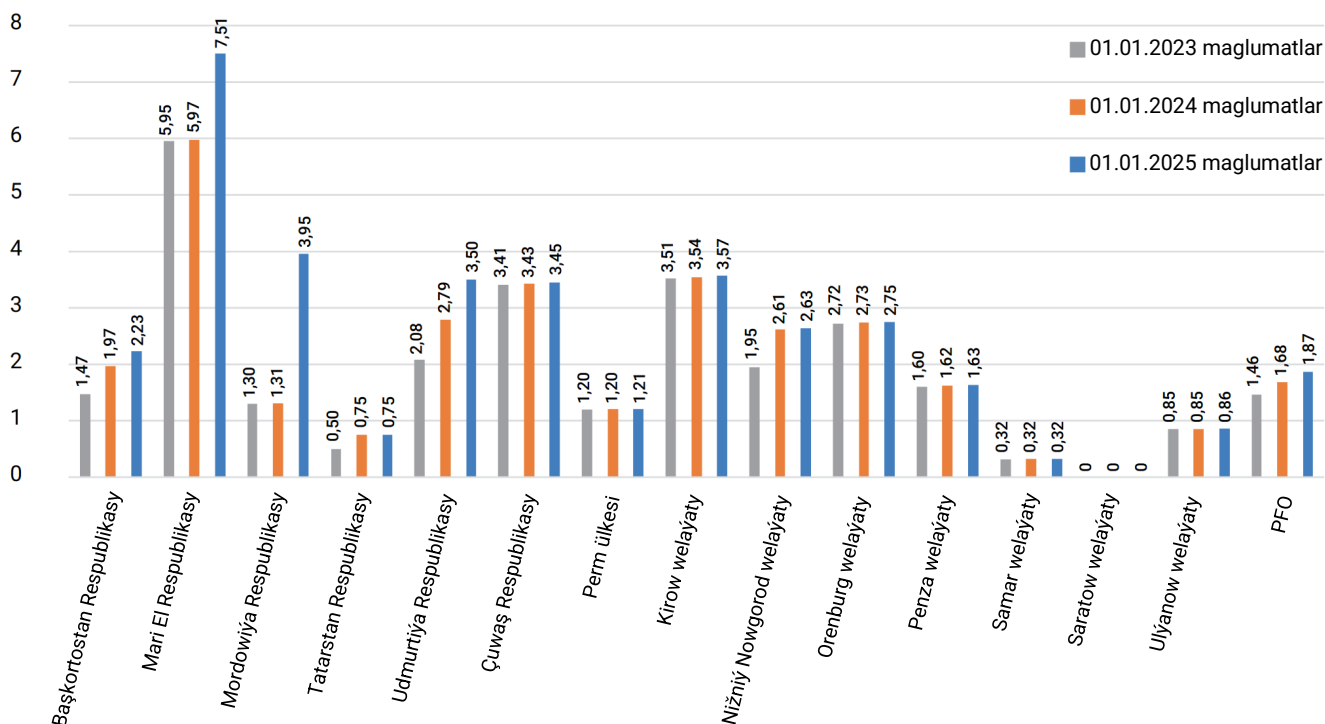
Russiýa Federasiýasynyň sebitleriniň ykdysadyýetiň gurluşy, geografik ýerleşşi, tebigy baýlyklary we köp beýleki görkezijiler boýunça tapawutlaryny göz önünde tutup, sebit brendleriniň ösüş derejesini seljerme

geçirmek üçin kadalaşdyrylan koeffisiýenti ulanmak maksadalaýykdyr. Şeýle koeffisiýent hökmünde şu aşakdaky formula boýunça hasaplanylýan sebit brendleriniň koeffisiýentini ulanmak teklip edilýär:

$$K_{SB} = (N_{HGÝA} + N_{GG}) / P * 1000000,$$

Bu ýerde K_{SB} – sebit brendleriniň koeffisiýenti, $N_{HGÝA}$ – sebit boýunça bellige alnan HGÝA-nyň sany, N_{GG} – sebit boýunça bellige alnan GG-nyň sany, P – sebitiň hemişelik ilatynyň sany, 1000000 – hasaplamakda SBK-ny onluk birlikleriň çäklerinde almaga mümkinçilik berýän kadalaşdyryjy koeffisiýent.

$N_{HGÝA}$, N_{GG} , P hökmünde hasabat döwrüniň soňundaky maglumatlar ulanylýar.

Surat 7.

01.01.2023, 01.01.2024, 01.01.2025-e çenli PFO subýektleri boýunça sebit brendleriniň Koeffisiyenti. Awtorlar tarapyndan hasaplanylady.

Figure 7.

Regional brand ratio by constituent entities of the Volga Federal District as of 01.01.2023, 01.01.2024, 01.01.2025. Calculated by the authors

Sebit brendiniň koeffisiyentini girizmeginiň maksadalaýyklygy sebitde intellektual eýeçiligiň ösmeginiň esasy görkezijilerinden biri bolan oýlap tapyjylyk işjeňliginiň koeffisiyentini hasaplamakda meňzeş hasaplama formulasynyň ulanylmagy bilen tassyklanylýar [11].

Sebit brandingine degişli öňki geçirilen barlaglary, mysal üçin A. W. Aleksandrowanyň we S. N. Gorüşkinanyň [12], D. G. Galkiniň [13], şeýle hem Russiýa Federasiýasynyň ykdysady ösüş ministrliginiň, Intellektual eýeçilik boýunça federal gullugynyň we Russiýa Federasiýasynyň subýektleriniň arasynda intellektual eýeçilik ulgamynyň ösmegini goldamagyň çäklerindäki özara täsirleşme ylaşyklaryny¹¹ seljerme geçirmek bu ýaly koeffisiyentiň sebit brendleriniň ösüş derejesini seljerme geçirmek üçin ozal ulanylmandygyny görkezdi. Sebit brendleriniň koeffisiyentini hasaplamagyň formulasy bu barlagda ilkinji gezek işlenilip taýýarlanylady.

7-nji suratda PFO sebitlary üçin 01.01.2023, 01.01.2024 we 01.01.2025-e çenli sebit brendleriniň koeffisiyentiniň hasaplamalary görkezildi. Görkezilen döwür 30 dekabir 2021-nji ýyldaky № 450-FZ «Russiýa Federasiýasynyň gelip çykan ýerleriniň atlandyrmalary we

geografik görkezmeler baradaky Lissabon ylaşygynyň Ženewe aktyna goşylmagy haknynda» Federal kanunyň 31 dekabir 2022-nji ýylda güýje girmegi bilen baglylykda saýlanylady. Sebit brendleriniň koeffisiyentini hasaplamak üçin Rosstat saýtynyň maglumatlaryna görä ilat sany ulanyldy¹².

PFO-nyň ähli subýektleri boýunça 01.01.2025-e çenli sebit brendleriniň koeffisiyentiniň bahasy 1,87 düzdi. Şol senesine çenli PFO subýektleriniň her biri üçin sebit brendleriniň koeffisiyentini hasaplamak 14 subýektin 8-si üçin 1,87 bahasynyň geçilýändigini görkezýär. 01.01.2025-e çenli sebit brendleriniň koeffisiyenti boýunça PFO subýektleriniň arasynda liderler şulardyr: Mariý El Respublikasy – 7,51, Mordowiya Respublikasy – 3,95, Kirow oblasti – 3,57, Udmurtiya Respublikasy – 3,50. 4-nji we 7-nji suratlarda görkezilen netijeleri deňşdirmek kadalaşdyryjy koeffisiyenti ulanmak absolýut HGÝA we GG bellige almalarynyň sany bilen deňşdirilende sebit brendleriniň ösüş derejesi barada has obýektiv maglumatlary almaga mümkinçilik berýändigini görkezýär. Mysal üçin, Başırdystan Respublikasy we Nižegorod oblasti ähli bellige alnan HGÝA we GG-nyň sany boýunça PFO-da liderler bolup durýar. Şonuň bilen birlikde görkezilen subýektler üçin 01.01.2025-e çenli sebit

¹¹ Rospatentiň Russiýa Federasiýasynyň sebitleriniň hökümetleri bilen ylaşyklary // Rospatent: saýt. URL

¹² 2025-nji ýylyň 1-nji ýanwaryna çenli hemişelik ilat sanyna deslapky baha // Rosstat: saýt. URL: <https://showdata.rosstat.gov.ru/> (ýüztutma senesi: 15.06.2025).

brendleriniň koeffisiýentiniň bahasy degişlilikde 2,23 we 2,63 düzýär.

Sebit brendleriniň koeffisiýentiniň depginini seljerme geçirmek 01.01.2023-den 01.01.2025-e çenli döwürde Başgyrdystan Respublikasynda (51,70%), Mariý El Respublikasynda (26,22%), Mordowiya Respublikasynda (203,85%), Tatarstan Respublikasynda (50%), Udmurtiýa Respublikasynda (68,27%), Nižegorod oblastiýnda (34,87%) sebit brendleriniň koeffisiýentiniň ep-esli ösüşiniň syn edilýändigini görkezýär. PFO-nyň beýleki sebitleriniň sebit brendleriniň koeffisiýenti görkezilen döwür üçin 2% çäklerinde üýtgeýär. Bu üýtgeşme sebitlerde ilat sanynyň üýtgemesi bilen şertlendirilendir we bellige alnan HGÝA we GG sanynyň artmagy bilen baglanyşykly däl. PFO boýunça sebit brendleriniň koeffisiýentiniň görkezilen döwür üçin ösüşi 28,08% düzdi. Emma PFO-nyň birnäçe sebiti soňky iki ýylda täze sebit brendleriniň bellige alynmagy gazanmady.

01.01.2025-e çenli sebit brendleriniň koeffisiýentiniň bahasynyň we 01.01.2023-den 01.01.2025-e çenli döwür üçin onuň depgininiň toplumlaýyn seljerişinde 01.01.2025-e çenli sebit brendleriniň ösüş derejesi boýunça PFO subýektleriniň arasynda liderler hökmünde şu aşakdaky sebitleri bölüp almak bolar: Mariý El Respublikasy, Mordowiya Respublikasy, Udmurtiýa Respublikasy.

Ýokarda görkezilen seljeriş sebit brendlerini bellige almak babatynda Rossiya sebitleriniň işjeňlik derejesini deňeşdirmek üçin sebit brendleriniň koeffisiýentiniň ulanylyp bilinýändigini görkezýär. Mundan başga-da, sebit brendleriniň koeffisiýentiniň we onuň depgininiň toplumlaýyn seljerişiniň mysalynda görkezilen görkezijileriň Russiýa Federasiýasynyň subýektleriniň sebit brendleriniň ösüş derejesini deňeşdirmegiň ulgamynyň esasy düzup biljekdigi görkezildi.

Netije

Barlgy geçirmegiň netijesinde sebit brendlerini bellige almagyň meýilleriň seljermesi geçirildi. Sebit brendleriniň koeffisiýentini hasaplamagyň formulasy ilkinji gezek işlenilip taýýarlanylady. Görkezilen koeffisiýenti Russiýa Federasiýasynyň subýektleriniň sebit brendleriniň ösüş derejesini seljerme geçirmekde kadalaşdyrylan koeffisiýent hökmünde ulanmak maksadalaýykdyr. PFO subýektleriniň mysalynda 01.01.2023, 01.01.2024, 01.01.2025-e çenli sebit brendleriniň koeffisiýentiniň bahalary getirildi. 01.01.2025-e çenli sebit brendleriniň koeffisiýentiniň we 01.01.2023-den 01.01.2025-e çenli döwür üçin onuň depgininiň toplumlaýyn seljermesi 01.01.2025-e çenli sebit brendleriniň ösüş derejesi boýunça PFO subýektleriniň arasynda lider sebitlerini bölüp almaga mümkinçilik berdi.

Makalada getirilen sebit brendleriniň koeffisiýentini hasaplamagyň formulasy ýerine ýetiriji häkimiýet edaralary tarapyndan sebit brendleriniň ösüş derejesini bahalandyrmak üçin ulanylyp bilner. Sebit brendleriniň koeffisiýenti we onuň üýtgeşmesiniň depgini Russiýa Federasiýasynyň subýektleriniň sebit brendlerini

ösdürmek maksatnamalaryny üstünlikli amala aşyrmagyň görkezijileri hökmünde çykyş edip biler.

Edebiyat sanawy

1. Neretin, O. P. Sebit brendi astynda önümleri raýat dolanyşygyna çekmäge gönükdirilen goldaw çärelerini ulgamlaşdyrmaga çemeleşmeler / O. P. Neretin, W. W. Klimanow, S. N. Gorüşkina // SEFI Habarçysy. — 2024. — J. 3, № 4. — S. 394–405.
2. Ruzakowa, O. A. Geografik görkezmeleriň obýekt bolup durýan gatnaşyklarynyň hukuk kadalaşdyrmasy ösdürmek meseleleri / O. A. Ruzakowa, Ý. S. Grin' // Perm uniwersitetiniň Habarçysy. Hukuk ylymlary. — 2018. — Çyk. 42. — S. 685–699.
3. Syçew, A. Ý. Halkara we Rossiya tejribesinde halk senet medeniýeti we döp bolan bilimleriň obýektlerine hukuga bellige almakdaky käbir çemeleşmeler hakynda (BIEG we Rospatent) / A. Ý. Syçew, I. N. Samohwalowa, Ý. W. Turçinowa // SEFI Habarçysy. — 2022. J. 1, — № 2. — S. 32–40.
4. Sedow, P. D. Harydyň gelip çykan ýeriniň atlandyrmagy we geografik görkezme: gatnaşyk meseleleri / P. D. Sedow, Ý. A. Swiridowa // Bilim we hukuk. — 2019. — № 11. — S. 73–81.
5. Syçew, A. Ý. Rossiya öndürjileriniň geografik görkezmeleri, harytlaryň gelip çykan ýerleriniň atlandyrmalaryny, haryt nyşanlaryny ulanmagynyň aýratynlyklary / A. Ý. Syçew, M. M. Rogožina // SEFI Habarçysy. — 2024. — J. 3, № 3 (9). — S. 276–287.
6. Gumerowa, L. S. Liliya Gumerowa: «Intellectual eýeçilik institutuny ösdürmek mowzuy Federasiya Geňeşiniň ylym, bilim we medeniýet komitetiniň gün tertibindäki esasy mowzuklaryň biridir» / L. S. Gumerowa // SEFI Habarçysy. — 2023. J. 2, — № 3 (5). — S. 12–13.
7. Zubow, Ý. S. Sebitde intellektual eýeçiligi dolandyrmak ulgamyny emele getirmek. Mordowiya Respublikasynyň tejribesi / Ý. S. Zubow, A. A. Zdunow // SEFI Habarçysy. — 2024. — J. 3, № 2 (8). — S. 112–120.
8. Simin M. J., JoviCevic P., Novakovic S. Appellations of geographical origin as a generator of national competitiveness // Economics of Agriculture. 2016. № 2. P. 567–583.
9. Molodkin, A. W. Sebit brendlerini goldamak we öňe sürmek Russiýa Federasiýasynyň subýektleriniň durmuş-ykdysady ösüşiniň şerti hökmünde / A. W. Molodkin, I. W. Bitkina // Intellectuel eýeçilik. Senagat eýeçiligi. — 2024. — № 6. — S. 26–32.
10. Sarýowa, Ý. G. «Sebit brendi» düşünjesi sebit ykdysadyýeti çygrynda / Ý. G. Sarýowa // Intellectuel eýeçilik. Senagat eýeçiligi. — 2024. — № 6. — S. 80–87.
11. Basokina, O. Ý. Priwolžsk federal okrugynyň intellektuel eýeçilik ulgamyndaky işjeňligi barada maglumatlar / O. Ý. Basokina, Ý. W. Zawgorodnyaya // SEFI Habarçysy. — 2024. — J. 3, № 2 (8). — S. 180–187.
12. Aleksandrowa, A. W. Sebit brending: häzirki şertlerde täze ösüş gurallaryny ulanmagy bahalandyrmak / A. W. Aleksandrowa, S. N. Gorüşkina // π-Economy. — 2023. — J. 16, № 2. — S. 37–51.

13. Galkin, D. G. Harytlaryň gelip çykan ýerleriniň atlandyrmagynyň sebitiň bäsleşik artykmaçlyklaryny döretmekdäki orny (Altaý krayynyň materiallarynda) / D. G. Galkin // Döredijilik ykdysadyýeti. – 2012. – № 12 (72). – S. 96–102.

Awtorlar hakynda maglumat

Sergey Aleksandrowich Smirnov, «Senagat eýeçiliginiň federal instituty» FDBE-niň Priwolžsk merkeziniň başlygy (Saransk, Lodygina köçesi, jaý 3); ORCID: 0009-0003-7103-6019; SPIN: 1710-6874; sergey.smirnov@rupto.ru.
Natalya Wiktorowna Smirnova, «Senagat eýeçiliginiň federal instituty» FDBE-niň intellektual eýeçilik boýunça döwlet bilermeni (Saransk, Lodygina köçesi, jaý 3); ORCID: 0009-0009-8691-1852; natalia.smirnova@rupto.ru.

References

- Neretin, O. P., Klimanov, V. V. and Gorushkina, S. N. (2024), «Approaches to systematization of support measures aimed at involving products under a regional brand in the civil turnover», *Bulletin of Federal Institute of Industrial Property*, vol. 3, no. 4, pp. 394-405.
- Ruzakova, O. A. and Grin E. S. (2018), «Legal regulation of relationships pertaining to geographical indications», *Perm University Herald. Juridical Sciences*, Issue 42, pp. 685-699.
- Sychev, A. E., Samokhvalova, I. N. and Turchina, Yu. V. (2022), «On some approaches to registering rights to objects of folk artistic culture and traditional knowledge in international and Russian practice (WIPO and Rospatent)», *Bulletin of Federal Institute of Industrial Property*, vol.1, no. 2, pp. 32-40.
- Sedov, P. D and Sviridova, E. A. (2019), «Appellation of origin and geographical indication: the problem of correlation», *Education and Law*, no. 11, pp. 73-81.
- Sychev, A. E. and Rogozhina, M. M., (2024), «Features of use of geographical indications, appellations of origin and trademarks by Russian manufacturers of goods», *Bulletin of Federal Institute of Industrial Property*, vol. 3, no. 3 (9), pp. 276-287.
- Gumerova, L. S., (2023), «Lilia Gumerova: «The topic of developing the Institution of intellectual property is one of the key ones on the agenda of the Federation Council committee on science, education and culture», *Bulletin of Federal Institute of Industrial Property*, vol. 2, no. 3 (5), pp. 12-13.
- Zubov, Yu. S. and Zdunov, A. A. (2024), «Formation of an intellectual property management system in the region. Experience of the Republic of Mordovia», *Bulletin of Federal Institute of Industrial Property*, vol. 3, no. 2 (8), pp. 112-120.
- Simin, M. J., Jovicević, P. and Novakovic, S. (2016), «Appellations of geographical origin as a generator of national competitiveness», *Economics of Agriculture*, no 2, pp. 567-583.
- Molodkin, A. V. and Bitkina, I. V. (2024), «Support and promotion of regional brands as a factor in the socio-economic development of the Russian Federation subjects», *Intellectual Property. Industrial Property*, no. 6, pp. 26-32.
- Tsareva, E. G. (2024), «The term «regional brand» in the context of regional economics», *Intellectual property. Industrial property*, no. 6, pp. 80-87.
- Batsokina, O. E. and Zavgorodnyaya, Y. V. (2024), «The activity of the Volga Federal District in the field of intellectual property», *Bulletin of Federal Institute of Industrial Property*, vol. 3, no. 2 (8), pp. 180-187.
- Aleksandrova, A. V. and Gorushkina, S. N. (2023), «Regional branding: assessment of the use of new development tools in modern conditions», *π-Economy*, vol. 16, no. 2, pp. 37-51.
- Galkin, D. G. (2012), «The Role of the Appellations of the Product Origin in the Creation of Competitive Advantages for the Region (Based on the Materials of the Altai Region (Krai))», *Creative economy*, no. 12 (72), pp. 96-102.

Information about the authors

Sergey A. Smirnov, head of the Privolzhsky Center of the Federal Institute of Industrial Property (Saransk, Lodygina str., bld. 3); ORCID identifier: 0009-0003-7103-6019; SPIN: 1710-6874; sergey.smirnov@rupto.ru
Natalia V. Smirnova, state expert of intellectual property of the Federal Institute of Industrial Property (Saransk, Lodygina str., bld. 3); ORCID: 0009-0009-8691-1852; natalia.smirnova@rupto.ru.

Awtorlar bähbitleriň gapma-garşylygynyň ýokdugy barada beýan edýärler.

Redaksiya gelen senesi (Received): 15.08.2025
Syndan soňra goşmaça işlenen senesi (Revised): 19.09.2025
Neşir edilmäge kabul edilen senesi (Accepted): 22.09.2025

Ylmy makala

Original article

UDK 347.77:311.21
EDN <https://elibrary.ru/kkbpvu>

Intellektual eýeçilik obýektlerini ulanmagyň sanly gözegçiliginde müşderä gönükdirilen çemeleşme

Anna Wladimirowana Aleksandrowa[✉], Swetlana Olegowna Gradskowa, Swetlana Ýuryýewna Ulyášina
Senagat eýeçiliginiň federal instituty
[✉]anna.aleksandrova@rupto.ru

Mazmun: Rossiýa kompaniýalarynyň hojalyk işjeňliginde intellektual eýeçilik obýektlerini ulanmak amallaryny netijeli gözegçilikde saklamagyň esasy elementi hökmünde müşderä gönükdirilen çemeleşme seredilýär. Empiki maglumatlary ýygnamak üçin anketa görnüşinde sosiologik soragnama usuly ulanyldy. Usulyýet seljermäniň ýedi esasy ugruny öz içine alýardy: maglumatlaryň dolulygy we ygtybarlygy, soraga işlemegiň tizligi, müşderi tagallalary, tehniki çözüdüň hili, özara täsirleşmäniň medeniýeti, subjektivlik bahasy we hyzmaty ösdürmek mümkinçilikleri. Barlagy geçirmegiň ylmy täzeligi resmi statistikany ýygnamagyň aýratynlyklaryna müşderä gönükdirme ýörelgelerini uýgunlaşdyrmaga esaslanýan sanly hyzmaty bahalandyrmagyň awtorlyk usulyýetini işläp taýýarlamakdan we aprotatsiýa etmekden ybaratdyr. Amaly ähmiýeti alnan netijeleriň hereket edýän hyzmaty täzeden düzmek we GIS SAP ýeke-täk platformasyna esaslandyrylan geçiş üçin subutnama esasynyň emele getirilmegini, işläp taýýarlaýjylary ulanyjylaryň hakyky zerurlyklaryna gönükdirmegini kesgitlemeginden ybaratdyr.

Açar sözler: intellektual eýeçilik, intellektual eýeçiligi ulanmak, innowasiýalar statistikasi, sanly gözegçilik, müşderä gönükdirme.

Çeşme görkezmek üçin: Aleksandrowa A. W., Gradskowa S. O., Ulyášina S. Ý. Intellektual eýeçilik obýektlerini ulanmagyň sanly gözegçiliginde müşderä gönükdirilen çemeleşme // SEFI Habarçysy. 2025. J. 4, № 4 (14). S. 354–363.

Minnetdarlyklar: barlag FDBE SEFI-niň «Patent edarasynyň analitik hyzmatlary: müşderä gönükdirme we ösüş ugurlary» atly ylmy-barlag işiniň çäklerinde ýerine ýetirildi (bel. № 124040400005-4).

Customer-oriented approach in digital monitoring of the use of intellectual property objects

Anna V. Aleksandrova[✉], Svetlana O. Gradskova, Svetlana Yu. Ulyashina
Federal Institute of Industrial Property
[✉]anna.aleksandrova@rupto.ru

Abstract: a customer-centric approach is considered as a key element in effectively monitoring the use of intellectual property in the business activities of Russian companies. A sociological survey in the form of a questionnaire was used to collect empirical data. The methodology included seven key areas of analysis: completeness and reliability of information, request processing speed, customer effort, quality of the technical solution, interaction culture, subjective assessment, and service development opportunities. The scientific novelty of the study lies in the development and validation of a proprietary digital service evaluation methodology

based on adapting customer-centric principles to the specifics of official statistics collection. The practical significance lies in the fact that the obtained results form an evidentiary basis for reengineering the existing service and a justified transition to a unified GIS Digital analytical platform for providing statistical data, focusing developers on the real needs of users.

Keywords: intellectual property, use of intellectual property, innovation statistics, digital monitoring, customer focus.

For citation: Aleksandrova A. V., Gradskova S. O., Ulyashina S. Yu. Customer-oriented approach in digital monitoring of the use of intellectual property objects // Bulletin of Federal Institute of Industrial Property. 2025. Vol. 4, No. 4 (14): 354-363 (In Russ.).

Acknowledgments: the research was carried out within the framework of the research work by FGBU FIPS «Analytical services of the Patent Office: customer orientation and development directions» (reg. no. 124040400005-4).

Giriş

Rossıyanyň tehnologik özygtyýarlylyga ýetmek we durnukly hem-de işeň ykdysadyýeti gurmak ugry intellektual eýeçiligi dolandyrmak meseleleri bilen berk baglanyşyklydyr. Esasan intellektual eýeçilik obýektlerini hukuk taýdan goramaga we goraýşa gönükdirilen nusgawy çemiş milli derejede goýlan wezipeleri gurşap almak üçin ýeterlik däl-de, eýsem olaryň hojalyk işeňliginde amaly ulanylmagynyň amalary we netijeleri boýunça ulgamlaryň öwrenilmegini talap edýär. Şunuň bilen baglylykda intellektual eýeçiligi ulanylmagyna statistik gözegçilik eden rolunyň kadaly hasaba alyş guralydan döwlet syýasatynyň möhüm elementine öwürülmegi syn edilýär; bu element şulary üpjün edýär: ykdysady ösüşiň nyşana alnan görkezijilerine ýetilişini gözegçilikde saklamak; geljegi uly tehnologik ugurlary kesgitlemek; innowasiýa işeňligini goldamak mehanizmlerini optimizirmek; intellektual işiň netijelerini täjirleşdirmek çygyrdaky uzak möhletli meýilleri çaklamak [1–4].

№ 4-NT (sanaw) federal statistik gözegçilik formasy «Intellektual eýeçilik obýektlerini ulanmak baradaky maglumatlar» (mundan beýläk – № 4-NT (sanaw) formasy) tehnologiýa syýasaty we innowasiýalar çygyrdaky milli maksatlaryň amala aşyrylmagyna gözegçilik etmek üçin ulgam emele getiriji maglumat çeşmesi bolup çykyş edýär. Intellektual eýeçilik boýunça federal gullugy (Rospatent) 2008-nji ýylyň 6-njy maýyndaky № 671-r RF hökümetiniň buýrugyna¹ bilen tassyklan Federal statistik işleriň meýilnamasynda berkidilen resmi statistik hasabyň subýekti derejesine eýedir. Bu wezipäni ýerine ýetirmegiň çäklerinde Rospatent intellektual işiň giň spektriniň netijelerini ulanylmagyna gözegçiligi üpjün etmäge gönükdirilen ýyllyk federal statistik gözegçiligi amala aşyrýar. Rospatentiň jogapkärçilik çygyryna diňe intellektual eýeçilik obýektleri boýunça ilkinji maglumatlary ýygnamak we işlemek däl-de, eýsem ýöriteleşdirilen

Rospatentiň jogapkärçilik çygyryna diňe intellektual eýeçilik obýektleri boýunça ilkinji maglumatlary ýygnamak we işlemek däl-de, eýsem ýöriteleşdirilen awtomatlaşdyrylan maglumatlar bazasyny emele getirmek we onuň işeňligini üpjün etmek hem girýär.

awtomatlaşdyrylan maglumatlar bazasyny emele getirmek we onuň işeňligini üpjün etmek hem girýär². № 4-NT (sanaw) formasy boýunça gözegçiligiň netijeleri boýunça kadaly hasabatlar Rosstat çeşmelerinde we Rospatentiň saýtynda açyk maglumatlar formatynda çap edilýär:

- Russiýa Federasiýasynyň federal okruglary boýunça intellektual işiň netijelerini ulanmak baradaky statistik hasabat;
- ykdysady işeňlik görnüşleri boýunça intellektual işiň netijelerini ulanmak statistikasý.

Döwlet statistikasyny ösdürmek islendik pudagyň, çägiň, ýurduň we jemgyýetiň durnukly durmuş-ykdysady ösmeginiň zerur şertlerinden biridir. RF hökümetiniň 30-njy dekabır 2024-nji ýylyň № 4159-r buýrugy bilen tassyklan³ 2030-njy ýyla çenli döwlet statistikasý we Rosstat ulgamynyň ösdürmek strategiýasý maglumatlar

¹ RF hökümetiniň 06.05.2008-nji ýylyň № 671-r buýrugy (05.08.2025-nji ýyldaky üýtgeşmeler bilen) «Federal statistik işleriň meýilnamasyny tassyklamak hakynda» // KonsultantPlus: saýt. URL: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_111344/63320ccd3b9dd9ca86ca27f533e4292dea165dfd/ (ýüztutma senesi: 10.11.2025).

² Rosstat-yň 08.06.2023-nji ýylyň № 271 buýrugy (27.11.2023-nji ýylyň üýtgeşmeler bilen) «Intellektual eýeçiligi ulanylmagyny federal statistik gözegçiligi guramak üçin Intellektual eýeçilik boýunça federal gullugy tarapyndan federal statistik gözegçiligi guramak üçin ony doldurmak boýunça görkezmeler bilen federal statistik gözegçilik formasy tassyklamak hakynda» // KonsultantPlus: saýt. URL: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_449845/ (ýüztutma senesi: 10.11.2025).

³ RF hökümetiniň 30.12.2024-nji ýylyň № 4159-r buýrugy «2030-njy ýyla çenli döwlet statistikasý we Rosstat ulgamynyň ösdürmegiň strategiýasyny tassyklamak hakynda» // KonsultantPlus: saýt. URL: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_496385/f62ee45faefd8e2a11d6d88941ac66824f848bc2/ (ýüztutma senesi: 10.11.2025).

Rospatent 2021-nji ýyldan bäri öz işinde müşderä gönükdirilen çemeleşmäni işjeň ösdürýär. Edara iki iri federal taslamada gatnaşýar: «Sanly döwlet dolandyryşy» we «Adamlar üçin döwlet».

bilen işlemegiň ýeke-nusga standartlaryna, sanly gözegçilige we müşderä gönükdirmä gönükdirilendir.

Rospatent 2021-nji ýyldan bäri öz işinde müşderä gönükdirilen çemeleşmäni işjeň ösdürýär. Edara iki iri federal taslamada gatnaşýar: «Sanly döwlet dolandyryşy» we «Adamlar üçin döwlet». Bu ugurda möhüm ädim «Intellektual eýeçilik boýunça federal gullugynyň işjeňligine müşderi merkezli çärelerini ornaşdyrmagyň ýörelgesi»⁴ resminamasynyň tassyklanylmagy we onuň esasynda müşderi merkezli standartlaryny ornaşdyrmaga gönükdirilen çärelerini meýilnamasynyň⁵ işlenilip taýýarlanylmagy boldy. Rospatentiň sanly hyzmatlaryndan ulanyjylaryň kanagatlanarlygyny gözegçilikde saklamak ulgamyna aýratyn üns berilýär; onuň usulyýet esaslary degişli barlaglarda giňişleýin seredilýär [5–7].

Bu barlagy geçirmegiň maksady – «№ 4-NT (sanaw) formasynyň jogap berijisiniň şahsy otagynyň» sanly hyzmatynyň işleýjiligi we amatlylygyndan ulanyjylaryň kanagatlanarlyk derejesini ýüze çykarmak, şeýle hem hasabatda göz önünde tutulan interfeýsi we maglumatlary ýygnamagy kämilleşdirmegiň ugurlaryny kesgitlemekdir.

Barlagy geçirmegiň usulyýet esasy müşderä gönükdirilen çemiş düzdi. Empiki maglumatlary ýygnamak üçin anketa görnüşinde sosiologik soragname usuly ulanyldy. Anketirmek statistik hasabat formalaryny doldurmagyň sanly hyzmatyndan ulanyjylaryň kanagatlanarlygyny bahalandyrmaga gönükdirildi. Usulyýet seljermäniň ýedi esasy ugruny öz içine alyardy: maglumatlaryň dolulygy we ygtybarlylygy, soraga işlemegiň tizligi, müşderi tagallalary, tehniki çözüdüň hili, özara täsirleşmäniň medeniýeti, subjektivlik bahasy we hyzmaty ösdürmek mümkinçilikleri.

Her ugur üçin anyk soraglar we bahalandyрма ölçegleri işlenilip taýýarlanylady; olar onlaýn-anketa görnüşinde amala aşyryldy; alnan netijeleriň gaýtadan işlenilmegi we düşündirilmegi bilen.

Netijeleriň ylmy gymmaty «Intellektual eýeçilik obýektlerini ulanmak baradaky maglumatlar» № 4-NT (sanaw) formasy boýunça hasabatynyň sanly hyzmatyna bolan müşderä gönükdirmäni bahalandyрма gurallar baradaky düşüňjeleri giňeltmekden ybaratdyr.

Barlagy geçirmegiň ylmy täzeligi resmi statistikany ýygnamagyň aýratynlyklaryna müşderä gönükdirmä ýörelgelerini uýgunlaşdyrmaga esaslanýan sanly hyzmaty bahalandyrmagyň awtorlyk usulyýetini işläp taýýarlamakdan we aprobatsiýa etmekden ybaratdyr.

Amaly ähmiýeti alnan netijeleriň hereket edýän hyzmaty täzeden düzmek we GIS SAP ýeke-täk platformasyna esaslandyrylan geçiş üçin subutnama esasyň emele getirilmegini, işläp taýýarlaýjylary ulanyjylaryň hakyky zerurlyklaryna gönükdirmegini kesgitlemeginden ybaratdyr.

Şeýlelikde, bu barlag intellektual eýeçilik ulgamyndaky sanly hyzmatlary ösdürmäge ýardam etmäge gönükdirilendir we ulanyjylaryň isleglerine laýyklykda olary täzeden düzmegiň esasy bolup biler.

Materiallar we usullar

№ 4-NT (sanaw) formasy boýunça ilkinji statistik maglumatlary oýlap tapyşa, peýdaly modele, senagat nusgasyna, seleksiýa gazananyna, elektron hasaplaýjy enjamlaryň programmasyna, maglumatlar bazasyna, integral mikroshemasyn topologiýasyna we/ýa-da önümçiligiň syrlaryna (nou-hau) aýratyn hukugynyň eýesi bolup durýan ähli eýeçilik görnüşlerindäki hukuk şahslary (kiçi telekeçilik subýektlerinden başga), şeýle hem oýlap tapyşlara, peýdaly modellere, senagat nusgalaryna, seleksiýa gazananlaryna, bellige alnan elektron hasaplaýjy enjamlaryň programmalaryna, maglumatlar bazalaryna, integral mikroshemasyn topologiýasyna we/ýa-da önümçiligiň syrlaryna (nou-hau) aýratyn hukugy dolandyrmak şertnamasy baglan hukuk şahslary berýär. Hasabat ýygnamagyň möhletleri – hasabat ýylyndan soňky ýylyň 1-nji ýanwaryndan 15-nji fewralyna çenli. Jogap berijileriň hasabatlarynyň göwrümi hasabata girizip bilinjek obýektleriň sanyna baglydyr (1-den 5000 br. çenli).

«№ 4-NT (sanaw) formasynyň jogap berijisiniň şahsy otagy» sanly hyzmaty Senagat eýeçiliginiň federal institutynyň saýtynda ýerleşdirildi. Bu hyzmatyň işleýjiligi we amatlylygyndan ulanyjylaryň kanagatlanarlyk derejesini bahalandyrmak üçin anketa işlenilip taýýarlanylady.

⁴ Intellektual eýeçilik boýunça federal gullugynyň 14.06.2022-nji ýylyň № 103 buýrugy «Intellektual eýeçilik boýunça federal gullugynyň işjeňligine müşderi merkezli çärelerini ornaşdyrmak hakynda» // KonsultantPlus: saýt. URL: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_419758/ (ýüztutma senesi: 10.11.2025).

⁵ Rospatentiň 29.11.2022-nji ýylyň № 175 buýrugy (04.08.2023-nji ýylyň üýtgeşmeler bilen) «Intellektual eýeçilik boýunça federal gullugynda müşderi merkezli standartlaryny ornaşdyrmak boýunça edaranyň çäreleri meýilnamasyny tassyklamak hakynda» // KonsultantPlus: saýt. URL: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_433763/2ff7a8c72de3994f30496a0ccbb1ddafdaddd518/ (ýüztutma senesi: 10.11.2025).

2024-nji ýylda görkezilen forma boýunça 2348 gurama hasabat berdi we 75 648 intellektual eýeçilik obýektiniň ulanylmagyny görkezdi [8, 9]. Formany doldurmak guramalaryň içki hasabanyň gurlan ulgamyny talap edýär; sebäbi hasabata şular girizilýär:

- obýektleriň sany, br.;
- haýyşnamalaryň, gorag resminamalarynyň, şertnamalarynyň we ş.m. belgileri;
- maliýe görkezijileri, müň rub.

«№ 4-NT (sanaw) formasynyň jogap berijisiniň şahsy otagy» sanly hyzmaty Senagat eýeçiliginiň federal institutynyň saýtynda ýerleşdirildi. Bu hyzmatyň işleýjiligi we amatlylygyndan ulanyjylaryň kanagatlanarlylyk derejesini bahalandyrmak üçin anketa işlenilip taýýarlanylady. Anketa 230 gurama ugradyldy; bu 2024-nji ýylda netijeli hasabat beren guramalarynyň ≈10%-ni düzdi. Iýul – sentýabr 2025-nji ýyl aralygyndaky soragnama döwri üçin 147 guramadan jogaplar gelip gowuşdy. Anketa hyzmatdan kanagatlanarlylygyny ölçemäniň ýedi ugry boýunça toparlandyrylan 15 soragdan we yzygiderli aragatnaşyk boýunça açyk soragdan ybarat boldy.

I. Analitik maglumatlaryň dolulygy we ygtybarlylygy

Siziň ýanyňyzda mukdary görkezijileriň jemleýji bahalary (obýektleriň sany, tölenen sylaglar we ş.m.) dogry hasaplanýarmy?

- hawa
- ýok

Siziň ýanyňyzda geçen döwrüň hasabatynyň ygtybarly wersiýasyna elýeterliligiňiz barmy?

- hawa
- ýok

II. Soragyň işlenmeginiň tizligi

Indiki hereket (indiki girizmek hataryna) geçmek wagtmöhleti siziň ýanyňyzda näçe wagt alýar?

- 5 sekuntadan az
- 5-den 30 sekunta çenli
- 30 sekuntadan gowrak

III. Müşderi tagallalary

Siziň hasabatnyňyzda intellektual eýeçilik obýektleriniň sany näçe?

- 100-den az
- 100-den gowrak

Hasabat bilen işlemekde nawigasiýa amatlymy?

- hawa
- ýok

IV. Çözgüdiň hili

Ýüklenýän maglumatlaryň awtomatiki barlamanyň mümkinçiliklerini bahalandyryň (ölçem birligi, rugsat berilmeyän nyşanlaryň barlygy, nädogry senäniň barlanlyandygy).

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

- 0 – hyzmat barlag bilen baş çarmady
- 10 – deslapky barlag hyzmaty gowy işleýär, ýalňyşlyklar «yşyklandyrylýar»

Hyzmat bilen durnuksyz internet şertlerinde işlemegiň mümkinçiligini bahalandyryň (maglumatlar saklanýarmy?).

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

- 1 – maglumatlar soňky el bilen saklanmak derejesinde galdy
- 5 – maglumatlar awtomatiki saklanýlar

V. Hyzmat bilen özara täsirleşmäniň medeniýeti

Siz hyzmate mobil enjamlardan ýüz tuttugyzmy?

- hawa
- ýok

VI. Subjektivlik bahasy

Jogap berijiniň şahsy otagynyň hyzmatynyň näderejede düşnükliğini bahalandyryň.

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

- 0 – hyzmat düşünmek üçin çylşyrymly
- 10 – hyzmat düşnükli

VII. Hyzmaty ösdürmek we goldamak mümkinçiligi

Tehniki goldaw bermek mümkinçiligini bahalandyryň (ulgamyň gollanmalary, maglumat almak üçin telefon belgileriniň elýeterliligi we ş.m.).

- 10 – tehniki goldaw ajaýyp işleýär
- 9 – ulgamda gollanmalar ýeterlik, poçta we telefon elýeterli
- 8 – ulgamda gollanmalar ýeterlik, poçta boýunça jogaplar doly
- 7 – gollanmalar hemme ýerde däl, emma sorag elmydama poçta ýa-da telefon arkaly çözülip bilner
- 6 – ulgamda gollanmalar ýeterlik, telefona jaň etmek kyn
- 5 – gollanmalar hemme ýerde däl, telefona jaň etmek kyn
- 4 – poçtada jogaplar gijä galýar, jaň etmek kyn
- 3 – jaň etmek kyn, poçtada jogaplar gelmeýär
- 2 – telefon bar, emma jaň edip bilmeýärin
- 1 – goldaw telefonyny we işjeň poçtany tapyp bilemok

Şahsy otagyňyzda analitik gurallar (mysal üçin, döwür üçin obýekt boýunça depgini görüzmek mümkinçiligi) gerekmi?

- hawa
- ýok

Hasabat maglumatlaryny tablisa görnüşinde ýüklemek (import etmek) siziň üçin amatlymydyr?

- hawa
- ýok

Hasabat maglumatlary bolan tablisalary import etmek üçin amaly format görkezini (mysal üçin: Xls, Otd we ş.m.).

Rosstat GIS SAP-nyň ýeke-täk platformasynda hasabat doldurmak siziň üçin amatlymydyr?

- hawa
 ýok

Bize nämeleri kämilleşdirmegi maslahat berýäňiz?

Sanly hyzmaty bahalandyrmagyň metrikalary Russiýanyň ykdysady ösüş ministrligi⁶ tarapyndan işlenilip taýýarlanylýan müşderi merkezli gi standartlarynyň maslahatlaryna we ornaşdyrmagyň amaly tejribesine esaslanyp taslanlydy [10].

NETIJELER WE ARA ALYP MASLAHATLAŞMA

I. Analitik maglumatlaryň dolulygy we ygtybarlylygy

Dolulygy we ygtybarlylygy statistik maglumatlaryna bildirilýän esasy talaplar bolup durýar. Hasabata guralan mukdary görkezijiler bilen işlemegiň gurallary ulanyjylaryň talaplary esasynda mümkin bolan iň ýokary derejede sazlanmalydyr. Bu nukdaýnazardan ulanyjylaryň bahalary iň möhüm bolup durýar, şonuň üçin-de «Siziň ýanyňyzda mukdary görkezijileriň jemleýji bahalary (obýektleriň sany, tölenen sylaglar we ş.m.) dogry hasaplanýarmy?» soragyna jogap berijileriň 98%-niň oňyn jogaby «№ 4-NT (sanaw) formasynyň jogap berijisiniň şahsy otagyňyň» hyzmatynyň işiniň ýokary bahasy bolup durýar.

Amallary awtomatlaşdyrmak hasabat bilen işlemegi ep-esli ýeňilleşdirýär. Öňki hasabatlaryň wersiýalaryna çalt elýeterlilik barlanyldy maglumatlary gaýtadan ulanmak mümkinçiligini berýär; girizmek üçin zerur öýjükleri çalt tapmaga mümkinçilik berýär; maglumatlary geçirmekde ýalňyşlyk töwekgelçiligini azaldýar; resminamalaryň atributlarynyň beýanyny öz içine alýan tekst öýjüklerini doldurmak üçin sarp edilýän wagty gysgaldýar. Hasabatlary doldurma taryhyna elýeterlilik hem görkezijilerdäki üýtgeşmeleri yzarlamaga, öçürilen maglumatlary dikeltmäge, täze işgärleri forma bilen işlemäge öwretmek üçin üstünlikli doldurma tejribesini saklamaga kömek edýär. «Siziň ýanyňyzda geçen döwrüň hasabatynyň ygtybarly wersiýasyna elýeterliliğiňiz barmy?» soragyna jogap berijileriň jogaplary şeýle paýlandy:

- «hawa» – 90,5%;
- «ýok» – 9,5%.

Hyzmatyň ulanyjylarynyň 9,5%-niň hasabat saklamaýandygyny ýa-da formany doldurmak üçin jogapkär işgäriň çalşyandygyny çaklamak bolar.

II. Soragyň işlenmeginiň tizligi

Indiki hereket (indiki girizmek hataryna) geçmäge sarp edilýän wagt baradaky sorag soraga işlemegiň tizligini görkezýär. Jogap berijileriň takmynan 30%-i soraga işlemegiň tizligini ýeterlik ýokary diýip bahalandyryr; takmynan 60%-i tizligiň kanagatlanarlydygyny hasaplaýar; biraz 10%-den gowragy bolsa soraga işlemegiň tizliginiň ýeterlik çalt dädigini hasaplaýar (1-nji surat).

III. Müşderi tagallalary

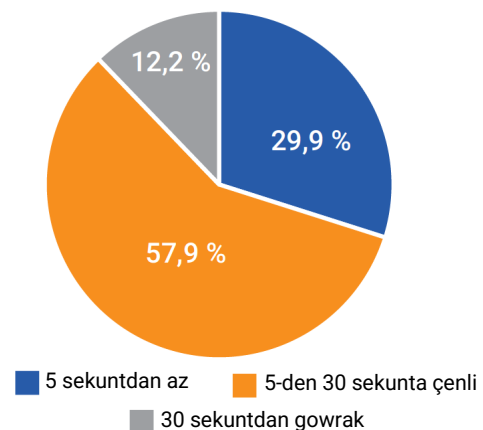
Müşderi tagallalaryny bahalandyrmak üçin anketa iki sorag teklipl edildi.

Hasabatdaky intellektual eýeçilik obýektleriniň sany baradaky sorag jogap berijidäki yük göwrümünü düşündirmäge kömek edýär. Gurama näçe köp obýekt ulanylýan bolsa, jogap beriji hasabaty doldurmaga näçe köp wagt sarp edýär we şahsy otagda işlemekde meseleleriň ýüze çykyş ähtimallygy näçe ýokary bolýar. 100-den gowrak obýekt barada maglumatlary öz içine alýan göwrümlü hasabatlary soragnama alnan jogap berijileriň 20,4%-i hödürledi.

Hasabat bilen işlemekde nawigasiýanyň amatlylygyny bahalandyrmaga mümkinçilik berýän sorag, jogap beriji şahsy otagdaky hasabatnyň sahypalary boýunça geçmekde başdan geçirýän kynçylyklary bahalandyrmaga mümkinçilik berýär. Soragnama gatnaşyjylarynyň 89,1%-i hasabat bilen işlemekde nawigasiýanyň amatlylygyny bellediler.

IV. Çözgüdiň hili

Hyzmatyň tehniki çözgüdiniň ýerine ýetirilşiň hili iki jähtde bahalandyryldy.

Awtorlar tarapyndan düzüldi Compiled by authors

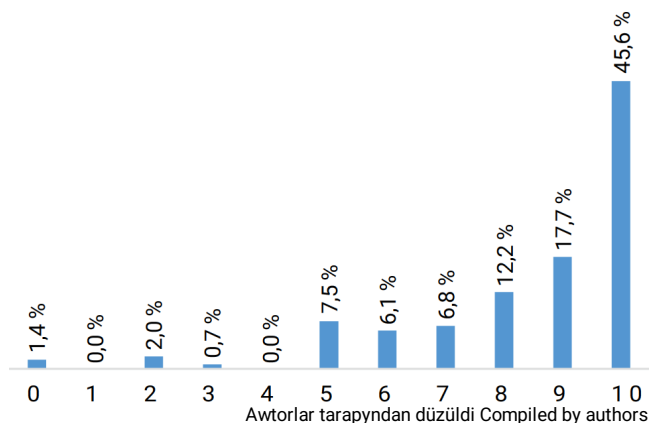
Surat 1.

«Indiki hereket (indiki girizmek hataryna) geçmek wagtmöhleti siziň ýanyňyzda näçe wagt alýar?» soragyna jogap berijileriň jogaplarynyň paýlanmasy

Figure 1.

Distribution of respondents' responses to the question «How long does it take you to move to the next action (to the next input line)?»

⁶ Müşderi merkezli gi standartlary // Russiýa Federasiýasynyň ykdysady ösüş ministrligi: saýt. URL: https://www.economy.gov.ru/material/directions/gosudarstvennoe_upravlenie/gosudarstvo_dlya_lyudey/standart_y_klientocentrchnosti/ (ýüztutma senesi: 08.08.2025).

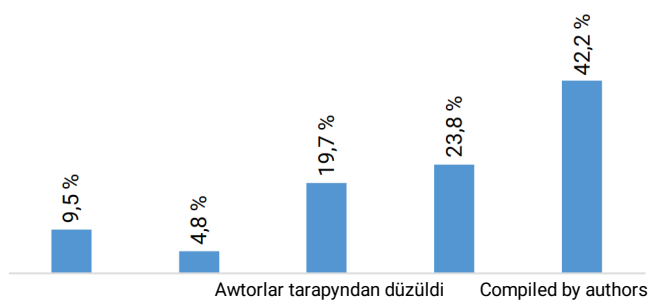
Surat 2.

«Ýüklenýän maglumatlaryň awtomatiki barlamanyň mümkinçiliklerini bahalandyryň (ölçem birligi, rugsat berilmeyän nyşanlaryň barlygy, nädogry senäniň barlanylyandygy)» soragyna jogap berijileriň jogaplarynyň paýlanmasy

Figure 2.

Distribution of respondents' responses to the question «Evaluate the capabilities of automatic pre-checking of uploaded data (whether dimensions, invalid characters, and invalid dates are checked)»

Ýüklenýän maglumatlaryň awtomatiki barlamasyň mümkinçiliklerini jogap berijileriň 45%-i iň ýokary 10 ball bilen bahalandyrdy. Hyzmatyň baş çarmadygyny 1,4% aňlatdy. Netijede ulanyjylarynyň aglaba köpüsiniň hyzmatyň hili bilen kanagatlanýandygyny hasap etmek bolar — jogap berijileriň 76%-den gowragy hyzmaty 8 we ondan ýokary ball bilen bahalandyrdy (2-nji surat).

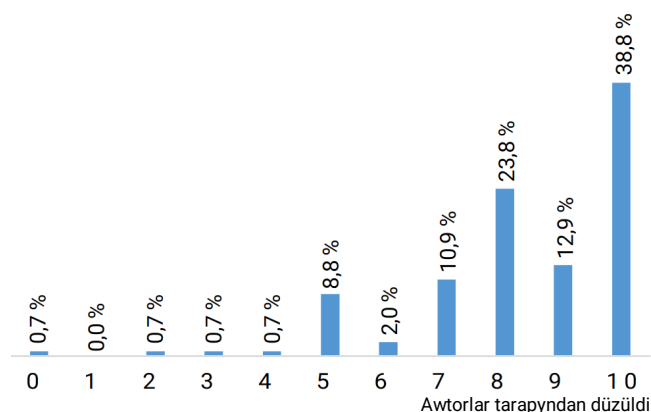

Surat 3.

«Hyzmat bilen durnuksyz internet şertlerinde işlemegiň mümkinçiligini bahalandyryň (maglumatlar saklanylýarmy?)» soragyna jogap berijileriň jogaplarynyň paýlanmasy

Figure 3.

Distribution of respondents' responses to the question «How would you rate the service's usability in unstable internet conditions (is data saved?)»

Surat 4.

«Jogap berijiniň şahsy otagynyň hyzmatynyň näderejede düşnükliedigini bahalandyryň» soragyna jogap berijileriň jogaplarynyň paýlanmasy.

Figure 4.

Distribution of respondents' responses to the question «How intuitive is the respondent's personal account?»

Durnuksyz internet şertlerinde hyzmat bilen işlemegiň oňyn tejribesi jogap berijileriň 42%-de bar. Olar maglumatlarynyň saklanylmagyny 5 ball bilen bahalandyrdy. Beýleki jogap berijiler üçin durnuksyz internet maglumatlar bilen işlemekde kynçylyklar döredýär. Şeýle bahalar hyzmatyň işiniň durnuklylygyny üpjün edýän tehniki çözümleri täzedemegiň esasy bolup durýar (3-nji surat).

V. Hyzmat bilen özara täsirleşmäniň medeniýeti

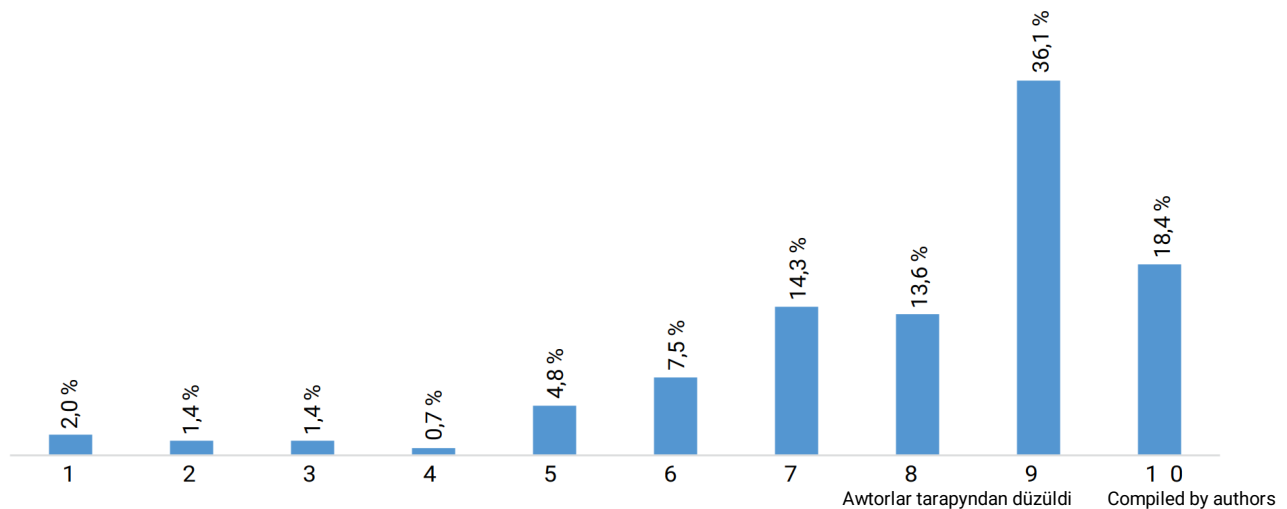
Hyzmat bilen özara täsirleşmäniň medeniýetini bahalandyrmak mobil enjamlardan hyzmat bilen işlemek mümkinçiligini öz içine aldy. Bu opsiýa ulanyjylarynyň 10%-den azyna talap edilýär. Hasabatda intellektual eýeçilik obýektleriniň köp sanyny görkezýän kompaniýalar üçin mobil enjamlardan hyzmat bilen işlemek obýektiw taýdan belli kynçylyklary döredýär.

VI. Subjektivlik bahasy

Jogap berijiniň şahsy otagynyň hyzmatynyň düşnükliigi baradaky sorag, jogap berijiniň subjektivlik bahasyny beýan edýär. Olaryň köpüsi üçin (75,5%-den gowragy, 8 we ondan ýokary bahalar) hyzmat düşnüklidir we kynçylyk döretmeýär (4-nji surat). 21,7% üçin (5–7 bal bahalar) hyzmat düşnükliigi tarapyndan düşnüksizliginden köpdür. Jogap berijileriň diňe az bölegi (3%-den az) hyzmatyň persepsiýa üçin çylşyrymly bolandygyny belledi.

VII. Hyzmaty ösdürmek we goldamak mümkinçiligi

Tehniki goldawynyň hilinden ulanyjylarynyň kanagatlanarlylygyny barlamak bu amaly kämilleşdirmegiň ýollaryny gözlemäge gönükdirilendir.

1 – goldaw telefonyny we işjeň poçtany tapyp bilemok; 2 – telefon bar, emma jaň edip bilemok; 3 – jaň etmek kyn, poçtada jogaplar gelmeýär; 4 – poçtada jogaplar gijä galýar, jaň etmek kyn; 5 – gollanmalar hemme ýerde däl, telefona jaň etmek kyn; 6 – ulgamda gollanmalar ýeterlik, telefona jaň etmek kyn; 7 – gollanmalar hemme ýerde däl, emma sorag elmyradaý poçta ýa-da telefon arkaly çözülip bilner; 8 – ulgamda gollanmalar ýeterlik, poçta boýunça jogaplar doly; 9 – ulgamda gollanmalar ýeterlik, poçta we telefon elýeterli; 10 – tehniki goldaw ajaýyp işleýär

1 – I can't find a support phone number and an up-to-date e-mail; 2 – I have a phone, but I can't get through; 3 – it's difficult to get through, the answers to the e-mail don't arrive; 4 – the answers to the e-mail arrive late, it's difficult to get through; 5 – the hints are not everywhere, it's difficult to get through; 6 – there are enough hints in the system, it's difficult to get through; 7 – the hints are not everywhere, but you can always solve the question by e-mail or phone; 8 – there are enough hints in the system, the answers by e-mail are complete; 9 – there are enough hints in the system, e-mail and phone are available; 10 – technical support is working fine

Surat 5.

«Tehniki goldaw bermek mümkinçiligini bahalandyryň
(ulgamyň gollanmalary, maglumat almak üçin telefon belgileriniň elýeterliligi we ş.m.)»
soragyna jogap berijileriň jogaplarynyň paýlanmasy

Figure 5.

Distribution of respondents' responses to the question
«Rate the capabilities of the technical support service
(system prompts, availability of phone numbers for obtaining help information, etc.)»

Jogap berijileriň 50%-den gowragy tehniki goldawynyň häzirki işini ýeterince ýokary bahalandyryr; takmynan 40%-i umuman hyzmatyň işinden kanagatlanýar we 10%-den az hyzmatlary bermeginiň hilinden nägile bolýar (5-nji surat). Gazanylan kanagatlanarlylyk derejesi ulanyjylaryň soraglarynyň we ýütutmalarynyň uly bölegini örtjek çat-bot konsepsiyasyny işläp taýýarlamak ugurda tehniki goldaw hyzmatyny has-da kämilleşdirmek üçin berk esas döredýär. Üns merkezini iň ýokary müşderi hyzmatyna ýetmek üçin oňaýsyz syn bilen işe hem gönükdirmek gerekdir.

Soragname gatnaşyjylary esasan intellektual eýeçilik ulanmak formasynyň sanly hyzmatyna analitik gurallar ornaşdyrmagyň has giň möçberini goldadylar:

- jogap berijileriň 74,1%-i goşmaça analitik gurallar görmäge isleg bildirdi;
- 25,9%-i häzirki toplumdan kanagatlanýar.

Intellektual eýeçilik boýunça statistik hasabat ulgamynyň şahsy otagyň tablisa maglumatlary import etmek wezipesini amala aşyrmak statistik maglumatlary ýygnamak we işlemegiň sanlylaşdyrmasyň möhüm

elementidir. Bu işleýjilik ulanyjylara maglumatlary öňünden amatly tablisa formatynda emele getirmäge mümkinçilik berýär; bu bolsa intellektual eýeçiligiň dürli obýektlerini ulanmak baradaky maglumatlary girizmek amalyň ep-esli ýenilleşdirýär. Şonuň bilen birlikde jemleýji maglumatlary birleşdirmekde ýeke-nusga talaplara eýermek statistik maglumatlaryň hilini we ygtybarlylygyny üpjün etmek üçin esasy şertdir.

Intellektual eýeçilik boýunça statistik hasabat ulgamynyň şahsy otagyň tablisa maglumatlary import etmek wezipesini amala aşyrmak statistik maglumatlary ýygnamak we işlemegiň sanlylaşdyrmasyň möhüm elementidir.

2027-nji ýyla çenli GIS SAP-da statistik önümçiligiň ähli tapgyrlaryny: meýilleşdirmek, ýygnamak, işlemek we maglumatlary ýaýratmagy ýerleşdirmek meýilleşdirilýär.

Biziň soragnamamyzyň netijeleri ulanyjylarynyň 82%-i üçin öňünden doldurlan formalar import etmek mümkinçiliginiň möhümdigini tassyklady. Çig tablisalaryň formatyny saýlamakda bolsa jogaplar şeýle paýlandy:

- 84,7% MS Excel,
- 2,1% MS Word,
- 2,1% otd,
- 0,7% csv,
- 1,4% hiç hili tapawudy ýok,
- 4,9% häzirki format laýyk, bellik ýok,
- 1,4% jogap bermek kyn,
- 2,7% birnäçe format.

Intellectual eýeçilik obýektlerini ulanylmagyny sanly gözegçilikde guramakdaky düýpli innowasiýa – № 4-NT (sanaw) formasy boýunça hasabat bermek hyzmatyny Rosstat tarapyndan Russiýada statistik maglumatlary birleşdirmek we ýaýratmak üçin döredilen döwlet maglumat ulgamy bolup durýan «GIS SAP» Statistik maglumatlary bermekde sanly analitik platforma geçirmek. Onuň esasy maksady – dolandyryş çözümlerini kabul etmek üçin statistik maglumatlary ýygnamak we seljerme geçirmegiň amalyň ýeňilleşdirmek we çaltlaşdyrmak, şeýle hem statistikany häkimiýet edaralary, işewürler we raýatlar üçin has elýeterli etmektir. 2027-nji ýyla çenli GIS SAP-da statistik önümçiligiň ähli tapgyrlaryny: meýilleşdirmek, ýygnamak, işlemek we maglumatlary ýaýratmagy ýerleşdirmek meýilleşdirilýär. Hereket edýän hyzmatyň ulanyjylaryna sorag – «Rosstat GIS SAP-nyň ýeke-täk platformasynda hasabat doldurmak siziň üçin amatlymydyr?» – soragname gatnaşyjylary iki topara bölde. Konserwatiw düzülen birinji topar – ýok diýip jogap berdi (68%). Ikinji topar täze hyzmatyň amatly boljakdygyna umyt bildirdi – 32%.

«Bize nämeleri kämilleşdirmegi maslahat bererdikýoz?» aýyk soragy üç ugur boýunça toparlandyran gymmatly teklipleri ýygnamaga mümkinçilik berdi: tehniki, işleýjilik, usulyýet (intellectual eýeçilik obýektlerini ulanmakdan ykdysady täsiri hasaplamak babatynda).

Intellectual eýeçilik obýektlerini ulanylmagyny sanly gözegçiligiň mümkinçilikleri

Döwlet dolandyryşyny sanlylaşdyrmagyň häzirki zaman meýilleri intellectual eýeçilik obýektlerini ulanylmagyny gözegçilikde saklamak üçin platforma çözümlerini ornaşdyrmagyň zerurdygyny şertlendirýär. Statistik gözegçilik ulgamynyň GIS SAP geçmegi intellectual eýeçilik obýektlerini gözegçilikde saklamagyň

hil taýdan täze derejesini üpjün etmek üçin tehnologik esas emele getirýär. Bu intellektual eýeçiligi ulanylmak statistikasyň ulanyjylary üçin API (Application Programming Interface) arkaly täze mümkinçilikleri açar. API ulgamlar arasyndaky özara täsirleşmek üçin programma interfeýsini üpjün edýär; bu intellektual eýeçilik boýunça statistikany birleşdirmek we federal ýerine ýetiriji häkimiýet edaralary, işewürler, ylym jemgyýetçiliginiň wekilleri üçin ýeke-nusga soraglary sazlamak çygrynda aýratyn möhümdir. API soragyň logarifmlenişiniň mehanizmlerini öz içine alyp biler; bu maglumatlara elýeterliligi yzarlamaga we mümkin bolan bozulmalary ýüze çykarmaga mümkinçilik berýär. № 4-NT (sanaw) formasynyň berilmeginiň möhletlerini gözegçilikde saklamak awtomatiki habarnama we Döwlet hem-de çäk hyzmatlarynyň ýeke-täk portalynyň sanly resminama dolanyşygy hasabyna güýçlendiriler. Maglumatlarynyň ygnanmagy artýar. Maglumatlarynyň ygtybarlylygyny ýokarlandyrmak daşarky çeşmeler bilen kross-barlag arkaly üpjün edilýär. Şeýlelikde, GIS SAP-nyň mümkinçiliklerini amala aşyrmak dolandyryşynyň ähli derejesinde strategik çözümleri kabul etmek üçin zerur intellektual eýeçilik obýektlerini ulanylmagynyň aýdyň, dessine we ygtybarly statistikasyň emele getirmäge mümkinçilik berer.

№ 4-NT (sanaw) formasy boýunça statistikany ýygnamagyň Rospatentiň edaralyk çeşmelerinden GIS SAP platformasyna geçirilmegi birnäçe tehniki, usulyýet we guramaçylyk meselelerini çözmäge talap eder. Olaryň esasyly ulgamlary integrirleme, maglumatlary standartlaşdyrma, ulanyjylary öwretmek we maglumatlarynyň howpsuzlygyny üpjün etmek bilen baglanyşyklydyr. Mysal üçin, № 4-NT (sanaw) formasy GIS SAP-nyň hökmany meýdanlary ýa-da maglumatlary girizmek formatlary babatynda mümkinçiliklerini we çäklendirmelerini göz önünde tutmak bilen täzeden işlenilmegi talap edip biler.

Netije (netijeleri)

Intellectual eýeçilik obýektlerini ulanylmagyny gözegçilikde saklamakda müşderä gönükdirilen çemeleşmäni ornaşdyrmak statistik amallarynyň netijeliligini ep-esli ýokarlandyryar.

Statistik hasabat formalaryny doldurmagyň sanly hyzmatyndan kanagatlanarlylygyny bahalandyrmak şulary ýüze çykardy: awtomatlaşdyrylan maglumatlary girizmek mehanizmleriniň ýokary talap edilmegini; ulgam bilen özara täsirleşmek amallaryny ýeňilleşdirmegiň zerurdygyny; dessine zygiderli aragatnaşyk almagynyň möhümdigini.

Intellectual eýeçilik obýektlerini ulanylmagyny gözegçilikde saklamakda müşderä gönükdirilen çemeleşmäni ornaşdyrmak statistik amallarynyň netijeliligini ep-esli ýokarlandyryar.

Alnan netijeleriň gönüden amaly mümkinçilikleri bar; olar Rosstat GIS SAP ýeke-täk sanly platformasynda intellektual eýeçilik obýektlerini ýygnamak we gözegçilikde saklamak hyzmatyny tasamlygy üçin esas bolup çykyş edýär.

Şeýlelikde, barlagy geçirmegiň netijeleri bilen tassyklanylýan müşderä gönükdirilen çemiş intellektual eýeçilik obýektlerini ulanylmagyny gözegçilikde saklamagyň netijeliligini ýokarlandyrmagyň esasy faktory bolup çykyş edýär. Onuň sanly platforma arkaly amala aşyrylmagy diňe statistik maglumatlary ýygnamagy optimizirlemäge mün mümkinçilik bermän, eýsem işewürleriň intellektual eýeçiligi dolandyrmak amallaryna has işeň gatnaşmagy üçin şertleri döretmäge hem mümkinçilik berer.

Edebiýat sanawy

1. Ýerşow, M. W. Dünýä ykdysadyýetinde global meýiller we Rossiýa üçin täze mümkinçilikler / M. W. Ýerşow // Ykdysadyýet meseleleri. — 2024. — № 12. — S. 5–28. — DOI 10.32609/0042-8736-2024-12-5-28.
2. Çernousow, D. A. Rossiýany ösdürmegiň strategik ileri tutmasy hökmünde tehnologiýa özygtyýarlyk: seljeriş we mümkinçilikler / D. A. Çernousow // Innowasiýa ykdysadyýeti meseleleri. — 2025. — J. 15, № 1. — S. 39–56. — DOI 10.18334/vinec.15.1.122564.
3. Sukonkin, A. W. Milli ösüş maksadyna ýetmekde görkezijileri gurluş modelirlenmesi / A. W. Sukonkin, A. W. Aleksandrowa // Kontrolling. — 2023. — № 3 (89). — S. 26–34.
4. Iwanowa, M. G. Intellektual eýeçiligi ulanylmagyna statistik gözegçilik meselelerine / M. G. Iwanowa, D. G. Dudko // Intellektual eýeçilik. Senagat eýeçiligi. — 2019. — № 11. — S. 31–40.
5. Aleksandrowa, A. W. Patent edarasynyň işeňliginde müşderi merkezligi ýörelgelerini amala aşyrmak / A. W. Aleksandrowa // Täze hakykat şertlerinde 5.0 ykdysadyýeti we senagaty (INPROM-2022): Daşary ýurt gatnaşyjy umumy Russiýa ylmy-amaly konferensiýasynyň işleri, Sankt-Peterburg, 28–30-njy aprel 2022-nji ýyl. — Sankt-Peterburg: POLITEH-PRESS, 2022. — S. 468–471. — DOI 10.18720/IEP/2022.1/129.
6. Kononenko, I. Ý. Intellektual eýeçilik ulgamyndaky elektron hyzmatlara syn / I. Ý. Kononenko, D. W. Zastawnýi, Ý. A. Lagida, D. I. Zubow // Intellektual eýeçilik. Senagat eýeçiligi. — 2024. — № 6. — S. 34–43.
7. Neretin, O. P. Milli patent edarasynyň sanly infrastrukturasy: gurluş-işleýjilik taslamasy / O. P. Neretin, N. W. Lopatina // Ylmy-tehniki maglumat. 1-nji serýa: Maglumat işiniň guralyşy we usulyýeti. — 2021. — № 12. — S. 8–14.
8. Ulyášina, S. Ý. Dolandyryş çözümlerini kabul etmek çemesi hökmünde intellektual eýeçilik obýektlerini ulanmak baradaky maglumatlar / S. Ý. Ulyášina // Intellektual inženerlik ykdysadyýeti we 5.0 senagaty (INPROM-2024): X Halkara ylmy-amaly konferensiýasynyň işleri. 2 tomda, Sankt-Peterburg, 25–28-nji aprel 2024-nji ýyl. — Sankt-Peterburg: POLITEH-PRESS, 2024. — S. 267–270. — DOI 10.18720/IEP/2024.2/63.
9. Ulyášina, S. Ý. Intellektual eýeçilik ulgamyndaky analitik barlaglar 2023: sebitlerde intellektual işiň netijelerini ulanmak / S. Ý. Ulyášina, A. W. Aleksandrowa, A. W. Molodkin, O. I. Babikowa. — Moskwa: SEFI, 2024. — 62 s.
10. Kalinin, A. M. Döwlet dolandyryşynda müşderi merkezligi ýörelgesini ulanmak: ornaşdyrmak gün tertibi / A. M. Kalinin // Döwlet we çäk dolandyryşy meseleleri. — 2023. — № 3. — S. 7–25. — DOI 10.17323/1999-5431-2023-0-3-7-25.

Awtorlar hakynda maglumat

Anna Wladimirowana Aleksandrowa, tehniki ylmylar kandidaty, dosent, «Senagat eýeçiliginiň federal instituty» FDBE-niň Analitiki merkeziniň baş ylmy işgäri — başlygy (Moskwa, Berežkowskaya köçesi, jaý 30, 1-nji bina); ORCID 0000-0002-1469-2007; SPIN: 7216-1280; anna.aleksandrova@rupto.ru.

Swetlana Olegowna Gradszkowa, «Senagat eýeçiliginiň federal instituty» FDBE-niň Analitiki merkeziniň başlygynyň orunbasary (Moskwa, Berežkowskaya köçesi, jaý 30, 1-nji bina); ORCID 0000-0002-3847-8582; SPIN: 4934-3483; otd4548@rupto.ru.

Swetlana Ýuryewna Ulyášina, ykdysady ylmylar kandidaty, dosent, «Senagat eýeçiliginiň federal instituty» FDBE-niň Analitiki merkeziniň intellektual eýeçilik ulgamyna gözegçilik sektorynyň başlygy (Moskwa, Berežkowskaya köçesi, jaý 30, 1-nji bina); SPIN: 9639-7721; otd4540@rupto.ru.

Awtordaşlaryň beýan edilen goşantlary

A. W. Aleksandrowa — ýörelgäni işläp taýýarlamak, usulyýet, barlagy geçirmäge ýolbaşçylyk etmek, golýazma döretmek we redaktirlemek.

S. O. Gradszkowa — teoretiki syn, soragnama usulyýetini işläp taýýarlamak, golýazma döretmek we redaktirlemek. S. Ý. Ulyášina — soragnama usulyýetini işläp taýýarlamak, anketa işlemek, maglumatlary tassyklamak, golýazma döretmek we redaktirlemek.

References

1. Ershov, M. V. (2024), «Global trends in the world economy and new opportunities for Russia», *Voprosy Ekonomiki*, no. 12, pp. 5-28. DOI 10.32609/00428736-2024-12-5-28.
2. Chernousov, D. A. (2025), «Technological sovereignty as a strategic priority of Russia's development: analysis and prospects», *Russian Journal of Innovation Economics*, no. 1, pp. 39-56. DOI 10.18334/vinec.15.1.122564.
3. Sukonkin, A. V. and Aleksandrowa, A. V. (2023), «Structural Modeling of Indicators for Achieving National Development Goals», *Kontrolling*, no. 3, pp. 26-34.
4. Ivanova, M. G. and Dudko, D. G. (2019), «On the Statistical Observation of Intellectual Property Use», *Intellectual Property. Industrial Property*, no. 11, pp. 31-40.

5. Aleksandrova, A. V. (2022), «Implementing the principles of customer centricity in the activities of the patent office», *Economics and Industry 5.0 in the New Reality (INPROM-2022): Proceedings of the All-Russian Scientific and Practical Conference with International Participation*, St. Petersburg, Russia, April 28-30, 2022, pp. 468-471. DOI 10.18720/IEP/2022.1/129.
6. Kononenko, I. Yu., Zastavny, D. V., Lagida, Yu. A. and Zubov, D. I. (2024), «A Review of Electronic Services in the Field of Intellectual Property», *Intellectual Property. Industrial Property*, no. 6, pp. 34-43.
7. Neretin, O. P. and Lopatina, N. V. (2021), «National patent system's digital infrastructure: structural and functional design», *Scientific and Technical Information. Series 1: Organization and Methods of Information Work*, no. 12, pp. 8-14.
8. Ulyashina, S. Yu. (2024), «Information on the use of intellectual property objects as a source of management decision-making», *Intellectual Engineering Economy and Industry 5.0 (INPROM-2024): Proceedings of the X International Scientific and Practical Conference*. In 2 volumes, St. Petersburg, Russia, April 25-28, 2024, pp. 267-270. DOI 10.18720/IEP/2024.2/63.
9. Ulyashina, S. Yu., Aleksandrova, A. V., Molodkin, A. V. and Babikova, O. I. (2024), *Analytical Research on the Intellectual Property Sphere 2023: Use of Intellectual Activity Results in the Regions*, FIPS, Moscow, Russia.
10. Kalinin, A.M. (2023), «Using the principle of customer-centricity in public administration: agenda for implementation», *Issues of State and municipal management*, no. 3, pp. 7-25.

Information about the authors

Anna V. Aleksandrova, Cand. Sci (Technical Sciences), Associate Professor, Senior Researcher, Head of the FIPS Analytical Center (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); ORCID 0000-0002-1469-2007; SPIN: 7216-1280; anna.aleksandrova@rupto.ru.

Svetlana O. Gradskova, Deputy Head of the FIPS Analytical Center (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); ORCID 0000-0002-3847-8582; SPIN: 4934-3483; otd4548@rupto.ru.

Svetlana Yu. Ulyashina, Cand. Sci. (Economics), Associate Professor, Head of the Intellectual Property Monitoring Sector, FIPS Analytical Center (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); SPIN: 9639-7721; otd4540@rupto.ru.

Contribution of the authors

A. V. Aleksandrova – concept development, methodology, research supervision, manuscript preparation and editing.

S. O. Gradskova – theoretical review, development of survey methodology, creation of the manuscript and its editing.

S. Yu. Ulyashina – development of survey methodology, processing of questionnaires, data verification, creation of the manuscript and its editing.

Awtorlar bähbitleriň gapma-garşylygynyň ýokdugy barada beýan edýärler.

Redaksiya gelen senesi (Received): 21.10.2025

Syndan soňra goşmaça işlenen senesi (Revised): 19.11.2025

Neşir edilmäge kabul edilen senesi (Accepted): 20.11.2025

3 PATENT IŞINIŇ UMUMY MESELELERI

Ylmy makala

Original article

UDK: 608.2: 347.771
EDN <https://elibrary.ru/mulgyx>

Kämilleşdiriş tekliplerini goramak institutynyň geljegi barmy?

Galina Mihailowna Solowýewa
Senagat eýeçiliginiň federal instituty
otd1810@rupto.ru

Mazmun: Rossiya ykdysadyýetiniň önünde onuň binýat pudaklaryny tehnologik taýdan täzelemek, ylmy guramalaryň we goranmak kärhanelarynyň ylmy-tehniki binýadyny döwrebaplaşdyrmak, täze tehnologik gurluşyň elementlerini emele getirmek wezipeleri goýuldy. Şeýle wezipeleri çözmek hukuk ulgamyndan gatnaşyklary laýykly kadalaşdyrmagy we tehnologik özgertmeleriň gatnaşyjylary hökmünde hojalyk subýektleriniň we işgärleriň bähbitleriniň deňagramlylygyny saklamagy talap edýär. Jemgyýete işgärleriň guramalary we kärhanalary döwrebaplaşdyrmaga çekilmegine ýardam berjek hukuk institutlary zerurdyr. Meñzeş ähmiýetdäki wezipeler sowet ykdysadyýeti tarapyndan çözülipdi; onuň çäklerinde kämilleşdiriş tekliplerine hukuk goragy instituty işleýärdi. Bu işiň maksady SSSR-de hereket eden ratsionalizatorçylyk, kämilleşdiriş tekliplerine goragyň hukuk kadalaryny Rossiya kanunçylygyna girizmekligiň mümkinçiligini we maksadalaýyklygyny kesgitlemekdir. Makalany taýýarlamakda kämilleşdiriş tekliplerine goragyň instituty ykdysadyýet we hukugyň çatrygynda hadysa hökmünde seredildi. Umumylymy, hususylymy we hususy-hukuk usullary, şeýle hem institusional we neo-institusional çemeleşmeler ulanyldy. SSSR-de kämilleşdiriş tekliplerine goragyň kadalaşdyryjy hukuk namalarynyň düzgünleri, intellektual hukuklar çygyndaky Rossiya kanunçylygy, Garaşsyz Döwletleriň Arkalaşygynyň (GDA) kämilleşdiriş işjeňligi baradaky nusgalyk kanuny, guramalarynyň kämilleşdiriş tekliplerine seredip çykmak we kämilleşdiriş teklipleri üçin baýrak bermek baradaky kadalaşdyryjy namalarynyň düzgünleri hem-de çap işleri seljerildi. Netijede SSSR-de kämilleşdiriş tekliplerine hukuk goragy institutynyň işlemeginiň şertleri we aýratynlyklary ýüze çykaryldy; geçiş döwründe, täze durmuş-ykdysady şertleriň emele gelýän döwründe kämilleşdiriş teklipleri institutynyň meseleleri görkezildi. Kämilleşdiriş tekliplerine aýratyn häsiýeti aýratyn hukugynyň absolyt häsiýeti, teklipleri ulanmakda beýleki şahslarynyň aýratyn hukuklaryny bozmazlygyň zerurlygy bilen gapma-garşylyga girdi. Awtor hukuk ulgamynda kämilleşdiriş tekliplerine goragyň institutyny dikeltmegiň mümkin dälidigini we öz wagtynda dälidigini netijä gelýär. Häzirki şertlerde hojalyk subýektleri, guramalar we kärhanalary üçin döwlet derejesinde kämilleşdiriş tekliplerine goragyň dikeldilmeginiň deregine önümçilik we guramaçylyk kämilleşdirmeleri babatynda işgärleriň tekliplerine toplamak, seredip çykmak we ulanmakda önümçilik syryny (nou-hau) goramagyň hukuk düzgünini ulanmak, içgi korporatiw innowasiya ösüş gurşawyny, teklipleriň seredip çykylmagyň netijeliligine baglanylmagyň höweslendiriş we baýrak ulgamyny döretmek möhüm bolýar.

Açar sözler: kämilleşdiriş teklip, intellektual eýeçiligi goramak, tehniki kämilleşdirme, kämilleşdiriş tekliplerine goragyň hukuk düzgünü, kämilleşdiriş tekliplerine goragyň hukuk düzgünini dikeltmek mümkinçiligi.

Çeşme görkezmek üçin: Solowýewa G. M. Kämilleşdiriş tekliplerini goramak institutynyň geljegi barmy? // SEFI Habarçysy. 2025. J. 4, № 4 (14). S. 364–375.

Minnetdarlyklar: awtor SEFI-niň döwlet hyzmatlaryny bermegiň hilini gözegçilikde saklamak merkeziniň başlygy O. L. Alekseýewa we SEFI-niň döwlet hyzmatlaryny bermegiň hilini gözegçilikde saklamak merkeziniň başlygynyň orunbasary – döwlet hyzmatlaryny bermegiň umumy meseleleri bölüminiň başlygy Ý. W. Sorokina döredijilige goldaw, ylham we sabyr üçin minnetdarlyk bildirýär.

Does the legal institution for the protection of rationalization proposals have a future?

Galina M. Solovieva
Federal Institute of Industrial Property
otd1810@rupto.ru

Abstract: the Russian economy is faced with the tasks of technological renewal of the basic sectors of the economy, modernization of the scientific and technical base of scientific organizations and defense enterprises, and the formation of elements of a new technological order. Solving such problems requires the legal system to adequately regulate relations and maintain a balance of interests between economic entities and employees as participants in technological transformations. Society needs legal institutions that would facilitate the involvement of employees in the modernization of organizations and enterprises. Similar tasks were solved by the Soviet economy, and the Institute for legal protection of rationalization proposals functioned in the USSR. The purpose of this work is to determine the possibility and expediency of including in Russian legislation the legal norms in force in the USSR on innovation, on the protection of rationalization proposals. In preparing the article, the institute for the protection of rationalization proposals was considered as a phenomenon at the intersection of economics and law. General scientific, private scientific and private law methods were applied, as well as institutional and neo-institutional approaches. The provisions of regulatory legal acts on the protection of rationalization proposals in the USSR, Russian legislation in the field of intellectual property rights, the model law of the Commonwealth of Independent States (CIS) on rationalization activities, the provisions of regulatory acts of organizations on rationalization proposals and on bonuses for rationalization proposals, scientific publications are analyzed. As a result, the conditions and features of functioning of the institute of legal protection of rationalization proposals in the USSR were identified, and the problems of the institute of rationalization proposals during the transition period during the formation of new socio-economic conditions were shown. The local nature of the rationalization proposals came into conflict with the absolute nature of the exclusive right, with the need not to violate the exclusive rights of others when using the proposals. The author concludes that it is impossible and untimely to restore the institution of protection of rationalization proposals in the legal system. In modern conditions, for business entities, organizations and enterprises, instead of restoring the protection of rationalization proposals at the state level, it is necessary to use the legal regime for the protection of production secrets (know-how) when collecting, reviewing and using employee proposals for industrial and organizational improvements, creating an internal corporate environment for innovative development, a system of incentives and bonuses for personnel, linked to the effectiveness of the consideration of proposals.

Keywords: rationalization proposal, protection of intellectual property, technical improvement, legal regime for the protection of rationalization proposals, possibility of recreating the legal regime for the protection of rationalization proposals.

For citation: Solovieva G. M. Does the legal institution for the protection of rationalization proposals have a future? // Bulletin of Federal Institute of Industrial Property. 2025. Vol. 4, No. 4 (14): 364-375 (In Russ.).

Acknowledgements: the author is grateful to the head of the Center for Monitoring the Quality of Public Services Provision of the Federal Institute of Industrial Property (FIPS) O. L. Alekseeva and the deputy head of the Center for Monitoring the Quality of Public Services Provision, head of the department for general issues of public services provision of the Federal Institute of Industrial Property (FIPS) E. V. Sorokina for their support of creativity, inspiration and patience.

Giriş

Rossiýa jemgyýetiniň öňünde ykdysadyýetiň binýat pudaklaryny tehnologik taýdan täzelemek, ylmy

guramalarynyň we goranmak kärhanalarynyň ylmy-tehniki binýadyny döwrebaplaşdyrmak, tehniki-tehnologik innowasiýalary ornaşdyrmak barada uly möçberli

Täze tehnologik gurluş, 2025-nji ýylda Sankt-Peterburg halkara ykdysady forumynda (SPHYF) yglan edilişi ýaly, ykdysadyýetde sanly platformalary, emeli intellekti, awtomatlaşdyrmagy, önümçiligi robotlaşdyrmagy, adamyň gatnaşmazdan çözügüt kabul edýän awtonom ulgamlary ulanmagy göz önünde tutýar.

wezipeler durýar. Rossiýa ykdysadyýetini ösdürmegiň täze tehnologik esasyny üpjün etmek Rossiýanyň milli bähbitlerine degişli edildi¹.

Täze tehnologik gurluş, 2025-nji ýylda Sankt-Peterburg halkara ykdysady forumynda (SPHYF) yglan edilişi ýaly, ykdysadyýetde sanly platformalary, emeli intellekti, awtomatlaşdyrmagy, önümçiligi robotlaşdyrmagy, adamyň gatnaşmazdan çözügüt kabul edýän awtonom ulgamlary ulanmagy göz önünde tutýar. Täze tehnologik gurluşyň elementlerini emele getirmek we ykdysadyýete zerur bolan ýokary zähmet öndürjiligi bilen täze iş ornuny üpjün etmek täze hukuk düzgünlerini² döretmegi we ulanmagy, özüni gowy görkezýän institutlary netijeli ulanmagy, şeýle hem kanunçylygy kämilleşdirmegi³ talap edýär.

Bu şertlerde ratsionalizatorçylyk barada önünden hereket eden kadalaşdyryjy namalary Rossiýa kanunçylygyna girizmegiň mümkinçiligini seredip geçmek zerurdyr. SSSR-de kämilleşdiriş teklipçileriniň hereketi işgärleriň önümçiligi kämilleşdirmäge başlangyjyny höweslendirmegiň milli instituty we olaryň hukuklaryny goramagyň kepillikler ulgamy bolupdy. Bir topar barlagçylar önünde hereket eden kämilleşdiriş tekliplerine goragynyň düzgünlerini raýat hukukyna ornaşdyrmagy teklip edýär [1–3]. Kämilleşdiriş teklipleri institutynyň hereket edýän intellektual hukuklary goramagyň çäklerinde dikeldilmeginiň maksadalaýyklygyny seredip geçmek gzyklanma döredýär.

Barlag usullary

Bu işi taýýarlamakda umumylymy barlag usullary, şol sanda seljeriş, sintez, umumylaşdyrma, deňeşdirme, soyutlaşdyrma, şeýle hem hususlymy we hususy-hukuk usullary, şol sanda taryhy usul, ulgamlaryň çemiş, logiki usul, işleýjilik we sosiologik usullar, şeýle hem saýlanan ugurda hukuk hadysalaryny seljermegiň institusional çemeleşmesi we ykdysady subýektleriň tehniki, guramaçylyk we beýleki kämilleşdirmeleri, kämilleşdiriş tekliplerine we intellektual eýeçilik obýektlerine döretmek we ulanmak döwründäki gatnaşyklaryny seredip geçmekde neo-institusional çemiş ulanyldy.

Taryhy syn

SSSR-de kämilleşdiriş teklipçileriniň hereketi Raýat urşundan soňra weýran edilen önümçiligi dikeltmäge we senagatlaşmaga öz goşandyny goşdy. Ratsionalizasiýa başlangyçda ýarymhünärli häsiýete eyedi [4]; bu bolsa täze döwlet formatynyň çäklerinde köpçülikleýin oýlap tapşyçylygynyň iýmit gurşawy bolup hyzmat etdi⁴. Önümçiligi mehanizirlemek we el zähmetiniň paýyny azaltmak, has ýokary tehniki binýatda zähmet öndürjiligin artdyrmak, import garaşylygyny azaltmak 1920–1930-njy ýyllaryň oýlap tapyjylary we kämilleşdiriş teklipçileri üçin wezipelere öwrüldi [4]. SSSR-de häsiýetli aýratynlyk ratsionalizasiýa amalynda işçiniň esasy orny bolupdy. Önümçiligi guramak, işgärler syýasaty, ylmy we önümçiligi ýakynlaşdyrmak boýunça dolandyryş çözügütlerini amala aşyrmak bilen birlikde «oýlap tapyşlary we teklipleri baýraklandyrmak gaznalaryny»⁵ we «teklipleri seredip çykamak we baýraklary kesgitlemek boýunça ýörite býurolaryny»⁶ döretmek möhüm ähmiýete eýe boldy.

1931-nji ýylyň kadalary boýunça tehniki kämilleşdirmeler baradaky teklipler⁷ hem işgärlerden,

¹ Rossiýa Federasiýasynyň Milli howpsuzlyk strategiýasynyň 25, 26, 62, 67, 76-njy kiçi bölümleri. Serediň: Rossiýa Federasiýasynyň Prezidentiniň 2021-nji ýylyň 2-nji iýulyndaky № 400 Permany «Rossiýa Federasiýasynyň Milli howpsuzlyk strategiýasy hakynda» // Hukuk maglumatlaryny resmi internet-portaly: saýt. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/document/0001202107030001> (ýüztutma senesi: 26.06.2025).

² Şol sanda sanly aktiwler, döredijilik senagatlar, sanly we tehnologik innowasiýalar cygrynda synag hukuk düzgünleri we beýlekiler.

³ Putin W. W. 2025-nji ýylyň 20-nji iýunynda Sankt-Peterburg halkara ykdysady forumynyň plenar mejlisi // Rossiýanyň Prezidenti: saýt. URL: www.kremlin.ru/events/president/transcripts/77222/ (ýüztutma senesi: 26.06.2025).

⁴ Halk komissarlar geňeşiniň 1919-njy ýylyň 30-njy iýunyndaky «Oýlap tapyşlar hakynda» karary (Düzgünnama) // Taryhy resminamalaryň elektron kitaphanasy: saýt. URL: <https://docs.historyrussia.org/ru/nodes/354731> (ýüztutma senesi: 27.06.2025).

⁵ Merkezi ýerine ýetiriji komitetiň we halk komissarlar geňeşiniň 1931-nji ýylyň 13-nji awgustyndaky № 13/642 karary «Senagat-maliýe meýilnamasyny ýerine ýetirmek we artykmaç ýerine ýetirmek, şeýle hem oýlap tapyşlar, tehniki kämilleşdirmeler we kämilleşdiriş teklipleri üçin baýraklandyrmak gaznalary baradaky düzgünnama güýje girizmek hakynda» // Taryhy resminamalaryň elektron kitaphanasy: saýt. URL: <https://docs.historyrussia.org/ru/nodes/386197> (ýüztutma senesi: 27.06.2025).

⁶ SSKP MK-nyň 1927-nji ýylyň 24-nji martyndaky «Önümçiligi ratsionalizasiýa etmek meseleleri» kararynyň 4-nji bendi // Taryhy resminamalaryň elektron kitaphanasy: saýt. URL: <https://docs.historyrussia.org/ru/nodes/354864-postanovlenie-tsk-vkp-b-24-marta-1927-g-voprosy-ratsionalizatsii-proizvodstva> (ýüztutma senesi: 27.06.2025).

⁷ Oýlap tapyşlar we tehniki kämilleşdirmeler baradaky düzgünnamanyň 10, 31, 33, 34, 78–84, 89–93-nji kiçi bölümleri (SSSR Merkezi ýerine ýetiriji komitetiniň we SSSR Halk komissarlar geňeşiniň 1931-nji ýylyň 9-njy apreli № 3/256 karary bilen tassyklanylady) // Taryhy resminamalaryň elektron kitaphanasy: saýt. URL: <https://docs.historyrussia.org/ru/nodes/395542> (ýüztutma senesi: 27.06.2025). Oýlap tapyşlar we tehniki kämilleşdirmeler baradaky düzgünnamanyň 9, 19, 59–66-njy kiçi bölümleri, SSSR Halk komissarlar geňeşiniň 1941-nji ýylyň 5-nji marty № 448 karary bilen tassyklanylady // Taryhy resminamalaryň elektron kitaphanasy: saýt. URL: <https://docs.historyrussia.org/ru/nodes/403767> (ýüztutma senesi: 27.06.2025).

Ratsionalizatorçylyk işini dolandyrmak üçin oýlap tapyşçylyk we ratsionalizasiýa boýunça köp derejeli edaralaryň gurluşy döredildi; işde meýilnamalar, temalar sanawlary, tabşyryklar, iň gowy teklipler boýunça bäsleşikler ulanyldy [5]; olary has giňden ornaşdyrmak üçin kabul edilen teklipleriň tematik ýygnyndylary çap edildi [6].

hem-de «daşarky şahslardan» kabul edilýärdi; kärhanalar ýa-da trestler ýanyndaky oýlap tapyşçylyk boýunça organlar olaryň peýdalylygy we berlen kärhananyň ýa-da trestini işine degişli peýdaly teklipleri ulanmak meselesi seredilýärdi. Möhüm ähmiýete eýe bolan ýa-da goranyş häsiýetindäki kämilleşdirmeler aýratynlykda seredilýärdi; soňkular gizlin diýlip ykrar edilýärdi we oýlap tapyşlar ýaly döwlet edaralary tarapyndan aýratyn tertipde ulanylýardy. «Jemleşdirilen pudagyň» döwlet edarasyna ýa-da guramasyna tehniki kämilleşdirmeler teklipler eden şahslara bellenen töleg derejeleri boýunça tekliplerden peýdalanýan kärhananyň ýa-da pudak boýunça oýlap tapyşçylyk edarasynyň hasabyna baýrak (sýlag) tölenilýärdi. Kämmileşdirmeler barada güwänamalar berilýärdi. Tölegler boýunça şikayatlar pudak komissiyalary tarapyndan seredilýärdi. Sýlaga hukuk mirasdüşerlere geçýärdi; höweslendirilýän ilatyň görnüşi üçin beýleki durmuş goragy çäreleri hem göz önünde tutulýardy.

Ratsionalizatorçylyk işini dolandyrmak üçin oýlap tapyşçylyk we ratsionalizasiýa boýunça köp derejeli edaralaryň gurluşy döredildi; işde meýilnamalar, temalar sanawlary, tabşyryklar, iň gowy teklipler boýunça bäsleşikler ulanyldy [5]; olary has giňden ornaşdyrmak üçin kabul edilen teklipleriň tematik ýygnyndylary çap edildi [6].

1940-njy ýyllarda bar bolan kärhanadaky (bölümdäki) gurluşlary ýa-da tehnologik amallary kämilleşdirýän teklipleri aňladýan tehniki kämilleşdirmeler bilen birlikde kämilleşdiriş teklipleri hem, ýagny enjamlary, materiallary ýa-da işçi güýjüni has netijeli peýdalanmak arkaly önümçilik amalyňy gönüden gowulandyryan önümçilik-tehniki häsiýetdäki teklipler hem seredildi⁸. Awtorlara ony ornaşdyrmakdan ýyllyk tygşytlamanyň möçberine we

teklipiniň ähmiýetine hem-de ornaşdyrmak şertlerine baglylykda sýlag tölenilýärdi. Işgärler teklipleri ornaşdyrmaga ýardam üçin baýrak alyp bilýärdiler; bu ýagdaýda hojalygy guramak we dolandyrmak boýunça kämilleşdiriş teklipleri üçin höweslendirmek kärhananyň ýa-da guramalarynyň ýolbaşçylygynyň garamagynda baýraklandyrmak tertibinde amala aşyrylýardy. Sýlagynyň möçberini boýunça jedeller administratiw tertipde, tertibi we möhletleri boýunça bolsa kazyýet tarapyndan seredilýärdi.

Soňra tehniki kämilleşdirmeler baradaky teklipler hem kämilleşdiriş teklipleri diýlip atlandyrylyp başlandy⁹. Şeýle tekliplere ulanylýan tehnikany, çykarylýan önümleri, önümçilik tehnologiýasyny, gözegçilik, syn we barlag usullaryny, iş howpsuzlygy we zähmet goragyny kämilleşdirmek boýunça teklipler ýa-da zähmet öndürjiliginde ýokarlandyrmaga, energiýany, enjamlary, materiallary has netijeli ulanmaga mümkinçilik berýän teklipler hasaplanylýardy. Bu ýagdaýda guramaçylyk-resminama häsiýetindäki teklipler bu kategoriýadan çykarylýardy; ylmy-barlag, taslama we konstruktorçylyk guramalarynyň we bölümleriniň inžener-tehniki işgärleriniň teklipleri bolsa birnäçe şertiň berjaý edilmegi bilen kämilleşdiriş teklipleri diýlip ykrar edilip, ulanmak üçin kabul edilip bilindi¹⁰. Kämmileşdiriş teklipleri bilen baglanyşykly ýüze çykýan gatnaşyklar raýat kanunçylygy bilen kadalaşdyrylýardy. Awtorçylyk goralýardy. Ilkinjilik we sýlag baradaky jedeller kazyýet tarapyndan seredilýärdi. Teklipleri ornaşdyrmak, ulanmak we çap etmek boýunça çäreler göz önünde tutulýardy. Kämmileşdiriş teklipleri seredip çykman bilen baglanyşykly kärhanadaky resminama alyp baryşa bildirilýän talaplar hem bellenenildi. Gizlin kämilleşdiriş tekliplerine haýyşnamalar maglumatlary aýan etmezligiň talaplary göz önünde tutmak bilen seredilýärdi.

⁹ Açyşlar, oýlap tapyşlar we kämilleşdiriş teklipleri baradaky düzgünnama (SSSR Ministrler geňeşiniň 1959-njy ýylyň 24-nji apreli № 435 karary bilen tassyklanylýdy) // SSSR kadalaşdyryjy-hukuk namalarynyň kitaphanasy: saýt. URL: https://libussr.ru/doc_ussr/ussr_5398.htm (ýüztutma senesi: 27.06.2025). SSSR-iň we bileleşik respublikalarynyň raýat kanunçylygynyň esaslary (SSSR-iň 1961-nji ýylyň 8-nji dekabryndaky «SSSR-iň we bileleşik respublikalarynyň raýat kanunçylygynyň esaslaryny tassyklamak hakynda» Kanuny bilen tassyklanylýdy) / SSSR kanunlarynyň ýygnyndysy, 1968-nji ý. 2-nji tom. 3–4, 9, 113–116-njy maddalar // Rossyýanyň kanunçylygy: saýt. URL: [http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102011632&rdk=\(yuztutma+senesi:27.06.2025\).SSSR+Ministrler+Geňeşiniň+1973-nji+ýylyň+21-nji+awgustyndaky+№+584+karary+«Açyşlar,+oýlap+tapyşlar+we+kämilleşdiriş+teklipleri+baradaky+Düzgünnamany+tassyklamak+hakynda»+\(Rossiýa+Federasiýasy+hökümetiniň+2020-nji+ýylyň+3-nji+fewralyndaky+№+80+karary+bilen+2021-nji+ýylyň+1-nji+ýanwaryndan+Russiýa+Federasiýasynyň+çäginde+herketi+etmeýän+diýlip+ykrar+edildi\)+//+Garant:saýt](http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102011632&rdk=(yuztutma+senesi:27.06.2025).SSSR+Ministrler+Geňeşiniň+1973-nji+ýylyň+21-nji+awgustyndaky+№+584+karary+«Açyşlar,+oýlap+tapyşlar+we+kämilleşdiriş+teklipleri+baradaky+Düzgünnamany+tassyklamak+hakynda»+(Rossiýa+Federasiýasy+hökümetiniň+2020-nji+ýylyň+3-nji+fewralyndaky+№+80+karary+bilen+2021-nji+ýylyň+1-nji+ýanwaryndan+Russiýa+Federasiýasynyň+çäginde+herketi+etmeýän+diýlip+ykrar+edildi)+//+Garant:saýt). URL: <https://base.garant.ru/57741910> (ýüztutma senesi: 27.06.2025).

¹⁰ Ylmy-barlag taslamalarynyň, konstruktorçylyk, tehnologik guramalarynyň we kärhanalarynyň meňeş bölümleriniň inžener-tehniki işgärleriniň tekliplerine kämilleşdiriş teklipleri hökmünde ykrar etmek, şeýle hem olary bermek tertibi bilen baglanyşykly käbir meseleler boýunça düşündiriş (SSSR Ministrler Geňeşiniň oýlap tapyşlar we açyşlar boýunça döwlet komiteti tarapyndan 1975-nji ýylyň 15-nji maýyndaky № 1 käbir meseleler boýunça tassyklanylýdy, AUCTU we VOIR MG bilen ylalaşyldy) // KonsultantPlus: saýt. URL: <https://login.consultant.ru/link/?req=doc&base=ESU&n=14104&dst=100009> (ýüztutma senesi: 27.06.2025).

⁸ «Oýlap tapyşlar, tehniki kämilleşdirmeler we kämilleşdiriş teklipleri üçin sýlag hakyndaky» görkezme (SSSR Halk komissarlar geňeşiniň 1942-nji ýylyň 27-nji noýabry № 1904 karary bilen tassyklanylýdy) // Taryhy resminamalaryň elektron kitaphanasy: saýt. URL: <https://docs.historyrussia.org/ru/nodes/387226> (ýüztutma senesi: 27.06.2025).

Kämilleşdiriş tekliplerine patent arassalygy üçin barlaglaryň geçirilmezligi olary ulanmagyň häsiýetli aýratynlygy bolup durýardy. Teklipden kärhanada peýdalanmak üçin aýratyn hukuklaryň bozulmazlygynyň kepillikleri, başgalarynyň teklipleriniň we oýlap tapyşlarynyň ulanylmaýandygynyň tassyknamalary talap edilmedi.

Teklibini kämilleşdiriş diýip ykrar etmekiň we teklipden peýdalanmak barada çözümler kabul etmekiň ölçegleri şu kärhana üçin täzeligiň we peýdawylygynyň bolmagydyr¹¹.

Emma SSSR-de kärhanalary we guramalar tarapyndan kabul edilen, emma amala aşyrylmadyk kämilleşdiriş tekliplerine ýeterlik peýdalanmazlyk baradaky soraglar öňe sürüldi¹². Teklipleri ornaşdyrmakdan täsiriň hil görkezijileri jemleýji umumlaşdyrylan maglumatlarda beýan edilmedi. Täsiriň esasy mukdary görkezijisi tygşytlanyşdy. Häzirki zaman barlaglary bu hukuk institutynyň işlemeginiň netijeliligini kesgitlemek üçin ol döwrüň hasabat görkezijilerini deňeşdirmegiň kynçylygyny görkezýär¹³ [7].

Kämilleşdiriş tekliplerine mahsus alamat patent arassalygyna hiç hili barlaglaryň geçirilmezligidir. Kärhanada teklipden peýdalanmak üçin aýratyn hukuklarynyň bozulmazlygynyň kepillikleri, başga şahslarynyň tekliplerine we oýlap tapyşlaryna ulanylmazlygyny tassyklamak talap edilmeýärdi. Şol bir teklip dürli önümçiliklerde garaşsyz kabul edilip bilinjärdi.

Kämilleşdiriş tekliplerine mahsus alamat patent arassalygyna hiç hili barlaglaryň geçirilmezligidir. Kärhanada teklipden peýdalanmak üçin aýratyn

hukuklarynyň bozulmazlygynyň kepillikleri, başga şahslarynyň tekliplerine we oýlap tapyşlaryna ulanylmazlygyny tassyklamak talap edilmeýärdi. Şol bir teklip dürli önümçiliklerde garaşsyz kabul edilip bilinjärdi. Döwlet guramalarynda döredilen we awtorlyk şahadatnamalary bilen goralýan oýlap tapyşlary ulanmak, şeýle hem çap edilen kämilleşdiriş tekliplerini mümkin bolan iň köp sanly kärhanalar boýunça ýaýratmak ol ýyllarda oýlap tapyşlygy we kämilleşdirme işini goldaýan infrastrukturanyň wezipeleriniň biri boldy.

Kämilleşdiriş teklipleri instituty¹⁴ SSSR-iň dargamagyndan¹⁵ soňra hem birnäçe wagt hereket etdi. Kämilleşdiriş teklibiniň awtorynyň hukuklary¹⁶, awtoryň teklibiniň ornaşdyrylmagyna gatnaşmagy¹⁷ we kämilleşdiriş teklipleri üçin sylag baradaky raýat-hukuk düzgünleri¹⁸ resmi taýdan 2008-nji ýyla çenli hereket edip geldi. 1991-nji ýyldan başlap Rossıyanyň kärhanalary we guramalaryna kämilleşdiriş tekliplerine arzalary seredip çykmagynyň tertibini, olary ornaşdyrmagy, sylaglary tölemegi we höweslendirmegiň tertibini¹⁹ özbaşdak kesgitlemek hukugy berildi.

Käbir kompaniýalar we uniwersitetler kämilleşdiriş işjeňligi baradaky düzgünnamalary, kämilleşdiriş tekliplerine ykrarnama bermek we olaryň awtorlarynyň höweslendirilmegi baradaky resminamalary²⁰ kabul edip başladylar. Başlangyçda şeýle resminamalar sowet döwrüniň kämilleşdirme baradaky düzgünnamalaryna bolan kontinuitleti saklaýardy.

¹¹ Kämilleşdiriş teklibine arza bermek, bermek we seredip çykmak tertibiniň wagtlaýyn görkezijileri (SSSR Goskomizobreteniýasynyň 19.08.1976-njy ýylyň № 1 karary bilen tassyklanyldy, Rospatentiň 14 fewral 2002-nji ýylyň № 25 buýrugyna esaslanyp Russıya Federasiýasynyň çäginde hereket etmeýär) // Kodeks: saýt. URL: <https://docs.cntd.ru/document/9011916> (ýüzütma senesi: 27.06.2025). Kämilleşdiriş teklibine arza bermek, bermek we seredip çykmak tertibiniň görkezijileri (SSSR-iň oýlap tapyşlar we açyşlar boýunça döwlet komitetiniň 1982-nji ýylyň 23-nji dekabryndaky № 7 (23) karary bilen, SSSR-iň MAS we WOIR-nyň MSy bilen ylalaşmak boýunça tassyklanyldy; Rospatentiň 14.02.2002-nji ýylyň № 25 buýrugynyň çap edilmegi bilen güýjüni ýitirdi) // KonsultantPlus: saýt. URL: <https://login.consultant.ru/link/?req=doc&base=ESU&n=6466&dst=100001> (ýüzütma senesi: 27.06.2025).

¹² Mysal üçin: KPSS MK-nyň we SSSR Ministrler Sowetiniň 1960-njy ýylyň 20-nji maýyndaky № 531 karary «Oýlap tapyşlary we kämilleşdiriş tekliplerine halk hojalygyna ornaşdyrmagy gowulandyrmak çäreleri hakynda» // Taryhy resminamalaryň elektron kitaphanasy: saýt. URL: <https://docs.historyrussia.org/ru/nodes/355291>, <https://docs.historyrussia.org/ru/nodes/409529> (ýüzütma senesi: 27.06.2025).

¹³ Mysal üçin, teklipleri ornaşdyrmakdan tygşytlanyşynyň we oýlap tapyşlyk hem kämilleşdirme işine çykdajylarynyň, pudaklar boýunça, ykdysadyet boýunça umuman ornaşdyrmak çykdajylarynyň deňeşdirilmesi.

¹⁴ Rossıya Federasiýasynyň kärhanalary we guramalarynda kämilleşdirme işini guramak we geçirmek boýunça usulyet maslahatlary (Rospatentiň we Russıya senagat ministriliginiň 25.06.1996-njy ýylyň № 6/7 haty) // Garant: saýt. URL: <https://base.garant.ru/135909/> (ýüzütma senesi: 27.06.2025).

¹⁵ RSFSR-nyň 12-nji iýun 1990-njy ýylyň döwlet özygtyýarlylygy baradaky Deklarasiýasy. Garaşsyz Döwletleriň Arkalaşygyny döretmek baradaky Ylalaşyk (Minsk, 8-nji dekabry 1991-nji ý.) // RSFSR halk deputatlyrynyň giriş we Ýokary Sowetiniň 14-nji iýun 1990-njy ýylyň Habarçysy. 1990. № 2. 22-nji madda.

¹⁶ 1964-nji ýylyň 11-nji iýunyndaky RSFSR Raýat kodeksiniň 523-nji maddasy // KonsultantPlus: saýt. URL: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_1838/ (ýüzütma senesi: 27.06.2025).

¹⁷ 1964-nji ýylyň 11-nji iýunyndaky RSFSR Raýat kodeksiniň 524-nji maddasy // KonsultantPlus: saýt. URL: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_1838/ (ýüzütma senesi: 27.06.2025).

¹⁸ 18-nji dekabry 2006-njy ýylyň № 231-FZ Federal kanun bilen 1964-nji ýylyň 11-nji iýunyndaky RSFSR Raýat kodeksi 2008-nji ýylyň 1-nji ýanwarýndan güýjüni ýitiren diýlip ykrar edildi. Serediň: 18-nji dekabry 2006-njy ýylyň № 231-FZ «Russıya Federasiýasynyň Raýat kodeksiniň dördünji bölegini güýje girizmek hakynda» Federal kanun // Russıya Federasiýasynyň 25-nji dekabry 2006-njy ýylyň kanunçylyk ýygındysy. 2006. № 52 (I bölüm). 5497-nji madda.

¹⁹ RSFSR Ministrler Sowetiniň 22-nji iýun 1991-nji ýylyň № 351 karary «RSFSR-da oýlap tapyşlygy we kämilleşdiriş işjeňligini ösdürmek çäreleri hakynda» (RF hökümetiniň 13-nji ýanwar 2020-nji ýylyň № 7 karary bilen 2021-nji ýylyň 1-nji ýanwarýndan güýjüni ýitirendigini ykrar etdi) // Garant: saýt. URL: <https://base.garant.ru/70412402/> (ýüzütma senesi: 27.06.2025).

²⁰ «RZD» APJ-de kämilleşdiriş işjeňligi baradaky düzgünnama. «RZD» APJ-nyň 03.03.2014-nji ýylyň № 552r buýrugy // RZD: saýt. URL: <https://company.rzd.ru/9353/page/105104?id=1081> (ýüzütma senesi: 27.06.2025). «N. P. Ogaryow adyndaky MGU» FDBT DYO-nyň kämilleşdiriş işjeňligi baradaky düzgünnama (N. P. Ogaryow adyndaky MGU FDBT DYO-nyň 18.12.2014-nji ýylyň № 944 buýrugy bilen tassyklanyldy). Saransk. 2014. URL: <https://mrsu.ru/ru/university/depart/departament-innovaci/docs/36676/> (ýüzütma senesi: 27.06.2025). «Gazpromenergo» JÇ-J-de kämilleşdiriş işjeňligi baradaky düzgünnama, 25-nji aprel 2018-nji ýylyň № 147 buýrugy bilen tassyklanyldy // Gazpromenergo: saýt. URL: <https://gazpromenergo.gazprom.ru/d/story/66/614/prikaz-o-rd-2018.pdf> (ýüzütma senesi: 27.06.2025). Sizi kämilleşdiriji (hatda oýlap tapyşlyk) edip biljek sekiz ädim // Gazpromenergo: saýt. URL: <https://gazpromenergo.gazprom.ru/press/news/2021/02/614/> (ýüzütma senesi: 27.06.2025). Kämilleşdiriş işjeňligi. PAJ «Rosseti Wolga» // Rosseti Wolga: saýt. URL: https://www.rossetivolga.ru/o_kompanii/innovatsio/ratsional/ (ýüzütma senesi: 27.06.2025).

Kem-kemden kämilleşdiriş teklileri işgärleri baýraklar, höweslendiriji tölegler we beýleki höweslendiriji tölegler arkaly höweslendirmegiň esaslaryndan biri we hil dolandyrmagy, zähmet öndürjiliginini ýokarlandyrmagy, tygşytly önümçiligi, iş giňişligini guramany we amallary üznüksiz kämilleşdirmegi («alty sigma» ulgamynda we beýleki) maksat edinip ulanylýan dolandyryş guraly hökmünde garalmagy başlandy.

Kem-kemden kämilleşdiriş teklileri işgärleri baýraklar, höweslendiriji tölegler we beýleki höweslendiriji tölegler [8] arkaly höweslendirmegiň esaslaryndan biri²¹ we hil dolandyrmagy, zähmet öndürjiliginini ýokarlandyrmagy, tygşytly önümçiligi, iş giňişligini guramany we amallary üznüksiz kämilleşdirmegi («alty sigma» ulgamynda we beýleki) [9–20] maksat edinip ulanylýan dolandyryş guraly hökmünde garalmagy başlandy.

Şonuň bilen birlikde kärhanalar administrasiýalarynyň we käbir işgärleriň ýa-da hatda kärhanada zähmet ýa-da raýat-hukuk şertnamasynyň tarapy bolmadyk daşary şahslarynyň arasynda jedeller döredi. Kärhana belli bir teklip bilen ýüzütma şeýle haýyşnamaçyýar kärhanadan kepillendirilen sylag almak üçin dalaş etdi. Kämilleşdiriş tekliplerine kabul ediş ulgamyny saklap galan hem-de eýýäm kämilleşdirijiler bilen özara täsirleşmek medeniýetini yitiren kärhanalary tölegleri amala aşyrmakda ýa-da haýyşnamaçyýar adyna esaslandyrylan ret jogabyny bermekde kynçylyklar başdan geçirdi. Jedel taraplar häkimiýet edaralaryna we kazyýetlere ýüz tutdy. Şeýle gapma-garşylyklarynyň mysallary çap işlerinde²² we

kazyýet namalarynda²³, şol sanda Russiýa Federasiýasynyň Konstitusion kazyýetiniň kesgitlemasynda²⁴ görkezildi. Şonuň bilen birlikde 2008-nji ýyldan²⁵ soňra hem kämilleşdiriş tekliplerine hukuk kadalaşdyrmasyny soragynda anyklyk ýokdy; sebäbi köne sowet kadalarynyň²⁶ hereket etmegi dowam edýärdi.

GDA-nyň nusgalyk kanuny

Kämilleşdiriş teklileri institutynyň ösmeginiň täze tapgyry 2012-nji ýylda GDA-nyň «Kämilleşdiriş işjeňligi hakynda» nusgalyk kanunynyň (mundan beýläk – nusgalyk kanun)²⁷ kabul edilmegi bolup bilerdi; onda esasy kesgitlemeleriň birnäçesi teklip edildi. Nusgalyk kanun boýunça kämilleşdiriş teklibiniň düşüňjesi sowet düzgünnamalary bilen deňeşdirilende has umumy düşüňjani aňladýar: gurluşynyň, tehnologiýasynyň, tehnikasynyň, material düzüminiň²⁸ aýratyn üýtgeşmeleri däl-de, eýsem «islendik işjeňlik çygrynda tehnologik

²³ Intellektual hukuklar boýunça kazyýetiň prezidiumynyň 26-njy maý 2023-nji ýylyň № S01-663/2023 karary № IHK-7/2022 işi boýunça [Kazyýet oýlap tapyşa berlen patenti patent eýesini görkezmek babatynda hakyky dälidigini ykrar etmek hakyndaky birinji instansiýa kazyýetiniň ön çykaran çözümini üýtgetmän galdyrdy; sebäbi birinji instansiýa kazyýeti jogap berýäniň işwerini hukuk goragy mümkin bolan obýekti döretmek barada habarly etmek üçin ýeterli çäreler görendigini dogry netijä geldi.] // Garant: saýt. URL: <https://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/406892376/> (ýüzütma senesi: 27.06.2025).

²⁴ Russiýa Federasiýasynyň Konstitusion kazyýetiniň 29-njy sentýabr 2022-nji ýylyň № 2429-O kesgitlemasy «Skworsow Wiktor Nikolaýewiçiň RF RK-nyň 196, 200 we 208-nji maddalary, şeýle hem Açyşlar, oýlap tapyşlar we kämilleşdiriş teklipleri baradaky Düzgünnamanyň 63 we 91-nji bölümleri bilen onuň konstitusion hukuklarynyň bozulmagy hakyndaky şikayatyň seredip çykmak üçin kabul etmekden ýüz öwürmek hakynda» // Russiýa Federasiýasynyň Konstitusion kazyýeti: saýt. URL: <https://www.kstrf.ru/doc/KSRFDecision641239.pdf> (ýüzütma senesi: 27.06.2025).

²⁵ 18-nji dekab 2006-njy ýylyň № 231-FZ Federal kanun bilen 1964-nji ýylyň 11-nji iýunyndaky RSFSR Raýat kodeksi 2008-nji ýylyň 1-nji ýanwaryndan güýjüni yitirendigini ykrar edildi. Serediň: 18-nji dekab 2006-njy ýylyň № 231-FZ «Russiýa Federasiýasynyň Raýat kodeksiniň dördünji bölümini güýje girizmek hakynda» Federal kanun // Russiýa Federasiýasynyň 25-nji dekab 2006-njy ýylyň kanunçylyk ýygındysy. 2006. № 52 (I bölüm). 5497-nji madda.

²⁶ Russiýa Federasiýasynyň Ýokary kazyýetiniň Apellyasion kollegiýasynyň 1-nji mart 2016-njy ýylyň № APL 16-27 kesgitlemasy «ALROSA» APJ (PAJ) Russiýa Federasiýasynyň Ýokary kazyýetine açyşlar, oýlap tapyşlar we kämilleşdiriş teklipleri baradaky Düzgünnamany kämilleşdiriş tekliplerine hukuk goragy babatynda hereket etmeýär diýip ykrar etmek barada administratiw isleg arzasy bilen ýüz tutdy.] // Garant: saýt. URL: <https://base.garant.ru/71359574/> (ýüzütma senesi: 27.06.2025).

²⁷ «Kämilleşdiriş işjeňligi hakynda» nusgalyk kanun (GDA agza döwletleriniň Parlamentara Assambleýasynyň 17-nji maý 2012-nji ýylyň otuz yedinci plenar mejlisinde № 37-5 karary bilen kabul edildi) // GDA agza döwletleriniň Parlamentara Assambleýasy: saýt. URL: <https://registration.iacis.ru/public/upload/files/1/281.pdf> (ýüzütma senesi: 27.06.2025).

²⁸ Oňa berlen kärhana, gurama ýa-da edara üçin täze we peýdaly bolan, önümiň gurluşynyň, önümçilik tehnologiýasynyň we ulanylýan tehnika üýtgedilmegini ýa-da materialy düzüminiň üýtgedilmegini göz önünde tutýan tehniki çözüň kämilleşdiriş teklipleri diýlip ykrar edilýär (SSSR Ministrleri Sowetiniň 21-nji awgust 1973-nji ýylyň № 584 karary bilen tassyklan, açyşlar, oýlap tapyşlar we kämilleşdiriş teklipleri baradaky Düzgünnamanyň 63-nji bendi; 2021-nji ýylyň 1-nji ýanwaryndan Russiýa Federasiýasynyň çäginde hereket etmeýär diýlip ykrar edildi). Serediň: SSSR Ministrleri Sowetiniň 21-nji awgust 1973-nji ýylyň № 584 karary «Açyşlar, oýlap tapyşlar we kämilleşdiriş teklipleri baradaky Düzgünnamany tassyklamak hakynda» // Garant: saýt. URL: <https://base.garant.ru/57741910/> (ýüzütma senesi: 27.06.2025).

²¹ RSFSR (Russiýa Federasiýasy) Zähmet kanunlary kodeksiniň 80, 83, 131, 132-nji maddalary // RSFSR Ýokary Sowetiniň Habarçysy. 1971. № 50. Russiýa Federasiýasynyň Zähmet kanunlary kodeksiniň 1007-nji maddasy // Russiýa Federasiýasynyň Zähmet ministrligi Býulleteni. 1993. № 1–2 (2001-nji ýylyň 30-njy dekabryndaky № 197-FZ RF Zähmet kodeksi bilen ZKK 2002-nji ýylyň 1-nji fewralyndan güýjüni yitirdi diýlip ykrar edildi). Russiýa Federasiýasynyň 2001-nji ýylyň 30-njy dekabryndaky № 197-FZ Zähmet kodeksiniň 129, 191-nji maddalary // Russiýa Federasiýasynyň 2002-nji ýylyň 7-nji ýanwaryndaky kanunçylyk ýygındysy. 2002. № 1 (I bölüm). 3-nji madda.

²² Piçurina W. Kurgan zawodynyň işgärlerine netijeli tehnologiýany ornaşdyrmak üçin tölemekden ýüz öwürülýär // Rossiýa gazet. URFO ykdysadyýeti. 2010. № 130 (5209), 16.06.2010. URL: <https://rg.ru/2010/06/17/reg-ural/ideja.html> (ýüzütma senesi: 27.06.2025).

(tehniki) ýa-da guramaçylyk çözüdini öz içine alýan teklip»²⁹. Nusgalyk kanun boýunça «kämilleşdiriş teklibiniň» düşünjesi kesgitlemesi oýlap tapyşynyň, peýdaly modeliniň³⁰, şeýle hem ylmy we (ýa-da) ylmy-tehniki netijeniň iň umumy kesgitlemesine³¹ ýakyn bolup çykdy. Nusgalyk kanunyň 2-nji maddasynyň düzgünleri bilen gurluşynyň, tehnologiýasynyň, tehnikasynyň, düzüminiň üýtgemelerini (ýagny 1973-nji ýylyň açyşlar, oýlap tapyşlar we kämilleşdiriş teklipleri baradaky Düzgünnamanyň 63-nji bendiniň redaksiýasynda kämilleşdiriş teklibiniň kesgitlemesine laýyk gelýän çözümleri), şeýle hem islendik peýdaly guramaçylyk çözüdini kämilleşdiriş teklipleri diýip ykrar etmäge rugsat berilýär. Nusgalyk kanunyň täzeligi hökmünde algoritmi, şeýle hem intellektual eýeçiligiň obýekti hökmünde goralýan EHM üçin programmy³² öz içine alýan çözüdi kämilleşdiriş tekliplerine degişli etmek baradaky düzgüni görmek bolar.

Nusgalyk kanun milli kanunçylyk tarapyndan kämilleşdiriş teklibine hukukynyň ykrarnama bermegini we goragyny, awtora şahadatnama bermegi, şahadatnama bilen ilerligi, awtorlygyny, awtor sylagynyň hukukyny tassyklamagy, şeýle hem gizlinlik düzgünini ulanmak mümkinçiligini göz önünde tutýardy. Nusgalyk kanunda teklip barada arza beriji we kämilleşdiriş teklibiniň awtor hökmünde şol kärhananyň işgäri bolmadyk islendik şahs hem düşünilýär. Nusgalyk kanunda kämilleşdiriş teklibiniň gorag ukyplygynyň ölçegleri hökmünde şu kärhana üçin täzeligiň we peýdawylygynyň talaplaryny berjaý etmek görkezildi (4-nji maddasynyň 1-nji bendi, 6 we 7-nji maddalar). Nusgalyk kanunyň 4-nji maddasynyň 2-nji bendinde teklipleriň gorag ukyply hökmünde ykrar edilmezligi üçin esaslar

Nusgalyk kanun milli kanunçylyk tarapyndan kämilleşdiriş teklibine hukukynyň ykrarnama bermegini we goragyny, awtora şahadatnama bermegi, şahadatnama bilen ilerligi, awtorlygyny, awtor sylagynyň hukukyny tassyklamagy, şeýle hem gizlinlik düzgünini ulanmak mümkinçiligini göz önünde tutýardy.

sanawlandy. Dürli oňaýsyz ykdysady we durmuş täsirleri bilen bir hatarda otrisatel esas hökmünde şeýle hem ylmy-barlag, taslama, konstruktorçylyk, tehnologiýa kärhanalarynyň ýa-da beýleki kärhanalarynyň ýygily profilindäki bölümleriniň inžener-tehniki ýa-da ylmy işgärleri tarapyndan teklibini işgär tabşyryklary ýa-da olar bilen baglanyşykly şertnama işleri yerine ýetirmek amalynda işläp taýýarlamagyň şartsyz fakty agzaldy.

Nusgalyk kanun teklipleri seredip çykamak üçin kärhananyň iş önümçiliginiň giňişleýin beýanyny hem öz içine alýar. Nusgalyk kanun bilen kärhana ýolbaşçylygynyň teklip barada arzany esaslandyrylmadyk ret etmegine rugsat berilmeyär. Nusgalyk kanunyň göz önünde tutýşy ýaly, kärhana kämilleşdiriş diýlip ykrar edilen teklibiniň awtory bilen «milli kanunçylyga laýyklykda şertnama» baglanylyr. Teklipini kämilleşdiriş hökmünde ykrar etmekden ret etmäge garşy çykmak jedel toparynda geçirilmegi göz önünde tutulýar; onuň kabul eden çözüdi jemleýji bolup, awtorlyk we sylag baradaky jedeller kazyýetleriň garamagyna degişlidir.

Nusgalyk kanunyň aýratynlygyna intellektual eýeçilik boýunça halkara şertnamalara we milli kanunçylyga hiç hili salgylanmalarynyň ýokdugyny, teklipleri işläp taýýarlamakda öňki intellektual eýeçilik baradaky düzgünleriň ýokdugyny degişli etmek bolar. Şeýle hem beýleki şahslarynyň aýratyn hukuklaryny bozmazlygyny zerurlygy baradaky düzgünler hem yok. Nusgalyk kanun goralýan intellektual işiň käbir netijelerini kämilleşdiriş tekliplerine degişli etmek mümkinçiligine ýol berýär. Nusgalyk kanun bilen göz önünde tutulan iş önümçiliginiň amallary kärhana beýan edilen teklipleri, şol sanda patent arassalygyna hiç hili hukuk barlaglaryny öz içine almaýar. Bu şonça-da aýdyň bolup görünýär; sebäbi nusgalyk kanunda kämilleşdiriş tekliplerine awtor hökmünde inžener-tehniki ýa-da ylmy işgäriň wezipelerini eýelemeyän, degişlilikde inženerçilik, maşyn gurluşygy, robototehnika, maglumat-telekommunikasiýa tehnologiýalary, ylmy işjeňlik ugurlarynda häzirkä zaman ýokary hünär bilimiň çäklerinde okuwçylar tarapyndan öleşdirilýän patent we awtorlyk hukugyny goramak çygyrdaky binýat bilimlerine eye bolmadyk şahslar göz önünde tutulýar.

²⁹ Kämilleşdiriş teklipleri – hukuk şahsy tarapyndan ykrar edilen, islendik işjeňlik çygyrynda tehnologiýa (tehniki) ýa-da guramaçylyk çözüdini öz içine alýan teklip. Kämilleşdiriş teklibiniň obýekti maddy obýekt ýa-da amal bolup biler («Kämilleşdiriş işjeňligi hakynda» nusgalyk kanunyň 1-nji maddasy). Serediň: «Kämilleşdiriş işjeňligi hakynda» nusgalyk kanun (GDA agza döwletleriniň Parlamentara Assambleýasynyň 17-nji maý 2012-nji ýylyň otuz ýedinji plenar mejlisinde № 37-5 karary bilen kabul edildi) // GDA agza döwletleriniň Parlamentara Assambleýasy: saýt. URL: <https://registration.iaics.ru/public/upload/files/1/281.pdf> (ýüzütma senesi: 27.06.2025).

³⁰ «Oýlap tapyş hökmünde önüme... ýa-da usula... degişli islendik ugurdaky tehniki çözügi goralýar» (Russiýa Federasiýasynyň Raýat kodeksiniň 1350-nji maddasynyň 1-nji bendi). «Peýdaly model hökmünde enjama degişli tehniki çözügi goralýar» (Russiýa Federasiýasynyň Raýat kodeksiniň 1351-nji maddasynyň 1-nji bendi). Serediň: Russiýa Federasiýasynyň 18-nji dekabry 2006-njy ýylyň № 230-FZ Raýat kodeksiniň dördünjü bölegi // Russiýa Federasiýasynyň 25-nji dekabry 2006-njy ýylyň kanunçylyk ýygyny. 2006. № 52 (I bölüm). 5496-njy madda.

³¹ «Ylmy we (ýa-da) ylmy-tehniki netijeler – täze bilimleri ýa-da çözümleri öz içine alýan we islendik maglumat gäherijisinde berkidilen ylmy we (ýa-da) ylmy-tehniki işjeňligiň önümi» (1996-njy ýylyň 23-nji awgustyndaky № 127-FZ «Ylmy we döwletiň ylmy-tehniki syýasaty hakynda» Federal kanunyň 2-nji maddasy). Serediň: 1996-njy ýylyň 23-nji awgustyndaky № 127-FZ «Ylmy we döwletiň ylmy-tehniki syýasaty hakynda» Federal kanun // Russiýa Federasiýasynyň 1996-njy ýylyň 26-njy awgustyndaky kanunçylyk ýygyny. 1996. № 35. 4137-nji madda.

³² RF RK-nyň 1225-nji maddasynyň 1-nji bendiniň 2-nji kiçi bendi, 1261-nji maddasy. Serediň: Russiýa Federasiýasynyň 18-nji dekabry 2006-njy ýylyň № 230-FZ Raýat kodeksiniň dördünjü bölegi // Russiýa Federasiýasynyň 25-nji dekabry 2006-njy ýylyň kanunçylyk ýygyny. 2006. № 52 (I bölüm). 5496-njy madda. BIEG-niň awtorlyk hukugy baradaky şertnamasy (World Intellectual Property Organization Copyright Treaty) // Rospatent: saýt. URL: <https://rospatent.gov.ru/ru/documents/dogovor-vois-po-avtorskomu-pravyu> (ýüzütma senesi: 27.06.2025).

Nusgalyk kanunynyň aýratynlygyna intellektual eýeçilik boýunça halkara şertnamalara we milli kanunçylyga hiç hili salgylanmalarynyň ýokdugyny, teklipleri işläp taýýarlamakda öňki intellektual eýeçilik baradaky düzgünleriň ýokdugyny degişli etmek bolar.

Nusgalyk kanunynyň düzgünleri Rossiya kanunçylygyna implementirilenmedi. Kämilleşdiriş tekliplerine goragyň kadalary Russiýa Federasiýasynyň Raýat kodeksine girizilmedi; 1973-nji ýylyň açyşlar, oýlap tapyşlar we kämilleşdiriş teklipleri baradaky Düzgünnama uzak wagt kämilleşdiriş tekliplerine goragyň böleginde hereket edip geldi. Şonuň bilen birlikde ratsionalizatorçylygy hukuk instituty hökmünde kabul etmekde inersial ýagdaý saklanyp galdy. Şeýlelikde, Russiýa Federasiýasynyň Ýokary kazyýeti 2016-njy ýylda «kämilleşdiriş tekliplerine beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalary bilen hukuk kadalaşdyrmasy, ýerli häsiýete eýe bolan we anyk önümçilige baglanyşykly kämilleşdiriş teklibine mahsus aýratynlyklary göz önünde tutup, aradan aýyrmak mümkin däldir»³³ diýen netijä geldi.

Häzirk wagtda kämilleşdiriş teklipleri Russiýa Federasiýasynyň Raýat kodeksiniň 1225-nji maddasynyň 1-nji bendiniň intellektual eýeçilik obýektleriniň sanawyna girizilmedi. Kämilleşdiriş teklibine hukuk we ondan gelip çykyan ilerligi, awtorlygyny, sylaga, kazyýet goragyna hukuklar goralýan intellektual hukuklarynyň ulgama girmede. Kämilleşdiriş tekliplerine hukuk düzgünini kadalaşdyran ähli kadalaşdyryjy hukuk namalary güýjüni ýitirdi³⁴.

Häzirk Rossiýada kämilleşdiriş tekliplerine ulanylmagynyň göwrümini kesgitlemek kyn bolup görünýär. Şeýlelikde, № 4-NT (sanaw) statistik gözegçilik formasyna kämilleşdiriş teklipleri baradaky maglumatlar girizilmeyär³⁵.

Netijeleri

Kämilleşdiriş tekliplerine goragyň instituty öz taryhy boýunça, netijeliligini mukdar taýdan kesgitlemekdäki kynçylyklara garamazdan, şübhesiz Raýat urşundan soňra weýrançylykdan halk hojalygyny galdyrmakda, industriallaşdyrmakda, Beýik Watançylyk urşy döwründe ykdysadyýeti mobilizirmekde we soňra ýurdy dikeltmekde we ösdürmekde, XX asyryň ikinji ýarymynda täze tehnologiýa gurluşlaryna geçmekde oňat hyzmat etdi. Kämilleşdiriş tekliplerine ilerligi, awtorlygyny we awtorlarynyň hukuklaryny goramak ol döwürüň innowasiýalary üçin binýat guramagylyk şertlerini emele getirmäge, işgärleriň tehnikany we önümçiligi kämilleşdirmäge, tehniki ösüşe bolan gyzyklanmasyny goldamaga mümkinçilik berdi. Sowet döwründe ratsionalizatorçylygynyň üstünliginiň faktorlary jemgyýetiň, kärhanalar toplumlarynyň, maşgalalaryň we şahslaryň derejesinde maddy hal-ýagdaýa ýetmekde administratiw enjamynyň, inžener-tehniki işgärleriň we işçileriň bähbitleriniň umuman gabat gelmegi, şeýle hem oportunistik özüni alyp barşynyň gerimini azaltmak we jedelleri çözmek üçin institusional gurşawynyň barlygy, önümçilik çygyrynda resmi we resmi däl institutlarynyň gapma-garşylyksyzlygy boldy.

Pudaklarda teklipleriň we oýlap tapyşlaryň baradaky maglumatlary ýaýratmak ulgamy işläp taýýarlaýjylaryň tehnikanyň derejesi baradaky maglumatlary almak üçin maglumat çykdajylaryny azaltdy. Eksport mümkinçilikleri bar bolan ýagdaýynda tehnika obýektleri ählumumy Rossiya we respublika kitaphanalary, pudak we akademik ylmy institutlar, şeýle hem kärhanalaryndaky patent, patent-maglumat bölümleri, ylmy-tehniki maglumat bölümleri we ylmy-tehniki kitaphanalar bilen ösen ylmy-tehniki we patent maglumatlary infrastrukturasy şertlerinde şol döwürüň kadalaşdyryjy binýadyna laýyklykda hökmany tertipde patent arassalygyna barlanyldy. Kämilleşdiriş tekliplerine, awtorlyk şahadatnamalary bilen oýlap tapyşlar ýaly, döwlet kärhanalarynda ýurt içinde ulanmak üçin patent arassalygyna barlag talap edilmeýärdi.

³³ Russiýa Federasiýasynyň Ýokary kazyýetiniň Apellýasion kollegiýasynyň 1-nji mart 2016-njy ýylyň № APL 16-27 kesgintnamasy // Garant: saýt. URL: <https://base.garant.ru/71359574/> (ýüztutma senesi: 27.06.2025).

³⁴ 1964-nji ýylyň 11-nji iýunyndaky RSFSR Raýat kodeksi (523 we 524-nji maddalary goşmak bilen) 18-nji dekab 2006-njy ýylyň № 231-FZ Federal kanun bilen 2008-nji ýylyň 1-nji ýanwaryndan güýjüni ýitiren diýlip ykrar edildi. Serediň: 18-nji dekab 2006-njy ýylyň № 231-FZ «Russiýa Federasiýasynyň Raýat kodeksiniň dördünjü bölegini güýje girizmek hakynda» Federal kanun // Russiýa Federasiýasynyň 25-nji dekab 2006-njy ýylyň kanunçylyk ýygnydysy. 2006. № 52 (I bölüm). 5497-nji madda. RSFSR Ministrler Sowetiniň 22-nji iýun 1991-nji ýylyň № 351 karary «RSFSR-da oýlap tapylygy we kämilleşdiriş işjeňligini ösdürmek çäreleri hakynda» RF hökümetiniň 13-nji ýanwar 2020-nji ýylyň № 7 karary bilen 2021-nji ýylyň 1-nji ýanwaryndan güýjüni ýitirendigini ykrar edildi. Serediň: RSFSR Ministrler Sowetiniň 22-nji iýun 1991-nji ýylyň № 351 karary «RSFSR-da oýlap tapylygy we kämilleşdiriş işjeňligini ösdürmek çäreleri hakynda» // Garant: saýt. URL: <https://base.garant.ru/70412402/> (ýüztutma senesi: 27.06.2025). RF hökümetiniň 13-nji ýanwar 2020-nji ýylyň № 7 karary «RSFSR-nyň we Russiýa Federasiýasynyň käbir namalaryny we olarynyň aýratyn düzgünlerini güýjüni ýitirendigini ykrar etmek hakynda» // Hukuk namalarynyň resmi çap edilmeği: saýt. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202001140001> (ýüztutma senesi: 27.06.2025). SSSR Ministrler Sowetiniň 21-nji awgust 1973-nji ýylyň № 584 karary bilen tassyklan açyşlar, oýlap tapyşlar we kämilleşdiriş teklipleri baradaky Düzgünnama RF hökümetiniň 3-nji fewral 2020-nji ýylyň № 80 karary bilen 2021-nji ýylyň 1-nji ýanwaryndan Russiýa Federasiýasynyň çäginde hereket etmeýär diýlip ykrar edildi. Serediň: SSSR Ministrler Sowetiniň 21-nji awgust 1973-nji ýylyň № 584 karary «Açyşlar, oýlap tapyşlar we kämilleşdiriş teklipleri baradaky Düzgünnamany tassyklamak hakynda» // Garant: saýt. URL: <https://base.garant.ru/57741910/> (ýüztutma senesi: 27.06.2025). RF hökümetiniň 3-nji fewral 2020-nji ýylyň № 80 karary «SSSR-ň namalaryny we olarynyň aýratyn düzgünlerini Russiýa Federasiýasynyň çäginde hereket etmeýär diýlip ykrar etmek hakynda» // Hukuk namalarynyň resmi çap edilmeği: saýt. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202002130014> (ýüztutma senesi: 27.06.2025).

³⁵ Döwlet statistika gullugynyň 8-nji iýun 2023-nji ýylyň № 271 buýrugy «Intellektual eýeçiligi ulanylmagyny federal statistik gözegçiligi guramak üçin Intellektual eýeçilik boýunça federal gullugy tarapyndan federal statistik gözegçiligi guramak üçin ony doldurmak boýunça görkezmeler bilen federal statistik gözegçilik formasyny tassyklamak hakynda» (üýtgeşmeler we goşmalar bilen) // Senagat eýeçiliginiň federal instituty: saýt. URL: <https://www1.fips.ru/documents/npa-fr/rosstat-271.pdf> (ýüztutma senesi: 27.06.2025). Şeýle-de Rosstatyň 14-nji iýul 2020-nji ýylyň № 382, 5-nji dekab 2017-nji ýylyň № 805, 25-nji awgust 2009-njy ýylyň № 183, 25-nji iýun 2008-nji ýylyň № 146, 28-nji maý 2007-nji ýylyň № 37, 25-nji awgust 2009-njy ýylyň № 183, 23-nji dekab 2004-nji ýylyň № 150 buýruklary (güýjüni ýitirdi) şeýle çäklandirmäni öz içine alýardy // Garant: saýt. URL: <https://base.garant.ru/> (ýüztutma senesi: 27.06.2025).

Sowet döwründe ratsionalizatorçylygynyň üstünliginiň faktorlary jemgyýetiň, kärhanalar toplumlarynyň, maşgalalaryň we şahslaryň derejesinde maddy hal-ýagdaýa ýetmekde administratiw enjamynyň, inžener-tehniki işgärleriň we işçileriň bähbitleriniň umuman gabat gelmegi, şeýle hem oportunistik özüni alyp barşynyň gerimini azaltmak we jeddeleri çözmek üçin institusional gurşawynyň barlygy, önümçilik çygrynda resmi we resmi däl institutlarynyň gapma-garşylyksyzlygy boldy.

Hukuk nukdaýnazaryndan köpçülikleýin ratsionalizatorçylygynyň bar bolmagynyň zerur şerti diňe teklipleriň özüniň hukuk goragy däl-de, eýsem eýeçilik döwlet görnüşiniň agdyklyk edýän häsiýeti, döwlet kärhanalarynda we döwlet guramalarynda döredilen we awtorlyk şahadatnamalary bilen goralýan oýlap tapyşlara we senagat nusgalaryna aýratyn hukugynyň döwlete degişiligi³⁶ hem boldy. Ýurt içinde awtorlyk şahadatnamalary boýunça oýlap tapyşlary ulanmak döwletiň aýratyn hukugyny bozmazlyk däl-de, eýsem döwletiň şeýle oýlap tapyşlary ornaşdyrmak borjy³⁷ çygrynda garalýardy. Şeýle oýlap tapyşlary we kabul edilen kämilleşdiriş tekliplerine ulanmak tejribesi döwlet kärhanalary arasynda ýaýradylmaga degişildi. Ýurt içinde teklipleri we oýlap tapyşlary ulanmagy dolandyrmak institusional çemeleşmeler nukdaýnazaryndan şertnamalar arkaly däl-de, häzirkiki içgi korporatiw gurallara ýakyn administratiw dolandyryş gurallary arkaly amala aşyryldy. Sowet hojalyk ulgamynyň çäklerinde ratsionalizasiýa hukuklary spesifikasiýasynyň çykdajylaryny göz önünde tutmazlyga mümkinçilik berýärdi. Kämilleşdiriş teklipleri institutynyň hyzmat edilmegi döwlet dolandyryş edaralary, kärhanalary we guramalar tarapyndan guramaçylyk çykdajylary hasabyna amala aşyryldy.

Awtorlyk şahadatnamalary berlen oýlap tapyşlara hem-de kämilleşdiriş tekliplerine hukuklary goramak netijede awtorlarynyň hukuklaryny goramak düzlüginde

³⁶ SSSR-iň 8-nji dekab 1961-nji ýylyň «SSSR-iň we bileleşik respublikalarynyň raýat kanunçylygynyň esaslaryny tassyklamak hakynda» kanunynyň 110 we 113.1-nji maddalary (1992-nji ýylyň 1-nji ýanwaryndan güýjüni ýitirdi). Serediň: SSSR-iň 8-nji dekab 1961-nji ýylyň «SSSR-iň we bileleşik respublikalarynyň raýat kanunçylygynyň esaslaryny tassyklamak hakynda» kanuny // SSSR kanuny ýygındysy. 1968. 2-nji jilt.

³⁷ Şol ýerde, 111-nji madda.

(ilerligi, awtorlygyny we sylaga hukugy) amala aşyryldy. Bu şertlerde SSSR-de kämilleşdiriş teklibiniň yerli häsiýeti bilen döwlete degişli aýratyn hukugynyň mutlak häsiýetiniň çaknyşygy ýokdy.

Hukuk nukdaýnazaryndan köpçülikleýin ratsionalizatorçylygynyň bar bolmagynyň zerur şerti diňe teklipleriň özüniň hukuk goragy däl-de, eýsem eýeçilik döwlet görnüşiniň agdyklyk edýän häsiýeti, döwlet kärhanalarynda we döwlet guramalarynda döredilen we awtorlyk şahadatnamalary bilen goralýan oýlap tapyşlara we senagat nusgalaryna aýratyn hukugynyň döwlete degişiligi boldy.

Kämilleşdiriş teklipleri institutynyň aýratynlyklary, hut özleri şu hukuk institutynyň artykmaçlyklaryny aňladýardy, ýagny: yerli häsiýet, SSSR-de oýlap tapyş üçin awtorlyk şahadatnamasy bermek üçin haýyşnamalara bilermenler seljermesiniň dowamly amalynyň tersine teklipleri seredip çykmakdaky dessinalyk, pudakda teklipleri baradaky maglumatlary giňden ýaýratmak ulgamy, çykdajylary tygşytlamak.

SSSR-iň ýatrylmagy, ykdysady gurluşynyň we kanunçylygynyň üýtgemegi, patent ulgamynyň giňelmegi³⁸ bilen kämilleşdiriş teklipleri institutynyň işlemeginiň şertleri üýtgedi.

Artykmaçlyklar kemçiliklere öwrüldi. Teklipleleriň yerli häsiýeti teklipleri ulanmakda beýleki şahslarynyň aýratyn hukuklaryny bozmazlygynyň zerurlygy³⁹ bilen gapma-

³⁸ SSSR-niň 31-nji maý 1991-nji ýylyň № 2213-1 kanuny «SSSR-da oýlap tapyşlar hakynda» // SSSR halk deputatlarynyň giriş we Ýokary Sowetiniň Habarçysy. 1991. № 25. 703-nji madda. SSSR-niň 10-njy iýul 1991-nji ýylyň № 2328-1 kanuny «Senagat nusgalary hakynda» // SSSR halk deputatlarynyň giriş we Ýokary Sowetiniň Habarçysy. 1991. № 32. 909-njy madda (Kanunlar RF RK-niň dördünji bölegine ters gelmeýän böleginde ulanylýar. Serediň: 18-nji dekab 2006-njy ýylyň № 231-FZ «Russiýa Federasiýasynyň Raýat kodeksiniň dördünji bölegini güýje girizmek hakynda» Federal kanun // Russiýa Federasiýasynyň 25-nji dekab 2006-njy ýylyň kanunçylyk ýygındysy. 2006. № 52 (I bölüm). 5497-nji madda. Russiýa Federasiýasynyň 23-nji sentýabr 1992-nji ýylyň № 3517-1 Patent kanuny // Russiýa Federasiýasynyň halk deputatlarynyň giriş we Ýokary Sowetiniň 22-nji oktýabr 1992-nji ýylyň Habarçysy. 1992. № 42. 2319-njy madda (18-nji dekab 2006-njy ýylyň № 231-FZ Federal kanun bilen RF Patent kanuny RF RK-niň dördünji bölegini güýje girmegi bilen baglylykda 2008-nji ýylyň 1-nji ýanwaryndan güýjüni ýitiren diýlip ykrar edildi) // Russiýa Federasiýasynyň 25-nji dekab 2006-njy ýylyň kanunçylyk ýygındysy. 2006. № 52 (I bölüm). 5497-nji madda.

³⁹ RF RK-niň 773-nji maddasy, 1229-njy maddasynyň 1-nji bendi. Serediň: Russiýa Federasiýasynyň 26-njy ýanwar 1996-njy ýylyň № 14-FZ Raýat kodeksiniň ikinji bölegi // Russiýa Federasiýasynyň 29-njy ýanwar 1996-njy ýylyň kanunçylyk ýygındysy. 1996. № 5. 410-njy madda. Russiýa Federasiýasynyň 18-nji dekab 2006-njy ýylyň № 230-FZ Raýat kodeksiniň dördünji bölegi // Russiýa Federasiýasynyň 25-nji dekab 2006-njy ýylyň kanunçylyk ýygındysy. 2006. № 52 (I bölüm). 5496-njy madda.

Awtorlyk şahadatnamalary berlen oýlap tapyşlara hem-de kämilleşdiriş tekliplerine hukuklary goramak netijede awtorlarynyň hukuklaryny goramak düzlüginde (ilerligi, awtorlygyny we sylaga hukugy) amala aşyryldy.

garsylyga girdi. Bu kämilleşdiriş tekliplerine seredip çykamak amalyny gymmatladýar; ulanmak üçin kabul edilýän her bir teklip boýunça diňe mümkin bolan gorag ukybyny däl-de, eýsem patent arassalygyny hem barlamak, beýleki şahslara we şeýle teklibiniň hut awtoryna degişli awtorlyk we beýleki intellektual hukuklarynyň bozulma töwekgelçiliklerini barlamak wezipesini goýýar. Netijede hukuklary spesifikasiýasynyň çykdaýlary artdy. Bu ýagdaýlar SSSR-de hereket eden kämilleşdiriş tekliplerine öňki hukuk goragyny häzirkertlerde dikeltmegi mümkin däl edýär.

Şeýlelikde, hakyatdan hem ýerli kämilleşdiriş teklipleri, ýagny amala aşyrylmagy jemleýji önüm boýunça kesgitlenilip bilinmeýän şeýle teklipleri, olar baradaky maglumatlary gizlin saklamak üçin degişli çäreleri görülende önümçilik syry (nou-hau)⁴⁰ hökmünde goralmalydyr. Bu maglumatlary başga şahsa geçirmekden girdeji almak mümkinçiligini aradan aýyрмаýar; şeýle geleşik önümçilik syrına aýratyn hukugy dolandyrmak çäklerinde amala aşyrylmalydyr.

Şonuň bilen birlikde bu ýerde önümçilik we guramaçylyk kämilleşdirmeleri baradaky maglumatlar pudaklar boýunça öň bar bolan ylmy-tehniki we patent maglumatlarynyň, kämilleşdiriş teklipleri baradaky maglumatlaryň maddy göterijilerde merkezleşdirilen ýaýradylmagynyň häzirkert maglumat çeşmeleri bazaryna we maglumat-telekomunikasiýa tehnologiýalaryna, ählumumy sanlylaşdyrmaga çalyşylmagy netijesinde dörän maglumat çykdaýlarynyň deňeşdirilip bilinmegi seredilmedi.

Häzirkert dünýäde önümçilik we guramaçylyk amallaryny kämilleşdirmek degişli hünärmenleri bolan hünärmenler tarapyndan amala aşyrylmalydyr, işçiler tarapyndan däl. Mundan başga-da, kämilleşdiriş teklipleri institutynyň çäklerinde teklipleriň akymy garaşylan kompaniýanyň dolandyryş gurluşynyň wekilleriniň we pes derejeli işgärleriň, işçileriň kompaniýanyň we aýratyn bölümleriň ösüşiniň maksadalaýyk ugurlaryna bolan

garaýyşlarynyň doly gabat gelmezligi işgärleriň oportunistik özüni alyp barşynyň döremegini şertlendirýär.

Guramada innowasiýa ösüşiniň maksatlarynyň hem dolandyryş gurluşlary üçin, hem-de işgärler üçin umumy bolýan şeýle içgi korporatiw şertnamanyň amala aşyrylmagy ýagdaýynda, önümçilik we guramaçylyk kämilleşdirmeleri, oýlap tapyşlar boýunça teklipleri ýygnamak we seredip çykamak boýunça gurşawy, düzgünleri saklamak ýa-da täzesini döretmek, teklipleri seredip çykamagynyň netijeliligine baglanylmagynyň işgärleri höweslendiriş we baýrak ulgamyny döretmek möhüm bolýar.

Hereket edýän hukuk ulgamynyň çäklerinde kämilleşdiriş tekliplerine goragynyň institutyny dikeltmegiň maksadalaýyk dældigini aýdyňdyr. Tehniki we guramaçylyk kämilleşdirmeleri boýunça teklipleri zähmet gatnaşyklarynyň çäklerinde baýrak bermegiň ölçegi hökmünde öz ähmiýetini saklaýar.

Netije

Şeýlelikde, bu işde kämilleşdiriş teklipleri institutynyň taryhy seredildi, onuň aýratynlyklary seljerildi, häzirkert şertlerde teklipleri hukuk goragy ulanylyşynyň meselesi seredildi. Biziň pikirimizçe, hereket edýän hukuk ulgamynyň çäklerinde kämilleşdiriş tekliplerine goragynyň institutyny dikeltmegiň maksadalaýyk dældigini aýdyňdyr. Tehniki we guramaçylyk kämilleşdirmeleri boýunça teklipleri zähmet gatnaşyklarynyň çäklerinde baýrak bermegiň ölçegi hökmünde öz ähmiýetini saklaýar. Intellektual hukuklary, hususan-da önümçilik syry (nou-hau) bilen baglanyşykly hukuklary goramak boýunça raýat hukuk kadalary ýerli önümçilik-tehniki we guramaçylyk tekliplerine goragynyň saklanylyşy we üçünji şahslarynyň hukuklarynyň bozulmazlygy babatynda hojalyk subýektleriniň bähbitlerini berjaý etmäge mümkinçilik berýär.

Edebiýat sanawy

1. Ýurgina, Ý. E. İşgärleriň döredijilik işjeňligine we kämilleşdiriş tekliplerine ornaşdyrmaga bolan gyzyklanmasyny nädip ýokarlandyrmaly / Ý. E. Ýurgina // Senagat zähmetini kadalaşdyrmak we töleme. — 2025. — № 4 (260). — S. 28–31.
2. Nowikowa, N. A. Kämmileşdiriş teklipleri goralýan intellektual hukuklar obýektleriniň ulgamynda / N. A. Nowikowa // Agrar we ýer hukugy. — 2019. — № 9 (177). — S. 4–7.

⁴⁰ Russiýa Federasiýasynyň Raýat kodeksiniň 75-nji baby «Önümçilik syrına (nou-hau) hukuk». Serediň: Russiýa Federasiýasynyň 18-nji dekabir 2006-njy ýylyň № 230-FZ Raýat kodeksiniň dördünji bölegi // Russiýa Federasiýasynyň 25-nji dekabir 2006-njy ýylyň kanunçylyk yggyndysy. 2006. № 52 (I bölüm). 5496-njy madda.

3. Mihailow, A. Ý. Rossiyada kämilleşdiriş tekliplerine hukuk goragyny üýtgetmegiň innowasiýa häsiýeti (doktrina, tejribe, tehnika) / A. Ý. Mihailow // Hukuk tehnikasy. – 2021. – № 15. – S. 376–384.
4. Poznanskiý, W. S. SSSR-de köpçülikleýin işçi oýlap tapyjylygynyň we ratsionalizatorçylygynyň ösmegi hakynda / W. S. Poznanskiý // Taryh meseleleri. – № 3. – 1960. – S. 138–153.
5. Alekseýew, G. M. SSSR-de oýlap tapyjylar we kämilleşdirijiler hereketi / G. M. Alekseýew // Taryh meseleleri. – № 9. – 1969. – S. 30–48.
6. Sagdeýewa, G. S. Oýlap tapyjylyk we ratsionalizatorçylygy guramagyň taryhy / G. S. Sagdeýewa, A. A. Sagdeýew, D. R. Rahmatullin // Ynsanperwer we tebigat ylymlarynyň möhüm meseleleri. – 2017. – № 4–5. – S. 68–70.
7. Pinaýewa, D. A. SSSR-de 1954–1990-njy ýyllarda köpçülikleýin oýlap tapyjylyk: netijeliligini bahalandyrmak / D. A. Pinaýewa // Ylmy dialog. – 2024. – № 13 (8). – S. 482–504.
8. Karpowa, Ý. W. Kämilleşdiriş işjeňligi: raýat we zähmet hukugynyň jähtleri / Ý. W. Karpowa, Ý. L. Kiwa-Hamzina, N. A. Rubanowa // Russiya we halkara hukugynyň meseleleri. – 2019. – J. 9, № 2A. – S. 235–243.
9. Baurina, S. B. Kaýdzen we ratsionalizatorçylyk önümçilik ulgamlaryny ösdürmek gurallary hökmünde: resmileşdirme we bellige almak tertibi / S. B. Baurina // STUDIUM. – 2018. – № 2 (47). – S. 2.
10. Danilowa, A. S. Demir ýol pudagynyň kärhanalarynda innowasiýalary ornaşdyrmagyň guramaçylykdolandyryş mehanizmi: kämilleşdiriş işjeňligi / A. S. Danilowa, N. S. Mihailowa // Ykdysadyýet we telekeçilik. – 2023. – № 5. – S. 245–248.
11. Žalewiç, A. Krizis döwründe kärhanada çykdajylary optimizirlmek / A. Žalewiç // Korporatiw dolandyryş: elektron žurn. – 2008. – URL: https://www.cfin.ru/management/finance/cost/crisis_optimization.shtml (ýüztutma senesi: 27.06.2025).
12. Şaburişwili, M. W. Innowasiýa işjeňligi gurama derejesinde innowasiýa amalynyň amala aşyrylmagy hökmünde / M. W. Şaburişwili // Korporatiw dolandyryş: elektron žurn. – 2003. – URL: <https://www.cfin.ru/bandurin/article/sbrn03/11.shtml> (ýüztutma senesi: 27.06.2025).
13. Nesiolowskiý, A. Tygşyly önümçilik: toplumlaryň çemiş / A. Nesiolowskiý // Korporatiw dolandyryş: elektron žurn. – 2008. – URL: https://www.cfin.ru/management/manufact/lean_complex.shtml (ýüztutma senesi: 27.06.2025).
14. Çaykow, M. Ý. Kärhanada kämilleşdiriş işjeňligini kämilleşdirmek arkaly bäsleşige ukyplylygy ýokarlandyrmak / M. Ý. Çaykow // Rossiyada we daşary ýurtlarda marketing. – 2009. – № 5. – S. 73–79.
15. Sidorowa, Ý. W. Tehnologik üýtgeşmeleri dolandyrmak / Ý. W. Sidorowa, Ý. W. Melnikowa // Bilimiň çäkleri. – 2017. – № 4 (51). – S. 83–87.
16. Karamyşew, A. N. «Alty sigma» dolandyryşynyň amal usulyýetini seljerme geçirmek / A. N. Karamyşew, M. S. Kazaýewa, Ý. W. Abrosimowa, D. F. Fedorow // W. G. Şuhow adyndaky BGTU-nyň Habarçysy. – 2017. – № 4. – S. 160–163.
17. Razžiwin, W. A. Tygşyly önümçilik düşünjeleriniň senagat amallarynyň netijeliligine we ýitgileri azaltmaga täsiri / W. A. Razžiwin, N. L. Udaltsowa // Liderçilik we dolandyryş. – 2024. – № 4. – S. 1405–1418.
18. Zagulaýew, D. G. Önümçiligi ratsionalizirlmek – tygşyly önümçiligiň netijeli alternatiwasy / D. G. Zagulaýew, T. N. Iwanowa, O. W. Mişçenkowa // Intellektual eýeçilik. Senagat eýeçiligi. – 2023. – № 1. – S. 57–62.
19. Bystrowa, O. L. Transenergo-da çykdajylary azaltmak maksady bilen kämilleşdiriş tekliplerine ulanmak / O. L. Bystrowa, Ý. G. Kığigina // Sibir sebitiniň ulag infrastrukturasy. – 2019. – № 2. – S. 135–138.
20. Rahmatullin, R. R. Guýulary gurluşykda kämilleşdiriş tekliplerine ulanmak / R. R. Rahmatullin, L. B. Huzina // Almetýew döwlet nebit institutynyň ylmy ýazgylary. – 2019. – J. 18. – S. 30–33.

Awtor hakynda maglumat

Galina Mihailowna Solowýewa, ykdysady ylymlar kandidaty, «Senagat eýeçiliginiň federal instituty» FDBE-niň döwlet hyzmatlaryny bermegiň umumy meseleleri bölüminiň intellektual eýeçilik boýunça baş döwlet bilermeni (Moskwa, Berežkowskaýa köçesi, jaý 30, 1-nji bina); SPIN: 89716089; otd1810@rupto.ru.

References

1. Yurgina, E. E. (2025), «How to increase staff interest in creative activities and the implementation of rationalization proposals», *Normirovaniye i Oplata Truda v Promyshlennosti*, no. 4 (260), pp. 28-31.
2. Novikova, N. A. (2019), «Innovation proposals in the system of protected objects of intellectual rights», *Agrarian and land law*, no. 9 (177), pp. 4-7.
3. Mikhailov, A. E. (2021), «Innovativeness of changes in the legal protection of rationalization proposals in Russia (doctrine, practice, technique)», *Yuridicheskaya Tekhnika*, no. 15, pp. 376-384.
4. Poznansky, V. S. (1960), «On the development of mass worker invention and rationalization in the USSR», *Voprosy Istorii*, no. 3, pp. 138-153.
5. Alekseev, G. M. (1969), «Movement of inventors and innovators in the USSR», *Voprosy Istorii*, no. 9, pp. 30-48.
6. Sagdeeva G. S., Sagdeev, A. A. and Rakhmatullin, D. R. (2017), «History of organization of invention and rationalization», *Aktual'nyye Problemy Gumanitarnykh i Yestestvennykh Nauk*, no. 4-5, pp. 68-70.
7. Pinaeva, D. A. (2024), «Mass Inventiveness in the USSR (1954-1990): an evaluation of effectiveness», *Nauchnyi Dialog*, no. 13 (8), pp. 482-504.
8. Karpova, E. V., Kiva-Khamzina, Yu. L. and Rubanova, N. A. (2019), «Rationalization activities: aspects of civil and labor law», *Matters of Russian and International Law*, Vol. 9, no. 2A, pp. 235-243.

9. Baurina, S. B. (2018), «Kaizen and rationalization as tools for the development of production systems: the procedure for registration and design», *STUDIUM*, no. 2 (47), p. 2.
10. Danilova, A. S. and Mikhailova, N. S. (2023), «Organizational and managerial mechanism for introducing innovations into railway industry enterprises: rationalization activities», *Journal of Economy and Entrepreneurship*, no. 5, pp. 245-248.
11. Zhalevich, A. (2008), «Optimization of expenses at the enterprise during the crisis», *Korporativnyy Menedzhment*, available at: https://www.cfin.ru/management/finance/cost/crisis_optimization.shtml (accessed: 27 June 2025).
12. Shaburishvili, M. V. (2003), «Innovation activity as the implementation of the innovation process on an organizational scale», *Korporativnyy Menedzhment*, available at: <https://www.cfin.ru/bandurin/article/sbrn03/11.shtml> (accessed: 27 June 2025).
13. Nesiolovsky A. (2008), «Lean Manufacturing: An Integrated Approach», *Korporativnyy Menedzhment*, available at: https://www.cfin.ru/management/manufact/lean_complex.shtml (accessed: 27 June 2025).
14. Chaikov, M. Yu. (2009), «Increasing competitiveness by improving rationalization activities at the enterprise», *Journal of Marketing in Russia and Abroad*, no. 5, pp. 73-79.
15. Sidorova, E. V. and Melnikova, E. V. (2017), «Managing Technological Change», *Grani Poznaniya*, no. 4 (51), pp. 83-87.
16. Karamyshev, A. N., Kazaeva, M. S., Abrosimova, E. V. and Fedorov, D. F. (2017), «Analysis of the process methodology of management «six sigma», *The Bulletin of BSTU named after V. G. Shukhov*, no. 4, pp. 160-163.
17. Razzhivin, V. A. and Udaltsova, N. L. (2024) «The impact of lean manufacturing concepts on industrial process efficiency and waste reduction», *Leadership and Management*, vol. 11, no. 4, pp. 1405-1418.
18. Zagulyaev, D. G., Ivanova, T. N. and Mishchenkova, O. V. (2023), «Production rationalization – effective alternative to «lean production», *Intellectual Property. Industrial Property*, no. 1, pp. 57-62.
19. Bystrova, O. L. and Kichigina, E. G. (2019), «Application of rationalization proposals to reduce costs in Transenergo», *Transportnaya Infrastruktura Sibirskogo Regiona*, no. 2, pp. 135-138.
20. Rakhmatullin, R. R. and Khuzina, L. B. (2019), «Application of rationalized proposals for the construction of wells», *Uchenyye zapiski Al'met'yevskogo gosudarstvennogo neftyanogo instituta*, vol. 18, pp. 30-33.

Information about the author

Galina S. Mikhailovna, Cand. Sci. (Economics), Chief intellectual property examiner of the department for general issues of provision of public services of the Center for monitoring the quality of provision of public services, of the Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld.1); SPIN: 8971-6089; otd1810@rupto.ru.

Awtor bähbitleriň gapma-garşylygynyň ýokdugy barada beýan edýär.

Redaksiya gelen senesi (Received): 30.09.2025

Syndan soňra goşmaça işlenen senesi (Revised): 20.11.2025

Neşir edilmäge kabul edilen senesi (Accepted): 21.11.2025

4

PATENT MAGLUMATYNYŇ ELEKTRON HYZMATLARY

Ylmy makala

Original article

UDK 65.011.56

EDN: <https://elibrary.ru/hmqdef>

Miraslyk alnan maglumat ulgamlar ulanyşdan çykarylanda ulanyjylaryň müşderi ýollaryny üýtgetmek: patent hukugy obýektlerini bellige almak üçin elektron haýyşnama bermek ulgamynyň mysalynda

Ýelena Aleksandrowna Týulina[✉], Dmitriý Albertowiç Kuzýakin
Senagat eýeçiliginiň federal instituty
[✉]etulina@rupto.ru

Mazmun: PatDoc ulgamyny häzirkä zaman sanly hyzmatlar – ARM «Registrator», «Onlaýn Rospatent» bilen çalşyrmagyň mysalynda miraslyk alnan maglumat ulgamlary ulanyşdan çykarmagyň amaly tejribesiniň seljermesi we strategiýasynyň işläp taýýarlanylmagy görkezildi. 2019–2022-nji ýyllar üçin amallaýyn statistikasynyň maglumatlary, «Intellectual eýeçilik ulgamynda hyzmatlar almak boýunça elektron görnüşde ulanyjylyk tejribesini öwrenmek we sanly hyzmatlary döwrebaplaşdyrmak we işläp taýýarlamak boýunça maslahatlary taýýarlamak» atly ylmy-barlag işiniň materiallary, şeýle hem ulgamlarynyň işleýjiligi deňeşdirme seljermesiniň usullary ulanyldy. Miraslyk alnan PatDoc ulgamynyň möhüm çäklendirmeleri, şol sanda gelip gowuşýan haýyşnamalarynyň artýan göwrümini işlemegiň mümkin dälidigini we haýyşnamalara bilermenler seljermesini geçirmegiň barşynda elektron özara täsirleşmegiň ýokdugyny goşmak bilen, ýüze çykaryldy. Ulgamlary üstünlikli çalşyrmagyň esasy faktorlary kesgitlenildi: ulanyjylaryň öňünden habary bermek, täze ulgamynyň işleýjilik paritedini üpjün etmek, innowasiýa işleýjiligi amala aşyrmak. Maglumat ulgamynyň ömür aýlawynyň jemleýji tapgyrynyň dowamlylygy birnäçe ýyl bolup biler diýlip kesgitlenildi. PatDoc goldawyny bes etmek barada öňünden habary bermek strategiýasy netijesinde ulanyjylarynyň passiwlik garşylygynyň ýeňlip geçilmegi görkezildi. Ulgamlary ulanyşdan çykarmakda müşderileriň oňaýsyz reaksiýasyny göz önünde tutmagynyň möhüm ähmiýeti barada netije çykaryldy; bu diňe täze programma üpjünçiligini ulanyjy zerurlyklaryna uýgunlaşdyrmagy däl-de, eýsem onuň işleýjilik we hil taýdan şüwsüm artykmaçlygyny üpjün etmegi hem talap edýär. Saýlanan müşderi ýolundan garaşsyz intellektual eýeçilik obýektleri barada maglumat almaga mümkinçilik berýän omnikanallaýyn «Onlaýn Rospatent» ulgamynyň hil artykmaçlyklary görkezildi. Barlagy geçirmegiň netijeleri maglumat ulgamlaryny ulanmak boýunça işleri meýilleşdirmek bilen meşgullanýan kompaniýalaryň we IT-bölämleriň ýolbaşçylary üçin peýdaly bolup biler.

Açar sözler: maglumat ulgamy, miraslyk alnan ulgam, ömür aýlawy, ulanyşdan çykarmak, elektron hyzmatlar, ulanyjylyk tejribesi, sanly özgertme.

Çeşme görkezmek üçin: Týulina Ý. A., Kuzýakin D. A. Miraslyk alnan maglumat ulgamlar ulanyşdan çykarylanda ulanyjylaryň müşderi ýollaryny üýtgetmek: patent hukugy obýektlerini bellige almak üçin elektron haýyşnama bermek ulgamynyň mysalynda // SEFI Habarçysy. 2025. J. 4, № 4 (14). S. 376–385.

Minnnetdarlyklar: makala FDSE SEFI-niň «Intellectual eýeçilik ulgamynda hyzmatlar almak boýunça elektron görnüşde ulanyjylyk tejribesini öwrenmek we sanly hyzmatlary döwrebaplaşdyrmak we işläp taýýarlamak boýunça maslahatlary taýýarlamak» atly ylmy-barlag işine gatnaşmagynyň netijeleri (№ IKRBS 225021810699-5), hasabat materiallaryny öwrenmek netijesinde taýýarlandy.

Changing user client paths when decommissioning legacy information systems: using the example of electronic filing system for patent registration

Elena A. Tyulina[✉], Dmitry A. Kuzyakin
Federal Institute of Industrial Property
[✉]etulina@rupto.ru

Abstract: this article presents an analysis of practical experience and the development of a strategy for decommissioning legacy information systems using the example of replacing the PatDoc system with modern digital services: the ARM «Registrar» system and «Online Rospatent». Operational statistics for 2019-2022, materials of R&D «Study of user experience in receiving services in the field of intellectual property in electronic form and preparation of recommendations for modernization and development of digital services» and methods for comparative analysis of system functionality are used. Critical limitations of the legacy PatDoc system are identified, including the inability to process the growing volume of incoming applications and the lack of electronic interaction during application examination. Key factors for successful system replacement are identified: advance user notification, ensuring functional parity with the new system, and implementing innovative functionality. It was established that the final stage of an information system's lifecycle can last several years. The qualitative advantages of the omnichannel «Online Rospatent» system, which allows access to intellectual property information regardless of the chosen client paths, were demonstrated. It was shown that passive user resistance was overcome by the advance notification strategy regarding the end of PatDoc support. The study concludes that it is critical to consider negative customer reactions when decommissioning systems. This requires not only adapting new software to user needs but also ensuring its unconditional superiority in functionality and quality. The study's findings may be useful for company and IT managers planning information system decommissioning.

Keywords: information system, legacy system, life cycle, decommissioning, e-services, user experience, digital transformation.

For citation: Tyulina E. A., Kuzyakin D. A. Changing user client paths when decommissioning legacy information systems: using the example of electronic filing system for patent registration // Bulletin of Federal Institute of Industrial Property. 2025. Vol. 4, No. 4 (14): 376-385 (In Russ.).

Acknowledgements: the article was prepared based on the results of participation in FGBU FIPS scientific work «Study of user experience in receiving services in the field of intellectual property in electronic form and preparation of recommendations for modernization and development of digital services» (№ 225021810699-5), and the study of reporting materials.

Ömür aýlawynyň ýetişen döwrüne ýeten islendik maglumat ulgamy bu ulgamynyň bütin ömür aýlawy – işläp taýýarlamak, hyzmat bermek tapgyrlaryndan başlap, ulgamy ulizirlemek tapgyryna çenli – dowamynda toplan tejribäniň çeşmesine öwrülýär; bu tejribi toplama daşarky faktorlaryň täsirine, hususan-da ulgamy taslamak tapgyrynda onuň geljekki tehniki amala aşyrylmagyny we işleýjilik mümkinçiliklerini kesgitläp, bilimi emele getiren kanunçylyk kadalarynyň üýtgemegine, şeýle hem ulgamy ulanylmagynyň barşynda toplanan we ulanyjylarynyň müşderi ýollaryny üýtgetmäge täsir edýän ulanyjylyk tejribesine baglydyr. Maglumat ulgamlarynyň ömür aýlawlary gaýtalanylýy hereket edýär; muňa diňe täze tehniki talaplaryň döremegi däl-de, eýsem ulgamlar bilen özara täsirleşmekde ulanyjylarynyň garaşmalaryny gowulandyryp biljek täze ulanyjy zerurlyklaryny toplama we işleme hem ýardam edýär. Ý. P. Zaramenskiýiň belleýşi ýaly, şeýle aýlawynyň ortaça dowamlylygy takmynan 15 ýyl bolýar [1, S. 16]. Ulgamy ulanmakdan bes etmek baradaky çözüdüň kabul edilmegi onuň ömür

Ömür aýlawynyň ýetişen döwrüne ýeten islendik maglumat ulgamy bu ulgamynyň bütin ömür aýlawy – işläp taýýarlamak, hyzmat bermek tapgyrlaryndan başlap, daşarky faktorlarynyň täsiri şertlerinde ulgamy ulizirlemek tapgyryna çenli – dowamynda toplan tejribäniň çeşmesine öwrülýär.

aýlawyny tamamlýar. Käbir ulgamlar şeýle çözüdüň kabul edilen wagtyna çenli ösmeginiň ýokary derejesine ýetip, ulanyjylar tarapyndan işjeň ulanylýar we tehniki taýdan kadaly ýagdaýda bolýar; beýleki ulgamlar, tersine, bölekleyin ulanylýar,

Ulgamy ulanyşdan çykarmagyň sebäpleri dürli faktorlar bilen şertlendirilen bolup biler, emma has ýygý ulgamy ulanyşdan çykarmak ulgam artyk talap edilmeýän şertde amala aşyrylýar.

has gowy alternatiwalaryň peýda bolmagy ýa-da häzirki zaman ulanyjy zerurlyklaryna laýyk gelyän zerur işleýjiligiň ýoklugy (mysal üçin, programma bilen mobil enjamdan işlemegiň mümkin däldiginiň, brauzerleriň täze wersiýalaryny goldamagyň mümkin däldiginiň, resminamalaryň täze formatlaryny goldamagyň mümkin däldiginiň) sebäpli ulanyjylarynyň ulgamlara bolan gyzyklanmasynyň peselmeği syn edilýär.

Bilermenlik ýoly bilen kesgitlenilýän belli bir wagtda ulgamynyň ýagdaýyna obýektiv baha bermek we ulgamynyň işiniň möhüm bozulmagyna – mysal üçin, enjamynyň hatardan çykmagyna ýa-da öndürijiniň ulanylyş programma üpjünçiliginiň wersiýasyna goldawy bes etmegi sebäpli täzelikleri gurnamagyň mümkin dälligidinden gelip çykan ulgam ýalňyşlyklarynyň möhüm massasynyň toplanmagyna – garaşman, ulgamy ulanyşdan çykarmak boýunça işleri önünden meýilleşdirmek işine başlamak gerekdir. Bahalandyрма modelleri dürli-dürli bolany üçin, G. G. Konowalowyň tassyklamalaryna görä, olaryň her biriniň öz artykmaçlyklary, çäklendirmeleri we ulanmak ugry bolup, laýyk bahalandyрма guruly saýlamakda çözüti kabul etmede goşmaça kynçylyklary döredýär [2, S. 203].

Ulgamy ulanyşdan çykarmagyň sebäpleri dürli faktorlar bilen şertlendirilen bolup biler, emma has ýygý ulgamy ulanyşdan çykarmak ulgam artyk talap edilmeýän şertde amala aşyrylýar. W. D. Yaroşewiçiň pikirine görä, ulgamynyň ömür aýlawyny dolandyrmagyň uýgunlaşyjy çemeleşmeleri amallarynyň üznüksizligini üpjün edýär, şeýle hem täze önümleri bazara çykarmagyň wagtyny gysgaltmaga ýardam edýär [3, S. 1]. Ulgamynyň işe girizilen wagtyndan bəri, A. A. Detkowyň sözlerine görä, işewürlük amallarynyň üznüksiz ösüşi we programma ulgamlaryna bildirilýän umumy talaplarynyň barha artmagy bilen şertlendirilen täze-täze talabynyň ýüze çykmagy dowam edýär [4, S. 110]. Ulgamynyň ulanylyş ýyllarynyň dowamynda şu ulgam işleýän enjamynyň könelmegi, ulgamy taslamakda goýlan ulgam programma üpjünçiligi we tehnologiýa çözümleri köhnelýär, maglumat howpsuzlygynyň derejesine talap ýokarlanýar, toplanan maglumatlar bilen maglumatlar bazasynyň dolmagy meselesi ýüze çykýar; bu maglumatlary saklamak we işlemek barha kynlaşýar. Şeýle ulgamy hyzmat etmek toparynyň kompetentlikleriniň ýetmezçiliginiň döremek

mümkinçiligini hem bellemezlik bolmaz, ýagny hatda ulgamynyň işiniň haýallamagynda, bozulmalarynyň ýygylmagynyň artmagynda, gözegçilik döwri üçin umumy durma wagtynyň köpelmeginde beýan edilýän könelme alamatlarynyň görünmeýän halatynda hem ulanyjlara entek görünmeýän çykdaýlary toplama amaly başlanlymagy mümkin.

Maglumat ulgamyny ulanyşdan çykarmak amaly şeýle hem häkimiýet merkeziniň guramalarynyň maglumat ulgamlaryny ösdürmek we/ýa-da ulanmaktaky ugry üýtgetmegi, teklif edilýän tehniki çözümleri, şeýle hem emele gelen işewürlük amallaryna goldawy üpjün edýän täze ulgamy döretmek baradaky çözüdi kabul etmede başlangyç nokady bolup biljek tehniki resminamalaryň (diňe tehniki däl-de, eýsem ulanylyş resminamalaryny hem goşmak bilen) düzüminden ybarat toplanan gymmatlyklarynyň ähmiýetini ýitirmegi, emele gelen durnukly müşderi ýollaryny üýtgetmegi netijesinde hem başlanlyp bilner.

K. S. Karatygynyň belleýşi ýaly, müşderi we sarp edijiler talaplaryna uýgunlaşyjylyk ulgamyny ornaşdyrmak we ulanmaktaky her tapgyrynyň amallary we iş görümlerini dolandyrmak arkaly gazanylýar [5, S. 361]. Ulgamynyň ulanylyş ýyllarynyň dowamynda maglumat ulgamynyň töwereginde zerurlygynyň döremeg pursatından ony kanagatlandyrmaga çenli bütin özara täsirleşmek amaly goldaýan guramalarynyň ulanyjylar bilen aragatnaşygynyň aýratyn gurşawy emele gelýär. Ulanýjylarynyň ähli toparlarynda maglumat ulgamyna «öwrenişmek» täsiri ýetende guramalarynyň maglumat ulgamynyň esasy, üpjün ediji roly oýnaýan tertipler we tehnologiýalarda bolup geçen geçiren özgertmeleri (üýtgeşmeleri) berkitmek wagty gelýär. W. W. Dik we S. W. Şaýtura täze ulgamy ornaşdyrmak we kämilleşdirmek amalynda müşderi binýady bilen özara täsirleşmek mümkinçiligini görkezýär [6, S. 117]. Maglumat ulgamy elektron özara täsirleşmegi iň ýönekeý we düşnükli edýär, saýlanan özara täsirleşmek usulyna bolan ynamy emele getirýär, bu amaly diňe daşarky däl-de, eýsem içerki ulanyjylar üçin hem tertipläýär we optimizirleýär.

Öz gezeginde, ulanyjylarynyň müşderi ýollaryny mejbury üýtgetmek ulanyjy bilen täze ulgam ýa-da onuň täze wersiýasynyň özara täsirleşmek ýoluny gowulandyrmagy maksat edinýär. A. D. Artemeyewanyň ýazýşy ýaly, maglumatlary netijeli dolandyrmak kompaniýa üçin möhüm ähmiýete eýedir [7, S. 535]. Gynansak-da, täze ulgamlary işläp taýýarlamak we olary taýýarlamakda täze tehnologiýalary ulanmak ähli ýagdaýlarda çalt üstünlige we dessine netijä getirmeýär; ulanyjylar öň saýlan ýollaryny teklip edilýän alternatiwalara üns bermezden tutunmaga dowam edýärler. Şeýle ulgamlar miraslyk alnan diýlip atlandyrylýar: D. A. Podsytniýanyň sözlerine görä, olar bir ýa-da başga sebäpler bilen üýtgän ulanylyş zerurlyklaryny kanagatlandyrmagy bes etdi, emma olary çalyşmaga synanyşmaktaky ýüze çykýan uly kynçylyklar sebäpli ulanylmaga dowam edilýär [8, S. 12]. Endik güýji köplenç

has kämil çözümleri ulanyp amala aşyrylýan täze işleýijligi hödürleýän täze ulgamlara bolan gyzyklanmanyň ýüze çykmagyndan agdyklyk edýär. Ulanyjylar gurama bilen özara täsirleşmegiň özlari tarapyndan synalan we düşnükli usullaryndan ýüz öwürmäge we özlirine hödürlenilýän täze müşderi ýollaryny öwrenip başlamaga taýýar däl; bu ýollar diňe alternatiw çykdaýlary däl-de, eýsem şüwsüm peýdalary hem bolup biler. Ý. A. Kowpotinanyň ýazýşy ýaly, ornaşdyrmakda elmyradaý töwekgelçilikler bar; ilkinji nobatda bu işgärleriň habardarlygynyň ýoklugy we iş yerini ýitirmekden gorkusy bilen baglanyşykly provokasiýalardyr [9, S. 5].

Patent hukugy obýektlerini bellige almak üçin elektron haýyşnama bermek we degişli döwlet hyzmatlaryny bermek barşynda elektron özara täsirleşmegi amala aşyrmak üçin edaralyk ulgamlarynyň operatory Senagat eýeçiliginiň federal instituty (SEFI) bolup durýar; bu onuň ulgamlarynyň birini – PatDoc-y ulanyşdan çykarmak amaly seljermegiň döwrebaplygy şertlendirýär. Barlag obýekti hökmünde PatDoc maglumat ulgamynyň ulanyjylarynyň müşderi ýollaryny üýtgetmek amaly çykyş edýär. Barlagy geçirmegiň maksady ulanyjylarynyň miraslyk alnan PatDoc ulgamyndan täze ARM «Registrator» hyzmatyna geçiş amaly seljerme geçirmek we bu amalyň netijeliligini bahalandyrmakdyr.

Maksada ýetmek üçin şu aşakdaky wezipeler goýuldy:

- PatDoc ulgamynyň ömür aýlawynyň retrospektiwlik seljerişini geçirmek we onuň çalşyrylmagynyň zerurdygyny şertlendiren esasy çäklendirmeleri kesgitlemek;
- 2019-njydan 2022-nji ýyla çenli döwürde PatDoc we ARM «Registrator» ulgamlary arkaly haýyşnama bermek boýunça statistik maglumatlarynyň deňeşdirme seljermesiniň esasynda ulanyjy işjeňliginiň migrasiýasynyň depginini öwrenmek;
- ulanyjylarynyň garşylygyny iň aza çenli azaltmaga we meýilleşdirilen geçişi üpjün etmäge gönükdirilen guramaçylyk-aragatnaşyk çäreleriniň netijeliligini bahalandyrmak.

Goýlan wezipeler seljerme we deňeşdirmä esaslanýan nazary barlag usullary bilen çözüldi. Şeýlelikde, mysal üçin, PatDoc ulgamynyň ömür aýlawynyň ähli tapgyrlary barada maglumatlary ýygnamak we seljerme geçirmek onuň çalşyrylmagynyň zerurdygyny şertlendiren çäklendirmeleriň sanawyny anyklamaga mümkinçilik berdi. Şonuň bilen birlikde geçiş döwründe ulanyjy işjeňliginiň depgini PatDoc we ARM «Registrator» ulgamlarynyň maglumatlar bazasyndan alnan mukdary görkezijileriň deňeşdirme seljermesi usuly bilen bahalandyryldy. ARM «Registrator» ulgamyna ulanyjylarynyň tekiz geçişini üpjün etmek boýunça görülen çäreleriň netijeliligine intellektual eýeçilik boýunça federal gullugynyň (Rospatentiň) çap edilen ýyllyk hasabatlarynda bellenilen ulanyjy gatnaşygynyň görkezijisi boýunça baha berildi.

2010-njy ýylda PatDoc ulgamynyň synag ulanylyşy başlanyldy; onuň ulanyjylaryna şahsy otagdan bellige

2010-njy ýylda PatDoc ulgamynyň synag ulanylyşy başlanyldy; onuň ulanyjylaryna şahsy otagdan bellige almak üçin oýlap tapyşlara we peýdaly modellere haýyşnamalarynyň materiallaryny emele getirmek, redaktirlemek we ibermek mümkinçiligi berildi.

almak üçin oýlap tapyşlara (OT) we peýdaly modellere (PM) haýyşnamalarynyň materiallaryny emele getirmek, redaktirlemek we ibermek mümkinçiligi berildi. Haýyşnamaçylar tarapyndan bellige almak üçin iberilýän resminamalar hünär elektron goly bilen gol çekildi. Ulgam guramalarynyň aparat-programma gurşawynda iş önümçiliginiň awtomatlaşdyrylan ulgamlary toplumynda integrirlendi. Haýyşnamanyň üstünlikli bellige alynmagy ýagdaýynda şahsy otagynyň eýesi (haýyşnamaçy ýa-da onuň ygtyýarly wekili) haýyşnamany kabul etmek we bellige almak barada elektron görnüşde habarnama aldy.

PatDoc ulgamyndan elektron görnüşde berlen oýlap tapyşa birinji haýyşnama 2011-nji ýylyň 12-nji aprelinde bellige alyndy¹. 2012-nji ýylyň ahryna çenli ulanyjy işjeňligi artyp, 2011-nji ýyl bilen deňeşdirilende berlen elektron haýyşnamalarynyň sany 10 esseden gowrak artdy². 2012-nji ýylyň ahryna çenli bolsa ulgamynyň ulanyjylarynyň sany 100 adamy geçdi.

Hyzmat 11,5 ýyl üstünlikli işledildi. Senagat ulanylyşynyň barşynda ulgama hyzmat etmek üpjün edildi; şol sanda meseleleri çözmek we ulanyjlara maglumat goldawy, daşarky ulanyjylary maksatlaýyn okadylmagy we olary zerur ulanylyş resminamalary bilen üpjün edilmegi amala aşyryldy.

Oýlap tapyşa birinji haýyşnamanyň 2011-nji ýylyň aprelinde berlenendigine³ garamazdan, PatDoc ulgamy senagat ulanylyşyna diňe 2018-nji ýylyň martynda girizildi. Ulgamy öňe sürmek boýunça görülen tagallalar az netijeli boldy; 2018-nji ýylyň ahryna çenli oýlap tapyşlara haýyşnamalary elektron bermeginiň görterimi umumy bermek göwrüminiň diňe 40%-ine ýakynlaşdy; peýdaly modellere haýyşnamalary elektron bermeginiň görterimi bolsa 20%-den geçdi⁴. Şonuň bilen birlikde haryt nyşanlaryna

¹ Rospatentiň 2011-nji ýyl üçin ýyllyk hasabaty (4-nji bölüm) // Rospatent: saýt. URL: <https://rospatent.gov.ru/ru/about/report-2011-part4> (ýüztutma senesi: 01.09.2025).

² Rospatentiň 2011-nji ýyl üçin ýyllyk hasabaty (4-nji bölüm).

³ Rospatentiň 2012-nji ýyl üçin ýyllyk hasabaty // Rospatent: saýt. URL: <https://rospatent.gov.ru/ru/about/reports/report-2012> (ýüztutma senesi: 01.09.2025).

⁴ Rospatentiň 2020-nji ýyl üçin ýyllyk hasabaty. 1.55-nji tablisa «Döwlet hyzmatlaryny elektron görnüşde bermek». – S. 162–164 // Rospatent: saýt. URL: <https://rospatent.gov.ru/content/uploadfiles/otchet-2020-ru.pdf> (ýüztutma senesi: 01.09.2025).

haýyşnamalarynyň KPS RTZ hyzmatyndan (haryt nyşanlaryny bellige almagyň programma serişdeleriniň toplumu; hyzmatyň täze ady – ARM «Registrator») elektronik bermeginiň göterimi eýýäm umumy bermek göwrüminiň 70%-den geçdi.

PatDoc ulgamynyň häzirki amala aşyrylmagynda ulanyjylarynyň zerurlyklaryna laýyk gelmeýändigini aýdyň boldy; onda gurama bilen elektron özara täsirleşmek üçin zerur işleýjilik ýok – hukuk ähmiýetli hatyşmalygy alyp barmak, ulanyjylaryň özi tarapyndan ulgamynyň administratorynyň gatnaşmagysyz şahsy otaklary çalt döretmeginiň mehanizmi, bellige almak üçin ibermezden ozal oýlap tapyşa ýa-da peýdaly modele haýyşnamanyň resminamalarynyň birnäçe haýyşnamaçy tarapyndan gol çekişiniň amatly mehanizmi.

2018-nji ýylyň ahyrynda PatDoc ulgamyny çalşyrmaga niýetlenen alternatiw çözüdiň işläp taýýarlanlymagy başlanyldy. Täze ulgam öňündebaryjynyň ýüze çykarylan kemçiliklerini aradan aýyrmagy göz önünde tutup taslanyldy; giňeldilen işleýjilik, kämilleşdirilen ulanyjy interfeýsi we häzirki zaman tehnologiýa binýat bilen tapawutlandy. Täze hyzmatyň nyşana alnan diňleýjisi PatDoc-yň bar bolan ulanyjylary, şeýle hem intellektual eýeçiligiň dürli obýektleri bilen işleýän patent wekilçileri, şeýle hem elektron özara täsirleşmeginiň ygtybarlylygyna we gizlinligine möhüm ähmiýet berýän mümkin ulanyjylar boldy.

2019-njy ýylyň 17-nji iýunynda ARM «Registrator»⁵ hyzmatynyň täze wersiýasy senagat ulanylyşyna girizildi; ol bar bolan işleýjilige goşmaça şulary üpjün edýärdi:

- elektron gol (EG) bilen gol çekilen oýlap tapyşlara we peýdaly modellere haýyşnamalarynyň we gelen hatyşmalygynyň awtomatik bellige alynmagy;
- bellige almak üçin haýyşnama ibermezden ozal oýlap tapyşlara we peýdaly modellere döwlet taýdan bellige almak üçin arzalary görüzmek;
- şahsy otagda bilermenlerden EG bilen hatyşmalagy almak, ýerleşdirmek we görüzmek;
- XSD-shema (XML Schema Definition) esasynda oýlap tapyşa/peýdaly modele bellige almak üçin arza elektron formasyna maglumatlary soňra ýüklemek üçin arzalar baradaky maglumatlary XML-faýlda saklamak;
- oýlap tapyşa we peýdaly modele haýyşnamada iki we ondan köp awtor we haýyşnamaçy baradaky maglumatlary girizmek we redaktirlemek;
- haýyşnamanyň resminamalarynyň we bilermenler seljermesine goşmaça hatyşmalygynyň birnäçe haýyşnamaçynyň elektron gollary bilen gol çekilmegi;

PatDoc hyzmatynyň ulanyjylaryny täze müşderi ýoluny öwrenip başlamaga itergi bermäge 2019-njy ýylyň 18-nji sentýabrynda SEFI-niň saýtynda ýerleşdirilen bildiriş kömek etdi.

- bilermenlerden hatyşmalagy ulanyjynyň şahsy otagyň emele getirilmegi we goşmaça elektron salga iberilmegi;
- aýrylgy elektron gol bilen resminamany bellige almak üçin ibermek mümkinçiligi.

ARM «Registrator» ulgamyny döwrebaplaşdyrmagyň netijeleri onuň ulanyjylyk tejribesine düýpli oňyn täsirine şaýatlyk edýär; bu bolsa emele gelen özara täsirleşmek tejribesiniň (müşderi ýollarynyň) özgermegine we ulanyjylarynyň köpüsi üçin hyzmatyň özbaşdak kabul edilýän gymmatlygyny ýokarlandyrylmagyna getirdi.

PatDoc ulgamynyň ösdürilmegini bes etmegine garamazdan, onuň dessine ulanyşdan çykarylmagy öz wagtynda däl diýlip ykrar edildi. Emma platformanyň tehnologiýa köhneliş sebäpli PatDoc-y has-da döwrebaplaşdyrmak tehniki we ykdysady nukdaýnazardan hem maksadalaýyk däl diýlip ykrar edildi. Şonuň bilen birlikde ulgamynyň ýokary ygtybarlylygy we onuň işlemeginiň durnuklylygyny üpjün edýän şahslaşdyrylan tehniki goldaw ulanyjylarynyň täze ulgama akyp gitmegini haýalladýan faktorlar bolup çykyş etdi.

Bu ýagdaý maksatlaýyn geçişi höweslendirmegiň zerurdygyny ýüze çykardy; sebäbi bir predmet çygrynda işleýjiligi gaýtalaýan iki ulgamynyň parallel ulanylmagy esaslandyrylmadyk amallaýyn çykdaýlaryny döredýärdi.

PatDoc hyzmatynyň ulanyjylaryny täze müşderi ýoluny öwrenip başlamaga itergi bermäge 2019-njy ýylyň 18-nji sentýabrynda SEFI-niň saýtynda ýerleşdirilen we ulanyjlara 2020-nji ýylyň güýzünde meýilleşdirilen oýlap tapyşlara we peýdaly modellere haýyşnamalary elektron bermek hyzmatyny ulanyşdan çykarmak bilen baglylykda görkezilen hyzmat üçin täze ulanyjylaryň bellige alynmagyň bes edilýändigini barada habardar edýän bildiriş⁶ kömek etdi. Bildirişe «öňünden bellige alnan ulanyjylar hyzmatynyň ulanyşdan çykarylýan gününe çenli PatDoc hyzmatyny adaty tertipde ulanmaga dowam edip bilerler, tehniki goldaw öňki göwrümde saklanyp

⁵ FDBE SEFI-niň 25-nji iýun 2019-njy ýylyk № 239/90 buýrugy «Oýlap tapyşlara we peýdaly modellere haýyşnama bermegi, elektron görnüşde hatyşmalagy alyp barmagy üpjün edýän «ARM Registrator» hyzmaty döwrebaplaşdyrylan wersiýasyny senagat ulanylyşyna girizmek hakynda» // Ýerli kadalaşdyryjy nama.

⁶ OT we PM PatDoc haýyşnamalary elektron bermek hyzmaty üçin täze ulanyjylary bellige almak bes edilýär // Senagat eýeçiliginiň federal instituty: saýt. URL: <https://www.fips.ru/news/prekrashchaetsya-registratsiya-napatdoc/> (ýüztutma senesi: 01.09.2025).

Tablisa 1.

PatDoc ulgamy we ARM «Registrator» hyzmatyndan OT, PM haýyşnamalary bermek statistikasy

Table 1.

Statistics for filing applications for IZ, PM from the PatDoc system and the ARM «Registrar» service

PatDoc ulgamynyň 2020-nji ýylda aýlar boýunça berlen OT, PM haýyşnamalary (br.)	ARM «Registrator» hyzmatyndan 2020-nji ýylda aýlar boýunça berlen OT, PM haýyşnamalary (br.)
01-726	01-1953
02-774	02-1652
03-982	03-917
04-831	04-846
05-720	05-777
06-831	06-842
07-993	07-1003
08-644	08-799
09-653	09-940
10-726	10-980
11-744	11-954
12-1133	12-1680

Awtorlar tarapyndan düzüldi. Compiled by the authors

galýar»⁷ diýen düşündiriş goşuldy. Oýlap tapyşlara we peýdaly modellere haýyşnamalary elektron bermäge ilkinji gezek goşulmak isleýänlere ARM «Registrator» hyzmatyna birikdirmek teklipe edildi. Habarda şeýle hem ulanyjylara geljekde ulgamy ulanyşdan çykarylmanyň anyk senesiniň önünden habar beriljekdigi nygtaldy.

Bildirij tehniki goldaw toparynyň tarapyndan görülen çäreler bilen berkidildi we PatDoc hyzmatynda täze ulanyjylary bellige almak bes edildi. Bellemek gerekdir ki, köhnelen hyzmatda şahsy otagy özbaşdak döretmek mümkinçiligi ýokdy; ulanyjylary bellige almak bilen administratorlar meşgullanýardy.

Amala aşyrylan dolandyryş çäreleriniň toplumu öz netijeliligini görkezdi; bu 2020-nji ýylky statistik maglumatlar bilen tassyklanylýar: görkezilen döwürüň bütin dowamynda ARM «Registrator» hyzmat PatDoc ulgamy bilen deňeşdirilende oýlap tapyşlara we peýdaly modellere haýyşnama bermekde has ýokary işjeňlik görkezdi. Şonuň bilen birlikde 1-nji tablisanyň maglumatlaryndan görşümiz ýaly, PatDoc ulgamy ulanyjy işjeňliginiň ep-esli derejesini saklamagy dowam etdirdi; bu doly geçişniň amalynyň inersial häsiýetine şaýatlyk edýär⁸.

2020-nji ýylyň netijelerine görä PatDoc ulgamy we ARM «Registrator» hyzmatyndan oýlap tapyşlara haýyşnamalarynyň elektron berilmeginiň görterimi eýýäm umumy bermek göwrüminiň 58%-ni düzdi, peýdaly modellere haýyşnamalar boýunça bolsa umumy bermek göwrüminiň 41%-den birazrak geçdi⁹; bu saýlanan strategiýanyň dogrulygyny tassyklady – PatDoc-dan ARM «Registrator»a ulanyjylarynyň tekiz akmagy bolup geçýärdi; ARM «Registrator»a elektron bermäge täze haýyşnamaçylar, haýyşnamaçylarynyň wekilleri, patent wekilleri, şeýle hem uzak wagt elektron bermeginiň we elektron özara täsirleşmeginiň artykmaçlyklaryny äsgermezlik eden fiziki we hukuk şahslar goşulýardy.

Alternatiw ulgamy önünden ornaşdyrmaga esaslanýan tapgyrlaýyn geçiş strategiýasy ulanyjylarynyň garşylygynyň in aza çenli azaltmaga we PatDoc ulgamyny meýilleşdirilen tertipde ulanyşdan çykarmany üpjün etmäge mümkinçilik berdi.

2020-nji ýylyň netijelerine görä PatDoc ulgamy we ARM «Registrator» hyzmatyndan oýlap tapyşlara haýyşnamalarynyň elektron berilmeginiň görterimi eýýäm umumy bermek göwrüminiň 58%-ni düzdi, peýdaly modellere haýyşnamalar boýunça bolsa umumy bermek göwrüminiň 41%-den birazrak geçdi; bu saýlanan strategiýanyň dogrulygyny tassyklady – PatDoc-dan ARM «Registrator»a ulanyjylarynyň tekiz akmagy bolup geçýärdi.

2021–2022-nji ýyllarda ýüze çykarylan meýliň pugtalanmagy syn edildi: oýlap tapyşlara we peýdaly modellere haýyşnamalarynyň umumy elektron berilmeginiň ösüşi fonunda PatDoc hyzmatyndan berlen haýyşnamalarynyň sany kem-kemden azaldy. PatDoc ulgamyny ulanyşdan çykarmak boýunça meýilleşdirilen wakalarynyň ulanyjlara önünden habar berilmegi ulgamynyň operatorynyň abraý töwekgelçiliklerini ýumşatmaga kömek etdi; ulanyjlara müşderi ýollaryny çalyşmak üçin çäksiz wagt berildi.

Tapgyrlaýyn geçişniň netijesinde ulanyjylar diňe ARM «Registrator» hyzmatiniň işleýjilik mümkinçiliklerini

⁷ Oýlap tapyş, peýdaly modele, haryt nyşany, HGÝA/PHGÝA haýyşnama bermek // Senagat eýeçiliginiň federal instituty: saýt. URL: <https://fips.ru/podacha-zayavki/podacha-zayavki-na-tovarnyy-znak/> (ýüztutma senesi: 01.09.2025).

⁸ ARM «Registrator» ulgamynyň bazasyndan aýlar boýunça maglumatlarynyň saýlanýşy.

⁹ Rospatentiň 2020-nji ýylky ýyllyk hasabaty. 1.55-nji tablisa «Döwlet hyzmatlaryny elektron görnüşde bermek». S. 162–164 // Rospatent: saýt. URL: <https://rospatent.gov.ru/content/uploadfiles/otchet-2020-ru.pdf> (ýüztutma senesi: 01.09.2025).

özleşdirmek bilen çäklenmän, eýsem ony öz hünär işjeňligine hem üstünlikli goşdular. Passiwlik garşylygyny ýeňip geçmek üçin täze ulgama geçmegiň esaslandyrmasy we artykmaçlyklaryny ulanyjylara aýdyň görkezýän tematik duşuşyklar we düşündiriş çärelerini geçirmegi öz içine alýan ulgamlaryň meýilnama amala aşyryldy. Şeýle çemiş PatDoc ulgamynyň iň wepaly ulanyjylaryna teklipe edilen alternatiw müşderi ýollaryny kabul etmek ýoluna düşmäge mümkinçilik berdi.

2022-nji ýylyň 14-nji oktýabrynda SEFI-niň saýtynda ulgamynyň işiniň bes edilmegi we 2022-nji ýylyň 22-nji noýabrynda ulanyşdan çykarylmagy barada maglumat öz içine alýan bildiriş¹⁰ ýerleşdirildi. Habarda ozal edilen bildirişe salgylanma berildi; bu az sanly galan PatDoc ulanyjylarynyň mümkin bolan talaplaryny aradan aýyrmalydyr. Olar görkezilen seneden ozal berlen haýyşnamalarynyň adaty tertipde işlenjekdigi barada habardar edildi. Oýlap tapyşlara we peýdaly modellere haýyşnamalary elektron bermäge dowam etmek işleýänlere ARM «Registrator» hyzmatyna birikdirmek ýada ÝDPH portalynyň (EPGU) şahsy otagy arkaly haýyşnama bermek gaýtadan teklipe edildi.

Jemleýji habarnama çap edilmegi ulgamy ulanyşdan çykarmak boýunça administratiw-tehniki çäreleriniň toplumyny başlamak bilen utgaşdyryldy. SEFI-niň direktorynyň 2022-nji ýylyň 15-nji dekabryndaky buýrugy¹¹ bilen PatDoc ulgamy ulanyşdan çykarylýar; diňe serverleri öçürmegi, domen adyny aýyrmagy, emele gelen maglumat çeşmesini has ulanmak baradaky çözgüdi kabul etmegi däl-de, eýsem şu maglumat çeşmesinden gelip gowuşan haýyşnamalary işlemek boýunça guramalarynyň birnäçe bölümleriniň işi bes etmek baradaky görkezmeleri hem öz içine alýan taýýarlanan çäreler ýerine ýetirilýär; bu bölümleriň işjeňligini kadalaşdyryjy resminamalarda beýanyň tapýar.

PatDoc ulgamynyň ömür aýlawy tamamlandy; 2011-nji ýylyň 12-nji apreliinden 2022-nji ýylyň 21-nji noýabryna çenli 83 044 haýyşnama bellige alyndy; olaryň 75 000 br. oýlap tapyşlara we 8044 br. peýdaly modellere degişlidir¹². Oýlap tapyşlara we peýdaly modellere haýyşnamalary elektron görnüşde bermek üçin birinji ulgamy ornaşdyrmagyň özi we ulgamy ulanmagynyň barşynda edinilen üstünlikli tejribe, oýlap tapyşa we peýdaly modele patent bermek üçin haýyşnamalary kabul etmeginiň elektron görnüşde amalyň netijeliligini we ykdysady özüne çekijiligini tassyklady. Ulgamyň ömür aýlawynyň jemleýji tapgyry, iki ýyldan gowrak dowam etdi.

PatDoc ulgamynyň ömür aýlawy tamamlandy; 2011-nji ýylyň 12-nji apreliinden 2022-nji ýylyň 21-nji noýabryna çenli 83 044 haýyşnama bellige alyndy; olaryň 75 000 br. oýlap tapyşlara we 8044 br. peýdaly modellere degişlidir.

PatDoc ulgamyny ulanyşdan çykarmak boýunça amaly tejribesini seljerme geçirmek bu amalyň üstünliginiň esasy faktorlaryny we geljekde ulanmagynyň mümkinçiliklerini kesgitlemäge mümkinçilik berýär: ulanyjylarynyň täze ulgama saýlanan tapgyrlaryň geçişine gönükdirilen administratiw çäreleri öz içine alýan ulgamy ulanyşdan çykarmak boýunça işleri öňünden meýilleşdirmegiň zerurlygy; ulanyjylarynyň müşderi ýollarynyň tebigy üýtgemegini amala aşyrmak üçin ýeterlik wagtyň bölünip berilmegi; çäreleriň toplumyna ömür aýlawyny tamamlýan ulgamdan amatlylyk, elýeterli işleýjiligiň toplumu, öndürijilik we ygtybarlylyk boýunça artyk bolan halypanyň öňünden ornaşdyrylmagy wezipesiniň girizilmegi; toplanan resminamalary goşmak bilen toplanan maglumatlarynyň howpsuzlygynyň üpjün edilmegi – täze ulgamy taslamakda ýolbaşçylyk üçin ulanyjylyk tejribesiniň çeşmesi hökmünde. Ulgamy ulanyşdan çalt çykarmak isleglilik diňe goşmaça çykadjylar, ulanyjylarynyň ygtybarlylygynyň ýitmegi bilen baglanyşykly däl-de, eýsem ulanyjylarynyň elektron görnüşde hyzmat almak üçin ýüztutmagyň mejbury pauzasynyň ýüze çykmagy bilen baglanyşykly hem ähtimal netijelere getirip biler; şonuň üçin şeýle maksat boýunça meňzeş ulgamlary ulanyşdan çykarmakda edinilen amaly tejribäni göz öňünde tutmak örän möhümdir.

Häzirki wagtda oýlap tapyşa we peýdaly modele patent bermek üçin arzany elektron görnüşde bermek hyzmatyndan peýdalanmak üçin ulanyjylaryň ýeterlik giň saýlaw mümkinçiligi bar: bu wagtda bilen synagdan geçen ARM «Registrator», hem-de «Onlaýn Rospatent» döwlet maglumat ulgamy (DMU), hem-de «Gosuslugi» (ÝDPH) portalyny ulanyp oýlap tapyşlara we peýdaly modellere haýyşnamalary interaktiw bermek mümkinçiligi. Ulgamlarynyň her biri bir umumy maksady amala aşyrmaga niýetlenendir – döwlet hyzmatlaryny almak üçin arzalary elektron görnüşde bermek amalyň awtomatlaşdyrmak. Emma bu ulgamlarynyň taslama toparlarynyň öňünde bu maksada ýetmek üçin dürli wezipeler goýuldy. ARM «Registrator» 2018-nji ýylyň ahyrında maglumat-aragatnaşyk tehnologiýalaryny ulanyp oýlap tapyşlara we peýdaly modellere (we ýene üç obýekte) haýyşnamalary elektron görnüşde bermek hem-de haýyşnamaçylar bilen elektron özara täsirleşmek işewürlük amalyň sanlylaşdyrylmagy boýunça ýönekeý wezipäni çözüär.

¹⁰ 2022-nji ýylyň 22-nji noýabryndan PatDoc ulgamynyň işi bes edilýär // Senagat eýeçiliginiň federal instituty: saýt. URL: <https://www.fips.ru/news/prekrashchaetsya-rabota-patdoc-22112022/> (ýüztutma senesi: 01.09.2025).

¹¹ FDBE SEFI-niň 2022-nji ýylyň 15-nji dekabryndaky № 684 buýrugy «Oýlap tapyşlary we peýdaly modellere bilermenler seljermesiniň kagyssyz iş önümçiliginiň awtomatlaşdyrylan ulgamynyň (AS BDEI) programma serişdelerini senagat ulanylyşyndan çykarmak hakynda» // Ýerli kadalaşdyryjy nama.

¹² PatDoc ulgamynyň bazasyndan saýlanyş.

Ulgamda PatDoc ulgamyndan bibliografik maglumatlar bolan XSD-shemalary miras almakda beýan bolan kontinuitet yzarlanýlar; bu öňünden olary ulanylan ulanyjylara başga hyzmatda hem olary päsgeçiliksiz ulanmaga dowam etmäge, emma ulanyjy tarapyndan maglumatlary girizmeginiň we bu shemalar esasynda maglumatlar bolan XML emele getirmegiň düýpli üýtgedilen çemeleşmesi bilen mümkinçilik berdi.

DMU «Onlaýn Rospatent» has ýokary derejäniň wezipesini çözüär — Rospatent tarapyndan elektron görnüşde edilýän ähli hyzmatlaryny merkezleşdirmek we olary tertiplemek. Ulanylýan tehnologiýalar ulanyjylara öz şahsy otaklarynda aýak maglumatlar formatynda intellektual eýeçilik obýektlerini bellige almak we goramak çygryndaky işjeňlik barada umumy elýeterli maglumatlara elýeterlilik bilen sanly ekoulgamy emele getirmäge mümkinçilik berýär. DMU «Onlaýn Rospatent» häzirkizaman maglumat ulgamydyr; A. D. Graçew, N. S. Sorokiniň, A. S. Kolesnikowyň, B. M. Elçiyanyň aýdyşy ýaly, ol «sanksiýalaryň girizilmegi we birnäçe halkara kompaniýalarynyň bazardan çykmagy bilen şertlendirilen Russiýa Federasiýasynda impory çalyşmak syýasatynyň amala aşyrylmagy şertlerinde» [10] işläp taýýarlanylýdy. Ulgamda ulanyjynyň şahsy otagy arkaly omnikanallaýyn özara täsirleşmeginiň innowasiýa modeli amala aşyryldy; bu haýyşnamaçy/hukuk eýesine olary bermek üçin ulanyjy tarapyndan saýlanan müşderi ýolundan garaşsyz intellektual eýeçilik obýektleriniň ýagdaýy barada maglumata elýeterlilik almaga mümkinçilik berýär. DMU «Onlaýn Rospatent»-de otaklary döredan ARM «Registrator» hyzmatini ulanyjylary oýlap tapyşlara we peýdaly modellere patent bermek, haryt nyşanlaryny we harytlaryň gelip çykan ýerleriniň atlandyrmalaryny bellige almak üçin arzany hiç hili kynçylyksyz resmileşdirip bilerler; sebäbi doldurmak üçin arzalaryň elektron formalarynyň interfeýsleri meňzeşdir. Bu mümkinçilik DMU «Onlaýn Rospatent»-iň ulanyjylaryna bu ulgamda işe has çalt uýgunlaşmaga mümkinçilik berýär.

Häzirkizaman wagtda oýlap tapyş we peýdaly modele patent bermek üçin arzany elektron görnüşde bermek hyzmatyndan peýdalanmak üçin ulanyjylaryň ýeterlik giň saýlaw mümkinçiligi bar: bu wagtda bilen synagdan geçen ARM «Registrator», hem-de «Onlaýn Rospatent» döwlet maglumat ulgamy, hem-de «Gosuslugi» portalyny (ÝDPH) ulanyp oýlap tapyşlara we peýdaly modellere haýyşnamalary interaktiv bermek mümkinçiligi.

On iki döwlet hyzmatynyň ÝDPH-da täze tehniki amala aşyrylmagynda çykarylyşy raýatlarynyň Rospatent bilen özara täsirleşmek amalyny ýeňilleşdirdi; bu sarp edijileriň aýratyn kategoriýasynyň ulanyjylyk tejribesini gowulandyrdy: amala aşyrylan formalar düşnükli, olary doldurmak üçin ýörite okatmak talap edilmeyär.

DMU «Onlaýn Rospatent» 2021-nji ýylda senagat ulanylyşyna girizildi. Üpjün edilýän işleýjiligiň giňeldilen toplumu we ulgamynyň dostlukly interfeýsi dürli kategoriýaly ulanyjylarynyň zerurlyklaryny kanagatlandyryr. SEFI-niň «Intellektual eýeçilik ulgamynda hyzmatlar almak boýunça elektron görnüşde ulanyjylyk tejribesini öwrenmek we sanly hyzmatlary döwrebaplaşdyrmak we işläp taýýarlamak boýunça maslahatlary taýýarlamak» atly ylmy-barlag işiniň çäklerinde DMU «Onlaýn Rospatent»-i ösdürmek boýunça usulyýet maslahatlary işläp taýýarlanylýdy¹³.

On iki döwlet hyzmatynyň ÝDPH-da täze tehniki amala aşyrylmagynda çykarylyşy raýatlarynyň Rospatent bilen özara täsirleşmek amalyny ýeňilleşdirdi; bu sarp edijileriň aýratyn kategoriýasynyň ulanyjylyk tejribesini gowulandyrdy: amala aşyrylan formalar düşnükli, olary doldurmak üçin ýörite okatmak talap edilmeyär¹⁴. Formlarda interaktiv elementleriň bolmagy arzalaryň meýdanlaryny doldurma amalynyň hakyky duýgusyny goşdy. Amala aşyrylan formalar haýyşnamaçynyň özü (oýlap tapyjy) tarapyndan birle ulanylyş üçin niýetlenendir. Şahsy otaklarda häzirikçe haýyşnamaçylaryň wekilleriniň, patent wekilleriniň, haýyşnamaçylaryň bähbidinde köp sanly arzalary berýän we degişlilikde gözegçiligi talap edýän gurama bilen özara täsirleşmeginiň köp sanly nokadyna eýe patent-hukuk firmalarynyň ozal emele gelen zerurlyklaryny kanagatlandyrmak üçin zerur ýöriteleşdirilen işleýjilik ýok. Ulgamynyň işleýjilik mümkinçiliklerini işläp taýýarlamakda ulanylýan tehniki çözümler haýyşnamaçylar üçin hyzmat bermek amalyny kämilleşdirmäge, hyzmat etmek möhletlerini gysgaltmaga mümkinçilik berdi. SEFI-niň «Intellektual eýeçilik ulgamynda

¹³ Intellektual eýeçilik ulgamynda hyzmatlar almak boýunça elektron görnüşde ulanyjylyk tejribesini öwrenmek we sanly hyzmatlary döwrebaplaşdyrmak we işläp taýýarlamak boýunça maslahatlary taýýarlamak: YBI boýunça hasabat (ara) / SEFI; ýol. Kononenko I. Ý., ýer.: Sukonkin A. W., Timik P. A., Alilow R. G., Zubow D. I., hyzm.: Tyulina Y. A., Reyn L. N., Abiyewa E. R., çekilen hünärmenler: Lagida Y. A., Zastawny D. W. M., 2024. 232 s. Edebiyat: s. 100–101. Bel. № NIOKTR. 124112600025-4. Bel. № IKRBS 225021810699-5.

¹⁴ Döwlet hyzmatlaryna ýüztutmagyň amatlylygy // Döwlet hyzmatlarynyň ýeke-täk portaly: saýt. — URL: <https://www.gosuslugi.ru/help/faq/general/289> (ýüztutma senesi: 01.09.2025).

hyzmatlar almak boýunça elektron görnüşde ulanyjylyk tejribesini öwrenmek we sanly hyzmatlary döwrebaplaşdyrmak we işläp taýýarlamak boýunça maslahatlary taýýarlamak» atly ylmy-barlag işiniň çäklerinde ÝDPH ulgamyny ösdürmek boýunça usulyýet maslahatlary işläp taýýarlanylady¹⁵.

Oýlap tapyşa we peýdaly modele patent bermek üçin hyzmatyň çäklerinde elektron görnüşde arzalary bermek üçin üç bäsleşige ukyply çeşmäniň – üç maglumat ulgamynyň – bir wagtda işlemegi häzirkî günde ulanyjylarynyň we guramalarynyň elektron görnüşdäki özara täsirleşmek işewürlük modeliniň ösmegini çäklendirýän päsgel bolup durmaýar. Häzirkî ýagdaý, şüwsüm, programma üpjünçiliginiň köhnelmegi, toplanan maglumatlar saklamak üçin maglumat çeşmeleriniň ýetmezçiligi sebäpli däl-de, eýsem bu ulgamlara hyzmat etmek üçin maliýe çykdajylary sebäpli hem uzak döwür dowam edip bilmez. Bir ýa-da birnäçe ulgamy ulanyşdan çykarmak barada çözgüt kabul etmede mümkin işleýjiligiň peselmegi bilen baglanyşykly mümkin töwekgelçilikleriň toplamaýyn bahasyny bermek zerurdyr. Ulanyjylarynyň ähli kategoriýalary üçin elýeterli bar bolan işleýjiligi doly gurşap almak möhümdir. Ulanyjylyk tejribesiniň ýaramazlaşmak töwekgelçiliklerini iň aza çenli azaltmak we oýlap tapyşlara we peýdaly modellere haýyşnama resminamalaryny taýýarlamagynyň degişli hiline kepil geçýän esas ulanyjy toparlarynyň hünär frustrasiýasyndan gaçmak zerurdyr.

Ykdysadyýetiň sanlylaşmagy döwründe maglumat ulgamlaryny ulanyşdan çykarmak sebäpli elektron görnüşde edilýän hyzmatlarynyň görüminiň peselmegi ýagdaýyna ýol bermek mümkin däl bolup görünýär.

Ulgamynyň ulanyşdan çykarylmagy barada çözgüt kabul edilmegine getiren çäklendirmelerini ýüze çykarmak wezipesini çözmek çäklerinde diňe ulanyjylyk tejribesine oňaýsyz täsir edýän ýalňyşlyklarynyň ýokdugyna göz ýetirmek däl-de, eýsem dürli kategoriýaly ulanyjlara zerur işleýjiligiň toplumu bilen üpjün etmeginiň derejesini barlamak hem gerekdir; ol halypanyň ulgamy tarapyndan teklipe edilýän derejesinden pes bolmaly däldir.

Halypanyň ulgamynda we önüdebaryjynda ulanyjy işjeňliginiň görkezijilerini zygiderli almak utilizirlenmäge göni baglanyşykly wezipeleri meýilleşdirmegiň başlanyp bilinýän öwrülme pursadyny kesgitlemäge mümkinçilik berer.

Dürli kategoriýaly ulanyjylar bilen duşuşyklary, okuw seminarlary geçirmegiň meýilleşdirilen işi, ulanyjlara halypanyň ulgamy barada bilimlerini edinmäge gönükdirilen maglumatlary umumy elýeterli çeşmelerde ýerleşdirmek, täze ulgamynyň artykmaçlyklaryny görkezmek, şeýle hem oňyn ulanyjylyk tejribesini edinmek ulanyjylarynyň garşylygyny iň aza çenli azaltýar we olaryň täze ulgama

Halypanyň ulgamynda we önüdebaryjynda ulanyjy işjeňliginiň görkezijilerini zygiderli almak utilizirlenmäge göni baglanyşykly wezipeleri meýilleşdirmegiň başlanyp bilinýän öwrülme pursadyny kesgitlemäge mümkinçilik berer.

tekiz geçişini üpjün edýär; bu bolsa miraslyk alnan ulgamy ulanyşdan çykarylmagy tamamlamaga mümkinçilik berer.

Şeýlelikde, PatDoc ulgamyny ulanyşdan çykarmak boýunça edinilen tejribäni ulanmak geljekde meňzeş çözgütleri kabul etmede şüwsüm göz önünde tutulmalydyr. Ulgamy ulanyşdan çykarmak boýunça işjeň hereketlere başlamak diňe ulanyjylarynyň garaşmalaryna laýyk gelýän derejä çenli işleýjiligi artdyrandan soň, täze ulgam üpjün edilýän wezipeleriň toplumu we olarynyň hili boýunça miraslyk alnan ulgamdan artanda mümkindir.

Edebiýat sanawy

1. Zaramenskiý, Ý. P. Maglumat ulgamlarynyň ömür aýlawyny dolandyrmak / Ý. P. Zaramenskiý // «Ýokary ykdysadyýet mekdebi» milli barlag uniwersiteti. – 2014. – 270 s. – ISBN 978-5-00068-118-3.
2. Konowałow, G. G. Maglumat ulgamynyň hilini bahalandyrmagyň optimal modelini saýlamagynyň usulyýeti / G. G. Konowałow // Ynsanperwer we tebigat ylmlarynyň halkara žurnaly. – 2025. – № 4-1 (103). – S. 202–206. – DOI 10.24412/2500-1000-2025-4-1-202-206.
3. Ýaroşewiç, W. D. Sanly özgertme şertlerinde maglumat ulgamlarynyň ömür aýlawyny dolandyrmagyň uýgunlaşygy usullary / W. D. Ýaroşewiç, W. Ý. Androsow // Dolandyryşda tehnologiýalar. – 2024. – J. 1, № 3. – S. 1–3.
4. Detkov, A. A. Maglumat ulgamlarynyň ömür aýlawy: pikir düzmekeňden ornaşdyrmaga / A. A. Detkov, A. Ý. Wişnyakowa, A. A. Tarasyew // Ural federal uniwersiteti. – 2023. – 158 s.
5. Karatygin, K. S. Tehnologik amallary we önümçiligi awtomatlaşdyrmak we dolandyrmak / K. S. Karatygin // Tebigat we tehniki ylmlar. – 2009. – № 3. – S. 361–368.
6. Dik, W. W., Şaýtura, S. W. Maglumat ulgamlarynyň ömür aýlawy // MGTU MIREA-nyň Habarçysy. – 2014. – № 3, çyk. 4. – S. 116–130.
7. Artemeyewa, A. D. İşewürlük amallaryny optimizirlmek üçin maglumat ulgamlaryny ulanmak / A. D. Artemeyewa, A. S. Lobatsewiç // Rossiýa ykdysadyýetiniň mümkinçilikleri we oňyn amala

¹⁵ Intellektual eýeçilik ulgamynda hyzmatlar almak boýunça elektron görnüşde ulanyjylyk tejribesini öwrenmek we sanly hyzmatlary döwrebaplaşdyrmak we işläp taýýarlamak boýunça maslahatlary taýýarlamak: YBI boýunça hasabat (aralyk).

- aşyrmagynyň innowasiýa ýollary: Moskwa akademik ykdysady forumynyň (MAEF-2025) çäklerinde amala aşyrylýan umumy Rossiýa ylmy-amaly konferensiýasynyň materiallary, Omsk, 24-nji aprel 2025-nji ýyl. – Moskwa: «Pero» neşirýat müdürligi JÇJ, 2025. – S. 534–537.
8. Podsytnik, D. A. Başlangyç meýdança hökmünde miraslyk alnan ulgam / D. A. Podsytnik, N. G. Mustafin, S. W. Sawosin // Programma önümleri we ulgamlary. – 2004. – № 3. – S. 12–17.
 9. Kowpotina, Ý. A. Korporativ maglumat ulgamlary, artykmaçlyklary we olary ornaşdyrmak usulyny saýlamak / Ý. A. Kowpotina // Ýessentuki dolandyryş, işewürlük we hukuk institutynyň Habarçysy. – 2024. – № 21. – S. 137–142.
 10. Graçew, A. D. Kärhananyň işewür amallaryny kämilleşdirmek üçin IT-ulgamlar / A. D. Graçew, N. S. Sorokin, A. S. Kolesnikow, B. M. Elçiyán // Ýewraziýa ylmyň Habarçysy. – 2025. – J. 17. – № 1.
- implementation, Ural Federal University, Yekaterinburg, Russia.
5. Karatygin, K. S. (2009), «Automation and control of technological processes and production», *Natural and Technical Science*, no. 3, pp. 361-368.
 6. Dick, V. V., and Shaytura, S. V. (2014). «Life cycle of information systems», *Bulletin of Moscow State Technical University MIREA*, no. 3 (4), pp. 116-130.
 7. Artemyeva, A. D. and Lobatsevich, A. S. (2025), «Using information systems to optimize business processes. Potential of the Russian economy and innovative ways of its implementation»: Proceedings of the All-Russian scientific and practical conference, held within the framework of the Moscow Academic Economic Forum (MAEF-2025), 24 April 2025, Moscow, pp. 534-537.
 8. Podsytnik, D. A., Mustafin, N. G. and Savosin, S. V. (2024), «Legacy System as a Launch Pad», *Software & Systems*, no. 3, pp. 12-17.
 9. Kovpotina, E. A. (2024), «Corporate information systems, advantages and choice of their implementation method», *Bulletin of the Essentuki Institute of Management, Business and Law*, no. 21, pp. 137-142.
 10. Grachev, A. D., Sorokin, N. S., Kolesnikov, A. S. and Elchiyan, B. M. (2025), «IT systems for improving the business operations of the enterprise», *The Eurasian Scientific Journal*, no. 17 (s1).

Awtorlar hakynda maglumat

Ýelena Aleksandrowna Týulina, «Senagat eýeçiliginiň federal instituty» FDBE-niň amaly maglumat ulgamlarynyň işlemegini üpjün etmek bölüminiň başlygy (Moskwa, Berežkowskaýa köçesi, jaý 30, 1-nji bina); SPIN: 6386-1170; ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-5197-3529>; etulina@rupto.ru

Dmitriý Albertowiç Kuzýakin, «Senagat eýeçiliginiň federal instituty» FDBE-niň ulgam administrirleme we ulanyjylara tehniki goldaw bölüminiň başlygy (Moskwa, Berežkowskaýa köçesi, jaý 30, 1-nji bina); ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-1899-9547>;

Dmitry.Kuzyakin@rupto.ru

References

1. Zaramenskikh, E. P. (2014) Information Systems Life Cycle Management, National Research University Higher School of Economics, Novosibirsk, Russia.
2. Konovalov, G. G. (2025), «Methodology for Selecting an Optimal Model for Assessing the Quality of an Information System», *International Journal of Humanities and Natural Sciences*, no. 4-1 (103), pp. 202-206. DOI 10.24412/2500-1000-2025-4-1-202-206.
3. Yaroshevich, V. D. and Androsov, V. E. (2024), «Adaptive methods for managing the life cycle of information systems in the context of digital transformation», *Technologies in Management*, Part 1, no. 3, pp. 1-3.
4. Detkov, A. A., Vishnyakova, A. Yu. and Tarasyev, A. A. (2023), Life cycle of information systems: from idea to

Information about the authors

Elena A. Tyulina, Head of the Applied Information Systems Operations Department of the Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1.); SPIN: 6386-1170; ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-5197-3529>; etulina@rupto.ru

Dmitry A. Kuzyakin, Head of the System Administration and Technical User Support Department of the Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-1899-9547>;

Dmitry.Kuzyakin@rupto.ru

Awtorlar bähbitleriň gapma-garşylygynyň ýokdugy barada beýan edýärler.

Redaksiýa gelen senesi (Received): 10.10.2025

Syndan soňra goşmaça işlenen senesi (Revised): 19.11.2025

Neşir edilmäge kabul edilen senesi (Accepted): 20.11.2025

Ylmy makala

Original article

UDK 347.771

EDN <https://elibrary.ru/pjxprz>

Rospatentiň sanly gözleg platformasynda «Sintelli» hyzmatyny ulanyp himiki birleşmeler boýunça patent gözlegi

Anna Ýewgenýewna Pinigina*✉, Alina Albertowna Muhamedžanowa*,

Natalýa Gennadýewna Şimkina**, Dmitriý Sergeýewiç Zolkin**

*«Sintelli» JÇJ, **Senagat eýeçiliginiň federal instituty

✉pinigina.a.e@syntelly.com

Mazmun: makala Senagat eýeçiliginiň federal institutynyň (SEFI) önünde ýüze çykan möhüm meselä – himiki birleşmeler boýunça patent gözlegini geçirmek üçin milli guraly döretmeginiň zerurlygy – gönükdirilendir. Wezipäniň döwrebaplygy şeýle gözlegiň patent bilermenler seljermesi üçin çylşyrymlylygy we ýokary ähmiýeti, şeýle hem 2022-nji ýylda köp daşary ýurt täjirçilik ulgamlarynyň Rossiýa bazaryndan çykmagy bilen şertlendirilendir. Himiýa çygrynda hilli patent gözlegini geçirmek ýönekeý däl wezipe bolup durýar; sebäbi şol bir birleşme resminamalarda dürli usullar bilen görkezilip bilner: gurluş formulasy, himiki ady, brutto-formulasy we ş.m. bilen; bu bilermenlerden ýöriteleşdirilen gurallary ulanmagy talap edýär. Bu meseläni çözmegiň usuly hökmünde organiki himiýa üçin «Sintelli» Rossiýa emeli intellekt platformasy saýlanyldy. SEFI we «Sintelli»-niň «Skolkowo» gaznasynyň goldawy bilen bilelikdäki taslama çäklerinde platformany kämilleşdirmek we ony Rospatentiň sanly gözleg platformasyna integrirlemek geçirildi. Esasy wezipe patent we ylmy makalalarynyň tekstlerinden himiki maglumatlary çykarmak üçin guraly döretmek boldy. Munuň üçin resminamalarda rus dilindäki himiki atlary tapmaga we olary maşyn tarapyndan okalýan gurluş formulalaryna öwürmäge mümkinçilik berýän at bolan sözbaşylary tanamagyň (NER) tehnologiýasyna esaslanýan turba ulgamy işläp taýýarlanyldy. Doly gözlegi üpjün etmek üçin gurluşa görä gözleg, himiki meňzeşlik boýunça gözleg we tekst gözleginiň modullary kämilleşdirildi. Işň esasy netijesi «Sintelli» hyzmatiniň Rospatentiň platformasyna üstünlikli integrirlenmegi boldy; bu edaranyň bilermenlere himiki gurluşlar boýunça patent we patent däl edebiyatyny gözlemek üçin häzirki zaman we garaşsyz guraly berdi. Şeýle milli çözgüdiň ornaşdyrylmagy ýurduň tehnologik özygtyýarlylygyny pugtalandyrmaga mümkinçilik berýär. Geljekde gurluşlary tanamagyň kämilleşdirilmegini, Markuş gurluşlary boýunça gözlegi we reaksiýalar boýunça gözlegi amala aşyrmagy goşmak bilen ulgamy has-da ösdürmek meýilleşdirilýär.

Açar sözler: patent gözlegi, himiki gözleg, «Sintelli» platformasy, emeli intellekt, Rospatentiň sanly gözleg platformasy.

Çeşme görkezmek üçin: Pinigina A. Ý., Muhammedžanowa A. A., Şimkina N. G., Zolkin D. S. Rospatentiň sanly gözleg platformasynda «Sintelli» hyzmatyny ulanyp himiki birleşmeler boýunça patent gözlegi // SEFI Habarçysy. 2025. J. 4, № 14 (4). S. 386–395.

Minnetdarlyklar: iş SEFI bilen «Täze tehnologiýalary işläp taýýarlamak we täjirleşdirmek merkezini ösdürmek gaznasy» («Skolkowo» gazna) täjirçilik däl guramalarynyň arasynda grant çäklerinde ýerine ýetirildi; onuň maliýe üpjünçiliginiň çeşmesi 29.09.2023-nji ýylky № 30601/0006-2023 federal býujetden berlen subsidiýadyr. Awtorlar toplumu SEFI tarapyndan taslamanyň ýolbaşçysy – direktorynyň orunbasary A. A. Polýakowa we işleriň ylmy ýolbaşçysy, him. ylmylarynyň doktory, RYA-nyň habarçy agzasy, A. A. Harkewiç adyndaky RYA-nyň Maglumatlary geçirmek meseleleri institutynyň direktorynyň wezipesini ýerine ýetirýän M. W. Fedorowa minnetdarlyk bildirýär.

Patent search for chemical compounds using the «Syntelly» service in the Rospatent digital search platform

Anna E. Pinigina^{*✉}, Alina A. Muhamedzhanova*, Natalia G. Shimkina**, Dmitry S. Zolkin**
*Syntelly LLC, **Federal Institute of Industrial Property (FIPS)
[✉]pinigna.a.e@syntelly.com

Abstract: this article addresses a pressing issue faced by the Federal Institute of Industrial Property (FIPS) – the need to create a domestic tool for patent search on chemical compounds. The relevance of this task is determined by the complexity and high importance of such searches for patent examination, as well as that many foreign commercial systems leaved Russian market in 2022. Conducting a high-quality patent search in the field of chemistry is a non-trivial task, since the same compound can be represented in documents in various ways: by a structural formula, chemical name, molecular formula, etc., which requires the expert to use specialized tools. The Russian artificial intelligence platform for organic chemistry, «Syntelly», was chosen as a solution to this problem. As part of a joint project between FIPS and «Syntelly» with the support of the «Skolkovo» foundation, the platform was refined and integrated into the Rospatent Digital Search Platform. A key task was the creation of a tool for extracting chemical information from patent texts and scientific articles. For this purpose, a pipeline based on Named Entity Recognition (NER) technology was developed, enabling the identification of Russian-language chemical names in documents and their conversion into machine-readable structural formulas. To ensure a comprehensive search, modules for substructure search, chemical similarity search, and text search were enhanced. The main result of the work was the successful integration of the «Syntelly» service into the Rospatent Platform, providing the agency's experts with a modern and independent tool for searching patent and non-patent literature based on chemical structures. The implementation of such a domestic solution helps to strengthen the country's technological sovereignty. Future plans include further development of the system, including improved structure recognition, implementation of Markush structure search, and reaction search.

Keywords: patent search, chemical search, «Syntelly» platform, artificial intelligence, Rospatent Digital Search Platform.

For citation: Pinigina A. E., Muhamedzhanova A. A., Shimkina N. G., Zolkin D. S. Patent search for chemical compounds using the «Syntelly» service in the Digital Search Platform of Rospatent // Bulletin of Federal Institute of Industrial Property. 2025. Vo. 4, no. 4 (14) 386-395 (In Russ.).

Acknowledgments: this work was carried out within the framework of a grant agreement between FIPS and the non-profit organization Foundation for the Development of the Center for the Development and Commercialization of New Technologies («Skolkovo» foundation), the financial source for which is a subsidy provided from the federal budget from 29.09.2023 № 30601/0006-2023. The authors thank the project lead from FIPS – Deputy Director A. A. Polyakova and the scientific supervisor of the work – Dr. Sci. (Chemistry), Corresponding Member of the Russian Academy of Sciences, Acting Director of the A. A. Kharkevich Institute of Information Transmission Problems of the Russian Academy of Sciences, M. V. Fedorov.

Giriş

Senagat eýeçiliginiň federal instituty (SEFI), intellektual eýeçilik boýunça federal gullugynyň (Rospatent) garamagyndaky edara bolmak bilen, halkara haýyşnamalary goşmak bilen patent hukugy obýektlerine haýyşnamalara bilermenler seljermesini amala aşyryar we olary boýunça halkara gözlegi geçirýär. SEFI-niň 800-den gowrak bilermeni ylym we tehnikanyň ähli esasy ugurlarynda haýyşnamalara bilermenler seljermesini geçirýär. Patent haýyşnamasyny seredip çykamagyň amaly patent gözlegini ýerine ýetirmegi öz içine alýar. Dünýä ylmy-tehniki, patent we umumy elýeterli maglumatlar bazalarynda maglumat gözlegi ýönekeý däl wezipe bolup durýar; sebäbi patent edarasynyň bilermeni

patenti bermä ýa-da tersine bermezlige sebäp bolup biljek, belki-de ýeke-täk resminamany gözden geçirmäge haky ýokdur.

Gözlegi geçirmek üçin Bilermenler diňe umumy elýeterli maglumatlary we patent maglumatlar bazalaryny däl-de, eýsem ýöriteleşdirilen bazalary hem ulanýarlar. Himiýa çygrynda gözleg aýratyn çylşyrymly bolup durýar. Munuň üçin himiki birleşmeler boýunça ýörite patent gözlegi zerurdyr; onda her bir resminama onuň boýunça gözleg amala aşyrylmaly bolan himiki gurluşlar bilen baglanyşyklydyr. Şeýle gözleg çylşyrymly wezipe bolup durýar; sebäbi şol bir birleşme tehnikanyň derejesinde dürli usullar bilen görkezilip bilner: gurluş formulasy, himiki ady, brutto-formulasy, Markuş formulasy we ş.m.

görnüşinde [1]. Bilermenler ähli mümkin bolan identifikatorlar boýunça dürli gözleg mehanizmlerine mätäçdir.

Dünýäde şeýle gözleg üçin dürli çözümler bar; olaryň köpüsi täjirçilik häsiýetli; Rossýada SEFI-niň himiki gurluşlar boýunça öz gözleg gurary ýokdy. 2022-nji ýyldan bäri edaranyň bilermenleri tarapyndan daşary ýurt ulgamlaryny ulanmak kynçylyk döretdi; sebäbi olarynyň köpüsi Rossýa bazaryndan çykdy. SEFI üçin giden çözümleri çalyşmak we himiki birleşmeleri öz içine alýan haýşnamalar boýunça patent gözlegini netijeli geçirmäge mümkinçilik berjek öz garaşsyz guraly döretmek meselesi ýiti boldy. Himiki gurluşlar boýunça ýöriteleşdirilen gözlegi geçirmäge ukyply milli ulgam döretmeginiň zerurlygy kemala geldi.

SEFI-niň bilermenleri «Sintelli» kompaniýasynyň önümini saýladylar. «Sintelli» – organiki himiýa üçin Rossýa emeli intellekt platformasydyr. Himiki birleşmeler boýunça patent gözlegini geçirmegiň guralynyň döredilmeşi wezipesini çözmek üçin SEFI we «Sintelli» bilelikde «Skolkowo» gaznasyna bilelikdäki maliýeleşdirme şertlerinde arza taýýarladylar. Taslamanyň maksady önümi kämilleşdirmek we «Sintelli» hyzmatyny SEFI-niň patent we patent däl maglumatlary gözlemegiň sanly platformasyna¹ integrirlemek boldy. Arza ähli zerur bilermenler seljermesinden geçdi we «Skolkowo» gaznasynyň bilermen soweti tarapyndan tassyklanyldy. Çözgüdiň amala aşyrylmagy «Sintelli» tarapynda amala aşyryldy, soňra Rospatentiň platformasyna integrirlenmek geçirildi. Netijede Rospatentiň platformasynda himiki birleşmeler boýunça patent gözlegi peýda boldy, «Sintelli» üçin bolsa onuň ähli ulanyjylaryna elýeterli platformanyň kämilleşdirilmeleri geçirildi.

EDEBIÝATA SYN

Himiki birleşmeler boýunça patent gözlegini geçirmegiň ulgamlary

Patent we patent däl edebiyatyny himiki gurluşlar boýunça gözlemek üçin birnäçe ýöriteleşdirilen gözleg ulgamlary bar [2].

1. Patentscope² – Bütindünýä intellektual eýeçilik guramasynyň (BIEG) saýtynda himiki gözleg. Gözlegiň netijesinde gurluşyň grafiki görkezmesi bilen PCT patentleriniň we haýşnamalarynyň doly tekstlerini almak bolar. Russiýa Federasiýasynyň we Ýewraziýa patent edarasynyň (ÝAPE) patentleri gurluş gözlegi üçin indekslenildi. Şeýle hem Nature we MDPI žurnallaryndan referat elýeterlidir.

2. PubChem³ – Milli biotehniki maglumatlar merkeziniň (NCBI) saýtynda himiki gözleg. Bu maglumatlar bazasy üç özara baglanyşykly bölümden ybarat: Substance, Compound we BioAssay. PubChem-de 338 mln-dan gowrak himiki maddalar baradaky beýanlar, 122 mln özboluşly himiki gurluşlar we 298 mln biologik yzgydalyklar baradaky beýanlar, şeýle hem himiki žurnallardan 44 mln makala bar.

3. Clarivate Analytics-iň Derwent World Patent Index (DWPI) ulgamyndaky STNnext⁴ – dünýäniň iň iri patent edaralarynda elýeterli bolan ähliumumy maglumatlar bazasydyr. STNnext himiki gurluşlar, organiki däl garyndylar, polimerler we genetiki yzgydalyklar barada maglumatlary öz içine alýar. Ol alymlar, hünärmenler we patent bilermenleri tarapyndan intellektual eýeçilik obýektleriniň mutlak tazeligini bahalandyrmak üçin ulanylýar. Maglumatlar bazasyndaky esasy gözleg ulgamlary – REAXIS we Chemical Abstract. STN Chemical Abstracts Service (CAS)-den dünýäniň patent däl himiki mazmunyna we integrirlenen platformada DWPI-den patentlere elýeterlilik berýär. Dünýäde patent haýşnamalarynyň 95%-i öz maglumatlaryny STN-e berýän patent edaralary tarapyndan seredilýär. Mundan başga-da, dünýäniň 25 iri farmasewtika kompaniýasy öz maglumatlaryny bu bazaya berýär.

4. Elsevier-iň Reaxys⁵ – himiki gurluş boýunça žurnallarda çap edilen makalalar, şeýle hem patent edebiyatyny tapmaga mümkinçilik berýän maglumatlar bazasy. Ýakyn wagta çenli SEFI-niň bilermenleriň iş ýerlerinde Reaxys-a elýeterlilik bardy, emma kompaniýanyň Rossýa bazaryndan çykmagy bilen Rospatentiň sanly gözleg platformasynda himiki gurluş gözlegini geçirmegiň milli guralyny döretmeginiň zerurlygy ýüze çykdy.

Resminamalardan himiki birleşmeler baradaky maglumatlary çykarmagyň usullary

Himiki birleşmeler boýunça patent we patent däl edebiyatyny gözlemäge mümkinçilik berýän çözgüdi noldan döretmekde iň möhüm bölegi maglumatlar – resminamalar we olardaky himiki gurluşlarynyň arasynda baglanyşyk bolup durýar. Şeýle maglumatlaryň bir bölegi aýyk çeşmelerde tapylyp bilner; emma uly bölegini almak üçin patentlerden we makalalardan himiki birleşmeleri çykarmagyň ýörite guraly zerurdyr.

Resminamalardaky maglumatlar dürli usullarda ýerleşýär: suratlar, tekst, tablisalar. Maglumatlaryň dolulygynyň alynmagy üçin bu usullaryň ählisinden maglumatlary çykarmak zerurdyr. Köplenç bu usullar özara baglanyşyklydyr; olary birleşdirmek, olaryň arasynda baglanyşyklary ýüze çykarmak zerurdyr; emma bu örän çylşyrymly wezipe bolup durýar.

¹ Rospatentiň sanly gözleg platformasy, elýeterlilik: <https://searchplatform.rospatent.gov.ru/> (ýüztutma senesi: 11.11.2025).

² Patentscope, elýeterlilik: <https://patentscope.wipo.int> (ýüztutma senesi: 11.11.2025).

³ PubChem, elýeterlilik: <https://pubchem.ncbi.nlm.nih.gov> (ýüztutma senesi: 11.11.2025).

⁴ STNnext, elýeterlilik: <http://www.stn-international.com> (ýüztutma senesi: 12.11.2025).

⁵ Reaxys, elýeterlilik: <https://www.reaxys.com> (ýüztutma senesi: 11.11.2025).

Resminamalardan himiki maglumatlaryň köpusully çykarylmagyna synanyşyklar OpenChemIE guralynda [3] amala aşyryldy. Ol özüde molekulary tekst we optiki tanamak modellerini, reaksiýalary tekst we optiki tanamak modellerini, şeýle hem bu usullary baglanyşdyrýan modeli birleşdirýär. Köpusully tanamak üçin uly dil modelleri laýyk bolup biler; emma olaryň kömegi bilen resminamalary işlemek köp mukdarda hasaplaýyş güýjüni talap edýär we köp wagt alýar.

Aýratyn usullardan himiki gurluşlary çykarmak barada aýtsak, bu ugurda açyk çeşme kody bilen köp işler we gurallar bar. Tekstden molekularyň atlaryny çykarmak üçin köplenç at bolan sözbaşylary tanamagyň (Named Entity Recognition – NER) tehnologiýalary, mysal üçin [4, 5] gurallaryndaky ýaly ulanylýar. Şeýle modeller üçin himiki maddalaryň atlaryny çykarmagyň hili adatça yeterlik derejede gowudyr. Tekstlerdäki kompýuter görüşiniň usullary takyk däl; olary öwretmek üçin has köp maglumatlar zerurdyr. Bu wezipe üçin uly dil modellerini ulanmak bolar, emma bu hem gymmat. Birleşmeler barada maglumatlary tekst arkaly çykarmakdaky aýratyn wezipe alnan atlary himiki gurluşlara soňraky öwürmek bolup durýar.

Resminama suratlardan molekulary optiki tanamak boýunça yeterlik köp işler bar [6, 7]. Bu çykarmak usuly kompýuter görüşiniň tehnologiýalaryny ulanylýar; şekiller üçin konwolýusion neýron ulgamlary ýa-da transformerler ulanylip bilner. Şeýle hem resminama sahypasynda himiki birleşmeleriň suratlaryny özlerni anyklaýjy gurallar hem gerek; olaryň az, emma açyk çeşme kody bilen barlar. Emma molekulary optiki tanamagyň umumy hili himiki gurluşlary çyzmak stiline örän güýçli baglydyr. Köplenç şeýle gurallar bir stilden gowy işleýär we beýlekilerden erbet. Olar benchmarklarda gowy hil görkezip bilerler; hakyky resminamalarda bolsa ýygýygydan jemleýji netijeleri hapalaýan örän köp san nädogry tanalýan molekular bilen ýüzleşmek mümkin. Aýratyn çylşyrymly wezipe suratlardan Markuş gurluşlaryny (umumylaşdyrylan himiki gurluşlary) tanamakdyr.

BARLAGY GEÇIRMEGIŇ MATERIALLARY WE USULLARY

Olarda beýan edilen himiki birleşmeler boýunça patent we patent däl edebiyatyny gözlemäge mümkinçilik berjek çözüdi döretmekde «Sintelli»-niň birnäçe wezipäni çözmegi gerekdi.

Resminamalardan himiki birleşmeler baradaky maglumatlary çykarmagyň guraly

Ilkinji nobatda «Sintelli»-niň resminamalardan himiki maglumatlary çykarmak üçin öz guralyny döretmegi gerekdi. Optiki çykarmany ulanmakda nädogry tanamagyň ýagdaýlaryny gözegçilikde saklamak kyn; netijeler resminamaga degişli bolmadyk himiki gurluşlar bilen hapalanyp biler. Şonuň üçin bu işiň tapgyrynda

tekstden molekulary tanamak saýlanyldy; şonuň bilen birlikde rus dili bilen işlemegiň mümkinçiligi zerurdy. Tutuş resminamanyň tekstinden himiki gurluşlary çalt çykarmaga mümkinçilik berjek, gowy hile we masştablamak mümkinçiligine eýe bolan ujundan-ujuna (end-to-end) ulgamy gerekdi. Görkezilen ölçegleriniň esasynda NER-tehnologiýasy saýlanyldy.

NER-çemeleşmesiniň çäklerinde birnäçe tapgyrdan ybarat resminama tekstlerini işlemegiň turba ulgamy işläp taýýarlanylýdy.

1. Patentiň ýa-da ylmy makalanyň tekstini çykarmak we deslapky işlemek.

2. Protokollary anyklamak: bu tapgyrda detektoryň modeli kömegi bilen tekstden himiki protokollar çykarylýar. Öňünden öwredilen model hökmünde uly korpus patentlerde (100 mln-dan gowrak) öwredilen anferico/bert-for-patents ulanyldy.

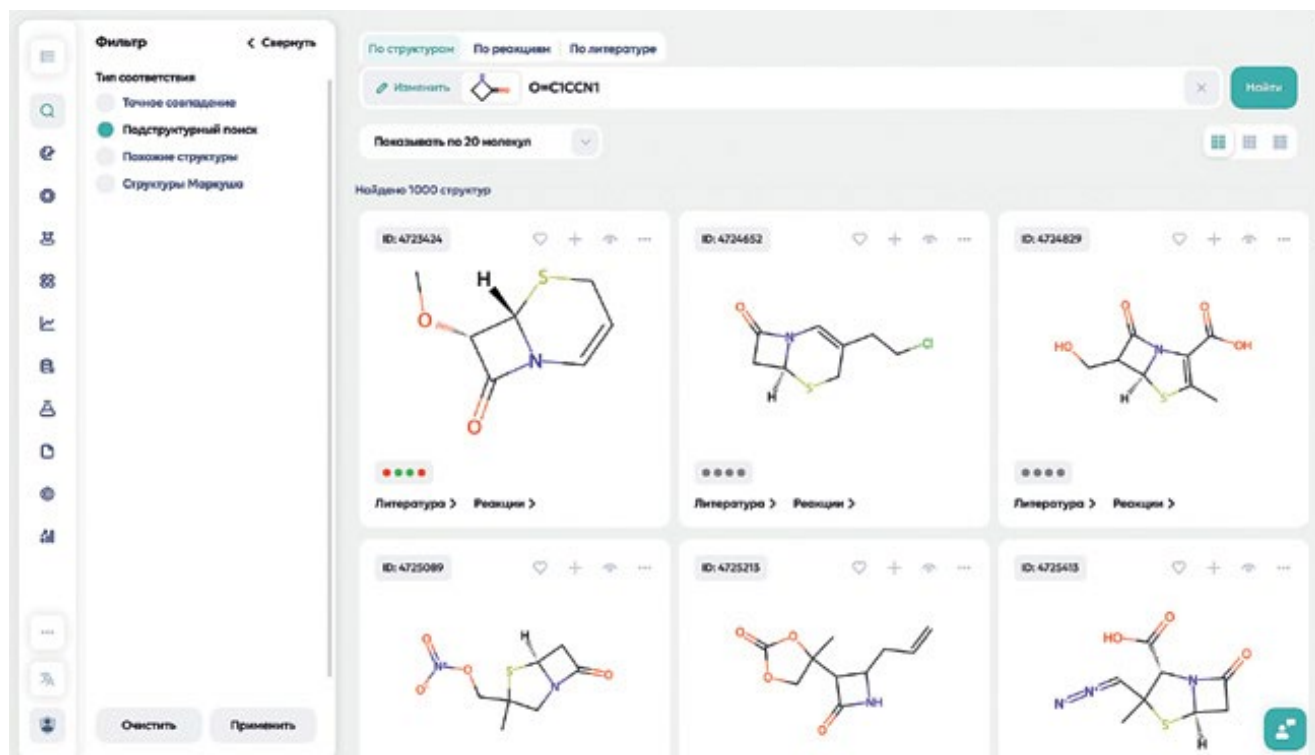
3. Sözbaşylary tanamak: himiki protokoldan sözbaşylar – himiki atlar çykarylýar. Öňünden öwredilen model hökmünde MultiLabel Token Classification wezipesiniň çäklerinde anferico/bert-for-patents modeli hem ulanylýdy.

Iki tapgyrda hem öwretmek üçin maglumatlar BIO belgisi bilen belgili takmynan 1000 patenti öz içine alýardy; belgini asesorlar ýerine ýetirdi. Modelleri öwretmek üçin ýitgi wezipesi: protokollary anyklamak tapgyry üçin CrossEntropyLoss, himiki atlary tanamak tapgyry üçin MultiLabelSoftMarginLoss. Modelleri tassyklamak 3-nusga kross-tassyklama we yza goýlan synagyň kömegi bilen geçirildi.

4. Himiki atlary birleşmelere öwürmek: rus dilindäki maddalarynyň atlaryny gurluşlara (SMILES setirler) geçirmek. «Sintelli»-de işläp taýýarlanan gural hem ulanyldy. Onuň esasynda iňlis dilindäki ÝUPAK atlaryny SMILES-a geçirmek üçin niýetlenen açyk ygtyýarnama bilen algoritmik OPSIN [8] guraly ýatýar. Ol sözi belli bir himiki many aňladýan morfemlerdir bölmäge, olaryň gurluş ähmiýetini kesgitlemäge, soňra belli düzgünler boýunça olardan molekula ýygnamaga synanyşýar. Wezipe köp sanly morfemi iňlis dilinden rus diline geçirmekden ybarat boldy. Goşmaça iňlis we rus dilleriniň tapawudy bilen baglanyşykly ähli islendik aýratyn ýagdaýlary işlemek gerekdi. Mysal üçin, bir gurluş fragmenti rus dilinde has köp ýazylyş wariantlaryna eýe bolup biler ýa-da tersine, iňlis dilinde dürli fragmentleriň rus diline terjimesi birmeňzeş bolup biler. Goşmaça kynçylyk rus dilinde sonluklaryny göz önünde tutmak boldy – ähli düşümler we sanlar üçin alternatiw morfemler – söz soňlary goşuldy. Alnan SMILES-lar soňra standartlaşdyryldy we kanonikleşdirildi.

Resminamalary işlemegiň amaly

Işleri ýerine ýetirmek üçin «Sintelli»-niň himiki birleşmeler çykarylmalý bolan resminalaryň massiwiniň özi gerekdi. Maglumatlary çykarmagyň usulyna baglylykda resminamalarynyň doly tekstleri ýa-da PDF

Çeşme: «Sintelli» platformasy Source: Syntelly platform

Surat 1.

«Sintelli» platformasynda gurluşa görä gözlegiň ýerine ýetirilmeginiň mysaly. Sorag hökmünde beta-laktam antibiotiklarynyň gurluşynyň hökmany bölegi bolan beta-laktam fragmenti ulanyldy

Figure 1.

An example of performing a substructural search on the Syntelly platform – a beta-lactam fragment was used as a query – an obligatory part of the structure of beta-lactam antibiotics

faýllar (ýa-da suratlar toplumu) zerurdyr. Himiki gurluşlary çykarmak üçin patentler boýunça maglumatlar «Sintelli»-e gönüden SEFI tarapyndan BIEG XML ST.96 [9] formatynda geçirildi. Himiki MPK-ly Rossiýa patentleri saýlanyldy: C07*, A61K*, C02F*, C05*, C08*, C12*, C13*, A01N*, A23*, G01N* – takmynan 400 müň resminama. İşleme üçin belli hasaplaýyş güýçleri, şol sanda grafik prosessorlara elýeterlilik zerurdyr.

Alnan maglumatlary saklamak we gözlemek

Mundan soňra «Sintelli»-niň birleşmeler we resminalaryň ähli maglumatlaryny saklamak ulgamy gerekdi; munuň üçin PostgreSQL ulanyldy. Şeýle hem bu maglumatlar boýunça soraglar üçin edebiyat gözleginiň modulyny kämilleşdirmek gerekdi – gurluşlar boýunça baglanyşykly resminamalary gözlemek, tekst soraglary boýunça gözlemegiň mümkinçiligini saklamak. Mundan başga-da, SEFI üçin «oýlap tapyjylyk derejesi» ölçegi boýunça birleşmeleriň gorag ukybyny bahalandyrmak üçin himiki gurluş boýunça ýakyn birleşmeleri tapmaga mümkinçilik berýän gurluşa görä gözleg we meňzeş

gurluşlar boýunça gözleg etmek gerekdi. Gözleg hereketlendirijisi soraga laýyklykda maglumatlary takyk, çalt we degişli bermelidir. Netijeli gözleg üçin goşmaça şertler boýunça gözlemegiň mümkinçiligi we çäklendiriji filtrleriň bolmagy hem talap edilýär. Gurluşlar boýunça gözlegiň dürli görnüşleri we tekst boýunça gözleg mehanizm boýunça tapawutlanýar; şonuň üçin bu maksatlar üçin dürli gözleg hereketlendirijileri gerekdir. Şeýle çözümleri noldan işläp taýýarlamak köp mukdarda çeşmeleri talap ederdi; emma aýyk ygtyýarnamaly, öz zerurlyklary üçin ulanylyp boljak gurallar bar. Gurluşa görä gözleg we gurluşlaryň meňzeşligi boýunça gözleg üçin maglumatlar bazalary üçin ýörite kartridžleri ulanylyp bolar; aýyk gurallarynyň iň tanymalaryndan biri EPAM-dan Bingo⁶. Tekst gözlegi üçin tanalyan we synagdan geçen aýyk çözüň – Elasticsearch⁷.

⁶ Bingo // Life sciences open source: сайт. URL: <https://lifescience.opensource.epam.com/bingo/> (ýüztutma senesi: 16.11.2025)

⁷ Elastic search: сайт. URL: <https://www.elastic.co> (ýüztutma senesi: 16.11.2025).

Barlagy geçirmegiň netijeleri

«Sanly ykdysadyet» milli maksatnamasynyň «Emeli intellekt» federal taslamasynyň amala aşyrylmagy çäklerinde ileri tutulýan pudaklarda emeli intellekt tehnologiýalaryny aprobatsiýa etmek boýunça SEFI-niň «Skolkowo» gaznasy bilen grant işinde şu aşakdaky esasy işler ýerine ýetirildi.

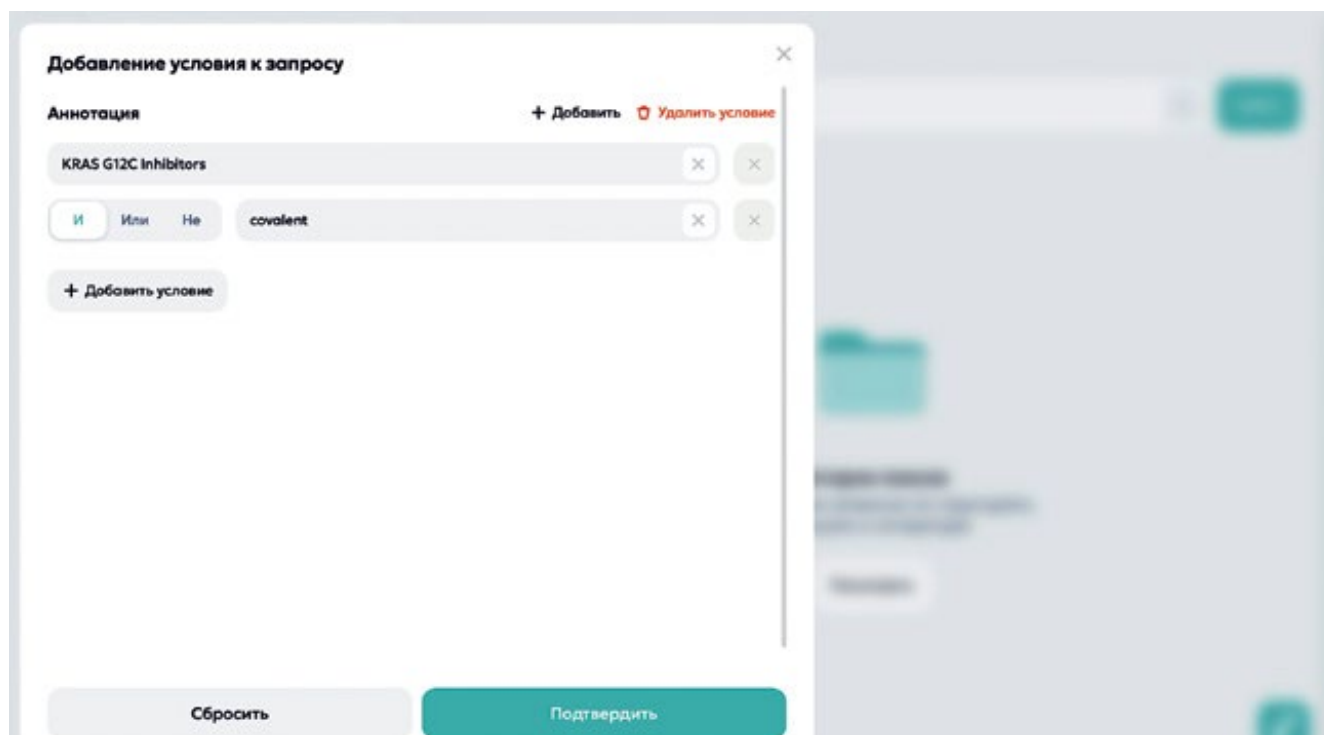
Rossiiýanyň patent resminamalaryndan himiki maglumatlary ýüklemek we awtomatik tanamak işleýjiligiň böleginde «Sintelli» platformasy kämilleşdirildi. NER-tehnologiýasynyň esasynda resminamalarynyň tekstlerinden himiki birleşmeleriň rus dilindäki atlaryny tanamak üçin gural amala aşyryldy; SEFI-den patent resminalarynyň massiwi işlenildi – resminamalardan himiki gurluşlar çykarylady we «Sintelli»-niň maglumatlar bazasyna ýüklenildi.

«Sintelli» platformasynyň gözleg işleýjiligi kämilleşdirildi. Gurluşa görä gözleg we meňzeşlik boýunça gözleg üçin PostgreSQL üçin kartridž hökmünde bingo ulanylady. 1-nji suratda gurluşa görä gözlegi ýerine ýetirmegiň mysaly görkezildi. Sorag hökmünde gözleg netijeleriniň arasynda tapylyp bilinjek beta-laktam antibiotikleriniň gurluşynyň hökmany bölegi bolan beta-laktam fragmenti ulanylady. «Sintelli» platformasynda

meňzeşlik boýunça gözlemek üçin görerimde gyzyklanylýan meňzeşligiň aralygyny kesgitlemek bolar.

Tekst gözlegi üçin «Sintelli»-de Elasticsearch ulanylýar. Platformada sözbaşy, mazmun, awtor, DOI, patent belgisi, žurnal, neşirýat, hukuk eýesi, hayyşnamaçy, doly tekst we oýlap tapyşyň formulasy ýaly goşmaça gözleg şertleri göz önünde tutulandyr. Olaryň arasynda logiki operatorlary ulanyp şertlerden çylşyrymly utgaşdyrylan soraglary düzmek mümkinçiligi bar (mysaly 2-nji suratda). Şeýle hem resminiň görnüşü (makala ýa-da patent) we dili (rus ýa-da iňlis) boýunça filtrlr elýeterlidir. Gözleg üçin amatlylyk babatynda çap ýyllarynyň aralygyny kesgitlemek bolar.

Gözlegiň esasy bölegi – resminamalary himiki gurluşlar boýunça gönüden gözlemek – şeýle amala aşyryldy. Platformada himiki birleşmäniň gurluşy molekulalar redaktorynyň kömegi bilen ýa-da molekulanyň identifikatory arkaly girizilýär: «Sintelli» ID, SMILES, adaty ady, ÝUPAK ady, CAS, InChI, InChIKey, beýleki maglumatlar bazasynyň identifikatory. PostgreSQL ýa-da Elasticsearch kömegi bilen gurluş «Sintelli»-niň molekulalar maglumatlar bazasynda tapylyar; soňra patentler we ylmy makalalar bilen baglanyşykly tablisalara sorag edilýär. Şeýlelikde, gözleg

Çeşme: «Sintelli» platformasy Source: Syntelly platform

Surat 2.

«Sintelli» platformasynda utgaşdyrylan tekst gözleg soragyny düzmegiň mysaly

Figure 2.

An example of creating a combined text search query on the Syntelly platform

Çeşme: Rospatentiň sanly gözleg platformasy Source: Rospatent's Digital search Platform

Surat 3.

Rospatentiň sanly gözleg platformasynda oklasitinib gurluşy üçin patent gözleginiň mysaly

Figure 3.

Example of a patent search for the oclacitinib structure on Rospatent's Digital search Platform

Çeşme: Rospatentiň sanly gözleg platformasy Source: Rospatent's Digital search Platform

Surat 4.

Rospatentiň sanly gözleg platformasynda baglanyşykly himiki gurluşlar bilen birlikde resminama barada jikme-jik maglumatlarynyň görkezilmegi

Figure 4.

Displaying detailed information about a document along with related chemical structures on Rospatent Digital Search Platform

netijelerinde sorag molekulyasy bilen baglanyşyklary bolan resminalarynyň görkezilýär.

Şeýle hem çesme barada maglumatlary görüzmek üçin «Sintelli» platformasy kämilleşdirildi – interfeýsde elýeterli ähli maglumatlar görkezilýär, şeýle hem resminama bilen baglanyşykly gurluşlar görkezilýär. Gözleg soragy edildi bolsa, gözlenilýän molekula ilkinji bolup ýşyklandyrylýar. Şeýle hem ulanyjynyň gözleg taryhyny (gözleg soraglary we netijeleri) saklamak amala aşyrylýdy.

Işleri ýerine ýetirmegiň esasy netijesi – «Sintelli» himiki gözleg hyzmatynyň Rospatentiň sanly platformasyna integrirlenilmegi geçirildi. «Sintelli» Rospatente öz API-sine elýeterlilik berýär. Rospatentiň platformasynyň interfeýsi arkaly ulanyjy (bilermen) gözleg soragyny edýär; ol «Sintelli»-niň API-sine geçirilýär; «Sintelli» tarapynda sorag işlenilýär we maglumatlar Rospatentiň platformasyna yzyna geçirilýär. «Sintelli»-e SEFI üçin elýeterlilik almak üçin ulanyjy bellige alyndy; platformanyň beýleki ulanyjylary ýaly elýeterlilik abuna esasynda amala aşyrylýar. Mundan başga-da, SEFI her aý «Sintelli»-e FTP-serwer arkaly Rossýanyň himiki patentleriniň işjeň massiwini geçirýär; şeýlelikde integrirleme bölekleyin iki taraplaýyndyr.

Rospatentiň sanly gözleg platformasynda we «Sintelli» platformasynda himiki birleşmeler boýunça patent gözleginiň mysaly

3-nji we 4-nji suratlarda Rospatentiň sanly gözleg platformasynda himiki gözlegiň interfeýsi we himiki birleşme boýunça patent we patent däl edebiyatyny gözlegiň netijeleri görkzildi. Mysal hökmünde oklasitinib (ýa-da apokel) – haýwanlarda dermatiti we gaşynmagy bejermek serişdesi alyndy. Grafiki redaktoryň kömegi bilen birleşmäniň gurluşy girizilýär, ol SMILES-setirine öwürülýär; soňra platformada gözleg soragy edilýär. Gözleg netijelerinde degişli patentler we makalalar ýerleşýär; resminalarynyň arasynda resminiň görnüşi (patent ýa-da makala) boýunça, şeýle hem dili (iňlis ýa-da rus) boýunça saýlanyş etmek bolar. 4-nji suratda resminama bilen baglanyşykly himiki gurluşlar bilen birlikde çesme barada jikme-jik maglumatlarynyň görkezilişi görkezildi.

5-nji suratda «Sintelli» platformasynda şol bir gözleg soragyny ýerine ýetirmegiň netijeleri görkezildi – ulanyjy Rospatentiň platformasynda bolşy ýaly şol bir netijeleri alýar.

The screenshot displays the Syntelly platform's search interface. On the left, there is a sidebar with filters for document type (Articles, Patents), language (Russian, English), and publication date. The main search area shows the chemical structure of Oklacitinib with its SMILES string: CNS(=O)(=O)CC1CCC(N(C)C2ncnc3[nH]ccc23)CC1. Below the search bar, the results are sorted by relevance, showing 29 sources. Two patent entries are highlighted:

- Palatable formulations** (US-2022062287-A1): The present invention is directed to a soft chewable composition comprising or containing a therapeutically effective amount of a veterinary active agent, preferably a JAK inhibitor; an animal based palatant, a non-animal based palatant, a flavor modifier, and at least one veterinary acceptable excipient that is selected from at least one each of a disintegrant, binder, lubricant, humectant, and gildant; and wherein the soft chewable tablet is compressed with a rotary tablet press; and methods for treating or preventing cancer, asthma, atopic dermatitis, autoimmune disorders, pruritus associated with allergic dermatitis...
- Dosing regimen for Janus Kinase (JAK) inhibitors** (US-9522159-B2): The present invention provides a method for treating allergic dermatitis, atopic dermatitis, or one or more symptoms thereof in a mammal in need, which method comprises administering to the mammal a first therapeutically effective dose of a Janus Kinase (JAK) inhibitor twice a day for a number of days sufficient to ease or eliminate one or more clinical signs in the mammal, followed by a second therapeutically effective dose of the JAK inhibitor at a reduced frequency.

Çesme: «Sintelli» platformasy Source: Syntelly platform

Surat 5.

«Sintelli» platformasynda oklasitinib gurluşy üçin patent gözleginiň mysaly

Figure 5.

An example of a patent search for the oclacitinib structure on the Syntelly platform

Netije

«Sintelli» hyzmatynyň Rospatentiň sanly gözleg platformasyna ornaşdyrylmagy milli patent gözleg tehnologiýalaryny ösdürmekde möhüm ädim boldy. «Sintelli» we SEFI-niň bilelikdäki işi doly Rossiýa işläp taýýarlamalary we serwerlerine esaslanýan himiki birleşmeler boýunça patent maglumatlary gözlemegiň çözüdini döretmäge mümkinçilik berdi. Himiki gözlegiň, utgaşdyrylan gözleg şertleriniň we dürli filtrleriň ulanylmagy netijesinde Rospatentiň bilermenleri himiki birleşmeler boýunça işeň resminamalary çalt we takyk tapmak üçin guralyna eýe boldular. Bu patent gözleginiň netijeliligini ep-esli ýokarlandyýar we patent haýyşnamalaryny işlemegiň amalyňy çaltlaşdyýar.

«Sintelli»-niň mundan beýläkki işläp taýýarlamalary resminamalardan himiki gurluşlary tanamagynyň gowulandyrylmagyna, has köp görwürümlü maglumatlaryň birleşmeler bilen gurşalmagyna, şeýle hem gurluşlar we resminalaryň boýunça gözlegiň beýleki mehanizmlerini kämilleşdirmäge gönükdiriler. Umumy formula bilen kesgitlenen birleşmeler toplumlary üçin patent bermäge haýyşnamalar köplenç berilýändigini sebäpli Markuş gurluşlary (umumlaşdyrylan gurluşlar) boýunça molekullar we patentleri gözlemegiň mümkinçiligi örän möhüm ähmiýete eýedir. Mundan başga-da, peýdaly kämilleşdirme gurluşa görä gözleg we meňzeşlik boýunça gözleg arkaly resminamalary gönüden gözlemegi amala aşyrmak bolar. Başga bir gyzykly ugur birleşmeler boýunça däl-de, eýsem reaksiýalar boýunça patentleri gözlemek bolup durýar; sebäbi himiki patentlerde birleşmeleri sintez etmek usullary hem patentlenilýär. Bu kämilleşdirmeler himiki gözlegi patentler boýunça has amatly, takyk we çalt eder; bu öz gezeginde bilermenleriň işini ýeňilleşdirer we patent bilermenler seljermesiniň hilini ýokarlandyýar.

«Sintelli» platformasyna esaslanýan milli çözüdiň ornaşdyrylmagy diňe Rossiýanyň tehnologik özygtyýarlylygyny pugtalandyrmak, eýsem patent maglumatlaryna has dessine elýeterlilik hasabyna ylym we senagaty ösdürmäge hem ýardam edýär.

Edebiyat sanawy / References

1. Lupu, M., Mayer, K., Kando, N. and Trippe, A. J. (2017), *Current challenges in patent information retrieval*, Springer, Heidelberg, Germany.
2. Ohms, J. (2021), «Current methodologies for chemical compound searching in patents: A case study», *World Patent Information*, vol. 66, no. 102055.
3. Fan, V., Qian, Y., Wang, A., Wang, A., Coley, C.W. and Barzilay, R. (2024), «OpenChemIE: An Information Extraction Toolkit for Chemistry Literature», *Journal of Chemical Information and Modeling*, vol. 64, no. 14, pp. 5521-5534.
4. Isazawa, T. and Cole, J.M. (2022), «Single Model for Organic and Inorganic Chemical Named Entity Recognition in ChemDataExtractor», *Journal of Chemical Information and Modeling*, vol. 62, no. 5, pp. 1207-1213.
5. Wang, X. et al. (2021), «ChemNER: Fine-grained chemistry named entity recognition with ontology-guided distant supervision», *Proceedings of the 2021 Conference on Empirical Methods in Natural Language Processing*, November 7-11, 2021, Punta Cana, Dominican Republic.
6. Rajan, K., Brinkhaus, H.O., Agea, M.I. et al. (2023), «DECIMER.ai: an open platform for automated optical chemical structure identification, segmentation and recognition in scientific publications», *Nature Communications*, vol. 14, no. 5045.
7. Morin, L. et al. (2023), «MolGrapher: Graph-based Visual Recognition of Chemical Structures», *2023 IEEE/CVF International Conference on Computer Vision (ICCV)*, Paris, France, 1-6 October 2023, pp. 19495-19504.
8. Lowe, D.M., Corbett, P.T., Murray-Rust, P. and Glen, R.C (2011), «Chemical Name to Structure: OPSIN, an Open Source Solution», *Journal of Chemical Information and Modeling*, vol. 51, no. 3, pp. 739-753.
9. World Intellectual Property Organization (2022), WIPO Standard ST.96, Version 6.0: *Recommendation For The Processing Of Intellectual Property Information Using Xml*, доступ: <https://www.wipo.int/export/sites/www/standards/en/pdf/03-96-01.pdf> (Accessed 17 Nov. 2025).

Awtorlar hakynda maglumat:

Anna Ýewgenýewna Pinigina, hemoinformatika hünärmeni, «Sintelli» JÇJ (Moskwa, Wereýskaýa köçesi, 29, bina 134); ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-0704-5956>;

pinigina.a.e@syntelly.com

Alina Albertowna Muhamedžanowa, «Sintelli» JÇJ-niň baş direktory (Moskwa, Wereýskaýa köçesi, 29, bina 134); ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-1983-6039>;

muhamedzhanova@syntelly.com

Natalýa Gennadyewna Şimkina, himiki ylymlar kandidaty, «Senagat eýeçiliginiň federal instituty» FDBE-niň himiýa we farmasewtika bölüminiň intellektual eýeçilik boýunça baş döwlet bilermeni (Moskwa, Berežkowskaýa köçesi, jaý 30, 1-nji bina); ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-7260-5243>; SPIN: 8841-8908; natalia.shimkina@rupto.ru
Dmitriý Sergeýewiç Zolkin, «Senagat eýeçiliginiň federal instituty» FDBE-niň maglumat-gözleg ulgamlaryny taslamak bölüminiň başlygy (Moskwa, Berežkowskaýa köçesi, jaý 30, 1-nji bina); ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-1641-4518>; SPIN: 3304-2957; db_dept@rupto.ru

Awtordaşlaryň goşantlary

A. Ý. Pinigina – awtor resminamalardan himiki gurluşlary çykarmak üçin «Sintelli» guraly işläp taýýarlamaga gatnaşdy we golýazma tekstini ýazmak üçin jogapkärdi.

A. A. Muhamedžanowa – awtor taslamany amala aşyrmak üçin zerur maliýe goldawyny we çeşmeleri almany üpjün etdi, şeýle hem taslamany adminisirlemegi amala aşyrdy.

N. G. Şimkina – awtor makalany himiki birleşmeler bilen baglanyşykly oýlap tapyşlara haýyşnamalara bilermenler seljermesi üçin «Sintelli» hyzmatyny ulanmak mümkinçiligi we «Sintelli» hyzmatynyň Rospatentiň sanly gözleg platformasyna integrirlenmegi baradaky maglumatlar bilen tamamlady.

D. S. Zolkin – awtor makalany oýlap tapyşlara haýyşnamalara bilermenler seljermesi wezipeleri üçin «Sintelli» hyzmatyny kämilleşdirmek we «Sintelli» hyzmatyny Rospatentiň sanly gözleg platformasyna integrirlemek boýunça işler baradaky maglumatlar bilen doldurdy.

Information about the authors

Anna E. Pinigina, Chemoinformatics Specialist, Syntelly LLC (Moscow, Vereiskaya str., 29, bld. 134); ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-0704-5956>;

pinigina.a.e@syntelly.com Alina A. Muhamedzhanova, CEO, Syntelly LLC (Moscow, Vereiskaya str., 29, bld. 134); ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-1983-6039>;

admin@syntelly.com Natalia G. Shimkina, PhD in Chemistry, Leading State Expert on Intellectual Property of the Chemistry and Pharmaceuticals Department, Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-7260-5243>;

SPIN: 8841-8908; natalia.shimkina@rupto.ru Dmitry S. Zolkin, Head of IT division for Design of Information Retrieval System, Federal Institute of Industrial Property (Moscow, Berezhkovskaya emb., 30, bld. 1); ORCID:

<https://orcid.org/0009-0002-1641-4518>; SPIN: 3304-2957; db_dept@rupto.ru

Contributions of the authors

A. E. Pinigina – The author participated in the development of the «Syntelly» tool for extracting chemical structures from documents and was responsible for writing the manuscript text.

A. A. Muhamedzhanova – The author secured the financial support and resources necessary for the project implementation and was responsible for project administration.

N. G. Shimkina – The author contributed information regarding the potential use of the «Syntelly» service for the examination of patent applications related to chemical compounds and its integration into Rospatent's Digital Search Platform.

D. S. Zolkin – The author supplemented the article with information on the work to adapt the «Syntelly» service for the tasks of examining patent applications and its integration into Rospatent's Digital Search Platform.

Awtorlar bähbitleriň gapma-garşylygynyň ýokdugy barada beýan edýärler.

Redaksiýa gelen senesi (Received): 18.11.2025

Syndan soňra goşmaça işlenen senesi (Revised): 24.11.2025

Neşir edilmäge kabul edilen senesi (Accepted): 25.11.2025

5

BPTK (Bütünrossiýa patent-tehniki kitpahanana) X-faýllary

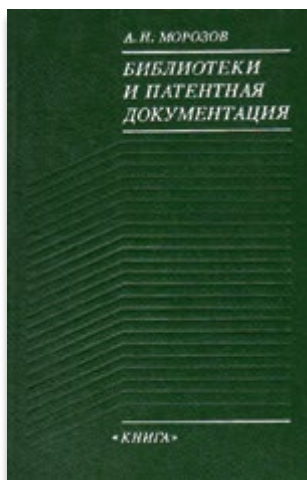
EDN <https://elibrary.ru/bqmpwpg>

BPTK GAZNASYNYŇ AÝRATYN MATERIALLARY

Kitaphana – hem iş ýeri, hem pikir ybadathanasy, hem ylmy-barlag merkezi, hem laboratoriya, hem museum, hem aklyň we göziň ýokary şatlyklarynyň ýeri.

N. K. Rerih

2026-njy ýylda Senagat eýeçiliginiň federal institutynyň Umumy Russiýa patent-tehniki kitaphanasy (WPTB SEFI) esaslandyrylmagynyň 130 ýyllygyny belleýär. 1896-njy ýylyň 20-nji maýynda imperator Nikolaý II-niň «Oýlap tapyşlar we kämilleşdirmeler boýunça ygtyýarnamalara we Söwda we manufakturalar departamentindäki Tehniki işler boýunça komitetiň ştatyna düzgünnama tassyklamak hakynda» Döwlet geňeşiniň pikirini tassyklamagy. Bu sene patent kitaphanasynyň esaslandyrylmagynyň senesi hasaplanylýar; sebäbi tassyklanylýan Tehniki işler boýunça komitetiň ştatynda «katiplar, kanseleýa harçlary, kitaphana we kiçi çykdaýylar» üçin çykdaýylar meýilleşdirildi.

WPTB baradaky saýlanyşa kitaphananyň hünärmen-leri tarapyndan taýýar-lanýan neşirler girizildi; ony 1963–1987-nji ýyllarda Bütünsoýuz patent-tehniki kitaphanasyna ýolbaşçylyk eden Aleksey Nikolayewiç Morozowyň monografiýasy oňýany gelýär. Şu döwürde WPTB ýurduň iri kitaphanalarynyň hatarynda mynasyp orna eýe boldy.

A. N. Morozow — pedagogik ylmlar kandidaty, medeniýetiň at gazanan işgäri, senagat eýeçiligini goramak işjeňliginiň maglumat üpjünçiligi meselelerine bagyşlanýan 60-dan gowrak çap işleriniň awtory.

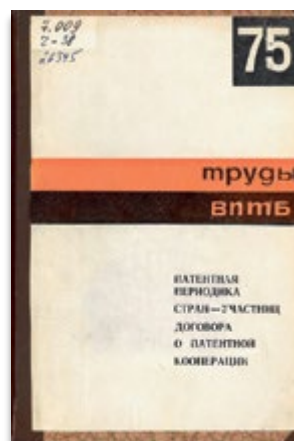
Girişde awtor XIX asyrynyň ahyrynda patent resminamalarynyň sanyny artmagy we ýurtda patentlemegiň barlag ulgamyny girizilmegi bilen şertlendirilen ýörite kitaphana döretmegiň zerurdygyny esaslandyýar; bölümleriň biri WPTB-niň işjeňligine bagyşlanandyr.

Neşirde patent resminamalary bilen kitaphana-

bibliografik işiň teoretiki düzgünleri we usullary umumylaşdyryldy; okyjylary patent resminamalary bilen kitaphana üpjün etmeginiň esaslary, ýurtda patent gaznalarynyň ulgamyny gurmagynyň esasy ýörelgeleri beýan edildi.

Morozow, A. N. Kitaphanalar we patent resminamalary: (Teoriýa we tejribe) / A. N. Morozow. — Moskwa: Kniga, 1986. — 256 s. — Edebiýat: S. 246–249 (90 at).

Şifr.: 7.009; M 79

Patent maglumatlarynyň tehniki ösüşiň hakyky katalizatory bolup durýandygy, tehnika obýektleriniň ömür aýlawynyň ähli

tapgyrlarynda ulanylýandygy mälimdir. Barlagçylara patent resminamalary bilen işlemekde kömek bermek üçin WPTB tarapyndan kitaphana gaznalarynda saklanylýan patent maglumatlarynyň dürli

çeşmelerini ulanmak boýunça patent gözlegini geçirmegiň dürli instruktiv-usulyýet materiallary taýýarlanylady.

Kitaplar we döwürleýin neşirlerdäki makalalar, şeýle hem çap işleriniň doly tekstleri we beýleki maglumat çeşmeleri baradaky maglumatlar WPTB SEFI-niň elektron kitaphanasy arkaly tapylyp bilner: <https://irbis.fips.ru/web/index.php?LNG=&C21COM=F&I21DBN=FIPS&P21DBN=FIPS>

Galina Petrowna Çelkagyň neşirinde PCT şertnamasynyň agza ýurtlarynyň (SSSR, Beýik Britaniya, ABŞ, GFR, Fransiya, Şweysariya we Ýaponiýa) resmi patent býulletenleri patent barlaglaryny geçirmekde ulanmak boýunça usulyýet maslahatlary berildi. Tematiki, at boýunça, analoglary bolan patentleri we beýlekiler ýaly gözlegiň dürli görnüşleri seredilýär. Gözleg algoritmi maddy göräji resminamalara deňişli bolsa-da, onuň esaslary awtomatlaşdyrylan gözleg ulgamlarynda hem ulanylyp bilner.

Çelkak, G. P. PCT şertnamasynyň agza ýurtlarynyň patent döwürliligi / G. P. Çelkak; SSSR Ministrler Sowetiniň oýlap tapyşlar we açyşlar boýunça döwlet komiteti, WPTB. — Moskwa: SNIIPİ, 1975. — 55 s. — Edebiyat: S. 54 (14 at).

Şifr: 7.009; Ç-38

SSSR Ministrler Sowetiniň 14.06.1962-nji ýyly № 607 «SSSR-da oýlap tapyjylyk çygyrynda döwlet bähbitlerini goramaly gowulandyrmak hakynda» kararyny ýerine ýetirmek maksady bilen WPTB-a kitaphananyň patent edebiyaty gaznalary barada gollanmany çap etmäge taýýarlamak tabşyryldy. Bu 1963-nji ýylyň 1-nji ýanwary ýagdaýyna görä senagat eýeçiliginiň ähli obýektleri boýunça patent

resminamalary gaznalarynyň düzümi we çuňlугy barada ulgamlaşdyrylan maglumatlary öz içine alýan birinji neşir. Maglumatlar ýurtlar boýunça ýerleşýär; gaznada bar bolan oýlap tapyşlaryň beýanlary, resmi we referativ neşirler, klassifikasiya ulgamlary we patent-hukuk edebiyaty baradaky maglumatlary öz içine alýar. Neşir birnäçe gezek gaýtadan işlenildi we dolduryldy; alty redaksiýasy boldy; 2003-nji ýyla çenli kagyza çap edildi. Häzir bu onlaýn-çeşme bolup SEFI we WPTB saýtlarynda elýeterli — Döwlet patent gaznasynyň häzirkki ýagdaýy baradaky maglumatlary öz içine alýan «WPTB merkeziniň gaznalary we Internet-çeşmeleri boýunça gollanma».

Bütinsoýuz patent-tehniki kitaphanasynyň patent edebiyatynyň gaznalary: (Maglumat) / SSSR-iň oýlap tapyşlar we açyşlar boýunça döwlet komiteti, Bütinsoýuz patent-tehniki kitaphana. — 1-nji neşir. — Moskwa: Patent maglumatlary we tehniki-ykdysady barlaglar merkezi ylmy-barlag instituty, 1965. — 155 s.

Neşir Anatoliý Petroviç Kolesnikow, taryh ylmlarynyň kandidaty tarapyndan Umumy Russiýa patent-tehniki kitaphanasynyň esaslandyrylmagynyň 120-nji ýyllygyna taýýarlanylady. Awtor kitaphananyň taryhyndaky iň möhüm wakalary we faktlary, işjeňliginiň ugurlaryny we onuň

Neşiri taýýarlamakda arhiw resminamalary, kadalaşdyryjy namalar we beýleki resmi çeşmeler ulanyldy.

Kolesnikow, A. P. Umumy Russiýa patent-tehniki kitaphanasynyň esaslandyrylmagynyň 120 ýyllygy. WPTB taryhyndaky iň möhüm wakalar we faktlar / A. P. Kolesnikow; Rospatent, SEFI. — Moskwa: SEFI, 2016. — 82 s.

Şifr: 3.001; K 60

edarylak tabynçylygy bilen baglanyşykly wezipeleriň ewolýusiyasyny açyp görkezýär:

rewolýusiyadan ozalky döwürde, sowet häkimiýetiniň ilkinji ýyllarynda, Beýik Watançylyk urşy ýyllarynda we urşuň soňraky döwründe, SSSR SM-niň ýanyndaky Oýlap tapyşlar we açyşlar boýunça komitetiň düzüminde, Senagat eýeçiliginiň federal institutynyň gurluşynda.

Neşir kitaphananyň awtorlar toplumu tarapyndan taýýarlanylady we WPTB-niň 125 ýyllygyna bagyşlanandyr. Kitaphananyň işjeňliginiň täze sahypalaryny açýar; şekilli we statistik materiallary öz içine alýar. Döwlet patent gaznasyny saklamak we ulanmagynyň köp jähtleri, patent maglumatlary ulanyjylaryna hyzmat etmeginiň görnüşleri açyldy. WPTB-niň häzirk

iş ugurlary we kitaphana amallaryny awtomatlaşdyrmak we sanlylaşdyrmak, ýaşlar diňleýjileriniň arasynda aň-bilim taslamalarynyň çäklerinde intellektual eýeçilik çygyryny popularlaşdyrmak, sergi we çap işjeňligi, asyl multimedia maglumat önümlerini döretmek bilen baglanyşykly ösüş mümkinçilikleri beýan edildi.

Umumy Russiýa patent-tehniki kitaphanasý: düný, şu gün, ertir (esaslandyrylmagynyň 125-nji ýyllygyna) / Intellektual eýeçilik boýunça federal gullugy (Rospatent), Senagat eýeçiliginiň federal instituty (SEFI); düzüjiler: O. W. Bahwalowa, O. W. Zezina, N. O. Nekrasowa, A. A. Tokarewa; jogapkär redaktor T. W. Kuznetsowa. — Moskwa: SEFI, 2021. — 58 s. — URL: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=48689637>

Şifr: 3.001; W 85

6 KITAP TEKJESI

Ssenariýleriň albomynyň mazmuny

Scenario album abstract

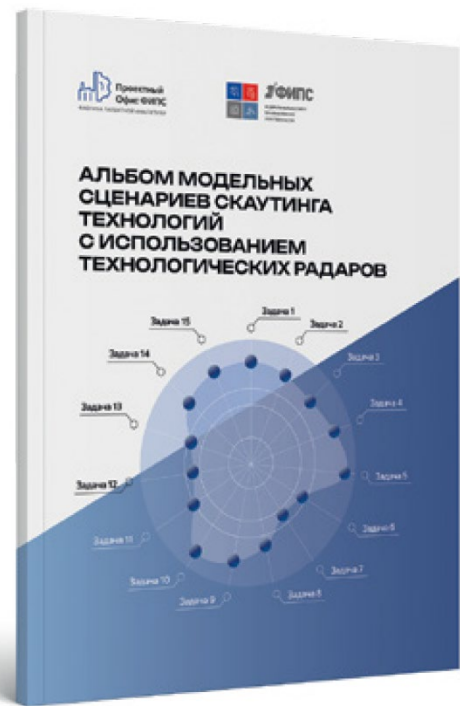
EDN <https://elibrary.ru/euvlqmq>

«Tehnologik radarlar ulanylyp tehnologiýalary gözlemegiň nusgalyk ssenariýleriniň albomy»

Senagat eýeçiliginiň federal institutynyň neşirýaty

«Album of model scenarios of technology scouting using technological radars»

Prepared by the Federal Institute of Industrial Property

Tehnologik radarlar esasynda tehnologiýalary gözlemegiň ssenariýler albomynda SEFI-niň «Tehnologiýalary gözlemegiň nyşana alnan modelini işläp taýýarlamak, patent analitikasyny ulanylyp tehnologiýalary gözlemegiň matematiki we programma üpjünçiligini işläp taýýarlamak» atly ylmy-barlag işiniň strategik we amallaýyn derejelerde tehnologik innowasiýalary dolandyrmagyň esasy möhüm wezipelerini, şeýle hem bu wezipeleri çözüň gyzyklanyjy şahslaryň (steýkholderler) ähli toplaryny resmilaşdyrmak boýunça netijeleri görkezilýär.

Bu işiň netijeleriniň biri steýkholderleriň ähli toparlarynyň öňlerinde duran ylmy-tehnologik ösüşi dolandyrmak wezipelerini çözmek üçin umumy ulanylyp boljak «al we ulan» ýörelgesi boýunça anyk hereket algoritmleri görnüşindäki ssenariýli zynjyrlarydyr.

Bu neşiriň esasy gymmatlyklary ýokarda görkezilen çemeleşmäniň obýektivligi we ähliumumylygydyr; sebäbi her bir radaryny biri-birini doldurýan iki metrikiň utgaşmasyna esaslanýlar; olaryň kömegi bilen tehnologiýany belli bir nukdaýnazardan bahalandyrmak bolar. Ssenariýli shemada şeýle radarlarynyň zynjyrlaryny yzygiderli seljerme geçirmek iň ýokary ähliumumylyga ýetmäge mümkinçilik berýär; bu ýerde ssenariýniň her bir mümkin aýrylyşy täze radara geçmegi kesgitleýär; bu bolsa wezipeleriň giň spektri üçin çözüň kabul etmeginiň çäýe ulgamyny döredýär.

Neşir ylmy, tehnologiýa we innowasiýalary (YTI) dolandyrmak çygyryndaky hünärmenleriň mümkin bolan iň giň toparyna niýetlenendir: kompaniýalaryň R&D bölümleriniň ýolbaşçylaryna, YTI çygyryndaky döwlet düzgünleşdirijilerine, ylmy gaznalaryň, goldaw gaznalarynyň, wençur maliýeleşdiriş gaznalarynyň wekillerine we gönüden ýa-da gytaklaýyn tehnologiýalary dolandyrmak bilen baglanyşykly hünärmenlere.

EDN <https://elibrary.ru/hsuyui>

«Tehnologiyalary gözlemegiň nyşana alnan modelini işläp taýýarlamak, patent analitikasyny ulanyp tehnologiyalary gözlemegiň matematiki we programma üpjünçiligini işläp taýýarlamak» mowzугy boýunça ylmy-barlag işiniň jemleýji hasabatyna syn

Aleksandr Aleksandrowiç Çursin, tehniki ylmlar kandidaty, ykdysady ylmlar doktory, maglumat-hasaplaýyş ulgamlary boýunça professor, Patris Lumumba adyndaky Russiýa halklarynyň dostluk uniwersitetiniň maslahatçy professory

Review of the final research report on the topic: «Development of a target model of technology scouting, development of mathematical and software support for technology scouting using patent analytics»

A. Aleksandrovich Chursin, Cand. Sci. (Technical sciences), Dr. Sci. (Economics), professor of Information and Computing Systems, consultant professor at the Peoples' Friendship University of Russia named after Patrice Lumumba

YBI-niň ikinji tapgyry boýunça görkezilen hasabatynyň maksady – ylym, tehnologiýa we innowasiýalary dolandyrmak wezipeleriniň giň spektrini çözmek üçin programma we usulyýet gurallaryny döretmek.

Barlagy geçirmegiň mowzугy döwrebapdyr. Tehnologiyalarynyň çalyşmagynyň çalt depgini, bazarynyň täze segmentleriniň peýda bolmagy we çalt ösýän sanly özgertme öndürijileriň önüm hatarlarynyň çaltlandyrylan ösmegini, Rossiýa önümçilikleriniň çalt tehnologik gaýtadan enjamlaşdyrylmagyny we bäsleşige ukyply Rossiýa önümlerini bazara çykarylmagyny talap edýär. Bu şertlerde tehnologiyalary gözlemegiň çygrynda ylym, tehnologiýa we innowasiýalary dolandyrmak wezipelerini resmilaşdyrmaga we matematiki üpjün etmäge gönükdirilen YBI-niň meseleligine örän döwrebap bolup görünýär.

Işde köp sanly maglumat çeşmelerini öwrenmäge esaslanýan ylym, tehnologiýa we innowasiýalary dolandyrmagynyň wezipelerini we gyzyklanyjy şahslarynyň kategoriýalaryny ulgamlaşdyrmagynyň netijeleri görkezildi.

Ylym, tehnologiýa we innowasiýalary dolandyrmagynyň wezipeleri usulyýet taýdan, gowy ylmy esasda gyzyklanyjy şahslarynyň kategoriýalary bilen deňeşdirildi; bu dolandyrmak wezipelerini çözmeginiň dürli ssenariýelerini gyzyklanyjy şahslarynyň dürli toparlaryna (ýerine ýetiriji häkimiýet edaralaryna, korporasiýalara, kiçi we orta telekeçilik subýektlerine we beýlekilerine) baglylykda taslamak mümkinçiligini üpjün etdi.

Tehnologiyalarynyň çalyşmagynyň çalt depgini, bazarynyň täze segmentleriniň peýda bolmagy we çalt ösýän sanly özgertme öndürijileriň önüm hatarlarynyň çaltlandyrylan ösmegini, Rossiýa önümçilikleriniň çalt tehnologik gaýtadan enjamlaşdyrylmagyny we bäsleşige ukyply Rossiýa önümlerini bazara çykarylmagyny talap edýär.

YBI-niň ikinji tapgyrynyň çäklerinde şeýle hem gibridd taslamak usulyýetini işläp taýýarlamak we tehnologiyalary gözlemegiň programma üpjünçiligini döretmek boýunça işler ýerine ýetirildi. Gibridd usulyýetiň esasynda we YBI-niň birinji tapgyrynda ýerine ýetirilen tehnologiyalary gözlemegiň innowasiýa algoritmlerini ulanmak bilen programma üpjünçiliginiň synag nusgasy işläp taýýarlanylady; programma üpjünçiligini synag etmek boýunça işleriň toplumy ýerine ýetirildi.

Gibrid usulyýetiň esasynda we YBI-niň birinji tapgyrynda ýerine ýetirilen tehnologiýalary gözlemegiň innowasiýa algoritmlerini ulanmak bilen programma üpjünçiliginiň synag nusgasy işläp taýýarlanylady; programma üpjünçiligini synag etmek boýunça işleriň toplumy ýerine ýetirildi.

YBI-niň maksatlary we wezipeleri doly möçberde ýerine ýetirildi; iş işlenilip çykarylmanyň ýokary hili bilen ýerine ýetirildi; 100-den gowrak maglumat çeşmesi ulanyldy.

Bu işiň esasy artykmaçlyklary hökmünde şulary bellemek bolar:

- ylym, tehnologiýa we innowasiýalary dolandyrmak wezipeleri baradaky maglumatlarynyň ulgamaşdyrylmagy dürli ylmy-barlag we işläp taýýarlamak dolandyryşy gollanmalaryny (Fraskati gollanmasy, Oslo gollanmasy) we dolandyrmak meseleliginiň häzirkä ýagdaýyny kesgitleýän ylmy çap işleriniň giň spektrini ulanmak bilen ýerine ýetirildi;
- innowasiýalar çygyrynda gyzyklanyjy taraplaryň umumy kabul edilen kesgitlemeleri we klassifikasiýalary bolmandygyna hem-de maglumatlarynyň çylşyrymly häsiýetine garamazdan, gyzyklanyjy şahslarynyň kategoriýalaryny ulgamaşdyrmak ýokary resmilaşdyrma derejesini üpjün edýär — döwlet we korporativ derejelerde ylym, tehnologiýa we innowasiýalary dolandyrmagy amala aşyran hünärmenler toplaryny häsiýetlendirýän gapma-garşylyksyz we gowy kesgitlenen konseptler;
- innowasiýalary dolandyrmak çygyrynda çylşyrymly programma üpjünçiligini taslamak we işläp taýýarlamagyň gibrid usulyýeti ähli häzirkä zaman meýillerini we usulyetlerini göz önünde tutýar; deňagramlylykly ýerine ýetirildi we YBI-niň çäklerinde goýlan tehnologiýalary gözlemegiň aýratynlyklaryny we çygyryny doly göz önünde tutýar;
- işläp taýýarlanylýan programma üpjünçiliginiň gibrid usulyýeti gymmatly özbaşdak artefakt bolup durýar we maglumatlar analitikasy çygyryndaky ýokary agramly ylmy-barlag taslamalarynyň çäklerinde programma üpjünçiligini işläp taýýarlamagyň artefaktlar we amallar ýygynyndasy hökmünde ulanylip bilner;
- albomyň çäklerinde işläp taýýarlanylýan nusgalyk ssenariýler özbaşdak peýdaly amaly guraldyr we obyektiv patent maglumatlary hem-de patent analitikasynyň innowasiýa görkezijilerini ulanmak bilen dolandyrmak wezipelerini çözmek üçin tehnologik radarlarynyň ssenariliý zynjyrlaryny aňladýar;

- nusgalyk ssenariýler gyzyklanyjy şahslarynyň dürli kategoriýalary üçin ylym, tehnologiýa we innowasiýalary dolandyrmagyň hakyky amallaryna olary uýgunlaşdyrmagy we ornaşdyrmagy ýeňilleşdirýän görmegeý ýeke-nusga shemalar görnüşinde ýerine ýetirildi.

YBI ýerine ýetiriji tarapyndan tehnologiýalary gözlemegiň wezipelerini resmilaşdyrmak çemeleşmesiniň hilini ýokarlandyrmagyň mundan beýläkki barlag ugurlary hökmünde nusgalyk ssenariýleri amala aşyrmakda tehniki derejesini we önümçiligiň bäsleşige ukyplylygyny mukdar taýdan bahalandyrmagyň bar bolan modellerini¹, düýpden täze önümleri emele getirmegi bahalandyrma usulyýetlerini we modellerini, önümleri öndürmeginiň ykdysady täsirini bahalandyrma², önümleri döretmek we öndürmek üçin maýa goýumlaryny optimizirmek we önümleri öndürmek amallaryna, täze önümçilik serişdelerini döretmäge we maddy däl aktiwlere girizilip biljek akademik ylmdaky soňky gazanymlar bilen baglanyşykly beýleki görkezijileri we modelleri göz önünde tutmak maksadalaýykdyr.

YBI-niň netijeleri ylym, tehnologiýa we innowasiýalary dolandyrmagyň wezipeleriniň we amallarynyň bütin toplumyny çözmekde, şol sanda ylmy-tehnologik ösüş maksatnamalaryny emele getirmekde, Rossýanyň ýokary tehnologiýaly önümlerini täjirleşdirmegiň mümkinçiligini açmakda we YBI-niň ikinji tapgyry boýunça hasabatda görkezilen beýleki wezipelerde ulanmak maksadalaýykdyr.

YBI-niň netijeleri ylym, tehnologiýa we innowasiýalary dolandyrmagyň wezipeleriniň we amallarynyň bütin toplumyny çözmekde ulanmak maksadalaýykdyr.

Bu işiň netijeleri obyektiv bolup görünýär we ylym, tehnologiýa we innowasiýalary dolandyrmak çygyryndaky hünärmenleriň dürli kategoriýalaryna hem-de tehnologiýalary gözlemegiň mowzugyna gyzyklanylýan giň şahslar toparyna gyzykly bolar.

«Tehnologiýalary gözlemegiň nyşana alnan modelini işläp taýýarlamak, patent analitikasyny ulanyp tehnologiýalary gözlemegiň matematiki we programma üpjünçiligini işläp taýýarlamak» mowzугy boýunça YBI-niň jemleýji hasabatyny tassyklamagy maslahat berýärin.

¹ Chursin A, Tyulin A (2018) «Competence management and competitive product development: Concept and implications for practice». Springer International Publishing. 2018. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-75085-9>

² Çursin A. A., Ýefremow A. A. Milli tehnologik artykmaçlyga ýetmek çygyrynda düýpden täze önümleri döretmek we öndürmeginiň netijeliligini bahalandyrmak // Döredijilik ykdysadyýeti. 2024. J. 18. № 2. S. 301–322. DOI: 10.18334/ce.18.2.120273

Karasev O. I. «Tehnologiyalary gözlemegiň nyşana alnan modelini işläp taýýarlamak, patent analitikasyny ulanyp tehnologiyalary gözlemegiň matematiki we programma üpjünçiligini işläp taýýarlamak» mowzugu boýunça ylmy-barlag işiniň jemleýji hasabatyna syn

EDN

«Tehnologiyalary gözlemegiň nyşana alnan modelini işläp taýýarlamak, patent analitikasyny ulanyp tehnologiyalary gözlemegiň matematiki we programma üpjünçiligini işläp taýýarlamak» mowzugu boýunça ylmy-barlag işiniň jemleýji hasabatyna syn

Oleg Igoréwiç Karasev,
ykdysady ylmylar kandidaty, dosent, «NTP direksiyasy» FDBE-niň strategik ösüş boýunça baş direktorynyň orunbasary

Review of the final research report on the topic: «Development of a target model of technology scouting, development of mathematical and software support for technology scouting using patent analytics»

Oleg I. Karasev
Cand. Sci. (Economic sciences), Associate Professor, Deputy General Director for Strategic Development of the Federal State Budgetary Institution «Directorate of Scientific and Technical Programs»

Görkezilen YBI hasabatynyň maksady döwlet (federal, sebit häkimiýet edaralary, ösüş institutlary) we korporativ (pudak kompaniyalary, startaplar, wençur maýadarlar) derejelerde tehnologiyalary dolandyrmak tejribesine täze çözüti kabul etmegi goldamak guraly – häzirkki zaman patent analitikasyny ulanyp obýektiv (evidence-based) tehnologiyalary gözlegi – girizmekdir.

Geçirilen barlagy geçirmegiň döwrebaplygy şunuň bilen kesgitlenilýär: ylmy-tehnologik toplumu dolandyrmak ulgamyny kämilleşdirmek çygyrynda milli tehnologik ileri tutulmalary amala aşyrmagy üpjün edýän geljegi uly işläp taýýarlama kesgitlemek wezipesiniň ähmiýeti artýar. Şeýlelikde, 2024-nji ýylyň 28-nji fewralyndaky № 145 RF Prezidentiniň Permany bilen tassyklanylýan Russiýa Federasiýasynyň ylmy-tehnologik ösüş strategiýasy «daşary ýurt institutlaryna möhüm garaşlylygy azaltmak üçin zerur öz binýat ylym göwrümlü tehnologiyalaryny, şeýle hem dünýä derejesinde bäsleşige ukyply özboluşly Rossiýa tehnologiyalaryny» deňagramlykly ösdürmegiň zerurdygyny kesgitleýär. 2024-nji ýylyň 18-nji iýunyndaky № 529 Prezidentiň Permany bilen ylmy-tehnologik ösüşiň ileri tutulýan ugurlarynyň we iň möhüm ylym göwrümlü tehnologiyalarynyň anyk sanawy kesgitlenildi. 2024-nji ýylyň 7-nji maýyndaky № 309 «2030-njy ýyla çenli döwür üçin we 2036-njy ýyla çenli perspektiwada Russiýa Federasiýasynyň milli ösüş maksatlary hakynda» Permany bilen şu ýylda tehnologik liderçiligi üpjün etmek boýunça milli taslamalarynyň emele getirilmegi göz önünde tutulýar.

Goýlan umumy döwlet wezipelerini üstünlikli çözmek öňdebaryjy işläp taýýarlama ýüze çykyrmagy, olaryň ösmeginiň mümkinçiliklerini we amaly ulanylyşyny kesgitlemegi talap edýär.

Goýlan umumy döwlet wezipelerini üstünlikli çözmek öňdebaryjy işläp taýýarlama ýüze çykyrmagy, olaryň ösmeginiň mümkinçiliklerini we amaly ulanylyşyny kesgitlemegi talap edýär. Munuň üçin elýeterli maglumat çeşmeleriniň giň topary ulanylmalydyr; olary işlemek häzirkki zaman programma serişdelerini talap edýär.

Işde matematiki model gurallaryny we programma üpjünçiligini ulanmaga esaslanýan tehnologiyalary gözlemegiň amaly çemeleşmeleri görkezildi. Olary ulanmagynyň netijesi patent analitikasynyň maglumatlaryna esaslanyp emele getirilen geljegi uly tehnologiyalary görmegeý görkezmeğiniň guraly bolan tehnologik radarlarynyň awtomatlaşdyrylan gurluşy bolup durýar.

Görkezilen işiň artykmaçlygy özara baglanyşykly görkezijileriň ulgamyna esaslanýan geljegi uly tehnologik ugurlary seljermegiň toplumlaryň çemeleşmesi bolup durýar. Awtorlary patent analitikasynyň 11 esasy

Barlagy geçirmegiň netijeleri ylmy-tehnologik çygrynda döwlet strategik meýilleşdiriş resminamalaryny emele getirmek we işjeňleşdirmek, şeýle hem korporativ tehnologik strategiýalar maksatlarynda ulanylip bilner.

görkezijisini kesgitlediler; olar patent we patent däl häsiýetdäki başga maglumatlar bilen toparlanylýar. Bu esasynda ylmy, tehnologiýa we innowasiýalary dolandyrmak wezipeleriniň gurluşly sanawyna uýgunlaşdyrylan tehnologik radarlarynyň we olary ulanmagynyň nusgalyk ssenariýleriniň toplumy teklipe edildi.

Barlagy geçirmegiň netijeleri ylmy-tehnologik çygrynda döwlet strategik meýilleşdiriş resminamalaryny emele getirmek we işjeňleşdirmek, şeýle hem korporativ tehnologik strategiýalar maksatlarynda ulanylip bilner. Teklipe edilýän çemiş bu ugurda çözgüt kabul etmegi goldamagynyň goşmaça çygryny emele getirmäge mümkinçilik berer; bu bolsa milli innowasiýa ulgamynyň

gatnaşyjylarynyň tehnologik, bazar, maliýe, hukuk we guramaçylyk töwekgelçiliklerini azaldýar.

Biziň pikirimizçe, bu işiň barşynda goýlan maksatlary gazanylan diýip hasap etmek bolar. Hasabatda patent analitikasynyň esasynda tehnologiýalary gözlemegiň guralyny amaly amala aşyýan programma üpjünçiliginiň synag nusgasyny işläp taýýarlamagynyň netijeleri görkezildi. Hasabata goşundyda esasy steýkholderler toparlarynyň zerurlyklaryny göz önünde tutup işläp taýýarlanýan we anyk dolandyryş wezipeleri üçin ulanylip boljak tehnologiýalary gözlemegiň nusgalyk ssenariýleriniň albomy bar.

Teklipe edilýän çözgüt düýpli täzeliklige we amaly ähmiýete eýedir; döwlet hem-de korporativ derejede hem tehnologik strategiýalary gurmaga ep-esli goşant goşmaga mümkinçilik berýär. Ol ylmy-tehnologik ösüş maksatnamalary emele getirmegi, täjirleşdirme strategiýalaryny, innowasiýa önümleriniň täze satylyş bazarlaryny gözlemegi; inženerçilik-önümçilik kooperasiýasynyň zynjyrlaryny gurmak we ugurlar boýunça kompetentlik merkezlerini gözlemegi; täze çözgütleriň tehnologik, baha auditi we başgaly goşmak bilen analitiki wezipeleriň giň topary üçin ulanylip bilner.

Ýokarda aýdylanlara laýyklykda «Tehnologiýalary gözlemegiň nyşana alnan modelini işläp taýýarlamak, patent analitikasyny ulanyp tehnologiýalary gözlemegiň matematiki we programma üpjünçiligini işläp taýýarlamak» mowzугy boýunça YBI-niň jemleýji hasabatyny kabul etmegi maslahat berilýär.

7 YZYNA GAÝTARMALAR

Yzyna gaýtarma barada habarnama

A. A. Polýakowa we N. B. Lyskowyň awtorlaşygyndaky «RF RK-nyň 1360 we 1362-nji maddalarynyň çäklerinde patent hukuklaryny çäklendirmegiň tejribesi» atly makala, «SEFI Habarçysy» žurnalynda 2025-nji ýylda, J. 4, № 1 (11), s. 14–23 çap edilen, seredilýän mesele bilen baglanyşykly kazyýet çözügütiniň çykarylyşy sebäpli maglumatlary düzetmeginiň zerurlygy bilen baglylykda awtorlarynyň haýyşy boýunça yzyna gaýtarylýar.

Çözügüt žurnalyň redaksiýa geňeşiniň mejlisinde kabul edildi (2025-nji ýylyň 10-njy noýabryndaky № 17 teswirnama).

Retraction Notice

Article «The practice of patent rights restriction within articles 1360 and 1362 of the Civil Code of the Russian Federation» by A.A. Polyakova and N.B. Lyskov published in Bulletin of Federal Institute of Industrial Property 2025, Vol. 4, No. 1 (11), P. 14-23, is retracted following the authors request due to the necessity of information adjustments correlated with the issuance of a court decision related to the problem under consideration.

The decision was made at a meeting of the editorial board of the journal (Protocol No. 17 November 10, 2025).

«SEFI Habarçysy»
žurnaly

ISSN 2782-5086 (Print)
ISSN 2949-2432 (Online)

Neşir edýän redaktor:
Ýelena Gennadiýewna Sarýowa
SEFI FDBE (Moskwa, Rossiýa)
vestnik_fips@rupto.ru

Jogapkär kätip:
Anastasiya Aleksandrowna Lomakina
SEFI FDBE (Moskwa, Rossiýa)
vestnik_fips@rupto.ru

Rejeleme we kompýuter arkaly sahypalaşdyrmak:

«Gruppa PRsb» JÇJ:
Elmira Magomedeminowna Magomedowa,
Olga Ýyrýewna Wolwaçewa,
Ýelena Aleksandrowna Gorškowa,
Anastasiya Sergeýewna Polomarenko,
Anastasiya Borisowna Dolženko

SEFI terjimeçileri:
Andrey Ýuryewiç Moskalenko
(esasy terjimeçi),
Sergeý Witalýewiç Rubanow
(birinji derejeli terjimeçi),
Petr Nikolayewiç Ýaroşenko (terjimeçi)

Fot:
Olesya Anatolyewna we
Dmitriý Wladimirowiç Başarowlar

Çap etme üçin gol çekilen: 18.12.2025
Format: 205x290 mm
Çap ediliş: doly reňkli (offset, 4/4)
Mukdar: 500 nusga. Sargyt: № 418

Neşirýat gullugy:
«Senagat eýeçiliginiň federal instituty»
Federal döwlet býujet edarasy
125993, Moskwa, Berežkovskaya köçesi, jaý 30, bina 1
G-59, GSP-3

«Bulletin of Federal Institute
of Industrial Property» journal

ISSN 2782-5086 (Print)
ISSN 2949-2432 (Online)

Managing editor:
Elena Tsareva –
FGBU FIPS (Moscow, Russian Federation)
vestnik_fips@rupto.ru

Executive editor:
Anastasiia Lomakina –
FGBU FIPS (Moscow, Russian Federation)
vestnik_fips@rupto.ru

Editing and Desktop publishing:

PRCB Group LLC:
Elmira Trubnikova,
Olga Volvacheva,
Elena Gorshkova,
Anastasiya Polomarenko,
Anastasiya Dolzhenko

FIPS translators:
Andrey Moscalenko
(Lead Translator),
Sergey Rubanov
(I Category Translator),
Petr Iaroshenko (Translator)

Photo:
Olesya Basharova and Dmitry Basharov

Signed to print: 18.12.2025
Format: 205x290 mm
Printing: full-colour (offset ink, 4/4)
500 copies; Order: № 418

Printing house:
Federal State Budgetary
Institution «Federal Institute of Industrial Property»
Berezhkovskaya emb. 30-1, Moscow, G-59,
GSP-3, 125993, Russian Federation

HORMATLY OKYJYLAR, «SEFI HABARÇYSYNA» ÝAZYLMAGY UNUTMAŇ!

Abuna ýazylmak bilen, Siz intellektual eýeçilik baradaky iň täze maglumatlara we ýeketäk seljeriş maglumatlara hemişelik elýeterlilik gazanarsyňyz.

ABUNALYGYŇ UZALDYLYŞYNY ÝA-DA ILKINJI GEZEK ABUNA ÝAZYLYŞY ŞU KATALOGLAR ARKALY AMALA AŞYRYP BILERSIŇIZ:

- « Rossiya habarlary »
www.pressa-rf.ru saýtda
Abuna indeksi: 85599

- «Abuna boýunça habarlar
www.akc.ru saýtda
Abuna indeksi: E 85599

Abuna ýazylyşy resmileşdirmegiň ädimleýin gollanmasy «Abuna ýazylyşy nädip resmileşdirmeli» bölümünde

Intellektual eýeçilik
dünyäsinden ähli
iň täze habarlar:

 Wkontakte
Rospatent

 Wkontakte
Rospatent